

Prisma Boeken

JOSEPH CONRAD

Mensen en de Zee

Mensen

Nederlands van C. BUDDINGH'

JOSEPH CONRAD

en de zee

UITGEVERIJ HET SPECTRUM

Utrecht|Antwerpen

Oorspronkelijke titels der opgenomen verhalen:

AMY FOSTER

THE END OF THE TETHER

THE SECRET SHARER

THE BRUTE

THE BLACK MATE

Amy Foster

KENNEDY IS PLATTELANDSDOKTER EN WOONT in Colebrook, aan de kust van Eastbay. Het hoge terrein dat zich achter de rode daken van het kleine stadje plotseling steil verheft dringt de grappige oude hoofdstraat tegen de muur aan die haar tegen de zee beschermt. Achter de zeedijk strekt zich kilometers ver het weidse, kale, met kiezelstenen bedekte strand uit, waarachter het dorp Brenzett zich donker boven het water aftekent; en nog verder weg geeft de loodrecht omhoogrijzende zuil van een vuurtoren, welke op die afstand niet groter lijkt dan een potlood, het punt aan waar het land ophoudt. Achter Brenzett is het land laag en vlak; maar de baai ligt vrij aardig beschut en nu en dan maakt een groot schip, als het door tegenwind opgehouden of in noodweer verzeild geraakt is, gebruik van de ankergrond die zich twee kilometer ten Noorden van je bevindt wanneer je bij de achterdeur van de 'Ship Inn' in Brenzett staat. Een half in elkaar gezakte windmolen die niet ver daar vandaan zijn gebroken armen vanaf een heuveltje, dat niet groter dan een mesthoop is, in de lucht verheft en een rond fort dat een kleine kilometer ten Zuiden van de hutten der kustwacht laag en gedrongen aan de waterkant ligt, zijn de schippers van kleinere vaartuigen welvertrouwd. Dit zijn de officiële zeebakens voor het stuk betrouwbaar vaarwater dat op de kaarten der Admiraliteit wordt aangegeven door een onregelmatige ovaal van puntjes waarin verscheidene malen het cijfer zes staat, waartussen een heel klein anker is gegraveerd, terwijl het geheel het inschrift 'modder en schelpen' draagt. De voorste punt van het hooggelegen gedeelte steekt boven de vierkante toren van de kerk van Colebrook uit. De helling is groen en er kronkelt een witte weg overheen. Wanneer men deze weg afdaald opent zich een breed en ondiep dal voor het gezicht, een weidse, groene vallei waarvan de weiden en heggen meer naar het binnenland overgaan in een

verschiet van paarse tinten en ineenvloeiende lijnen die de horizon afsluiten.

In dit dal tot aan Brenzett en Colebrook en aan de andere kant tot aan Darnford, een marktstadje dat twintig kilometer verder ligt, oefent mijn vriend Kennedy zijn practijk uit. Hij was zijn loopbaan begonnen als officier van gezondheid bij de marine en had later een beroemd ontdekkingsreiziger op diens tochten vergezeld, in de dagen toen er nog wereld-delen met onbetreden binnenlanden waren. Zijn verhandel-lingen over de fauna en flora hadden zijn naam in weten-schappelijke kringen bekendheid geschonken. En nu had hij een plattelandspractijk overgenomen – uit eigen vrije keuze. De doordringende kracht van zijn geest had, als een bijtende vloeistof een metalen reservoir, zijn eerezucht vernietigd, denk ik. Zijn intelligentie is sterk wetenschappelijk gericht, van een rusteloos onderzoekende aard en wordt gekenmerkt door die onlesbare nieuwsgierigheid die meent dat er in elk geheim een klein deeltje van een algemene waarheid schuilt. Het is nu al weer heel wat jaren geleden, dat hij mij, bij mijn terugkomst uit het buitenland, uitnodigde bij hem te komen logeren. Ik nam zijn invitatie graag aan en omdat hij zijn patiënten niet verwaarlozen kon om mij gezelschap te hou-den, nam hij me mee als hij zijn bezoeken deed – waarbij we soms een kilometer of vijftig aflegden. Ik wachtte buiten op hem; het paard hapte naar de bladerrijke twijgen en in de hoge dogkar gezeten kon ik Kennedy's lach door de half-openstaande deur van een boerenwoning naar buiten horen komen. Hij had een diepe, warme lach die bij iemand die twee maal zo groot en zo zwaar was als hij nog heel natuur-lijk zou hebben geklonken, een kwieke, levendige manier van doen, een gebruid gelaat en een paar grijze, uitermate aandachtige ogen. Hij bezat de gave de mensen zo op hun gemak te stellen dat ze volkomen ongedwongen met hem praatten en een onuitputtelijk geduld om hun verhalen aan te horen.

Op een dag toen we een groot dorp uitdraafden, een over-schaduwde stukje weg op, zag ik aan onze linkerhand een lage, zwarte boerenwoning, met kleine, ruitvormige ven-sters, een klimplant tegen de achtermuur aan, een schelpen dak en een paar rozen tegen het wankel latwerk van de overdekte ingang. Kennedy hield zijn paard in en reed stap-voets verder. Een vrouw, die in het volle zonlicht stond, was bezig een druipe deken over een lijn te gooien die tussen twee oude appelbomen was gespannen. En terwijl de kastanjebruine merrie met haar korte staart en lange hals Kennedy's linkerhand, die in een dikke hondenleren hand-schoen was gestoken, met een ongeduldige hoofdbeweging

van zich afwierp, riep de dokter over de heg: 'Hoe is het met je kind, Amy?'

Ik kreeg alle tijd om haar lusteloze gezicht te zien, waar een rode kleur op lag, niet alsof het door een blos werd overtoegen, maar alsof iemand haar stevig op haar platte wangen had geslagen, en om haar gedrongen figuur op te nemen en haar dunne, stoffige bruine haar dat ze in een strakke knot op haar achterhoofd had samengebonden. Ze zag er nog heel jong uit. Haar stem, die duidelijk even stokte, klonk laag en bedeesd.

'Goed, dank u.'

Wij zetten er weer een draf in. 'Een jonge patiënte van je?' zei ik; en de dokter, die de bruine merrie een afwezig tikje met zijn zweep gaf, mompelde: 'Haar man was het vroeger.' 'Het schijnt een lusteloos schepseltje,' merkte ik vrij onverschillig op.

'Precies,' zei Kennedy. 'Ze is erg lijdzaam. Je hoeft maar naar haar rode handen te kijken die aan die korte armpjes hangen, naar die slome blik van haar uitpuilende ogen, om de traagheid van haar geest te beseffen – een traagheid die haar, naar je zou denken, voor eeuwig beschermen zou voor alle overrampelingen der verbeelding. En toch, wie van ons is ooit veilig? Zij had in elk geval, ondanks wat je zojuist gezien hebt, verbeelding genoeg om verliefd te worden. Zij is de dochter van een zekere Isaac Foster, die vroeger een keuterboertje was maar nu afgezakt is tot herder; het begin van al zijn tegenspoed dateert vanaf de dag waarop hij wegliep en trouwde met de keukenmeid van zijn vader – een weduwnaar en een welgestelde, apoplectische vetweider, die onmiddellijk in dolle drift zijn naam uit zijn testament schrapte en die men sindsdien bedreigingen heeft horen uiten waarin hij zijn zoon naar het leven stond. Maar deze oude geschiedenis, aanstotelijk genoeg om als gegeven voor een Grieks treurspel te dienen, was een gevolg van de overeenkomstigheid van hun karakter. Er zijn andere tragedies, minder aanstotelijk en van een diepere smartelijkheid, die voortkomen uit onverzoenbare verschillen en uit die vrees voor het Onbevattelijke die boven ons aller hoofd hangt – boven ons aller hoofd . . .'

De vermoeide merrie viel terug in een stapvoetse gang en de rand van de zon, een rode bal in een vlekkeloze hemel, raakte vertrouwelijk de gladde top van een omploegde heuvel naast de weg aan, zoals ik haar ontelbare malen de verre einder van de zee had zien beroeren. De egaal bruine kleur van de doorwoelde akker had een dieproze gloed, alsof de verpulverde kluiten in uiterst kleine pareltjes bloed de zwoegende arbeid van ontelbare boeren uitgezweet hadden. Vanach-

ter een rij hakhout uit rolde een met twee paarden bespannen wagen zachtjes over de heuvelkam. Hoog boven ons op de horizon verheven, doemde hij triomfantelijk groot, ontzagwekkend op tegen de rode zon, als een reuzenkaros die getrokken werd door twee langzaam stappende rossen van legendarische afmetingen. En de plumpe gestalte van de man die moeizaam voor de beide paarden uitstapte tekende zich met een heldhaftige onbehouwenheid tegen de achtergrond der Oneindigheid af. De punt van zijn lange zweep trilde hoog in het azuur. Kennedy sprak: 'Zij is de oudste van een groot gezin. Toen ze vijftien was moest ze gaan dienen op een boerderij hier in de buurt. Ik kwam bij mevrouw Smith, de vrouw van de pachter en zag het meisje daar voor de eerste maal. Mevrouw Smith, een nogal deftig iemand met een scherpe puntneus, liet haar 's middags altijd een zwarte jurk aantrekken. Ik weet nog niet hoe het feitelijk kwam dat ik haar opmerkte. Er zijn gezichten die je aandacht trekken door een merkwaardig gebrek aan bestemdheid in hun hele voorkomen, zoals je, wanneer je in een mist loopt, aandachtig naar een vage vorm tuurt die uiteindelijk misschien niets merkwaardigers of vreemders dan een richtingwijzer blijkt te zijn. De enige eigenaardigheid die me aan haar opviel was een lichte aarzeling in haar spraak, een soort inleidend gestotter dat met het eerste woord verdwijnt. Wanneer men haar op scherpe toon toesprak raakte ze meestal onmiddellijk de kluts kwijt; doch ze had een buitengewoon vriendelijke aard. Niemand had ooit gehoord dat ze op een onaardige manier over wie dan ook sprak en met ieder levend wezen ging ze zacht en teder om. Ze was verknocht aan mevrouw Smith, aan mijnheer Smith, aan hun honden, katten, kanaries; en wat mevrouw Smith's grijze papegaai betrof, diens eigenaardigheden oefenden eenvoudig een betoverende aantrekkingskracht op haar uit. Niettemin rende ze, toen die uitheemse vogel, door de kat aangevallen, in menselijke bewoordingen om hulp riep, met haar handen voor haar oren het erf op en deed niets om de misdaad te voorkomen. Mevrouw Smith vatte dit op als een bewijs te meer van haar domheid; aan de andere kant was haar gebrek aan charme, met het oog op mijnheer Smith's maar al te bekende lichtzinnigheid, een belangrijk punt in haar voordeel. Haar bijziende ogen plachten vochtig te worden van medelijden wanneer ze een arme muis in een val zag en eens hadden een paar jongens haar op haar knieën in het natte gras zien liggen om een pad te helpen die in moeilijkheden was geraakt. Wanneer het waar is wat een of andere Duitser heeft beweerd, dat zonder fosfor geen gedachte mogelijk is, dan is het minstens evenzeer waar dat zonder een zekere hoeveel-

heid verbeelding, geen vriendelijkheid des harten kan bestaan. Zij bezat een weinig. Zij bezat zelfs meer dan nodig is om te zien waar geleden wordt en door medelijden te worden bewogen. Zij werd verliefd onder omstandigheden die in dit opzicht geen enkele twijfel laten bestaan; want er is verbeelding nodig om tot een zeker schoonheidsbegrip te komen en nog meer om je ideaal in een ongewone vorm te herkennen.

Hoe zij aan deze aanleg kwam, wat hem in stand hield, is een ondoorgrondelijk geheim. Zij was in het dorp geboren en was nooit verder weggeweest dan Colebrook of misschien Darnford. Zij woonde vier jaar bij de Smiths. Hun boerderij, 'New Barns' geheten, ligt op een eenzame plek meer dan anderhalve kilometer van de weg af en ze was er tevreden mee, dag in dag uit naar dezelfde akkers, heuvels, dalen te kijken; naar de bomen en de heggen; naar de gezichten van de vier mannen die op de boerderij werkten, altijd dezelfde – dag in, dag uit, maand in, maand uit, jaar in, jaar uit. Zij vertoonde nooit neiging om eens een gesprek aan te knopen en ze kon, naar het mij toescheen, niet eens glimlachen. Soms, als het een mooie Zondagmiddag was, trok ze haar beste jurk aan, een paar stevige laarzen, zette een grote, grijze hoed met een zwarte veer op (ik heb haar daarmee uitgedost gezien), greep een dwaas-slanke parasol; klom over twee hekken en stapte drie akkers over en twee honderd meter weg langs – nooit verder. Daar stond het huisje van Foster. Ze hielp haar moeder de jongere kinderen hun thee geven, waste de vaat, gaf de kleintjes een kus en keerde weer terug naar de boerderij. Dat was alles. Alle rust, alle afwisseling, alle ontspanning die ze kende. Ze scheen nooit naar iets meer te verlangen. En toen werd ze verliefd. Ze werd zwijgend, koppig – misschien wel hulpeloos verliefd. Het duurde lang voor het zover was, maar toen het zover was scheen zij onder een machtige betovering te verkeren; het was liefde in de zin die men er in de Oudheid onder verstond: een onweerstaanbare en noodlottige aandrang – een bezetenheid! Ja, zij had het in zich door een gezicht, door iemands tegenwoordigheid, op een noodlottige wijze te worden vervolgd en bezeten, alsof zij een heidense schoonheidsaanbidster onder een vreugdevolle hemel was geweest – om tenslotte uit die geheimzinnige zelfvergetelheid, uit die betovering, uit die verrukking, te worden wakker geroepen door een vrees die op de onverklaarbare angst van een redeloos dier leek . . .'

Nu de zon laag boven de westelijke kim hing werd het weidse, uitgestrekte grasland dat door de steile heuvelhellingen werd omlijst in een schitterende, sombere gloed gedrenkt.

Een gevoel van doordringende eenzaamheid, zoals dat soms door een plechtig-droefgeestige melodie wordt ingegeven, steeg uit de stilte van de velden op. De mannen die we ontmoetten liepen ons langzaam, zonder te glimlachen, met neergeslagen ogen voorbij, alsof de melancholie van een overbelaste aarde hun voeten verzwaard, hun schouders gebogen en hun blik murw gemaakt had.

‘Ja,’ zei de dokter toen ik dit opmerkte, ‘men zou denken dat de aarde onder een vloek ligt, daar van al haar kinderen degenen die het dichtst aan haar boezem verkeren, zo plomp van lichaam en zo log van gang zijn, dat het lijkt alsof hun hart met ketenen is beladen. Maar hier op dezelfde weg had je tussen deze trage mannen een lenig wezen kunnen zien, met lange, soepele ledematen, recht als een den, met iets omhoog-strevends in zijn voorkomen alsof zijn hart zijn hele lichaam veerkracht verleende. Misschien kwam het alleen maar door de scherpe tegenstelling die hij tot hen vormde, maar wanneer hij langs een van de dorpelingen hier kwam scheen het mij toe alsof zijn voetzolen het stof van de weg niet aanraakten. Hij sprong over de hekken, stapte over deze hellingen met een lange, elastische tred die hem reeds op een afstand in het oog deed vallen en had glanzende, zwarte ogen. Hij was zo anders dan de bevolking hier uit de omtrek dat hij mij, met zijn ongedwongen bewegingen, zijn zachte – een beetje verschrikte – blik, zijn olijkleurige huid en bevallige houding, meer als een wezen der bossen, dan als een gewoon mens toescheen. Hij kwam ginds vandaan.’

De dokter wees met zijn zweep en vanaf de top van de heuvel zag ik, over de golvende kruinen der bomen in een park naast de weg heen, ver beneden ons de effen zee, als de vloer van een onmetelijk gebouw, ingelegd met donkere, gerimpelde strepen, met stille, glanzende guirlanden, die onder aan de hemel overging in een strook helder, spiegelglad water. De dunne veeg rook van een onzichtbare stoomboot vervaagde van de vlekkeloos-klare einder als het waas van een ademhaling van een spiegel; en onder de wal maakten de witte zeilen van een kustvaarder zich langzaam, alsof zij zich uit de takken ontwarren moesten, van het lover der bomen los.

‘Schipbreuk geleden in de baai?’ zei ik.

‘Ja; het was een schipbreukeling. Een arme emigrant uit Midden-Europa die op weg was naar Amerika en hier tijdens een storm aan land gespoeld. En voor hem, die niets van de wereld afwist, was Engeland een volkomen onbekend land. Het duurde een heel poosje voor hij er achter kwam hoe het heette; en wie weet verwachtte hij hier misschien

wel wilden of wilde dieren aan te treffen toen hij, in het donker over de zeedijk kruipend, aan de andere kant in een sloot rolde, waarin hij wonder boven wonder opnieuw niet verdronk. Maar hij worstelde instinctief als een dier onder een net en dank zij deze blinde worsteling kwam hij op een akker terecht. Hij moet toch taaier zijn geweest dan hij eruit zag om zulke tegenslagen, zulke geweldige krachtsinspanningen en zo veel angst nog betrekkelijk veilig te hebben doorstaan. Later heeft hij me zelf verteld, in zijn gebroken Engels dat merkwaardig veel op de taal van een klein kind leek, dat hij zich aan Gods hoede had toevertrouwd, omdat hij geloofde dat hij zich niet langer in deze wereld bevond. En voorwaar – placht hij eraan toe te voegen – hoe had hij dat moeten weten? Hij had zich op handen en voeten een weg tegen de storm in gebaand en kroop eindelijk tussen een paar schapen in die dicht tegen elkaar onder bescherming van een heg stonden opeengepakt. Ze renden blatend naar alle kanten in de duisternis uiteen en het was het eerste vertrouwde geluid dat hij tot zijn vreugde hoorde sinds hij op het strand geworpen was. Het moet toen een uur of twee in de ochtend zijn geweest. En dat is alles wat we afweten van hoe hij hier gekomen is, hoewel hij geenszins alleen is aangespoeld. Doch zijn onfortuinlijke metgezellen bereikten de kust eerst veel later op de dag . . .’

De dokter trok de teugels aan, klikte met zijn tong; wij draafden de heuvel af. Dan, bijna onmiddellijk met een scherpe bocht de hoofdstraat inslaand, ratelden we over de stenen en waren thuis.

Later op de avond keerde Kennedy, de zwaarmoedige stemming die over hem gekomen was van zich afschuddend, tot het verhaal terug. Met zijn pijp in zijn mond ijsbeerde hij de lange kamer op en neer. Een leeslamp wierp haar lichtkring uitsluitend op de papieren op zijn bureau; en aan het open raam gezeten zag ik, na de windstille, gloeiend hete dag de kille pracht van een dampige zee die zich roerloos onder de maan uitstreckte. Geen gefluisterd woord, geen gespat van water, geen gekraak van schelpen, geen voetstap, geen zucht steeg van de aarde beneden ons op – het enige teken van leven was de geur van de jasmijn; en Kennedy's stem, die van achter mij vandaan kwam, verdween door het hoge open venster, en stierf buiten weg in een koude en weelderige stilte.

‘ . . . De verslagen van schipbreuken in de oude tijd verhalen ons van veel ellende. Vaak ontkwamen de schipbreukelingen de verdrinkingsdood enkel om op een dorre kust van honger om te komen; anderen stierven een gewelddadige dood of geraakten in slavernij en brachten jarenlang een

hachelijk bestaan door bij mensen wie hun afwijkende uiterlijk wantrouwen, afkeer of vrees inboezemde. Wij lezen over zulke dingen en zij wekken in hoge mate ons medelijden op. Het is inderdaad een bitter lot voor een man zich een voor altijd van zijn vaderland gescheiden vreemdeling, hulpeloos, onbegrepen en van geheimzinnige afkomst, in een of andere duistere uithoek van de aarde te weten. Maar toch, van alle avonturiers die in alle woeste gebieden der wereld schipbreuk geleden hebben is er niet een, schijnt het mij toe, wiens lot zo louter tragisch was als de man over wie ik spreek, de onschuldigste aller avonturiers die door de zee in de bocht van deze baai werd uitgestoten, bijna in zicht van dit openstaande raam hier.

Hij wist de naam van zijn schip niet. Ja, in de loop van de tijd ontdekten we dat hij niet eens wist dat schepen een naam hadden – ‘als Christenmensen’; en toen hij, op een dag, van de top van Talfourd Hill de zee beneden zich uitgestrekt zag liggen, dwaalden zijn ogen verbluft tot aan de einder, alsof hij een dergelijke aanblik nog nooit eerder had gezien. En misschien had hij dat ook wel niet. Zover ik kon uitmaken, was hij met vele anderen haastig aan boord van een emigrantenschip dat in de monding van de Elbe lag gedreven, te verbijsterd om aandacht aan zijn omgeving te schenken, te vermoeid om iets te zien, te bang om ergens oog voor te hebben. Zij werden naar beneden, op het tussendek gejaagd, en onmiddellijk werden de presenningsgeschalmd. Het was een lage houten woning – placht hij te zeggen – met een balken zoldering, zoals de huizen in zijn land, maar je ging er langs een ladder in. Hij was erg groot, erg koud, vochtig en somber, met een soort houten kisten boven elkaar, waarin de mensen slapen moesten en hij schommelde aan een stuk door alle kanten tegelijk uit. Hij kroop in een van die kisten en bleef daar liggen in de kleren waarin hij zijn huis vele dagen tevoren verlaten had, zijn pakje met bezittingen en zijn stok goed bij zich houdend. Mensen kreunden, kinderen huilden, water droop omlaag, de lichten gingen uit, de muren kraakten en iedereen werd zo door elkaar geschud dat men zijn hoofd niet in zijn kistje durfde oplichten. Hij had zijn enige kameraad (een jonge man uit hetzelfde dal, zei hij), uit het oog verloren en de hele tijd loeide de wind buiten en hoorde men zware slagen vallen – boem, boem! Hij werd door een hevig gevoel van misselijkheid aangegrepen, zo erg dat hij zijn avondgebed zelfs vergat. Bovendien wist je toch nooit of het ochtend of avond was. Het scheen er altijd nacht.

Daarvoor had hij een lange, lange tijd op de ijzeren baan gereisd. Hij keek uit het raam waar een wonderlijk heldere

ruit in zat en de bomen, de huizen, de velden en de lange wegen schenen aan een stuk door om hem heen te vliegen tot zijn hoofd er van duizelde. Hij gaf mij te verstaan dat hij op zijn tocht ontelbare hoeveelheden mensen gezien had – hele volkeren – allen gekleed in kleren als de rijken dragen. Een keer had hij uit de wagen moeten stappen en een nacht geslapen op een bank in een huis van steen met zijn samengeknoppte bezittingen onder zijn hoofd; en eenmaal had hij uren lang op een platte stenen vloer moeten zitten dommelen, met opgetrokken knieën en zijn bundel tussen zijn voeten. Er was een dak boven zijn hoofd dat van glas scheen te zijn gemaakt en dat zo hoog was dat de hoogste spar die hij ooit in de bergen gezien had daar gemakkelijk onder had kunnen groeien. Stoommachines rolden aan het ene eind binnen en aan het andere eind er weer uit. Er krioiden meer mensen rond dan op een feestdag rond het wonderdoende heilige beeld op de binnenplaats van het Carmelietenklooster beneden in de vlakte waar hij, voor hij van huis wegging, zijn moeder – een vrome oude vrouw die gebeden wilde opzenden en een gelofte afleggen voor zijn veilige overtocht – in een houten kar heengereden had. Hij kon me geen idee geven van hoe groot en hoog en vol lawaai en rook en duisternis en gekletter van ijzer de plaats was, maar iemand had hem verteld dat het er Berlijn heette. Dan werd er een bel geluid en kwam er weer een stoommachine binnen en werd hij opnieuw urenlang door een land gevoerd dat zo vlak was, zonder ergens ook maar het kleinste heuveltje, dat zijn ogen er doodmoe van waren geworden. De nacht had hij doorgebracht opgesloten in een gebouw dat op een goede stal leek, met een laag stro op de vloer, angstvallig zijn bundel bewakend tussen een troep mannen van wie er niet één ook maar een woord verstaan kon van wat hij zei. 's Morgens waren zij allemaal naar de stenen oever van een ontzettend brede, modderige rivier gebracht, die niet tussen heuvels door stroomde, maar tussen onmetelijk hoog lijkende huizen. Er was een stoommachine die op het water ging en zij stonden er allemaal dicht samengepakt op, alleen waren er nu veel vrouwen en kinderen bij die een boel lawaai maakten. Er viel een koude regen, de wind blies in zijn gezicht; hij was doornat en zijn tanden klapperden. Hij en de jonge man die uit hetzelfde dal kwam hielden elkaar bij de hand vast.

Zij dachten dat ze rechtstreeks naar Amerika gebracht werden, maar plotseling bonsde de stoommachine tegen iets op dat een groot huis op het water leek. De muren waren glad en zwart en bovenop rezen er, als het ware uit het dak groeiend, kale bomen in de vorm van een kruis, ontzettend hoog.

Zo had het hem toen toegeschenen, want hij had nog nooit eerder een schip gezien. Dit was het schip dat helemaal naar Amerika zou zwemmen. Er klonk geschreeuw van stemmen, alles zwaaide heen en weer, een ladder danste voor zijn neus. Hij kroop er op handen en voeten over, dodelijk bevreesd in het water beneden hem te vallen, dat geweldig klotste. Hij raakte gescheiden van zijn kameraad en toen hij onder in het schip kwam scheen zijn hart hem plotseling in zijn schoenen te zinken.

Het was toen ook, vertelde hij me, dat hij voorgoed ieder contact verloor met een van die drie mannen die de zomer tevoren door alle kleine stadjes in de heuvels aan de voet van de bergen waren getrokken. Zij kwamen altijd op marktdagen in een boerenkar en installeerden zich in een herberg of in het huis van een andere Jood. Zij waren met hun drieën, een van hen had een lange baard wat hem een eerbiedwaardig uiterlijk gaf en zij hadden rode lakense boorden om hun hals en gouden galonnen op hun mouwen net als de ambtenaren van de regering. Zij zaten trots achter een lange tafel; en in de kamer ernaast, zodat het gewone volk het niet zou kunnen horen, hadden ze een knappe telegraaf-machine, waardoor ze met de keizer van Amerika konden praten. De vaders hingen bij de deur om, maar de jonge mannen uit de bergen verdrongen zich voor de tafel en stelden vele vragen, want in Amerika was het hele jaar door werk te krijgen voor drie dollar per dag en geen militaire dienstplicht.

Maar de Amerikaanse keizer wilde niet iedereen aannemen. O nee! Hijzelf was pas na heel veel moeite aangenomen en de eerbiedwaardige man in uniform was verscheidene malen de kamer uitgegaan om voor hem de telegraaf-machine te laten werken. De Amerikaanse keizer had hem tenslotte tegen drie dollar aangenomen, omdat hij jong en sterk was. Een heleboel krachtige, gezonde jonge mannen krabbelden echter weer terug omdat ze bang waren voor de verre reis; bovendien konden alleen maar degenen die een beetje geld hadden worden aangenomen. Er waren sommigen die hun hut en hun land verkochten omdat het veel geld kostte om naar Amerika te komen; maar daartegenover stond dat je, als je er eenmaal was, drie dollar per dag had en als je slim was kon je plaatsenvinden waar je het zuivere goud zo van de grond kon oprapen. Het huis van zijn vader raakte overvol. Twee van zijn broers waren getrouwd en hadden kinderen. Hij beloofde tweemaal per jaar per post geld uit Amerika over te sturen. Zijn vader verkocht een oude koe, een paar bonte bergpony's die hij zelf gefokt had en een mooi stuk weidegrond dat hij op de zonnige heuvel van een met dennen begroeide pas had uitgekapt aan een Joodse herber-

gier, om de mensen van het schip te kunnen betalen die mannen naar Amerika brachten waar zij in korte tijd rijk konden worden.

Hij moet in zijn hart een echte avonturier zijn geweest, want hoevele van de grootste ondernemingen in de geschiedenis van de verovering der aarde zijn niet op deze zelfde manier begonnen, met het versjacheren van de koe van de vader voor de fata morgana van zuiver goud in de verte! Ik heb je nu min of meer in mijn eigen woorden verteld wat ik bij stukken en beetjes vernam in de loop van een paar jaar, toen ik zelden een gelegenheid voorbij liet gaan om een vriend-schappelijk praatje met hem te maken.

Hij deed mij het verhaal van zijn avonturen met veel geblikker van witte tanden en levendige blikken uit zwarte ogen, in het begin in een soort gretig baby-taaltje, later, toen hij de taal leerde kennen, met grote welbespraaktheid, maar altijd met die zangerige, zachte en terzelfdertijd trillende intonatie die de klank van de meest vertrouwde Engelse woorden een vreemd doordringende kracht gaf, alsof het woorden waren uit een taal die niet van deze aarde was. En hij eindigde altijd, met veel nadrukkelijke hoofdbewegingen, met dat afschuwelijke gevoel dat hem bevangen had toen zijn hart hem, dadelijk bij het aan boord van het schip komen, in de schoenen was gezonken. Daarna scheen er een periode te zijn gekomen waarvan hij zich niets meer herinnerde, tenminste voor zover het feiten betrof. Ongetwijfeld moet hij afschuwelijk zeeziek en afschuwelijk ongelukkig zijn geweest – deze zachtaardige en hartstochtelijke avonturier, die zo plotseling in een volkomen onvertrouwde omgeving was geplaatst en terwijl hij in zijn emigrantenkooi lag zijn algehele eenzaamheid bitter gevoeld moet hebben; want hij had een uiterst gevoelige natuur. Het eerste wat we weer met zekerheid van hem weten is dat hij zich in boer Hammond's varkenshok had verborgen aan de weg naar Norton, tien kilometer in rechte lijn van de zee af. Over deze ervaringen weigerde hij te spreken; zij schenen een somber soort verbazing en verontwaardiging in zijn ziel te hebben gebrand. Uit geruchten die in de omtrek de ronde deden en die verscheidene dagen na zijn aankomst aanhielden weten we, dat de vissers van West Colebrook geschrokken en in opschudding gebracht waren door zwaar gebons op de planken muren van hun hutten en door een hoge, doordringende stem die vreemde woorden door de nacht riep.

Verscheidenen van hen kwamen zelfs naar buiten, maar hij was ongetwijfeld angstig gevlucht bij het horen van hun boze stemmen die elkaar door de duisternis toeschreeuwden. Een soort dolle razernij moet hem de steile heuvel bij Nor-

ton hebben opgeholpen. Hij was het, zonder twijfel, die de volgende ochtend vroeg (bewusteloos volgens mij) in het gras naast de weg gevonden werd door de vrachtrijder uit Brenzett, die zelfs nog van de bok kwam om hem eens van dichterbij te bekijken, doch toen terugdeinsde, omdat de volkomen roerloze houding van de zwerver, die daar zo stil in de neerplenzende regen lag te slapen, en iets vreemds in zijn uiterlijk hem angst aanjoegen. Later op de dag kwamen een paar kinderen de school in Norton met zo'n vaart binnenrennen, dat de onderwijzeres naar buiten ging en een verontwaardigde opmerking maakte tegen een 'afschuwelijk uitzierende man' op de weg. Hij deed verschrikt een paar stappen achteruit, liet zijn hoofd op zijn borst zinken en rende dan plotseling met een ontzaglijke snelheid weg. De bestuurder van mijnheer Bradley's melkwagen maakte er geen geheim van dat hij met zijn zweep naar een harig soort ziggeunerkerel had geslagen, die in een bocht van de weg bij de Vents opgesprongen was en getracht had de teugels van de hit te grijpen. En hij had hem precies midden in zijn gezicht geraakt, zei hij, zodat hij nog veel vlugger in de modder was gerold dan hij overeind was gesprongen; maar hij had de hit pas een kilometer verder tot stilstand kunnen krijgen. Misschien dat de arme duivel, in zijn wanhopige pogingen om hulp te krijgen, en gedreven door de noodzaak met iemand in aanraking te komen, getracht had de wagen te doen stoppen. Drie jongens bekenden later ook dat ze met stenen naar een gek uitzierende zwerver hadden gegooid, die kletsnat en onder de modder en volslagen dronken, naar het scheen, op het smalle, laaggelegen pad bij de kalkovens had rondgescharreld. Dit alles was dagenlang *het* gesprek in drie dorpen; maar we hebben de onbetwistbare getuigenis van mevrouw Finn (de vrouw van Smith's voerman) dat zij hem over de lage muur van Hammond's varkenshok zag klimmen en met een slingerende gang recht op haar af komen, waarbij hij stamelende klanken uitstootte op een toon die voldoende was om iemands hart van schrik te doen stilstaan. Daar zij een kinderwagen met haar baby erin bij zich had, riep mevrouw Finn tegen hem dat hij weg moest gaan en toen hij toch dichterbij kwam, sloeg ze hem moedig met haar paraplu op zijn hoofd en rende toen, zonder ook maar één keer om te kijken, als de wind met haar kinderwagen verder tot zij het eerste huis van het dorp had bereikt. Daar hield ze stil en sprak de oude Lewis aan, die op een hoop stenen zat te hameren; en de oude baas zette zijn enorme stofbril van zwart ijzerdraad af en verhief zich op zijn wankele benen om in de richting te kijken die zij aanwees. Samen volgden zij met hun ogen de gestalte van een man die

over een akker rende; zij zagen hem vallen, overeind krabbelen en weer verder rennen, waggelend en met zijn lange armen boven zijn hoofd zwaaiend, de kant uit van 'New Barns'. Vanaf dat ogenblik is hij duidelijk in de strikken van zijn duistere en aandoenlijke lot beland. Hierna bestaat er geen enkele twijfel meer aan zijn wederwaardigheden. Alles staat nu vast: mevrouw Smith's ontzaglijke angst; Amy Foster's onschokbare overtuiging, die ook de zenuwaanval van de ander niet aan het wankelen kon brengen, dat de man 'geen kwaad in de zin had'; Smith's toorn toen hij (bij zijn terugkeer van de markt in Darnford) de hond woest blaffend en jankend, de schuurdeur gesloten, zijn vrouw in een hysterische huilbui aantrof; en dat alles om een smerige zwerver, die naar men aannam op dat ogenblik nog steeds op zijn erf tussen de koren mijten lag verscholen. Als dat zo was, zou hij nog niet gelukkig zijn. Hij zou hem leren vrouwen angst aan te jagen.

Smith is berucht om zijn opvliegende aard, doch de aanblik van een of ander wonderlijk, modderig schepsel, dat met gekruiste benen tussen een hoop los stro zat en heen en weer zwaaide als een beer in een kooi, bracht hem aan het aarzelen. Dan stond zijn zwerver zwiiggend voor hem op, van onder tot boven één klomp modder en vuil. Smith, die zich alleen met deze verschijning tussen zijn mijten bevond, in de stormachtige schemering, die daverde van het woedende geblaf van zijn herder, voelde zich langzaam bevangen worden door vrees voor dit vreemde, onbegrijpelijke wezen. En toen het hem, na met zijn zwarte handen de lange, aan elkaar geplakte lokken die voor zijn gezicht hingen uiteen geschoven te hebben, zoals men de twee helften van een gordijn uiteenschuift, met woest-glinsterende, zwart-witte ogen aanstaarde, raakte hij vrijwel volkomen van zijn stuk door het onheilspellende karakter van deze zwiiggende ontmoeting. Hij heeft sindsdien bekend (want het verhaal heeft hier in de omtrek jarenlang een telkens weer aangeroerd onderwerp van gesprek uitgemaakt) dat hij meer dan een stap achteruit deed. Toen schonk een plotselinge onbegrijpelijke woorden-vloed hem onmiddellijk de overtuiging dat hij met een ontsnapte krankzinnige te doen had. Die indruk raakte hij zelfs nooit meer geheel kwijt. Smith heeft tot vandaag aan de dag nooit de heimelijke overtuiging laten varen dat de man in wezen krankzinnig was.

Toen het schepsel hem naderde, de meest onsamenvangende klanken uitstotend, bleef Smith (die niet beseftte dat hij als 'eделе heer' werd aangesproken en in Gods naam bezworen voedsel en onderdak te verschaffen) het vastberaden maar vriendelijk toespreken, terwijl hij zich ondertussen achter-

waarts naar het erf ernaast bewoog. Tenslotte zag hij zijn kans schoon en duwde hem met een plotselinge uitval hals over kop in de schuur waar hij zijn hout bewaarde en schoof ogenblikkelijk de grendel ervoor. Daarna wiste hij zich het zweet van zijn voorhoofd, hoewel het een koude dag was. Hij had zijn plicht jegens de gemeenschap vervuld door een rondzwervende en waarschijnlijk gevaarlijke krankzinnige op te sluiten. Smith is in het geheel geen hardvochtig man, maar in zijn brein was alleen maar plaats voor dat ene idee dat de man gek moest zijn. Hij had niet voldoende verbeelding om zich af te vragen of de man misschien niet omkwam van honger en kou. Ondertussen maakte de krankzinnige aanvankelijk een heleboel lawaai in de schuur. Mevrouw Smith had zich boven op haar slaapkamer opgesloten en krijste en gilde; maar Amy Foster stond hartverscheurend in de keukendeur te snikken, terwijl ze zich in haar handen wrong en 'Niet doen, niet doen!' mompelde. Ik neem graag aan dat Smith het die avond verre van prettig had, met al dat geschreeuw en gebons, en die krankzinnige, verontrustende stem die koppig door de deur bleef roepen, deed zijn ergernis enkel nog toenemen. Hij kon onmogelijk verband gelegd hebben tussen deze lastige krankzinnige en het vergaan van het schip in de baai, waarover op de markt in Darnford een gerucht gegaan was. En ik geloof ook dat de man in de schuur er die nacht na aan toe was inderdaad krankzinnig te worden. Voor zijn opwinding hem ineen deed storten en hij het bewustzijn verloor, wierp hij zich heftig door het donkere vertrek in het rond, rolde over een stel vuile zakken en beet in zijn vuisten van woede, kou, honger, verbijstering en wanhoop.

Hij was een bergbewoner uit de oostelijke ketenen van de Karpathen en het schip dat de avond tevoren in de baai was gezonken was het Hamburgse emigrantenschip *Herzogin Sophia-Dorothea*, afschuwwekkender nagedachtenis.

Een paar maanden later konden we in de kranten de verslagen lezen van het alleen op papier bestaande 'Emigratie-Bureau' onder de Slavische boerenbevolking in de meer afgelegen provincies van Oostenrijk. Het oogmerk van deze schurken was de hoeven van de arme, onwetende bevolking in handen te krijgen en daartoe hadden zij zich verbonden met de plaatselijke woekeraars. Zij voerden hun slachtoffers voornamelijk via Hamburg uit. Wat het schip betrof, ik had het vanuit ditzelfde raam gadeslagen, toen het op een donkere, dreigende middag met geminderde zeilen dicht onder de wind de baai was binnengevaren. Het ging voor het kustwacht-station van Brenzett voor anker, op de plaats die de kaarten aangaven. Ik herinner me dat ik voor de nacht viel

opnieuw naar de omtrekken van haar rondhouten en tuigage had gekeken, die zich donker en scherp tegen een achtergrond van rafelige, leikleurige wolken aftekenden, als een tweede, slankere spits links van de kerktoren van Brenzett. 's Avonds stak de wind op. Te middernacht kon ik in mijn bed de angstwekkende vlagen en de geluiden van een beukende stormvloed horen.

Omstreeks die tijd dachten de mannen van de kustwacht dat ze de lichten van een stoomboot boven de ankerplaats zagen. Een ogenblik later waren ze weer verdwenen; maar het is duidelijk dat een of ander schip in die afschuwelijke, pikdonkere nacht geprobeerd had een schuilplaats in de baai te vinden, de Duitse boot midscheeps had geramd (een scheur zo groot – als een van de duikers mij later vertelde – 'dat je er met een aak doorheen kon varen', en daarna, ongedeerd of beschadigd, wie zal dat zeggen, weer zee gekozen had; weer zee gekozen had om ergens, door niemand gezien en door niemand bijgestaan, op een geheimzinnige manier in de golven te verdwijnen. Er is nimmer iets van haar aan het licht gekomen, hoewel er in de hele wereld naar haar uitgekeken werd en men haar stellig achterhaald zou hebben wanneer zij zich ergens op de oppervlakte der oceanen zou hebben bevonden.

Een volkomenheid zonder een enkele aanwijzing, en een heimelijke stilte als na een handig uitgevoerde misdaad, kenmerken deze bloedige ramp, die, zoals je je wellicht nog herinneren zult, een tijdlang een gruwelijke vermaardheid genoot. De wind zou ook het luidste hulpgeroep verhinderd hebben de kust te bereiken; er was klaarblijkelijk geen tijd geweest om noodsignalen te geven. Het was een algehele, onopgemerkte dood in het duister. Het schip uit Hamburg, dat onmiddellijk volliep, kapsijsde toen het zonk en bij het aanbreken van de dag stak zelfs geen punt van een rondhout meer boven water uit. Het werd natuurlijk vermist en in het begin dachten de mannen van de kustwacht dat haar anker was losgeslagen of dat de kabel was geknapt en dat het naar zee was gedreven. Doch nadat het tij was gekeerd moet het wrak een beetje zijn verschoven, en enkele van de doden hebben prijsgegeven, want een kind – een klein, blond kindje met een rood jurkje aan – spoelde bij het kustfort aan land. Tegen de middag kon je over een lengte van vijf kilometer van het strand donkere gestalten met blote benen het woelige brandingschuim zien in- en uitspringen, en ruw-uitziende mannen, vrouwen met grove gezichten en kinderen, meestal blond van haar, werden stijf en drupend van het water op baren, op gevlochten hekken, op ladders, in een lange optocht langs de deur van de Ship Inn gedragen, om op een rij te worden afgelegd onder de Noorderlijke muur van de kerk te Brenzett.

Officieel was het lijk van het kleine meisje in het rode jurkje het eerste wat van dat schip afkomstig was dat het land bereikte. Maar ik heb patiënten onder de zeevarende bevolking van West Colebrook, en die hebben mij officieus verteld dat die ochtend vroeg twee broers, die naar hun schuit gingen kijken die ze op het strand hadden getrokken, een doodgewoon scheepskippenhok hoog en droog op het strand vonden liggen, met elf verdronken eenden erin. Hun gezinnen aten de dieren op en van het kippenhok maakten ze kachelhout. Het is mogelijk dat een man – indien hij op het tijdstip waarop het ongeluk plaatsvond, op het dek vertoefde – op dat kippenhok naar de kust is gedreven. Het is mogelijk. Ik geef toe dat het weinig waarschijnlijk is, maar tenslotte moet de man op een of andere wijze op het strand gekomen zijn, hoewel het dagen, ja, weken duurde voor het bij ons opkwam dat wij de enige levende ziel die aan die ramp was ontsnapt in ons midden hadden. De man zelf kon ons, ook nadat hij geleerd had samenhangend te spreken, heel weinig vertellen. Hij herinnerde zich dat hij zich beter gevoeld had (nadat het schip voor anker was gegaan, vermoed ik), en dat het duister, de wind en de regen hem helemaal beduusd gemaakt hadden. Daaruit zou men opmaken dat hij zich die nacht op een zeker ogenblik aan dek bevonden moet hebben. Maar we moeten niet vergeten dat hij goeddeels de kluts kwijt was, dat hij vier dagen lang zeeziek was geweest en in het ruim opgesloten had gelegen, dat hij maar een uiterst vaag begrip had van wat een schip en van wat de zee was, en dat hij er daarom maar een heel flauw begrip van kon hebben wat er met hem gebeurde. Regen, wind en duisternis, die kende hij; hij begreep het blaten van de schapen en hij herinnerde zich zijn ellende en zijn verdriet, zijn smartelijke verbazing toen men die niet zag en niet begreep, zijn moedeloosheid toen hij merkte dat alle mannen boos waren en alle vrouwen fel en grimmig. Hij was hen weliswaar als een bedelaar tegemoetgetreden, zei hij; maar in zijn land sprak men bedelaars vriendelijk toe, ook wanneer men hen niets gaf. De kinderen in zijn land leerden niet met stenen te gooien naar mensen die om bijstand smeekten. De handelwijze van Smith had hem volkomen verrast. De schuur deed hem aan een afschuwelijke kerker denken. Wat zou er hierna met hem gaan gebeuren? . . . Geen wonder dat Amy Foster hem een engel toescheen met een aureool van licht om haar slapen. Het meisje had niet in slaap kunnen komen, zo had ze aan de arme man liggen denken en 's morgens vroeg glipte ze, nog voor de Smiths op waren, het achtererf over. De deur van de schuur op een kier openmakend keek ze naar binnen en stak hem een half wittebrood toe – 'zulk brood als de rijken in mijn land eten', placht hij te zeggen. Toen hij dit zag stond hij langzaam

op uit de rommelhoop waartussen hij had gelegen, stijf, hong-
gerig, bevend, ellendig en aarzelend. 'Kun je dit eten?' vroeg
ze met haar zachte en bedeesde stem. Hij moet haar voor een
'genädige Frau' gehouden hebben. Hij verslond het met woeste
happen, terwijl de tranen op de korst vielen. Plotseling liet
hij het brood vallen, greep haar pols en drukte een kus op haar
hand. Ze schrok er niet van. Ondanks zijn haveloze toestand
had ze gezien dat hij een knap uiterlijk bezat. Ze deed de deur
weer dicht en liep langzaam naar de keuken terug. Veel later
vertelde ze het aan mevrouw Smith, die begon te rillen bij de
gedachte door dat wezen aangeraakt te worden.

Door deze daad van spontaan medelijden werden zijn betrek-
kingen tot zijn nieuwe omgeving weer op een menselijk plan
gebracht. Hij heeft dat nooit vergeten – nooit.

Diezelfde ochtend kwam de oude heer Swaffer (Smith's naaste
buurman) overwippen om raad te verschaffen en het slot van
het liedje was dat hij hem meenam. Onvast op zijn benen staand
en half onder de aangekoekte modder zittend keek hij deemoedig
toe terwijl de twee mannen in een onbegrijpelijke taal
naast hem stonden te redeneren. Mevrouw Smith had geweigerd
naar beneden te komen voor de gek van haar terrein af was;
Amy Foster, die zich achterin de donkere keuken had opgesteld,
sloeg alles door de openstaande deur gade; en hij gehoorzaamde
de tekens die men hem gaf zo goed als in zijn vermogen lag.
Maar Smith was een en al achterdocht. 'Pas op, mijnheer! Misschien
is het enkel geslepenheid van hem,' riep hij herhaaldelijk op
waarschuwend toon. Toen mijnheer Swaffer de merrie op gang
bracht, viel het deerniswekkende wezen dat nederig naast hem
zat, van uitputting bijna achterover van het tweewielige karretje.
Swaffer reed rechtstreeks met hem naar huis. En op dit punt
verschijn ik ten tonele.

Ik kwam erbij doordat de oude man mij eenvoudig met zijn
wijsvinger wenkte toen ik toevallig langs het hek voor zijn
huis reed. Ik stapte natuurlijk uit.

'Ik heb hier iets,' mompelde hij, terwijl hij me voorging naar
een bijgebouw dat een eindje van zijn boerderij en de aangren-
zende schuren af stond.

Het was daar dat ik hem voor de eerste maal zag, in een lang,
laag vertrek boven een soort koetshuis. Het was kaal, met ge-
witte muren en had een klein, vierkant raampje met een ge-
barsten, stoffig ruitje erin. Hij lag op zijn rug op een strozak;
men had hem een stuk of wat paardedekens gegeven, en hij
scheen het laatste restje energie dat hij nog overhad gebruikt
te hebben om zich te reinigen. Hij kon bijna geen woord uit-
brengen; zijn snelle ademhaling onder de tot aan zijn kin op-
getrokken dekens, zijn glanzende, rusteloze zwarte ogen deden
mij aan een wilde vogel denken die men in een strik gevangen

heeft. Terwijl ik hem onderzocht stond de oude Swaffer zwijgend bij de deur, met de toppen van zijn vingers over zijn gladgeschoren bovenlip strijkend. Ik gaf hem een paar instructies, beloofde een drankje te sturen en deed natuurlijk enige navraag.

‘Smith heeft hem tussen de korenrijten op ‘New Barns’ gevangen,’ zei de oude man op zijn bedachtzame, onbewogen manier, en alsof de ander inderdaad een of ander wild dier was geweest. ‘Zo ben ik eraan gekomen. Een echte bezienswaardigheid, niet? Vertel me eens, dokter – u hebt de hele wereld afgereisd – gelooft u niet dat we hier een of andere Hindoe te pakken hebben?’

Ik was uiterst verbaasd. Zijn lange, zwarte haar dat in verwarde pieken op het strokussen lag, stak scherp af tegen de olijkleurige bleekheid van zijn gezicht. Ik bedacht dat hij misschien wel een Bask kon zijn. Dat hield niet in dat hij daarom ook Spaans zou verstaan; maar ik probeerde het met de enkele woorden die ik kende, en ook met wat Frans. De gefluisterde geluiden die ik opving door mijn oor over zijn lippen te buigen wist ik op geen enkele manier thuis te brengen. Die middag probeerden de jonge dames uit de pastorie (waarvan er een Goethe met een woordenboek las, en de ander jarenlang met Dante had geworsteld), die juffrouw Swaffer kwamen bezoeken, vanuit de deuropening hun Duits en Italiaans op hem. Zij trokken zich weer vrij haastig terug, een heel klein tikje geschrokken door de hartstochtelijke woordenvloed, die hij, zich op zijn stozak omdraaiend, op hen afgevuurd had. Zij gaven toe dat de klank aangenaam was, zacht en muzikaal – maar, bij zijn uiterlijk gevoegd misschien, was het angstaanjagend – zo heel anders dan alles wat ze ooit eerder gehoord hadden. De dorpsjongens beklommen de heuvelhelling om door dat kleine, vierkante raampje naar binnen te kunnen gluren. Iedereen vroeg zich af wat mijnheer Swaffer met hem zou doen.

Hij hield hem eenvoudig bij zich.

Men zou Swaffer excentriek noemen, wanneer hij niet zo algemeen geëerd was. De mensen hier vertellen dat mijnheer Swaffer tot tien uur 's avonds op blijft om boeken te lezen, ook dat hij een cheque voor tweehonderd pond kan uitschrijven alsof dat de gewoonste zaak van de wereld is. Hijzelf zou je vertellen dat de Swaffers al driehonderd jaar land bezitten tussen dit dorp en Darnford. Hij moet nu vijftientig zijn, maar hij ziet er nog niets ouder uit dan toen ik hier kwam. Hij is een groot schapenfokker en handelt uitgebreid in vee. Hij woont tot kilometers in de omtrek ook in het slechtste weeralle marktdagen bij, en zit voorovergebogen op de bok, zijn sluike, grijze haar krullend over de kraag van zijn warme jas heen, en met een groene plaid om zijn benen geslagen. De kalmte, die een

gevolg is van zijn vergevorderde leeftijd, geeft hem iets plechtstatigs. Hij is gladgeschoren; zijn lippen zijn dun en verraden een fijngevoelige aard, terwijl iets straks en koninklijks in zijn trekken zijn gelaat een zeker verheven karakter verleent. Het is bekend dat hij kilometers door de regen gereden heeft om in iemands tuin een nieuw soort roos te gaan bekijken, of een monsterachtige kool die een keuterboertje had geteeld. Hij hoort het liefst vertellen over en ziet het liefst iets wat hij 'uitheems' noemt. Misschien was het wel de uitheemsheid van de man die de oude Swaffer tot zijn besluit bracht. Misschien was het ook enkel een gril van hem. Het enige wat ik weet is dat ik drie weken later Smith's krankzinnige in Swaffer's moestuin zag staan spitten. Men was erachter gekomen dat hij een schop kon hanteren. Kousen of schoenen had hij niet aan.

Zijn zwarte haar golfde over zijn schouders. Ik veronderstel dat het Swaffer was geweest die hem het oude gestreepte katoenen hemd had gegeven; maar hij droeg nog steeds de nationale bruinlinnen broek (waarin hij aan land was gespoeld), die strak om zijn benen sloot; had een brede leren, met kleine koperen plaatjes beslagen riem om; en had zich nog niet éénmaal in het dorp gewaagd. Het land waarover hij uitkeek scheen hem keurig onderhouden toe, als het terrein rond het huis van een landeigenaar; de grootte van de karrepaarden verbaasde hem telkens weer; de wegen leken op parklanen en het uiterlijk van de mensen die hij zag verried, vooral des Zondags, welstand. Hij vroeg zich af wat hen zo hardvochtig maakte en hun kinderen zo onbeschaamd. Hij haalde zijn eten aan de achterdeur, droeg het zorgvuldig in beide handen naar het bijgebouw en placht daar, alleen op zijn strozak zittend, het kruisteken te maken voor hij begon. Naast dezelfde strozak zei hij, in de vroege schemering der korte dagen neerknielend, voor hij ging slapen het Onze Vader op. Iedere keer als hij de oude Swaffer zag placht hij een eerbiedige buiging te maken en stokstijf te blijven staan terwijl de oude man, met zijn vingers over zijn bovenlip strijkend, hem zwijgend en onderzoekend opnam. Hij boog ook voor juffrouw Swaffer, die op sobere wijze haar vaders huishouden dreef – een breedgeschouderde, grofgebouwde vrouw van vijfenveertig, de zak van haar japon altijd vol sleutels en met een strakke blik in een paar grijze ogen. Zij was Anglicaans (terwijl haar vader een van de kerkvoogden der Baptisten was) – en droeg een klein stalen kruis op haar borst. Zij ging altijd geheel in het zwart gekleed, ter nagedachtenis van een der ontelbare Bradleys uit de buurt, met wie ze een jaar of vijftientig geleden verloofd was geweest – een jonge boer die op de vooravond van hun huwelijk tijdens een jachtpartij zijn nek had gebroken. Zij had het onbewogen uiterlijk van dove mensen, sprak heel

zelden en haar lippen, die even dun waren als die van haar vader, verrasten soms door een geheimzinnig-ironisch lachje. Dit waren de mensen wie hij onderdanigheid verschuldigd was en een overweldigende eenzaamheid scheen uit de loden hemel van die winter zonder zonneschijn te vallen. Alle gezichten stonden droef. Hij kon met niemand spreken, en koesterde geen hoop ooit iemand te verstaan. Het was alsof het gezichten van mensen uit de andere wereld – dode mensen – waren, placht hij me jaren later te vertellen. Op mijn woord, het verbaast mij nog steeds dat hij niet gek werd. Hij wist niet waar hij was. Ergens ver van zijn bergen vandaan – ergens over het water. Was dit Amerika? vroeg hij zich af.

Wanneer het stalen kruis op juffrouw Swaffer's borst er niet was geweest, bekende hij, zou hij niet eens geweten hebben dat hij zich in een Christelijk land bevond. Hij placht er steelse blikken op te werpen en de aanblik schonk hem troost. Er was hier niets eender als in zijn eigen land! De aarde en het water waren anders; er stonden geen beelden van de Verlosser langs de kant van de weg. Zelfs het gras was anders, en de bomen. Al de bomen, behalve de drie oude Noorse dennen op het kleine grasveldje voor Swaffer's huis, en die deden hem aan zijn land denken. Men had hem een keer, nadat de schemering al was gevallen, ontdekt met zijn voorhoofd tegen de stam van een ervan geleund, snikkend en in zichzelf pratend. Zij waren in die tijd als broers voor hem geweest, had hij plechtig verzekerd. Al het andere was vreemd. Stel je zo'n soort bestaan voor, overschaduwde, benauwd, door de tastbare verschijningen van alle dag, als door de visioenen uit een nachtmerrie. 's Nachts, wanneer hij niet kon slapen, lag hij steeds aan het meisje te denken die hem het eerste stuk brood dat hij in dit vreemde land had gegeten, gegeven had. Zij was niet agressief of toornig of bang geweest. Haar gelaat herinnerde hij zich als het enige gezicht dat hij begrijpen kon tussen al deze gezichten die even gesloten, even geheimzinnig, even stom waren als de gezichten van de doden die in het bezit zijn van een kennis die het begrip van de levenden te boven gaat. Ik heb me wel eens afgevraagd of de herinnering aan haar medelijden hem er niet van weerhouden heeft zijn keel af te snijden. Maar laat ik niet doordraven! Ik denk dat ik een oude sentimentele kerel begin te worden en de instinctieve liefde voor het leven vergeet die tegen meer wanhoop opgewassen blijkt dan je soms wel zou vermoeden.

Hij verrichtte het werk dat hem opgedragen werd met een intelligentie die de oude Swaffer verbaasde. Geleidelijk ontdekte men dat hij bij het ploegen kon helpen, de koeien melken, de ossen eten geven en de schapen een beetje nalopen kon. Hij begon ook woorden te leren, heel snel zelfs; en op een

mooie lenteochtend redde hij plotseling een kleinkind van de oude Swaffer van een ontijdige dood.

Swaffer's jongste dochter is getrouwd met Willcox, een advocaat en de gemeentesecretaris van Colebrook. Twee maal per jaar komen ze steevast een paar dagen bij de oude man logeren. Hun enige kind, een meisje dat toen nog geen drie jaar was, liep in haar eentje met haar kleine witte boezelaar voor het huis uit en over het gras van een trapsgewijs aangelegde tuin dribbelend, tuimelde ze over een laag muurtje heen en kwam met haar hoofd voorover in het paardenwed op het erf eronder terecht.

Onze man bevond zich met de voerman en de ploeg op de akker die het dichtst bij het huis lag en terwijl hij de ossen liet draaien om aan een nieuwe voor te beginnen, zag hij, door de opening in een hek, wat voor iemand anders niet meer dan iets wits zou zijn geweest dat haastig voorbijschoot. Maar hij had een snelle, ver-reikende blik, die alleen tegenover de onmetelijkheid van de zee geplaatst zijn zekerheid en zijn verbazingwekkende scherpste scheen te verliezen. Hij was barrevoets, en zag er zo uitheems uit als het hart van de oude Swaffer maar wensen kon. De ossen in hun draai in de steek latend, schoot hij er tot onuitsprekelijke afkeer van de voerman vandoor, rende met grote sprongen over het geploegde land, en dook plotseling voor de moeder op, duwde het kind in haar armen, en beende weer weg.

De vijver was niet erg diep; maar toch, wanneer hij niet zulke goede ogen had bezeten, zou het kind zijn omgekomen – jammerlijk gestikt in de halve meter taaie modder op de bodem. De oude Swaffer liep langzaam de akker op, wachtte tot de ploeg bij hem kwam, keek hem eens goed aan, en liep dan zonder een woord te zeggen naar het huis terug. Maar sinds die tijd zette men zijn eten voor hem klaar op de keukentafel; en in het begin placht juffrouw Swaffer, helemaal in het zwart en met een ondoorgrondelijk gezicht, in de deuropening van de huiskamer te staan om hem een groot kruisteken te zien maken voor hij aanviel. Ik geloof dat Swaffer hem ook vanaf die dag een vast loon begon te betalen.

Ik kan zijn ontwikkeling niet schrede voor schrede volgen. Hij knipte zijn haar kort, werd in het dorp gezien en op de weg als hij net als ieder ander naar zijn werk ging of naar huis terugkeerde. Kinderen riepen hem niet langer na. Hij werd zich van maatschappelijke verschillen bewust, maar bleef lange tijd verbaasd over de kale armoede van de kerken temidden van zoveel rijkdom. Hij kon ook niet begrijpen waarom zij in de week gesloten waren. Er viel niets te stelen. Was het om te verhinderen dat de mensen te veel baden? De pastorie besteedde in die tijd veel aandacht aan hem, en

ik geloof dat de jonge dames probeerden om zijn bekering te bewerkstelligen. Zij konden hem evenwel niet afbrengen van zijn gewoonte om een kruis te slaan, maar hij ging zo ver dat hij het koord waaraan een paar koperen penningen ter grootte van een zesstuiverstuk hingen, een heel klein metalen kruis, en een vierkant soort scapulier die hij om zijn hals placht te dragen, afdeed. Hij hing ze aan de muur naast zijn bed, en men kon hem nog steeds iedere avond het Onze Vader horen opzeggen, in onverstaanbare woorden en op een langzame, vurige toon, zoals hij het zijn oude vader aan het hoofd van de ganse neergeknielde familie, groot en klein, iedere avond van zijn leven had horen doen. En hoewel hij een dikke geribde katoenen broek onder zijn werk droeg, en 's Zondags een peper- en zoutkleurig confectiepak, bleven vreemdelingen nog altijd stil staan om hem na te kijken. Zijn uitheemsheid was even typisch als onuitwisbaar. Tenslotte raakten de mensen eraan gewend hem te zien. Maar zij raakten nooit gewend aan hemzelf. Zijn vlugge, zwevende gang, zijn donkere gelaatskleur; zijn hoed schuin op zijn linker oor; zijn gewoonte om op warme avonden zijn jas over zijn ene schouder te dragen, als de dolman van een huzaar; de manier waarop hij over de hekken sprong, niet om eens een staaltje van zijn behendigheid te geven, maar eenvoudig om zijn weg te vervolgen – al deze eigenaardigheden waren, om zo te zeggen, even zovele aanleidingen tot verachting en ergernis voor de dorpsbewoners. Zij lagen onder etenstijd niet plat op hun rug in het gras naar de lucht te staren. Evenmin schreeuwden ze akelige liederen wanneer ze door de velden liepen. Vaak heb ik zijn hoge stem van achter de rug van een glooiende schapenwei horen opklinken, een lichte, jubelende stem, als van een leuwerik, maar met een droefgeestige menselijke toon, over onze velden, die alleen het lied van de vogels plegen te horen. En ik zou er zelf ook van geschrokken zijn.

Ach! Hij was anders: onschuldig van hart en vol goede wil, waar niemand op reageerde, deze schipbreukeling, die als iemand die op een andere planeet is overgebracht, door een onmetelijke ruimte van zijn verleden was gescheiden en door een onmetelijke onwetendheid van zijn toekomst. Aan zijn snelle, vurige manier van spreken nam iedereen aanstoot. 'Een opgewonden duivel,' noemde men hem. Op een avond, in de gelagkamer van de 'Coach and Horses' (nadat hij wat whisky had gedronken), bracht hij iedereen in de war door een liefdeslied uit zijn land te zingen. Men floot en jouwde tot hij ophield, en hij trok het zich erg aan; maar Preble, de lamme wagenmaker, en Vincent, de dikke smid, en de andere notabelen eveneens, wilden rustig hun avondbiertje

kunnen drinken. Bij een andere gelegenheid probeerde hij hun te laten zien hoe men moest dansen. Het stof vloog in wolken van de met zand bestrooide vloer; hij sprong midden tussen de vurenhouten tafels, klapte zijn hielen tegen elkaar, hurkte op één hiel voor de oude Preble, terwijl hij het andere been op en neer liet schieten, stootte wilde en jubelende kreten uit, sprong overeind om op een voet in de rondte te warrelen, waarbij hij met zijn vingers boven zijn hoofd knipte – en een vreemde karrevoerder, die iets was komen drinken, begon te vloeken en maakte dat hij met zijn glas bier in de kamer ernaast kwam. Maar toen hij plotseling op een tafel sprong en zijn dans tussen de glazen voortzette, bemoeide de kastelein zich ermee. Hij wenste geen ‘acrobatenkunsten in de gelagkamer’. Men trok hem eraf. Omdat hij een paar glazen gedronken had, probeerde mijnheer Swaffer’s vreemdeling tegen deze handelwijze op te komen; hij werd met geweld het café uitgezet, wat hem een blauw oog kostte.

Ik geloof dat hij de vijandigheid van zijn menselijke omgeving voelde. Maar hij was taai – zowel taai naar geest, als naar lichaam. Enkel de herinnering aan de zee joeg hem angst aan, wekte die vage ontzetting in hem op die nablijft uit een boze droom. Zijn ouderlijk huis was ver weg; en hij wilde nu niet meer naar Amerika gaan. Ik had hem dikwijls uitgelegd dat er geen enkele streek ter aarde is waar het zuivere goud zo op straat ligt en men het maar op hoeft te rapen. Maar hoe, vroeg hij, kon hij ooit met lege handen naar huis terugkeren, waar men een koe, twee pony’s en een stuk land verkocht had om zijn overtocht te betalen? Zijn ogen plachten zich dan met tranen te vullen, en ze van de onafzienbare glans van de zee afwendend, wierp hij zich dan voorover in het gras. Doch soms placht hij, zijn hoed met een veroverend gebaar schuins op een oor zettend, mijn wijsheid te trotseren. Hij had zijn stukje zuiver goud gevonden. Dat was Amy Foster’s hart; dat ‘een hart van goud, en gevoelig voor menselijke ellende’ was; zoals hij met een klank van onschokbare overtuiging in zijn stem placht te zeggen.

Hij heette Yanko. Hij had uitgelegd dat dit Kleine Jan betekende; maar omdat hij ook heel dikwijls herhaalde dat hij een bergbewoner was (welk woord in het dialect van zijn streek ongeveer als Goorall klonk), werd dat zijn achternaam. En dat is het enige spoor van hem dat komende eeuwen misschien in het huwelijksregister van het dorp zullen kunnen vinden. Daar staat het – Yanko Goorall – in het handschrift van de predikant. Het scheve kruis dat door de schipbreukeling gemaakt is, een kruis waarvan het tekenen

hem ongetwijfeld het plechtigste deel van de hele huwelijks-voltrekking heeft toegeschenen, is alles wat nog rest om de herinnering aan zijn naam aan de vergetelheid te ontrukken. Zijn vrijage had een heel tijdje geduurd – vanaf het ogenblik waarop hij zich een, zij het dan ook maar heel wankel plaatsje, in de gemeenschap verworven had. Zij begon ermee dat hij voor Amy Forster in Darnford een groen satijnen lint kocht. Dat was wat je in zijn land deed. Je kocht als het jaarmarkt was een lint aan een stalletje van een Jood. Ik denk niet dat het meisje wist wat ze ermee moest doen, maar hij scheen te menen dat zijn eerbare bedoelingen hiermee volkomen duidelijk gemaakt waren. Eerst toen hij zijn voornemen om te trouwen kenbaar maakte, begreep ik ten volle welk een – zal ik zeggen afschuw? – de hele streek hem om honderd en een nietige en onbeduidende redenen toedroeg. Iedere oude vrouw in het dorp stond op haar achterste benen. Smith, die hem bij de boerderij tegenkwam, verzekerde dat hij hem een gat in zijn hoofd zou slaan als hij hem nog een keer in de buurt aantrof. Maar hij draaide met zo'n krijgsvanzichtige blik de punten van zijn kleine zwarte snor op en keek Smith met zulke vurige zwarte, rollende ogen aan, dat van deze verzekering niets terecht kwam. Smith zei echter tegen het meisje dat ze gek moest zijn om het aan te leggen met iemand die stellig niet goed bij zijn hoofd was. Niettemin liet ze, wanneer ze hem in de schemering een paar noten van een vreemde en droefgeestige wijs in de boomgaard hoorde fluiten, alles wat ze in haar hand mocht hebben vallen – en mevrouw Smith midden in een zin staan – om dadelijk gehoor te geven aan zijn roep. Mevrouw Smith noemde haar een schaamteloze sloerie. Ze antwoordde nergens op. Ze zei niemendal tegen wie ook, en ging haar gang alsof ze stokdoof was. Zij en ik waren de enigen in het hele land, geloof ik, die zijn zo onmiskenbare schoonheid zagen. Hij had een heel knap gezicht en een uitermate bevallige houding, met even iets wilds, als van een wezen der bossen, in zijn voorkomen. Haar moeder klaagde en jammerde over haar iedere keer dat het meisje haar op haar vrije dag kwam opzoeken. De vader was gemelijk, maar deed alsof hij van niets wist; en mevrouw Finn vertelde haar een keer ronduit; 'die man zal je nog eens een keer kwaad doen, lieve kind'. En zo bleef de zaak haar loop nemen. Men kon hen samen tegenkomen, zij onbewogen stappend in haar beste kleren – grijze jurk, zwarte veer, zware laarzen, opzichtige witkatoenen handschoenen, die je op een afstand van honderd meter al zag; en hij, zijn jas schilderachtig over een schouder geworpen, met elastische tred naast haar marcherend, zijn hoofd kloek in zijn nek, en tedere blikken op het meisje met het

gouden hart werpend. Ik heb me vaak afgevraagd of hij ooit merkte hoe lelijk zij was. Misschien kon hij dat, bij een mensentype dat zo zeer verschilde van wat hij gewend was geweest, niet zo beoordelen; of misschien was hij ook wel bezweken voor de goddelijke hoedanigheid van haar medelijden.

Yanko verkeerde ondertussen in grote moeilijkheden. In zijn land vraag je een oude man om als gevolmachtigde op te treden in huwelijksaangelegenheden. Hij wist niet welke weg hij hier bewandelen moest. Op een dag, evenwel, midden tussen de schapen (hij was nu Swaffer's onder-herder met Forster) nam hij zijn hoed voor de vader af en gaf op nederige toon zijn verlangen te kennen. 'Ik neem aan dat ze stom genoeg is om met je te willen trouwen,' was alles wat Foster zei. 'En daarna,' placht hij te verhalen, 'zet hij zijn hoed op zijn hoofd, kijkt me donker aan alsof hij mijn keel zou willen afsnijden, fluit de hond, en gaat er vandoor, en laat mij met het werk zitten.' De Fosters vonden het natuurlijk niet prettig om het loon voortaan te missen dat het meisje verdiende: Amy placht al haar geld aan haar moeder te geven. Maar Foster koesterde een echte diepe tegenzin tegen het huwelijk. Hij betoogde dat de kerel heel goed met schapen kon omgaan, maar geen man was voor welk meisje ook. Om maar iets te noemen: hij placht als een idioot in zichzelf mompelend langs de heggen te lopen; en dan, die vreemdelingen gedragen zich soms heel vreemd tegenover vrouwen. En misschien zou hij haar ergens mee naar toe willen nemen of er zelf vandoor gaan. Het was niet vertrouwd. Hij hield zijn dochter voor dat die kerel haar misschien wel op een of andere manier zou mishandelen. Zij gaf geen antwoord. Het leek wel, zei men in het dorp, alsof de man haar behekst had. Er werd druk over het geval gepraat. Het verwekte een hele sensatie, en het tweetal ging door 'met elkaar te lopen' in weerwil van alle tegenstand. Toen gebeurde er iets onverwachts.

Ik weet niet of de oude Swaffer ooit begrepen heeft hoezeer hij door zijn vreemde knecht als een vader werd beschouwd. In elk geval was de verhouding feodaal. Toen Yanko dan ook officieel om een onderhoud vroeg – 'en de juffrouw ook' (hij noemde de strenge, dove juffrouw Swaffer eenvoudig juffrouw) – was het om hun toestemming te verkrijgen om te trouwen. De oude Swaffer hoorde hem onbewogen aan, zond hem met een enkele knik het vertrek weer uit, en schreeuwde het nieuws dan in juffrouw Swaffer's beste oor. Zij liet geen verbazing blijken, en merkte alleen grimmig op, met een omfloerste, uitdrukkingloze stem: 'Hij zal stellig geen enkel ander meisje vinden dat met hem wil trouwen.'

Het is juffrouw Swaffer wie alle eer voor de vrijgevigheid toekomt: maar reeds een paar dagen later werd er in het dorp bekend dat mijnheer Swaffer Yanko een huisje had aangeboden (het huisje dat je vanochtend gezien hebt) en ongeveer een halve hectare grond – het eigendomsrecht ervan geheel aan hem had overgedragen. Willcox sloot de acte af, en ik herinner me dat hij me vertelde dat het hem veel genoeg had verschaft om haar in gereedheid te brengen. Zij luidde: ‘Als beloning voor het redden van het leven van mijn geliefde kleinkind, Bertha Willcox.’ Natuurlijk kon daarna geen macht ter wereld meer verhinderen dat zij trouwden.

Haar verzothed bleef voortduren. Men zag hoe zij hem 's avonds tegemoetging. Zij staarde, naar links noch naar rechts kijkend, met geboeide ogen de weg af waarlangs hij zo dadelijk zou verschijnen, losjes lopend, zijn benen soepel uit zijn heup zwaaiend, en een van de liefdesliederen van zijn land neuënd. Toen de jongen geboren werd, kreeg hij de hoogte in de ‘Coach and Horses’, probeerde opnieuw een lied te laten horen en een dans te vertonen, en werd er opnieuw uitgegoid. Er werd op medelijdende toon gesproken over de vrouw die met zo'n spring-in-'t-veld getrouwd was. Het kon hem niets schelen. Er was nu een man, vertelde hij me op pochende toon, tegen wie hij in de taal van zijn land kon praten en voor wie hij de liederen van zijn land kon zingen, en die hij over een poosje zou kunnen leren dansen. Maar ik weet het niet. Het scheen mij toe alsof zijn pas minder elastisch was geworden, zijn lichaam zwaarder, zijn oog minder scherp. Verbeelding, ongetwijfeld; maar het schijnt mij nu toe alsof het net van het noodlot toen reeds dicht rond hem was toegehaald.

Op een dag kwam ik hem tegen op het voetpad over Talfourd Hill. Hij zei tegen me dat ‘vrouwen vreemde wezens waren’. Ik had al gehoord dat er huiselijke geschillen zouden zijn. In het dorp werd verteld dat Amy Foster er langzamerhand achter begon te komen met wat voor een man zij was getrouwd. Hij zag de zee aan met onverschillige, blinde ogen. Zijn vrouw had op een dag het kind uit zijn armen gegrist toen hij er mee op de drempel zat en er een lied voor zong zoals de vrouwen in zijn bergen voor hun kinderen zingen. Zij scheen te denken dat hij het op een of andere manier kwaad deed. Vrouwen zijn vreemde wezens. En ze had er bezwaar tegen gemaakt dat hij 's avonds hardop bad. Waarom? Hij verwachtte dat de jongen over een tijdje zijn gebed hardop zou nazeggen, zoals hij zijn oude vader nazegd had, toen hij een kind was geweest – in zijn eigen land. En ik ontdekte dat hij er naar snakte dat hun jongen

groter worden zou zodat hij iemand zou hebben met wie hij kon praten in die taal welke ons zo verontrustend, zo harts-tochtelijk, en zo bizar, in de oren klonk. Waarom zijn vrouw het denkbeeld niet prettig zou vinden begreep hij niet. Maar dat zou wel weer overgaan, zei hij. En terwijl hij zijn hoofd als iemand die het weten kon in zijn nek wierp, klopte hij op zijn kiel om aan te geven dat zij een goed hart bezat: niet ongevoelig, niet grimmig, snel vervuld met medelijden, vol naastenliefde voor de armen!

Ik liep nadenkend verder; ik vroeg mij af of zijn andere geaardheid, zijn vreemde gewoonten en afkomst, niet bezig waren die doffe natuur waarop zij aanvankelijk zo'n onweerstaanbare aantrekkingskracht uitgeoefend hadden, met afkeer te doordrenken. Ik vroeg het mij af . . .'

De dokter liep naar het raam en keek naar buiten, naar de kille pracht van de zee, onmetelijk in de lichte nevel, alsof zij de ganse aarde omsloot met alle harten die tussen de hartstocht der liefde en het vuur van de angst verloren zijn gegaan.

'Physiologisch, weet je,' zei hij, zich met een ruk omdraaiend, 'was het mogelijk. Het was mogelijk.'

Hij zweeg. Vervolgde dan:

'In elk geval – de volgende maal dat ik hem zag was hij ziek – longkwaal. Hij was taai, maar ik denk toch dat hij nog niet zo goed geacclimatiseerd was als ik wel had gedacht. Het was een slechte winter; en natuurlijk krijgen die bergbewoners aanvallen van heimwee; en een toestand van neerslachtigheid zou hem kwetsbaar gemaakt hebben. Hij lag half aangekleed op een rustbank beneden. Een tafel die met een donker zeil was bedekt nam het midden van de kamer geheel in beslag. Er stond een mandewieg op de grond, een stoomspuitende ketel op de haardplaat, en er lagen wat kinderkleertjes te drogen. Het was warm in de kamer, maar de deur komt rechtstreeks op de tuin uit, zoals je misschien opgevallen is.

Hij was erg koortsig, en deed niet anders dan in zichzelf mompelen. Zij zat op een stoel en keek hem over de tafel heen strak aan met haar bruine, wazige ogen. 'Waarom leg je hem niet boven?' vroeg ik. Ze schrok op en stamelde verward: 'Och, ach! Ik zou boven niet bij hem kunnen zitten, mijnheer.'

Ik vertelde haar wat zij doen moest en toen ik naar buiten ging, zei ik opnieuw dat hij boven in bed hoorde te liggen. Ze wong zich de handen. 'Dat kan ik niet. Dat kan ik niet. Hij blijft steeds iets zeggen – ik weet niet wat.' Aan alle praatjes denkend, waarmee men haar in de loop der tijd tegen de man had trachten in te nemen, keek ik haar onder-

zoekend aan. Ik keek in haar bijziende ogen, naar haar doffe ogen die eenmaal in haar leven een verleidelijke gestalte gezien hadden, doch nu, terwijl ze mij aanstaarden, totaal niets schenen te zien. Maar ik zag dat zij zich niet op haar gemak voelde.

‘Wat scheelt hem?’ vroeg ze met een soort wezenloze gejaagdheid. ‘Hij ziet er niet erg ziek uit. Ik heb nog nooit iemand gezien die er zo uitzag . . .’

‘Dacht je,’ vroeg ik verontwaardigd, ‘dat hij zich maar ziek houdt?’

‘Ik kan er niets aan doen, mijnheer,’ zei ze onbewogen. En plotseling sloeg ze haar handen in elkaar en keek rechts en links om zich heen. ‘En dan is de baby er nog. Hij wilde daarnet dat ik hem de baby gaf. Ik kan niet verstaan wat hij tegen hem zegt.’ ‘Kun je niet vragen of er vannacht een buurvrouw bij je komt?’ vroeg ik.

‘O, nee, mijnheer, niemand schijnt zin te hebben om te komen,’ mompelde ze, onmiddellijk dof berustend. Ik drukte haar nog eens op haar hart dat ze de grootste zorg moest betrachten, en moest toen verder. Er waren een heleboel zieken, die winter. ‘O, ik hoop dat hij niet zal praten!’ riep ze zachtjes uit, juist toen ik wegging.

Ik weet niet hoe het kwam dat ik het niet inzag – maar ik deed het niet. En toch, toen ik mij in mijn rijtuigje omdraaide, kon ik haar nog voor de deur zien rondhangen, heel stilltjes, en alsof ze overwoog over de modderige weg de vlucht te nemen.

Tegen de avond nam zijn koorts toe.

Hij wentelde zich kreunend heen en weer, en mompelde nu en dan een klacht. En zij zat met de tafel tussen haar en de rustbank, elke beweging en ieder geluid gespannen gadeslaand, terwijl de vrees, de redeloze vrees, voor die man die ze niet kon verstaan, langzaam dieper bezit van haar nam. Zij had de mandewieg tot vlak tegen haar voeten aangetrokken. Er was nu enkel nog het moederlijk instinct in haar en die onverklaarbare angst.

Plotseling tot zichzelf komend, versmachtend van dorst, vroeg hij om water. Zij bewoog zich niet. Zij had hem niet verstaan, hoewel hij misschien wel dacht dat hij Engels had gesproken. Hij wachtte, terwijl hij haar aankeek, gloeiend van koorts, stomverbaasd over haar stilzwijgen en haar onbeweeglijke houding, en schreeuwde dan ongeduldig: ‘Water! Geef me water!’

Zij sprong overeind, greep haastig haar kind, en bleef staan. Hij sprak tegen haar, en zijn hartstochtelijk betoog deed haar angst voor die vreemde man enkel nog toenemen. Ik geloof dat hij een hele tijd tegen haar sprak, smekend, zich

verbazend, biddend, bevelend, veronderstel ik. Ze zegt dat ze het zo lang uithield als ze kon. En toen kwam er een vlaag van woede over hem.

Hij ging overeind zitten en riep met een verschrikkelijke stem één woord – een of ander woord. Dan stond hij op, alsof hij helemaal niet ziek was, zegt ze. En toen hij haar in koortsige moedeloosheid, verontwaardiging en verbazing om de tafel heen trachtte te bereiken, opende ze eenvoudig de deur en rende weg met het kind in haar armen. Ze hoorde hoe hij haar twee maal op de weg achter haar met een verschrikkelijke stem nariet – en vluchtte . . . Ach, maar je had achter de doffe, wazige blik van die ogen het spookbeeld van de angst moeten zien opflikkeren dat haar die avond voortgejaagd had, de zes kilometer naar de deur van Foster's woning! Ik heb het de volgende dag gezien.

En ik was het die hem voorover met zijn lichaam in een plas vond, net even buiten het gevlochten rieten hekje.

Ik was die nacht bij een dringend geval in het dorp geroepen, en kwam toen ik met het aanbreken van de dag mijn bed weer wilde gaan opzoeken langs het huisje. De deur stond open. Mijn knecht hielp mij hem naar binnen te dragen. Wij legden hem op de rustbank. De lamp rookte, de haard was uit, de kilte van de stormachtige nacht droop uit het troosteloze behang. 'Amy!' riep ik luid, en mijn stem scheen zich in de leegte van het kleine huis te verliezen alsof ik in een woestijn geroepen had. Hij opende zijn ogen. 'Weg!' zei hij duidelijk. 'Ik vroeg enkel maar om water – enkel maar om een beetje water . . .'

Hij zat onder de modder. Ik dekte hem toe en bleef zwijgend staan wachten, af en toe een pijnlijk hijgend uitgebracht woord opvangend. Zij waren niet langer in zijn eigen taal. De koorts was verdwenen, doch met de koorts ook de levensgloed. En met zijn moeizaam op en neer gaande borst en glanzende ogen deed hij mij opnieuw denken aan een wild schepsel onder het net; aan een in een strik gevangen vogel. Zij had hem in de steek gelaten. Zij had hem in de steek gelaten – ziek – hulpeloos – versmachtend van dorst. De speer van de jager was tot in zijn ziel doorgedrongen. 'Waarom?' riep hij met de schelle en verontwaardigde stem van iemand die een verantwoordelijk Maker aanroept. Een windstoot en een regenvlaag waren het enige antwoord.

En toen ik mij omdraaide om de deur dicht te doen sprak hij het woord 'Genadig!' uit en gaf de geest.

Ik gaf tenslotte hartverlamming op als onmiddellijke doodsoorzaak. Zijn hart moet het hem inderdaad begeben hebben, of anders zou hij misschien ook deze nacht, waarin hij met zijn zieke lichaam wederom aan de storm was blootgesteld,

nog doorstaan hebben. Ik sloot zijn ogen en reed weg. Niet ver van het huisje kwam ik Foster tegen die met ferme pas met zijn collie achter zich aan tussen de druipende heggen liep.

‘Weet je waar je dochter is?’ vroeg ik.

‘Dat zal waar zijn!’ riep hij uit. ‘Ik ben juist op weg om eens een hartig woordje met hem te spreken. Een arme vrouw zo de stuipen op het lijf te jagen.’

‘Hij zal haar de stuipen niet meer op het lijf jagen,’ zei ik. ‘Hij is dood.’

Hij sloeg met zijn stok naar de modder.

‘En zij zit met het kind.’

Dan, na een poos diep nagedacht te hebben:

‘Ik weet niet of het zo nog niet het beste is.’

Dat is wat hij zei. En zij zegt nu helemaal niets. Geen woord over hem. Nooit. Is zijn beeld even volkomen uit haar geest verdwenen als zijn lenige, veerkrachtige gestalte, zijn vrolijke stem uit onze velden? Hij bevindt zich niet langer voor haar ogen om haar verbeelding aan te vuren tot hartstochtelijke liefde of panische angst; en zijn gedachten schijnt uit haar doffe brein te zijn vergleden als een schaduw over een wit scherm verglijdt. Zij woont in het huisje en werkt voor juffrouw Swaffer. Zij is voor iedereen Amy Foster, en het kind is ‘Amy Foster’s jongen’. Zij noemt hem Johnny – wat Kleine Jan betekent.

Het is onmogelijk te zeggen of deze naam een of andere herinnering opwekt. Denkt zij ooit aan het verleden? Ik heb haar over het ledikantje van de jongen zien hangen in een hartstochtelijke uiting van moederlijke tederheid. Het ventje lag op zijn rug, een beetje bang van me, maar heel stil, met zijn grote zwarte ogen, met iets onrustigs in zijn voorkomen als een vogel in een strik. En terwijl ik naar hem keek scheen ik de ander weer te zien – de vader, die op een geheimzinnige wijze door de zee was uitgeworpen om, tot de diepste eenzaamheid en wanhoop vervallen, om te komen in de wereld der mensen.’

Het einde van de reis

I

NOG LANG NADAT HET STOOMSCHIP *SOFOLA* haar koers gewijzigd had in de richting van het land, was de lage, moerassige kust er blijven uitzien als niet meer dan een veeg duisternis achter een glinsterende waterstrook. De zonnestrallen schenen woest op de kalme zee neer te vallen – schenen zich op een steenharde oppervlakte te verpulveren tot flonkerend stof, tot een helle damp van licht die het oog verblindde en het brein vermoeide door zijn flikkerende glinstering.

Kapitein Whalley keek er niet naar. Toen zijn Serang, de ruime rieten armstoel naderend die hij geheel vulde, hem op gedempte toon meegedeeld had dat de koers gewijzigd moest worden, was hij onmiddellijk opgestaan en had toegezien hoe de boeg van zijn schip een kwartcirkel gedraaid werd. Hij had geen woord geuit, zelfs niet het bevel tot tegenroer gegeven. Het was de Serang, een niet meer zo jonge, wakkere, kleine Maleier, met een zeer donkere huid, die het de roerganger toegemompeld had. En toen ging Kapitein Whalley weer in de armstoel op de brug zitten en hield zijn blik op het dek tussen zijn voeten gevestigd.

Hij kon niet hopen iets nieuws te zien op dit traject. De afgelopen drie jaar had hij deze kusten bevaren. Van Low Cape tot Malantan was de afstand vijftig mijl, zes uur varen voor het oude schip als het de stroom mee had, zeven wanneer het er tegenop moest. Dan stuurde je recht op het land af, en geleidelijk verschenen er drie palmen aan de horizon, lang en slank, en hun wanordelijke kruinen dicht bijeen, alsof ze onder elkaar kwaad spraken van de donkere mangroven. De *Sofola* werd met haar voorsteven naar de sombere kuststreep gericht, die op een gegeven ogenblik, wanneer het schip het schuins tot dichtbij genaderd was, verschillende heldere, glanzende breuken vertoonde – de wijde monding van een rivier. Dan verder door een bruine vloei-

stof, drie delen water en een deel zwarte aarde, steeds verder tussen de lage oevers door, drie delen zwarte aarde en een deel brak water, ploegde de *Sofola* zich tegen de stroom op, zoals zij de laatste zeven jaar of nog langer iedere maand gedaan had, lang voor hij van haar bestaan had afgeweten, lang voor hij er ooit aan gedacht had dat hij eens iets zou hebben uit te staan met haar en haar altijd eendere reizen.

Het oude schip had de weg beter horen te kennen dan haar bemanning, die niet zo lang aan één stuk door hetzelfde traject bevaren had; beter dan de trouwe Serang, die hij van zijn vorige schip had meegebracht om de kapiteinswacht te lopen; beter dan hijzelf, die alleen de laatste drie jaar haar kapitein nog maar was. Men kon er altijd van op aan dat zij de goede koers nam. Haar kompas was altijd in orde. Het kostte geen enkele moeite haar naar haar bestemming te brengen, alsof haar hoge leeftijd haar kennis, wijsheid en regelmaat had geschonken. Men kreeg het land steeds op vrijwel dezelfde plaats in zicht en altijd precies op het tijdstip dat men berekend had. Op elk ogenblik van de dag of de nacht, wanneer hij zonder op te kijken op de brug zat of slapeloos in zijn bed lag, kon hij door eenvoudig de dagen en de uren te tellen precies uitrekenen waar hij was – op welke plaats van de altijd eendere route het schip zich bevond. Hij kende hem ook goed, deze eentonige marskramersrondgang, op en neer door de Straits; hij kende de regelmaat ervan, de bezienswaardigheden en de bevolking. Om te beginnen Malakka, bij daglicht binnen en in de schemering eruit, om met een strak, fosforescerend zog deze heerweg van het Verre Oosten over te steken. Duisternis en glimmende plekken op het water, heldere sterren in een zwarte hemel, misschien de lichten van een thuisvaarder die geen ogenblik van haar koers door het midden afweek, of misschien de vluchtige schaduw van een inlands vaartuig, dat met haar gevlochten zeilen zwiingend voorbijgleed – en als het daglicht aanbrak het lage land aan stuurboord. Tegen de middag de drie palmen van de volgende aanlegplaats, een eind een trage rivier op. De enige blanke die hier woonde was een jonge zeeman die het varen eraan gegeven had, met wie hij in de loop van vele reizen op vriendschappelijke voet was geraakt.

Zestig mijl verder was weer een aanlegplaats, een diepe baai met slechts een paar huizen op het strand. En zo ging het verder, het anker werpend en weer lichtend, hier en daar langs de kust lading innemend, om te eindigen met een ononderbroken tocht van honderd mijl door het doolhof van een archipel van kleine eilandjes naar een grote inheemse stad, het laatste station van de route. Het oude schip rustte

daar drie dagen uit voor hij weer in omgekeerde richting met haar terugvoer, dezelfde kusten vanuit een andere hoek ziend, dezelfde stemmen in dezelfde plaatsen horend, weer terug naar de haven aan de grote heerweg naar het Oosten waar de *Sofola* stond ingeschreven, waar hij zijn ligplaats innam bijna recht tegenover het grote stenen gebouw van het havenkantoor tot het tijd was om opnieuw te vertrekken voor dezelfde oude tocht van 1600 mijl en dertig dagen.

Geen erg opwindend leven, voor Kapitein Whalley, Henry Whalley, alias Waaghals Harry – Whalley van de *Condor*, een beroemde klipper in haar dagen. Neen. Geen erg opwindend leven voor een man die beroemde maatschappijen had gediend, met beroemde schepen had gevaren (waarvan er meer dan een zijn eigendom was geweest); die beroemde overtochten gemaakt had, als eerste nieuwe routes had bevaren en nieuwe markten ontsloten; die zijn vaartuig over onbekende gebieden van de Zuidzee had gestuurd, en de zon zien opkomen boven nog niet in kaart gebrachte eilanden. Vijftig jaar op zee, en veertig daarvan in de Oost ('Een aardig grondige leerschool,' placht hij glimlachend op te merken), hadden zijn naam een eervolle bekendheid geschonken aan een generatie van reders en kooplieden in alle havens vanaf Bombay tot helemaal waar het Oosten in het Westen overgaat aan de kust van de beide Amerika's. Zijn roem bleef geboekstaafd, niet in erg grote letters, maar duidelijk genoeg, op de kaarten der Admiraliteit. Lag er niet ergens tussen Australië en China een Whalley Eiland en een Condor Rif? Op die gevaarlijke koraalbank had de beroemde klipper drie dagen vastgezet, waarbij haar kapitein en bemanning met één hand haar lading overboord geworpen hadden en zich met de andere, als het ware, een flotille woestbemande oorlogskano's van het lijf hadden gehouden.

Toentertijd bestond noch het eiland, noch het rif, officieel. Later erkenden de officieren van Harer Majesteit's stoomschip *Fuselier*, dat uitgezonden was om de route te verkennen, door deze beide namen aan te houden de ondernemingsgeest van de man en de stevigheid van het schip. Bovendien begint, zoals iedereen die zich er de moeite voor geven wil opzoeken kan, de *General Directory*, deel II, p. 410, de beschrijving van de 'Malotu of Whalley Doorvaart' met de woorden: 'Deze gunstige route, voor het eerst ontdekt in 1850 door Kapitein Whalley met het schip *Condor*', enzovoort, en besluit met hem warm aan te bevelen aan zeilschepen die de havens van China voor het Zuiden verlaten in de maanden December tot en met April.

Dit was de duidelijkste winstpost van zijn leven geweest. Niets kon hem dit soort roem ontstelen. Het doorgraven

van de landengte van Suez had, als het bezwijken van een dam, een vloedgolf van nieuwe schepen, nieuwe mannen, nieuwe handelsmethoden, over het Oosten uitgestort. Het aangezicht der Oostelijke zeeën was erdoor veranderd, en het leven had er een geheel nieuwe geest gekregen; zodat zijn vroegere ervaringen totaal niets betekenden voor de nieuwe generatie van zeelieden.

In die voorbije dagen had hij met vele tienduizenden guldens, geld van zijn werkgevers en van zichzelf, omgegaan; hij had trouw gewaakt, zoals bij de wet van een gezagvoerder verwacht wordt, over de tegenstrijdige belangen van eigenaars, cargadoors, en assuradeurs. Hij had nooit een schip verloren of toegestemd in een dubieuze transactie; en hij had zich weten te handhaven, hij had zich zelfs weten te handhaven toen de toestanden waaronder hij naam had weten te maken, geheel veranderd waren. Hij had zijn vrouw begraven (in de golf van Petchili), zijn dochter ten huwelijk gegeven aan de man op wie ze ongelukkigerwijze haar keuze had laten vallen, en had een meer dan ruim vermogen verloren bij de krach van de beruchte Travancore and Deccan Bank – waarvan het faillissement het Oosten als een aardbeving aan het wankelen had gebracht. En hij was vijftien-zestig jaar.

II

Hij had echter nog niet veel last van zijn leeftijd; en over zijn financiële ondergang schaamde hij zich niet. Hij was niet de enige geweest die in de soliditeit van de Bankmaatschappij geloofd had. Mannen wier oordeel in geldzaken even betrouwbaar was als zijn zeemanschap, hadden hem aangeraaden zo verstandig te zijn daar zijn geld onder te brengen en hadden zelf aanzienlijke sommen verloren toen de grote slag viel. Het enige verschil tussen hem en hen was, dat hij alles wat hij bezat was kwijtgeraakt. En toch ook nog weer niet helemaal alles. Er was hem uit zijn verloren fortuin een heel aardig zeilscheepje gebleven, *Fair Maid* genaamd, dat hij gekocht had om wanneer hij het varen eraan gegeven zou hebben zijn vrije tijd mee te vullen – ‘om mee te spelen,’ zoals hij het zelf uitgedrukt had.

Hij had nadrukkelijk verklaard dat hij genoeg had van de zee in het jaar voorafgaande aan het huwelijk van zijn dochter. Maar nadat het jonge paar zich in Melbourne had gecastigd, had hij gemerkt dat hij zich aan de wal niet gelukkig voelen kon. Hij was te zeer een kapitein ter koopvaardij, om enkel in het zeilen met een jacht bevrediging te vinden. Hij wilde de illusie behouden alsof hij nog steeds zaken dreef;

en door zijn aankoop van de *Fair Maid* bleef de continuïteit van zijn leven bewaard. Wanneer hij haar aan zijn kennissen in de verschillende havens liet zien noemde hij haar 'mijn laatste commando'. Wanneer hij te oud zou zijn om een schip onder zijn hoede te hebben, zou hij haar laten opleggen en aan de wal gaan om zich te laten begraven, na een clause in zijn testament te hebben achtergelaten dat het scheepje op de dag van de begrafenis buitengaats gesleept moest worden en ergens waar het water diep genoeg was aan de golven prijsgegeven. Zijn dochter zou hem de voldoening van de wetenschap, dat geen vreemde na hem met zijn laatste commando zou omgaan, niet misgunnen.

Bij het vermogen dat hij haar kon nalaten, kwam de waarde van een zeilscheepje van 500 ton er niet op aan. Dit alles placht hij te zeggen met een snaakse twinkeling in zijn ogen: de krachtige oude man bezat nog te veel vitaliteit om sentimenteel te worden bij de spijtige gedachte; maar toch ook een tikje weemoedig, omdat hij zich thuis voelde in het leven, een oprecht genoegens schepte in wat het aan gevoelens en bezit te bieden had; in de waardigheid die zijn naam en rijkdom hem schonken, in zijn liefde voor zijn dochter, en in de voldoening die zijn schip hem gaf – het speeltuig van zijn eenzame vrije uren.

Hij had de hut laten inrichten volgens zijn simpele ideaal van gerieflijkheid op zee. Een brede boekenkast (hij was een groot lezer) besloeg een wand van zijn kajuit; het portret van zijn overleden vrouw, een vlak, pekachtig olieverfschilderij dat het profiel en een lange zwarte haarlok van een jonge vrouw voorstelde, hing tegenover zijn kooi. Drie chronometers tikten hem in slaap en begroetten hem als hij ontwaakte met hun fijne, wedijverende getik. Hij stond elke dag om vijf uur op. De officier die de ochtendwacht had, en een vroege kop koffie bij het stuurrad op het achterschip dronk, placht door de brede opening tussen de koperen ventilatoren reeds het geplas, geblaas en gesnuif van zijn toiletmakende kapitein te horen. Deze geluiden werden altijd gevolgd door het langaangehouden, zware gemompel waarmee hij het Onze Vader ernstig en hardop placht op te zeggen. Vijf minuten later doken het hoofd en de schouders van Kapitein Whalley boven de kajuitstrap op. Hij bleef onveranderlijk een ogenblik staan op de trap, terwijl hij zijn blik over de ganse horizon liet glijden; naar boven over de stand der zeilen; onderwijl de frisse lucht met diepe teugen inademend. Eerst dan placht hij de kampanje op te stappen, de groet van de naar de klep van de pet geheven hand met een vorstelijk en minzaam gesproken 'Goedenmorgen' beantwoordend. Tot acht uur precies duurde zijn rondgang over

dek. Soms, niet meer dan twee maal per jaar, moest hij een dikke, op een knuppel lijkende stok gebruiken wegens een stijfheid in zijn heup – een klein tikje reumatiek, veronderstelde hij. Voor de rest wist hij niet wat lichamelijke ziekten of gebreken waren. Wanneer de bel voor het ontbijt werd geluid, ging hij naar beneden om zijn kanaries te voeren, de chronometers op te winden, en aan het hoofd van de tafel plaats te nemen. Vandaar had hij het gezicht op de grote kooldrukfoto's van zijn dochter, haar man, en twee babies met dikke beentjes – zijn kleinkinderen – die in zwarte lijsten in de esdoornen beschotten van de kajuit waren gevat.

Na het ontbijt stofte hij het glas voor deze portretten zelf met een doek af, en veegde het olieverfschilderij van zijn vrouw schoon met een plumeau, die aan een klein koperen haakje naast de zwaar gouden lijst hing. Dan ging hij, na de deur van zijn kajuit te hebben gesloten, op de sofa onder het portret zitten om een hoofdstuk uit een dikke zakbijbel – haar Bijbel – te lezen. Maar sommige dagen zat hij er enkel een half uur met zijn vinger tussen de bladen terwijl het gesloten boek op zijn knieën rustte. Misschien was hem plotseling weer te binnen geschoten hoe dol zij op zeilen placht te zijn.

Zij was een echte scheepsmakker geweest en ook een trouwe vrouw. Het was als een geloofsartikel voor hem dat er nooit ergens op zee of te land een vrolijker, opgewekter tehuis was geweest dan zijn honk onder het kampanjedek van de *Condor*, met de grote hut helemaal in wit en goud, met kransen getooid als voor een altijddurend feest met een onverwelkbare guirlande. Zij had het midden van elk paneel met een tros bloemen uit het vaderland versierd. Het had haar een jaar gekost om de kajuit met dit liefdewerk rond te komen.

Hem had het een wonder van schilderkunst toegeschenen, een onovertroffen voorbeeld van smaak en bedrevenheid; en wat de oude Swinburne, zijn stuurman, betrof, iedere keer dat hij beneden kwam om te eten stond hij van bewondering aan de grond genageld voor het in wording zijnde werk. Je kon die rozen bijna ruiken, verklaarde hij, de zwakke geur van terpentijn opsnuivend die toentertijd de grote kajuit vervulde, en hem (zoals hij later bekende) met iets minder graagte dan gewoonlijk aan zijn maaltijd deed beginnen. Doch niets van die aard deed afbreuk aan het genot dat haar zingen hem schonk. 'Mevrouw Whalley is een echte volslagen nachtegaal, mijnheer,' placht hij met het gezicht van een tot oordelen bevoegd man op te merken, nadat hij tot het stuk helemaal afgelopen was in diepe aandacht over de koekoek gebogen had staan luisteren. Met mooi weer konden de beide mannen, tijdens de tweede hondenwacht, haar

trillers en rollers nog steeds horen, begeleid door de piano in haar hut.

Nog op dezelfde dag waarop zij verloofd waren had hij naar Londen geschreven om het instrument; maar ze waren al meer dan een jaar getrouwd voor het hen bereikte, daar het rond de Kaap opgestuurd was. De grote kist had deel uitgemaakt van de eerste directe lading stukgoed die in de haven van Hong Kong was gelost – een gebeurtenis die de mannen die vandaag aan de dag over haar drukke kaden liepen, in een even nevelig verleden scheen te liggen als de duisternis der middeleeuwen. Maar Kapitein Whalley kon in een eenzaam half uur zijn ganse leven opnieuw herbelevan, met zijn romantiek, zijn idylle, en zijn verdriet. Hij had zelf haar ogen moeten sluiten. Zij was, in de vlag gehuld, overboord gezet als een zeemansvrouw, zelf een zeeman in haar hart.

Hij had de uitvaartdienst voor haar gelezen, uit haar eigen gebedenboek, zonder dat zijn stem eenmaal gehaperd had. Toen hij zijn ogen opsloeg kon hij de oude Swinburne tegenover hem zien staan, met zijn pet tegen zijn borst gedrukt, en zijn ruwe, verweerde, onbewogen gelaat druipend van de tranen, als een brok rood graniet met hoekjes en scherfjes eruit in een stortbui. Het was allemaal goed en wel dat die oude zeerob hilde. Hij moest tot het einde toe doorlezen; maar na de plons kon hij zich niet veel meer herinneren van wat er de eerste paar dagen gebeurd was. Een oudere matroos uit de bemanning, die handig met de naald kon omgaan, had een rouwjurkje voor het kind in elkaar gestikt uit een van haar zwarte rokken.

Hij zou het niet licht vergeten; maar men kan het leven niet afdammen als een trage rivier. Het breekt er doorheen en stroomt over het verdriet van een mens heen, het sluit zich over leed en smart als de zee over een verdrongen lichaam, onverschillig hoeveel liefde naar de bodem is verdwenen. En de wereld is niet slecht. De mensen waren aardig voor hem geweest; vooral mevrouw Gardner, de vrouw van de oudste firmant van Gardner, Patteson en Co., de reders van de *Condor*. Zij was het die aangeboden had voor het kleintje te zorgen, en haar toen de tijd daarvoor aangebroken was met haar eigen meisjes mee naar Engeland nam (een hele reis in die dagen, zelfs wanneer men de overland mailroute nam) om daar haar opvoeding te voltooien. Het duurde tien jaar voor hij haar terugzag.

Als klein kind was ze nooit bang geweest van slecht weer; zij placht te smeken of hij haar, met zijn oliejas stevig om haar heengeslagen mee naar dek wilde nemen om te zien hoe de hoge stortzeeën zich op de *Condor* wierpen. Het kolkende geraas van de golven scheen haar kleine zieltje met een adem-

loos genot te vervullen. 'Er is een goede jongen aan haar verloren gegaan,' placht hij schertsend van haar te zeggen. Hij had haar Ivy genoemd wegens de klank van het woord, en op een duistere wijze geboeid door een vage gedachten-associatie. Zij had zich vast om zijn hart gestrengeld, en hij wilde dat zij zich dicht aan haar vader vastklampen zou, als aan een toeverlaat; toen zij nog klein was vergetend dat het in de aard der dingen lag dat zij zich waarschijnlijk aan iemand anders zou vastklampen. Maar hij hield zoveel van het leven, dat zelfs die gebeurtenis hem een zekere voldoening verschafte, hoewel het gevoel haar verloren te hebben hem dieper trof.

Nadat hij de *Fair Maid* gekocht had om zijn eenzaamheid mee te vullen, haastte hij zich een tamelijk onvoordelige vracht voor Australië aan te nemen, uitsluitend omdat het hem de gelegenheid schonk zijn dochter in haar eigen home op te zoeken. Wat hem daar mishaaide was niet dat zij nu iemand anders aanhing, maar dat de steunpilaar die zij uitgezocht had bij nadere beschouwing 'niet zo erg veel waard bleek' – zelfs waar het zijn gezondheid betrof. Hij had een afkeer van zijn schoonzoons vormelijke beleefdheid, mischien nog meer dan van de manier waarop hij de bruidsschat beheerde, die hij Ivy gegeven had. Doch hij liet niets van zijn beduchtheid blijken. Slechts op de dag van zijn vertrek, toen de deur van de vestibule al open stond, hij haar beide handen beet hield en haar strak in haar ogen keek, had hij gezegd: 'Je weet, lieve schat, dat alles wat ik heb voor jou en de kinderen is. Denk erom dat je me alles eerlijk schrijft.' Ze had met een bijna onmerkbaar hoofdbeweging geantwoord. Ze was een echte dochter van haar moeder zowel wat de kleur van haar ogen, als haar karakter betrof – en ook hierin, dat zij hem begreep zonder veel woorden.

En ze moest wel schrijven; en sommige van die brieven brachten Kapitein Whalley's witte wenkbrauwen aan het fronsen. Overigens vond hij dat het de kroon op zijn leven vormde, dat hij zo in staat was ogenblikkelijk aan iedere vraag te kunnen voldoen. Hij had in zekere zin niet meer zo genoten sinds zijn vrouw gestorven was. Eigenaardig genoeg was de stiptheid waarmee zijn schoonzoon de boel verspeelde er oorzaak van dat hij uit de verte een soort welwillendheid voor de man begon te voelen. De kerel werd zo voortdurend op de lijwal gedrukt dat het kennelijk niet eerlijk zou zijn om het allemaal aan zijn roekeloze navigatie te wijten. Nee, nee! Hij wist heel goed wat erachter stak. Pech. Hij had zelf altijd wonderbaarlijk veel geluk gehad, maar hij had in zijn leven te veel bekwame mannen – zeelieden en anderen – enkel en alleen aan pech ten onder zien gaan, om

de onheilspellende tekenen te kunnen misverstaan. Desalniettemin was hij druk aan het broeden over de beste manier om iedere stuiver die hij na te laten had heel stevig vast te zetten, toen, na een inleidend gerommel van geruchten (waarvan het eerste geluid hem toevallig in Shanghai bereikte), de slag van het grote faillissement kwam; en nadat hij de stadia van verbijstering, van ongelovigheid en van verontwaardiging doorlopen had, moest hij het feit aanvaarden dat hij niets meer na te laten had dat nog de moeite waard was.

Onmiddellijk daarop, alsof hij enkel op deze catastrofie had zitten wachten, gaf de onfortuinlijke man, ginds in Melbourne, het vruchteloze spel verloren, en schikte zich in zijn verlies – ook in dat van het gebruik van zijn benen. ‘Hij zal altijd in een rolstoel moeten rijden,’ schreef zijn vrouw. Voor de eerste maal in zijn leven was Kapitein Whalley uit zijn evenwicht geslagen.

De *Fair Maid* moest nu uit bittere noodzaak aan het werk. Het ging er niet langer om de herinnering aan Waaghals Harry Whalley in de zeeën van het Verre Oosten levend te houden, of om een oud man van zakgeld en kleren te voorzien, met misschien, aan het eind van het jaar, een paar honderd eerste klas sigaren als extraatje. Hij zou flink moeten aanpakken, en haar hard aan het werk houden op een schaars rantsoen verguldsel voor de krullen op haar voor- en achterstevan.

Deze noodzakelijkheid deed zijn ogen opengaan voor de fundamentele veranderingen die de wereld had ondergaan. Uit zijn verleden bleven enkel de vertrouwde namen, hier en daar, doch de mensen en dingen, zoals hij ze gekend had, waren verdwenen. De naam Gardner, Patteson en Co. stond nog steeds op de muren van opslagplaatsen aan de waterkant, op de koperen platen en de vensters in de zakenwijk van meer dan één Oosterse haven, maar een Gardner of een Patteson maakten niet langer deel uit van de firma. Er wachtte Kapitein Whalley niet langer een fauteuil en een hartelijk welkom in het privé-kantoor, met een vrachtje dat men wel aan een oude vriend wilde geven, omdat die in het verleden zoveel voor hen had gedaan.

De echtgenoten van de meisjes Gardner zaten achter de bureau's in die kamer waar hij, lang nadat hij de dienst verlaten had, altijd bij de oude baas had mogen binnenlopen. Hun schepen hadden nu gele schoorstenen met een zwarte band en een dienstregeling met vaste routes, als een of andere vervloekte tramwegmaatschappij. De Decemberwinden en Juniwinden waren hun gelijk; hun kapiteins (uiterst bekwame jongemannen, daar twijfelde hij niet aan) waren zeer

zeker met Whalley Eiland vertrouwd, omdat de Regering sinds een aantal jaren een vast wit licht op de Noordpunt aangebracht had (met een rode gevarensector boven het Condor Rif), doch de meesten van hen zouden uitermate verbaasd zijn geweest te horen dat er nog steeds een Whalley van vlees en bloed bestond – een oude man die door de wereld ging trachtend hier en daar een vrachtje op te pikken voor zijn kleine zeilscheepje.

En overal was het hetzelfde. Verdwenen de mannen die goedkeurend geknikt zouden hebben bij het horen van zijn naam, en het zich aan hun eer verplicht zouden hebben gevoeld om iets te doen voor Waaghals Harry Whalley. Verdwenen de gelegenheden die hij zou hebben weten aan te grijpen; en met hen verdwenen de witgeveugelde zwerm klippers die leefden in het rumoerige onzekere leven der winden, grote vermogens uit het schuim van de zee scherend. In een wereld die de winsten besnoeide tot een armzalig minimum, in een wereld die haar vrije laadruimte elke dag twee maal kon natellen en waarin magere vrachtorders drie maanden van te voren telegrafisch weggekaapt werden, was geen kans meer voor iemand die op goed geluk met een zeilscheepje rondzwierf om nog fortuin te maken – was nauwelijks meer plaats om te leven zelfs. Hij vond het ieder jaar moeilijker worden. Hij leed er zwaar onder dat hij zijn dochter maar zulke kleine bedragen kon overmaken. Ondertussen had hij zijn goede sigaren eraan gegeven en zelfs de inferieure manillastokken, waarop hij was overgegaan, beperkte hij tot zes per dag. Hij vertelde haar nooit over zijn moeilijkheden, en zij weidde nooit uit over de strijd die het haar kostte het hoofd boven water te houden. Hun vertrouwen in elkaar had geen uitleggingen nodig, en het volmaakte begrip tussen hen duurde ook zonder betuigingen van dankbaarheid of spijt voort. Hij zou er aanstoot aan hebben genomen wanneer zij het in haar hoofd gehaald had om hem uitgebreid te bedanken, maar hij vond het heel natuurlijk dat ze hem schreef dat ze tweehonderd pond nodig had. Hij was met de *Fair Maid* in ballast de haven waar de *Sofola* ingeschreven stond binnengekomen om te zien of er een vrachtje voor hem was, en daar had hij haar brief ontvangen. De strekking ervan was dat het niets hielp of ze de zaken mooier trachtte voor te stellen dan ze in werkelijkheid waren. Haar enige kans was een pensioen te beginnen, wat, naar zij meende, goede vooruitzichten bood. Goed genoeg, in elk geval, om hem ronduit te vertellen dat zij met tweehonderd pond een begin zou kunnen maken. Hij had de envelop haastig op dek opengescheurd waar de runner van de ship-chandler hem, toen hij het anker had laten vallen, zijn post had gebracht.

Voor de tweede maal in zijn leven was hij uit zijn evenwicht geslagen, en hij bleef stokstijf bij de kajuitsdeur staan, terwijl het papier tussen zijn vingers beefde. Een pension openen! Tweehonderd pond om te beginnen! Haar enige kans! En hij wist nog niet hoe hij tweehonderd stuivers te pakken zou kunnen krijgen. Die ganse nacht liep Kapitein Whalley over de kampanje van zijn voor anker liggende schip op en neer, alsof hij bij mistig weer het land dicht genaderd was, en in het onzekere over zijn positie verkeerde na vele grauwe dagen gevaren te hebben zonder iets van de zon, de maan of de sterren te zien. De zwarte nacht fonkelde van de lichten der bakens en de rechte, vaste lichtstrepen aan wal; en rondom de *Fair Maid* wierpen de ankerlichten der schepen trillende banen op het water van de rede. Kapitein Whalley zag nergens een glimp van een uitkomst tot de dageraad aanbrak en hij merkte dat zijn kleren doordrenkt waren van de zware dauw.

Zijn schip was reeds ontwaakt. Hij bleef plotseling staan, streek over zijn natte baard en daalde met vermoeide benen de kampanjetrap af. Toen de eerste officier die slaperig op het achterdek rondhing, hem zag, bleef hij met open mond midden in een vroege ochtendgeeuw staan. 'Goedenmorgen,' sprak Kapitein Whalley plechtig, terwijl hij zijn hut inging. Maar in de deuropening hield hij halt, en zonder zich om te draaien zei hij: 'Tussen twee haakjes, er moet een lege houten kist ergens in de bergplaats zijn. Hij is toch niet kapotgehakt, wel?'

De stuurman sloot zijn mond, en vroeg dan alsof hij volkomen versuft was: 'Welke lege kist, mijnheer?'

'Een grote, platte pakkist, die bij dat schilderij in mijn kamer hoort. Laat hem aan dek brengen en zeg tegen de timmerman dat hij hem nakijkt. Misschien heb ik hem binnenkort wel nodig.' De eerste officier verroerde geen vin voor hij de deur van de salon binnen met een klap had horen dichtslaan. Dan wenkte hij de tweede stuurman op het achterschip met zijn wijsvinger om hem te vertellen dat er iets 'aan 't handje was'. Toen de bel ging bulderde Kapitein Whalley's gebiedende stem door een gesloten deur: 'Ga zitten en wacht niet op mij.' Onder de indruk namen zijn officieren plaats, over de tafel heen blikken en gefluisterde woorden wisselend. Wat? Geen ontbijt? En na klaarlijkkelijk ook nog de hele nacht aan dek te hebben rondgescharreld! Ja, er was duidelijk iets aan de hand. Onder de koekoek boven hun ernstig over hun bord gebogen hoofden, zwaaiden en rammelden drie kooien van ijzerdraad door het rusteloze gesprong van de hongerige kanaries in beweging gebracht; en zij konden het geluid van de bedachtzame bewe-

gingen van hun 'ouwe' in zijn kajuit horen. Kapitein Whalley was op zijn methodische wijze bezig de chronometers op te winden, het portret van zijn overleden vrouw af te stoffen, een schoon overhemd uit de la te pakken, zich op zijn nauwgezette, kalme manier klaar te maken om aan de wal te gaan. Hij zou die ochtend geen hap voedsel door zijn keel hebben kunnen krijgen. Hij had besloten de *Fair Maid* te verkopen.

III

Juist in die tijd waren de Japanners overal aan het zoeken naar in Europa gebouwde schepen, en het viel hem niet moeilijk een koper te vinden, een speculant die een zo laag mogelijke prijs voor de *Fair Maid* trachtte af te dwingen, maar contant betaalde, om haar weer met een goede winst te verkopen. Zo geschiedde het dat Kapitein Whalley op zekere middag de stoep van een der grootste postkantoren in het Oosten afdaalde, met een strookje blauwachtig papier in zijn hand. Dat was het bewijs van een aangetekende brief die een wissel van tweehonderd pond bevatte en geadresseerd was naar Melbourne. Kapitein Whalley duwde het papiertje in zijn vestzak, nam zijn wandelstok onder zijn arm vandaan en liep de straat in.

Het was een pas opengestelde en morsige verkeersweg waar nog maar een begin gemaakt was met de trottoirs en die over de hele breedte met een zachte laag stof bedekt werd. Het ene uiteinde raakte aan de smalle Chinese winkelstraat bij de haven, het andere liep, zonder huizen, enkele mijlen recht-door, door een met jungleachtige plantengroei overdekt terrein, naar het hek van het terrein van de nieuwe Droogdokmaatschappij.

De plompe gevels van de nieuwe regeringsgebouwen wisselden af met de blinde omheiningen van braakliggende stukken grond, en het uitzicht op de hemel scheen het weidse verschieft nog in een extra ruim perspectief te plaatsen. De weg was verlaten en werd door de inboorlingen na kantoor-tijd gemedend, alsof zij verwachtten een van de tijgers uit de buurt van de nieuwe waterleiding op de heuvel op een drafje over het midden ervan te zien aankomen om bij een Chinese winkelier zijn avondeten te gaan halen.

Kapitein Whalley slonk niet tot een nietige figuur in de eenzaamheid van die groots aangelegde straat. Daarvoor was hij een te flinke verschijning. Hij was enkel een eenzame gestalte die doelbewust voortliep, met een lange witte baard als een pelgrim, en met een dikke stok die op een wapen leek. Aan een kant had het nieuwe Gerechtshof een lage, onopgesierde

overdekte zuilengang, die half schuil ging achter een paar oude bomen die langs de oprit waren blijven staan. Aan de andere liepen de vleugels van het nieuwe Koloniale Departement van Financiën evenwijdig met de straat. Maar Kapitein Whalley, die nu geen schip en geen tehuis meer bezat, herinnerde zich terwijl hij er voorbijliep dat toen hij pas uit Engeland was gekomen op diezelfde plaats een vissersdorp had gestaan, een paar rieten hutten op palen tussen een modderige getijderekreek en een slijkpad dat kronkelend een verwarde wildernis invoerde zonder havens en waterleiding.

Geen schip – geen tehuis. En zijn arme Ivy daarginds had evenmin een tehuis. Een pension is geen echt tehuis of schoon je er misschien de kost mee kunt verdienen. Het denkbeeld van het pension deed zijn gevoelens op alleron aangenaamste wijze geweld aan. Door zijn maatschappelijke positie bezat hij dat waarachtig aristocratische temperament dat gekenmerkt wordt door een minachting voor kwasi deftigheid en door bevooroordeelde opvattingen ten aanzien van bepaalde beroepen. Wat hemzelf betrof had hij altijd het varen op een koopvaardijship (wat een eerlijk beroep is) verkozen boven het kopen en verkopen van handelswaar, waarvan de voornaamste opzet is iemand bij een overeenkomst te slim af te zijn – in het beste geval een onwaardig gevecht tussen het ene vernuftige brein en het andere.

Zijn vader was Kolonel Whalley (gepensionneerd) van de Honourable East Indian Company geweest, die naast zijn pensioen over slechts zeer bescheiden middelen beschikte, doch over aanzienlijke relaties. Hij kon zich nog herinneren hoe, toen hij een jongen was, kellers in de herbergen, platlandswinkeliers en dergelijke kleine luiden de oude krijgsman op grond van zijn uiterlijk met 'my lord' plachten aan te spreken.

Kapitein Whalley zelf (hij zou naar de Marine gegaan zijn als zijn vader niet vóór zijn veertiende jaar gestorven was) had iets voornaams in zijn voorkomen dat goed bij een oude en roemruchte admiraal gepast zou hebben; maar hij raakte verloren als een strootje in een kolkende beek tussen het gekrioel van een bruine en gele menigte die een straat vulde welke vergeleken bij de uitgestrekte en eenzame laan die hij zojuist had verlaten, zo nauw leek als een steeg en eenvoudig wemelde van het leven. De muren van de huizen waren blauw; de winkels van de Chinezen vertoonden gapende openingen als de rotsholen van dieren; stapels vreemdsoortige artikelen lagen tot buiten het schemerduister van de uitgestrekte rij overdekte winkeltjes, en de vurige klaarte der zonsondergang drenkte het midden van de straat van het begin tot het eind in een gloed die aan de weerschijn van

een brand deed denken. Hij viel op de heldere kleuren en de donkere gezichten van de barrevoetse menigte, op de bleekgele ruggen van de halfnaakte, elkaar verdringende koelies, op de militaire uitrusting van een lange Sikh cavallerist met een scheiding in zijn baard en een woeste knevel die voor het hek van het terrein waar zich de Europese politiepост bevond op wacht stond. Heel hoog boven de hoofden in een rode stofwolk opdoemend, baande de volgepakte wagen van de kabeltram zich voorzichtig een weg tegen de mensenstroom in, met een onophoudelijk horengetoeter, als een stoomboot die langzaam opstoot door de mist.

Kapitein Whalley kwam als een duiker aan de andere zijde weer te voorschijn en nam in de verlaten schaduwplek tussen de muren van gesloten pakhuizen zijn hoed af om zijn voorhoofd wat te laten afkoelen. Het beroep van pensionhoudster stond in een niet zo erg beste reuk. Er werd verteld dat die vrouwen hebzuchtig, oneerlijk en gewetenloos waren; en hoewel hij geen enkele klasse van zijn medeschep-selen veroordeelde – dat verhoede God! – waren dit toch verdachtmakingen waaraan een Whalley zich niet behoorde bloot te stellen. Hij had zijn bezwaren echter voor zich gehouden. Hij was ervan overtuigd dat ze zijn gevoelens deelde; het speet hem voor haar; hij vertrouwde op haar oordeelskracht; hij beschouwde het als een barmhartige beschikking dat hij haar opnieuw kon helpen – maar in het diepst van zijn aristocratische hart zou hij het eenvoudiger gevonden hebben om zich te verzoenen met het denkbeeld dat ze naaister werd.

Vaag herinnerde hij zich jaren geleden een roerend gedicht gelezen te hebben dat 'Het Lied van het Hemd' heette. Het was allemaal goed en wel om liederen over arme vrouwen te maken. Maar de kleindochter van Kolonel Whalley kostjuffrouw van een pension! Bah! Hij zette zijn hoed weer op, dook met elke hand in een zak, bleef een ogenblik staan om een brandende lucifer tegen het uiteinde van een goedkope manillasigaar aan te houden, en blies een verbitterde rookwolk uit in het gelaat van een wereld die zulke verrassingen kon bevatten.

Van een ding was hij zeker – dat ze echt een kind van een schrandere moeder was. Nu hij over het hartzeer dat de noodzaak van zijn schip te scheiden met zich meebracht had heen was, zag hij duidelijk dat een dergelijke stap onvermijdelijk was geweest. Misschien was hij het zich geleidelijk al bewust geraakt, zonder dat hij het zichzelf nog bekend had. Doch zij, die ginds ver van hem weg zat, moest het intuïtief aangevoeld hebben, had de durf bezeten de waarheid onder ogen te zien en de moed haar uit te spreken

– allemaal eigenschappen die van haar moeder een vrouw gemaakt hadden aan wier raad men zo'n grote waarde kon hechten. Het had er uiteindelijk toch van moeten komen! Het was een geluk dat zij hem er nu al toe genoodzaakt had. Als hij nog een paar jaar gewacht had zou het schip nauwelijks meer iets hebben opgebracht. Om het varende te houden had hij zich ieder jaar grotere uitgaven moeten getroosten. Hij stond weerloos tegenover al die verraderlijke kleine tegenslagen, terwijl hij de meer openlijke aanvallen ferm het hoofd bieden kon; als een rots die onbewogen het beukende geweld van de golven weerstaat in verheven onwetendheid van de verraderlijke deining die zijn voetstuk ondermijnt. Zoals de zaken nu stonden, al zijn schulden afgewikkeld, aan haar verzoek voldaan, en niemand één stuiver verschuldigd, was hem van de opbrengst een som van vijfhonderd pond overgebleven, die hij veilig opzijgezet had. Daarenboven had hij nog ongeveer veertig dollar op zak – genoeg om zijn hotelrekening te betalen, vooropgesteld tenminste dat hij niet te lang hangen bleef in de bescheiden slaapkamer waar hij een onderdak gezocht had.

Schaars gemeubileerd, en met een met was geboende vloer, kwam hij op een van de zijgalerijen uit. Het onregelmatig opgetrokken bakstenen gebouw, even open als een vogelkooi, weerklonk van het onophoudelijke geklapper van rotan jalouzieën die door de wind, die tussen de vierkante witgekalkte pilaren aan de zee kant doorwoei, geen ogenblik met rust gelaten werden. De kamers waren hoog, het zonlicht vloeide kabbelend over de plafonds; en de periodieke invasies van toeristen van een of ander passagierschip in de haven deden het winderige schemerduister van de appartementen gonzen van het lawaai van hun vreemde stemmen en onbestendige aanwezigheid, alsof het pleisterplaatsen waren van zwervende schimmen die veroordeeld waren in blinde vaart over de aarde te razen zonder een spoor achter te laten.

Het gemurmel dat hun invasie meebracht verdween weer even plotseling als het was komen opzetten; de tochtige gangen en de lange stoelen op de veranda's kenden hun naar bezienswaardigheden hunkerende haast niet meer of hun plat neergevlijde lichamen; en Kapitein Whalley, stoffelijk en waardig, vrijwel alleen achtergebleven in het uitgestrekte hotel na het luchthartige gedraaf, voelde zich meer en meer als een toerist die was blijven steken en geen doel meer voor ogen had, als een vereenzaamd reiziger zonder tehuis.

In de stilte van zijn kamer zat hij nadenkend te roken, naar de twee zeemanskisten starend die heel zijn hebben en houden bevatten. Een dikke rol kaarten in een zeildoeken koker

stond in een hoek geleund; de platte pakkist die het olie-
verfportret en de drie kooldrukfoto's bevatte had hij onder
het bed geschoven. Hij was het bespreken van voorwaarden,
het aanwezig zijn bij inspecties, alles wat met de sleur van
het zakendoen samenging, beu.

Wat voor de andere partijen enkel de verkoop van een schip
was, was voor hem een uiterst belangrijke gebeurtenis die
een volkomen andere kijk op het leven met zich meebracht.
Hij wist dat er na dit schip geen ander zou komen; en de
verwachtingen van zijn jeugd, de ontplooiing van zijn be-
kwaamheden, ieder gevoel en iedere prestatie uit de jaren
van zijn man-zijn, waren onverbrekkelijk met schepen verbon-
den. Hij had op schepen gediend; hij had schepen bezeten;
en zelfs de jaren dat hij de eigenlijke vaart vaarwel had ge-
zegd, waren enkel dragelijk gemaakt door het denkbeeld dat
hij maar een handvol geld hoefde uit te steken om een schip
te krijgen.

Het had hem vrijgestaan zich te voelen alsof hij de eigenaar
van alle schepen ter wereld was. De verkoop van dit laatste
was een zware opgave; maar toen hij het eindelijk kwijt was,
toen hij het laatste ontvangstbewijs had getekend, was het
alsof alle schepen van het aangezicht der aarde verdwenen
waren, en hem op de kust van een ontoegankelijke oceaan
hadden achtergelaten met zeventhonderd pond in zijn han-
den.

Met ferme pas, zonder zich te haasten, over de kade stap-
pend, wendde Kapitein Whalley zijn blik van de vertrouwde
rede af. Twee generaties zeelieden die geboren waren sinds
de eerste dag dat hij naar zee was gegaan stonden tussen
hem en al deze schepen die hier voor anker lagen. Zijn eigen
vaartuig was verkocht, en hij had zichzelf aan een stuk door
afgevraagd: wat nu?

Uit het gevoel van eenzaamheid, van innerlijke leegte – en
ook van verlies, alsof zijn ziel zelf hem onder dwang was
ontnomen – was in het begin een verlangen ontsproten om
zich meteen bij zijn dochter te gaan voegen. 'Hier zijn de
laatste stuivers,' zou hij tegen haar zeggen; 'neem ze, lieve
kind. En hier is je oude vader; die moet je erbij nemen.'

Zijn ziel deinsde terug, alsof hij bevreesd was voor wat op
de bodem van deze opwelling lag verborgen. Het opgeven!
Nooit! Wanneer men door en door vermoeid is komen er
allerlei idiote gedachten bij iemand op. Het zou een mooi
geschenk aan een arme vrouw geweest zijn – die zeven-
honderd pond, met de last van een gezonde oude kerel erbij
die hoogstwaarschijnlijk nog jaren en jaren te leven had.
Deugde hij niet evenzeer als welke van die jonge kerels die
het commando voerden over de schepen die hier voor an-

ker lagen ook, om in het harnas te sterven? Hij was nog net zo gezond als hij ooit was geweest. Maar wie zou hem aan werk helpen; dat was een heel andere vraag.

Als hij, met zijn voorkomen en verleden, naar een ondergeschikt baantje zou gaan uitkijken, zouden de mensen, vreesde hij, hem niet ernstig nemen; of anders, wanneer hij erin slaagde hen te overtuigen, zou hij misschien hun medelijden verwerven, wat gelijk zou staan met je naakt uit te kleden om je te laten schoppen. Hij had geen zin om voor minder dan niets zijn innerlijk bloot te leggen. Hij had niemands medelijden nodig. Aan de andere kant was het niet waarschijnlijk dat een kapiteinspost – het enige wat hij fatsoenshalve eigenlijk kon proberen te krijgen – op de hoek van de volgende straat op hem zou liggen wachten. Kapiteinsposten lagen niet voor het grijpen, tegenwoordig.

Sinds het eerste ogenblik dat hij aan land gekomen was om de verkoop af te wikkelen, had hij zijn oren open gehouden, maar hij had nergens iets gehoord dat erop wees dat er in deze haven een vrij was. En zelfs indien dat het geval zou zijn geweest, zou zijn succesvolle verleden hem in de weg hebben gestaan. Hij was te lang zijn eigen baas geweest. De enige geloofsbrief die hij overleggen kon was de getuigenis van zijn hele leven. Welke betere aanbeveling zou iemand kunnen verlangen? Doch vaag voelde hij dat het unieke document beschouwd zou worden als een verouderde curiositeit uit de Oosterse zeeën, een in onbruik geraakte bewoordingen gesteld geschrift – in een half vergeten taal.

IV

Terwijl hij deze gedachten door zijn hoofd liet gaan, wandelde hij verder langs de leuning van de kade, breed van borst en nog kaarsrecht overeind, alsof zijn forse schouders nimmer de druk van de lasten gevoeld had die tussen de wieg en het graf moeten worden getorst. Geen enkele verraderlijke groeve of rimpel van verdriet deed afbreuk aan de kalme waardigheid van zijn gezicht. Het was vol en niet gebruid; en het bovenste deel stak in massieve rust naar voren uit zijn omlaaggolvende zilveren haar, met de treffende sierlijkheid van zijn trekken en de machtige breedte van zijn voorhoofd. Wanneer zijn blik pas op je viel was hij snel en openhartig, als van een jongen, maar door zijn dikke ruige sneeuw witte wenkbrauwen nam zijn beminnelijke aandacht het karakter van een duister en vorsend onderzoek aan. Nu hij oud geworden was, was hij iets gezetter geworden, was zijn omvang toegenomen als een oude boom die nog geen

enkel teken van verval vertoont; en zelfs de weelderige, glanzend-witte haren die op zijn borst neergolfd en schenen een kenmerk van onblusbare kracht en levenslust.

Eenmaal vrij trots op zijn grote lichamelijke kracht en zelfs op zijn uiterlijk, zich zijn waarde bewust en zijn onwankelbare rechtschapenheid, was hem, als een overblijfsel uit verdwenen dagen van voorspoed, de rustige houding gebleven van een man die op alle manieren bewezen heeft geschikt te zijn voor het leven dat hij zichzelf uitgekozen had.

Hij stapte met flinke pas verder onder de beschermende rand van een oude Panama hoed. Hij had een lage bol, een gleuf die van de ene kant tot de andere liep en een smal zwart lint. Onverslijtbaar en een klein beetje verkleurd, kon men hem dank zij dit hoofddekseel gemakkelijk vanuit de verte op drukke werven en in de krioelende straten uit de menigte halen. Hij had nooit de betrekkelijk nieuwe mode van krijtgewitte kurken helmen overgenomen. Hij had een hekel aan de vorm; en hij hoopte dat hij erin slagen zou tot aan het eind van zijn leven zijn hoofd koel te houden zonder al die uitdenksels voor een hygiënische luchtverversing. Zijn haar was kortgeknipt, zijn linnengoed altijd van een smetteloos wit; een dun grijsflanellen pak, dat al aardig kaal was van het dragen maar nauwgezet werd geborsteld, wapperde om zijn stoere ledematen, en deed door de ruime snit zijn omvang nog groter lijken.

De jaren hadden de opgeruimde, onverstoorbare stoutmoedigheid van zijn jeugd verzacht tot een serene, onbekommerde stemming; en het nimmer overhaaste geklik van zijn met ijzer beslagen stok dat zijn voetstappen begeleidde, scheen al evenmin een verband toe te laten tussen zulk een flinke verschijning en zo'n onverstoorbaar voorkomen en de kleinerende zorgen der armoede; het hele bestaan van de man scheen aan je ogen voorbij te gaan, voorspoedig en ongedwongen, zijn middelen even ruim als de kleren om zijn lichaam.

De redeloze vrees zijn vijfhonderd pond voor persoonlijke uitgaven in het hotel te moeten aanbreken verstoorde zijn stage gemoedsrust. Er was geen tijd te verliezen. De rekening was lelijk aan het oplopen. Hij koesterde de hoop dat hij zijn vijfhonderd pond misschien zou kunnen gebruiken (als alle andere pogingen faalden) om een of ander baantje te krijgen dat hem, terwijl het zijn lichaam en ziel in leven hield (waar niet zo erg veel voor nodig was) in staat zou stellen nog iets voor zijn dochter te kunnen doen. In zijn gedachten was het als het ware haar geld dat hij gebruikte, om haar vader een ruggesteun te verschaffen en uitsluitend voor haar voordeel. Wanneer hij eenmaal aan het werk was,

zou hij haar met het grootste deel van zijn verdiensten helpen; hij kon nog heel wat jaartjes mee, en deze pensionhouderij kon, hield hij zichzelf voor, wat de vooruitzichten ervan ook zijn mochten, in het begin in elk geval nog niet direct een goudmijntje zijn.

Maar wat voor werk? Hij was bereid om alles waar geen oneerlijke praktijken mee gemoeid waren aan te pakken, om maar vlug te kunnen beginnen; omdat de vijfhonderd pond intact moesten blijven voor het geval hij ze nog eens nodig zou hebben. Dat was het punt waar het op aan kwam. Met de gehele vijfhonderd veilig weggezet voelde je dat je een ruggesteun had; maar het scheen hem toe dat indien hij ze liet inkrimpen tot vierhonderdvijftig of zelfs vierhonderdtachtig, het geld hem nauwelijks meer van nut zou kunnen zijn, alsof er een of andere magische kracht in dat ronde getal school. Maar wat voor soort werk?

Door die geen ogenblik aflatende vraag geconfronteerd als door een rusteloze geest waarvoor hij over geen enkele bezweringsformule beschikte, bleef Kapitein Whalley op het hoogste punt van een kleine brug stilstaan, die steil de bedding van een gekanaliseerde kreek met granieten oevers overspande. Tussen de vierkante blokken gemeerd dobberde een zeewaardige Maleise prauw heen en weer, half verborgen onder de gemetselde boog, haar stengen neergelaten, zonder enig levensteken aan boord, en van de boeg tot de achtersteven met palmbaren matten overdekt. Hij had de oververhitte trottoirs, waarlangs de stenen gevels stonden, die als steile rotswanden de bocht van de haven volgden, achter zich gelaten; en een vrij en ruim, ordelijk en bosachtig verschiep ging voor hem open met brede stukken kortgemaaid gras, als groene banen van een keurig geborsteld tapijt, en lange rijen bomen die kolossale zuilengangen vormden van donkere pilaren waarboven zich de brede takken welfden.

Sommige van deze lanen liepen tot aan zee door. De kust verliep terrasgewijs; en erachter, op de gladde uitgestrektheid, diep en glinsterend als de blik uit een donkerblauw oog, strekte een schuine baan van purperen stippen zich zover het oog reikte uit door de opening tussen een paar kleine groene, als tweelingen op elkaar lijkende eilandjes heen. De masten en stengen van een paar schepen heel in de verte, zover weg dat men verder niets onderscheiden kon, rezen recht uit het water op, in een fijn netwerk van roze lijnen op de heldere schaduw van de Oostelijke oever. Kapitein Whalley wierp er een lange blik op. Het schip, dat eenmaal van hem geweest was, lag daar voor anker. Het was een ontstellende gedachte dat hij niet langer een boot aan de steiger

kon nemen om zich er met het vallen van de avond te laten heenroeien. Naar geen enkel schip. Misschien nooit meer.

Voor de verkoop definitief gesloten was, en de koopsom betaald, had hij elke dag een tijdje aan boord van de *Fair Maid* doorgebracht. Het geld was hem deze ochtend uitbetaald, en nu was er, plotseling, werkelijk geen schip meer waar hij aan boord kon gaan wanneer hij daar zin in had; geen schip dat zijn tegenwoordigheid nodig had om haar werk te doen – om te kunnen leven. Het scheen hem een ongelooflijke toestand toe, te bizar om lang te kunnen duren. En de zee was vol vaartuigen van allerlei soort. Daar lag die prauw zo stil te dobberen in haar wade van aan elkaar genaaide palmblaren – zij had eveneens haar onmisbare schipper. Zij leefden door elkaar, deze Maleier die hij nog nooit gezien had, en dit kleine ding met haar hoge steven dat scheen uit te liggen rusten na een lange reis. En van alle schepen in zicht, dichtbij en veraf, was er niet een zonder schipper, zonder de man zonder wie het mooiste schip een dood ding is, een dobberend en doelloos blok hout.

Na die ene blik op de rede liep hij verder, omdat hij toch nergens voor hoefde terug te keren, en hij op een of andere manier de tijd moest trachten door te komen. De lanen met de zware bomen liepen recht over de esplanade, elkaar onder verschillende hoeken kruisend, zuilvormig van onderen en weelderig van boven. De ineengestremgelde takken hoog in de lucht schenen te sluimeren; geen blad bewoog boven zijn hoofd; en de dunne gietijzeren lantarenpalen in het midden van de weg, verguld als scepters, werden steeds kleiner in het verschiet, met hun wit-porceleinen ballonnen van boven, die op een barbaarse versiering van op een rij gezette struisvogeleieren leken. De vlammeende hemel ontstak een heel klein dieprood vonkje op de glinsterende oppervlakte van iedere spiegelgladde schaal.

Zijn kin een weinig op zijn borst gezonken, zijn handen op zijn rug, en met het uiteinde van zijn stok een flauw kronkelend lijntje achter zijn hielen door het kiezelzand trekkend, bedacht Kapitein Whalley dat als een schip zonder schipper als een lichaam zonder ziel was, een zeeman zonder schip van nauwelijks meer belang was in deze wereld dan een doelloos stuk drijf hout in de oceaan. Het stuk hout mocht op zichzelf nog zo goed zijn, taai van vezel en moeijlijk te vernietigen – maar wat maakte dat uit! En een plotseling gevoel van onherroepelijke nutteloosheid zonk in zijn benen als een zware vermoeidheid.

Een reeks open rijtuigen kwam de pas geopende weg naar zee afgerold. Over de brede stukken gras kon men de trillende schijven zien die de spaken maakten. De heldere

schermen der parasols hingen luchtigjes opzij als in volle bloei staande bloesems over de rand van een vaas; en de kalme donkerblauwe watervlakte, waar dwars een purperen band overliep, vormde de achtergrond voor de draaiende wielen en het fiere gedraaf van de paarden, terwijl de in turbans gewikkelde hoofden van de Indische bedienden, die boven de kimlijn van de zee uitstaken, snel vergleden op het blekere blauw van de hemel. In een open stuk bij het kleine bruggetje draafde iedere equipage keurig in een wijde boog van de zonsondergang vandaan; dan reden zij, hun vaart plotseling sterk verminderend, langzaam achter elkaar de hoofdlaan in met de grote rode stilte van de hemel achter hen.

De stammen der machtige bomen waren alle aan dezelfde kant in een rode gloed gedrenkt, de lucht scheen onder het hoge lover in brand te staan, zelfs de grond onder de hoeven der paarden was rood. De wielen draaiden plechtig rond; de zonnenschermen zonken een voor een omlaag, vouwden hun kleuren ineen als prachtige bloemen die hun blaadjes sluiten aan het einde van de dag. In de ganse halve mijl van menselijke wezens uitte geen enkele stem een duidelijk woord, men hoorde slechts een zacht bonzend geluid, vermengd met een flauw gerinkel en geknars, en de roerloze hoofden en schouders van de in paren bijeenzittende mannen en vrouwen staken onbewogen boven de neergelaten kappen uit – als waren zij van hout. Slechts een dubbel bespannen rijtuig dat later kwam sloot zich niet achter de andere aan.

Het was een lange, donkergroene landauer, die met een waardige en verende gang, en een soort strikt officiële vorstelikheden in haar onovertroffen *élégance* door de laan rolde. Hij scheen ruimer dan gebruikelijk was, zijn paarden schenen een tikje groter, de uitrusting iets volmaakter, de bedienden een klein beetje hoger op de bok gezeten. De japons van de drie vrouwen – twee jong en aardig, en een knap, groot, en van rijpe leeftijd – schenen het ondiepe voertuig geheel te vullen. Het vierde gelaat was dat van een man, met zware oogleden, een vale kleur en een gedistingeerd voorkomen, en een sombere, dikke, staalgrijze sik en knevel, die op een of andere manier de indruk wekten alsof ze massief waren en op zijn gelaat geplakt. Zijne Excellentie – De snelle gang van die ene *équipage* deed alle andere volkomen minderwaardig schijnen, als verschrompeld, en tot een pijnlijk slakkengangetje gedwongen. De landauer liet de hele rij in één snelle draf achter zich; de trekken van de inzittenden die uit het gezicht warrelden lieten een indruk van recht voor zich uit en wezenloos in de lucht starende blik-

ken na; en nadat hij als het ware in volle vaart verdwenen was, scheen het gehele verheven verschieft van de laan, ondanks de lange rij voertuigen die stapvoets langs het trottoir reden, volkomen vrij en door alle leven verlaten in de plotseling veel ruimer lijkende Augustusstille te liggen.

Kapitein Whalley had zijn hoofd opgeheven om te kijken, en zijn geest, in zijn overpeinzingen gestoord, dwaalde bevreemd (zoals de menselijke geest nu eenmaal pleegt te doen) naar onbetekenende zaken. Het schoot hem plotseling weer te binnen dat het naar deze haven was geweest, waar hij zojuist zijn laatste schip had verkocht, dat hij met het eerste dat hij ooit bezeten had was gekomen, en met zijn hoofd vervuld van een plan om een nieuwe handelsroute te openen op een afgelegen deel van de Archipel. De toenmalige gouverneur had hem ten zeerste aangemoedigd. Het was geen Excellentie – die mijnheer Denham – die gouverneur in hemdsmouwen; een man die dag en nacht, om zo te zeggen, voor de groeiende voorspoed van de kolonie zorgde met de niet aan zichzelf denkende toewijding van een verpleegster voor het kind waarvan ze houdt; een eenzame vrijgezel die als in een kamp leefde met een paar bedienden en zijn drie honden in wat toen het Gouvernementshuis genoemd werd; een laag gebouw op de helling van een heuvel waar de bomen voor de helft weggekapt waren, met een nieuwe vlaggestok ervoor en een politieordonnans op de galerij.

Hij herinnerde zich hoe hij onder een brandende zon die heuvel opgezwoegd was voor zijn audiëntie; de ongemeubileerde indruk die de koele, beschaduwde kamer gemaakt had; de lange tafel die aan het ene eind met stapels papieren bedekt was, en met twee revolvers, een koperen telescoop, een klein flesje olie met een veer in de hals aan het andere – en de vleiende aandacht die de man bij wie het gezag berustte hem geschonken had.

Het was een onderneming vol gevaren die hij was komen uiteenzetten, maar na een gesprek van twintig minuten in het Gouvernementshuis op de heuvel was alles glad verlopen. En toen hij naar de deur liep om weg te gaan, had mijnheer Denham, die al over de papieren zat gebogen, hem nageroepen: 'Volgende week gaat de *Dido* die kant uit voor een kruistocht, en ik zal haar kapitein officieel verzoeken om te gaan kijken hoe u het maakt.' De *Dido* was een van de mooiste fregatten van de basis in China – en vijfendertig jaar is een hele tijd.

Vijfendertig jaar geleden was een onderneming als de zijne belangrijk genoeg voor de kolonie om er een van Harer Majesteits schepen bij in te schakelen. Een hele tijd. Enkelingen waren toen nog van belang. Mannen zoals hijzelf;

mannen ook als die arme Evans bijvoorbeeld, met zijn rode gezicht, zijn koolzwarte knevel, en zijn rusteloze ogen, die de eerste werf begonnen was voor het repareren van kleine schepen, aan de rand van het bos, in een eenzame baai drie mijl het land in.

Mijnheer Denham had die onderneming eveneens aange-
moedigd, en toch was de oude Evans tenslotte thuis in ar-
moede gestorven. Zijn zoon, zei men, perste om aan de kost
te komen olie uit kokosnoten op een of ander van God ver-
laten eiland in de Indische Oceaan; maar het was uit dat
geoctrooieerde werfje in een eenzame beboste baai dat de
werkplaatsen van de Verenigde Droogdokmaatschappij ge-
groeid waren, met haar drie uit de massieve rots gehakte
droogdokken, haar werven, haar aanlegsteigers, haar elec-
trische centrale, haar door stoom gedreven krachtstations –
met haar enorme kraan, waarmee men het zwaarste gewicht
kon tillen, en waarvan men het witte bovenstuk als de top
van een vreemde berg boven de begroeide landpunten en de
zandige kapen kon zien heengluren, wanneer men de Nieu-
we Haven vanuit het Westen naderde. Er was een tijd ge-
weest toen mannen telden: toen waren er niet zoveel equi-
pages in de kolonie, hoewel mijnheer Denham, naar hij zich
meende te herinneren, een licht tweewielig rijtuigje had. En
Kapitein Whalley scheen door een stortvloed van herinne-
ringen uit de brede, hoge laan te worden gespoeld. Hij her-
innerde zich slijkige oevers, een haven zonder kademuren,
de ene eenzame houten pier (maar die was door de gemeente
aangelegd) die scheef in zee stak, de eerste kolenketen die op
Monkey Point waren opgericht, die op een geheimzinnige
wijze vlam gevat hadden en dagen lang hadden liggen smeulen,
zodat verbaasde schepen een rede vol zwavelachtige
rook opvoeren, en er 's middags een bloedrode zon hing.
Hij herinnerde zich de dingen, de mensen, en nog iets meer
– als de zwakke geur van een tot de bodem geleedigde beker,
als een fijne glinstering in de lucht die men tegenwoordig
niet meer aantrof.

Tijdens deze evocatie, snel en vol bijzonderheden als een
flitsend magnesiumlicht dat in de nissen van een donkere
gedenkhal valt, zag Kapitein Whalley weer dingen terug die
eenmaal belangrijk geweest waren, de pogingen van kleine
mensjes, de groei van een grote stad, doch waaraan nu alle
belang ontnomen was door de grootte van latere prestaties,
door nog verderreikende verwachtingen; en een ogenblik
gaven zij hem een bijna fysieke vat op de tijd, zo'n begrip
van onze onveranderlijke gevoelens, dat hij plotseling staan
bleef, met zijn stok op de grond stampte en in zichzelf uit-
riep: 'Wat voor den duivel doe ik hier?' Hij scheen in een

soort verbazing verzonken; maar hij hoorde eenmaal, tweemaal, op aamborstige toon zijn naam roepen – en draaide zich langzaam om. Dan zag hij, zelfbewust op hem toeschommelend, een man met een ouderwets en rheumatisch voorkomen, met haar dat even wit was als het zijne, maar met gladgeschoren, blozende wangen, een das om – die bijna een halsdoek leek – waarvan de stijve punten ver voor zijn kin uitstaken; met ronde benen, ronde armen, een rond lichaam, een rond gezicht – die door dit al de indruk maakte alsof zijn korte gestalte door middel van een luchtpomp zo ver was opgeblazen als de naden van zijn pak maar toelieten. Dit was de Havendirecteur van deze plaats. Een havendirecteur is een soort opperhavenmeester; iemand die, in het Oosten, op zijn gebied wat te betekenen heeft; een Regeeringsambtenaar, die over alles wat er in de wateren van de haven plaatsvindt, gaat, en een uitgebreide, doch slecht omschreven disciplinaire bevoegdheid over zeelieden van allerlei rangen bezit.

Van deze Havendirecteur hier ging het gerucht dat hij haar erbarmelijk ontoereikend vond omdat zij niet de beschikking over leven en dood inhield. Dat was een schertsende overdrijving. Kapitein Elliott was tamelijk tevreden met zijn positie, en kon zich al voldoende koesteren in het zonnetje van de niet onaanzienlijke macht die ermee gepaard ging. Zijn verwaande en tyrannieke aard zorgde er wel voor dat deze in zijn handen niet minder werd door een te geringe uitoefening ervan.

De driftige, ruzieachtige openhartigheid van zijn aanmerkingen op karakter en gedragingen van anderen was er oorzaak van dat hij in de grond werd gevreesd; hoewel velen voorgaven dat zij zich niets van hem aantrokken, plachten anderen enkel zuur te glimlachen wanneer zijn naam werd genoemd, en er waren er zelfs enkelen die hem een 'lastige oude schavuit' durfden noemen. Maar bijna allen vonden het haast even erg om aan een van Kapitein Elliott's woedeuitbarstingen het hoofd te bieden als aan een gevaarlijke situatie waarbij zij kans liepen het leven erbij in te schieten.

V

Zodra hij voldoende dichtbij gekomen was, zei hij, met een schetterende grom:

‘Wat heb ik gehoord, Whalley? Is het waar dat je de *Fair Maid* gaat verkopen?’

Kapitein Whalley, zijn blik afwendend, zei dat het al gebeurd was – hij had die ochtend het geld ontvangen; en de

ander gaf onmiddellijk uitdrukking aan zijn goedkeuring over zulk een buitengewoon verstandige handelwijze. Hij was uit zijn rijtuigje gestapt, om zijn benen eens even te strekken, verklaarde hij, op weg naar huis waar zijn eten hem wachtte. Sir Frederick zag er uitstekend uit aan het eind van zijn ambtsperiode, niet?

Kapitein Whalley kon het niet zeggen; hij had alleen de landauer langs zien gaan. De Havendirecteur, zijn handen in de zakken van een alpacajasje stoppend, dat veel te kort en te nauw was voor iemand van zijn leeftijd en postuur, stapte licht hinkend parmantig met Kapitein Whalley mee, tot wiens schouder hij maar nauwelijks reikte en die los en gemakkelijk stappend recht voor zich uitstaarde. Zij waren jaren geleden goede kameraden geweest, bijna intieme vrienden.

In de tijd dat Whalley het bevel voerde over de beroemde *Condor*, was Eliott gezagvoerder van de bijna even vermaarde *Ringdove* van dezelfde rederij; en toen er een Havendirecteur werd aangesteld, was Whalley de enige geweest die eveneens ernstig in aanmerking zou zijn gekomen. Doch Kapitein Whalley, toen in de kracht van zijn leven, was vastbesloten elders zijn avontuurlijke fortuin te zoeken. Ver weg, achter zijn geliefde stuur staand, had het hem genoeg gedaan te horen dat het de ander goed ging. De barse Ned Eliott bezat een wereldse soepelheid die hem goed van pas komen zou in zo'n soort officiële betrekking. En in de grond leken ze zo weinig op elkaar dat het, toen zij langzaam het eind van de laan voor de kerk bereikt hadden, nog geen enkele maal bij Kapitein Whalley opgekomen was dat hij zich in de plaats van de ander had kunnen bevinden – tot aan het einde van zijn dagen van zijn onderhoud verzekerd. Het heilige gebouw, dat in plechtige afzondering tussen de hier samenkomende, door enorme bomen gevormde lanen stond, alsof het de uren van ontspanning met ernstige gedachten aan de hemel moest vullen, bood het licht en de pracht uit het Westen een gesloten Gothisch portaal. Het glas in het rozetvormig vensterraam in de spitsboog gloeide als vurige kolen in de diepe uitgebeitelde gedeelten van een stenen wiel. De beide mannen gingen er met hun rug naar toe staan.

'Ik zal je eens zeggen wat ze nu zouden moeten doen, Whalley,' gromde Kapitein Eliott plotseling.

'Wat dan?'

'Ze moesten een echte lord hierheen sturen als Sir Frederick's tijd verstreken is. Hè?'

Kapitein Whalley antwoordde nonchalant dat hij niet inzag waarom een goed soort lord niet net zo geschikt zou zijn als wie ook. Maar zo dacht de ander er niet over.

‘Nee, nee. Plaats bestuurt zichzelf. Niets kan haar nu meer tegenhouden. Goed genoeg voor een lord,’ gromde hij in korte zinnnetjes. ‘Kijk naar alle veranderingen in onze eigen tijd. Wij hebben hier nu een lord nodig. In Bombay hebben ze er ook een.’

Hij dineerde eenmaal of tweemaal per jaar in het Gouvernementshuis – een paleis met vele ramen en zuilengangen dat op een heuvel tussen fraai aangelegde wegen en tuinen lag. En onlangs had hij een hertog in de stoomboot waarover hij als Havendirecteur beschikte meegenomen om de verbeteringen in de haven te laten zien. Van te voren was hij er ‘heel voorkomend’ in hoogsteigen persoon op uitgegaan om een goede ligplaats voor het hertogelijk jacht uit te zoeken. Daarna had hij een uitnodiging gekregen om aan boord te komen lunchen. De hertogin had zelf ook mee aangezeten. Een grote vrouw met een rood gezicht. Haar huid volkomen verbrand. Hij dacht voorgoed verknoeid. Allerminzaamste manieren. Zij gingen naar Japan . . .

Hij stootte deze bijzonderheden kortaf uit tot stichting van Kapitein Whalley, hield een ogenblik op om zijn wangen op te blazen alsof zijn opgekropte gevoel van eigenwaarde even een uitweg hebben moest, en stak herhaaldelijk zijn dikke lippen naar voren tot de stompe rode punt van zijn neus in de melk van zijn snor scheen te duiken. De plaats bestuurde zichzelf; was geknipt voor een of andere lord; alleen op het Scheepvaartkantoor waren nog wel eens moeilijkheden – op het Scheepvaartkantoor, herhaalde hij twee maal, en na zwaar gesnoven te hebben begon hij te verhalen hoe onlangs Harer Majesteits Consul-Generaal in Frans Cochinchina hem een telegram gestuurd had – in zijn officiële hoedanigheid – waarin hij hem vroeg om een bevoegd man te zenden om het commando over te nemen van een schip uit Glasgow waarvan de schipper in Saigon gestorven was. ‘Ik stuurde het bericht door naar de officiersverblijven in het Zeemanshuis,’ vervolgde hij, terwijl hij erger scheen te gaan hinken naarmate zijn stem geërgerder klonk. ‘t Gebouw zit vol. Tweemaal zoveel schippers als er nodig zijn hier in de buurt. Allémaal snakkend naar een makkelijk baantje. Tweemaal zoveel – en – wat denk je, Whalley? . . .’

Hij bleef met een ruk staan; zijn handen, die hij gebald had en diep omlaag gestoken, schenen de zak van zijn jekker te willen openscheuren. Kapitein Whalley slaakte onwillekeurig een lichte zucht. ‘Hè? Je zou denken dat ze elkaar zouden verdringen. Niets van dat alles. Bang om naar huis te gaan. Liever lekker warm hier op een veranda op een baantje liggen wachten. Ik zit te wachten op mijn kantoor. Niemand. Wat dachten ze wel? Dat ik daar als een wassen beeld zou

blijven zitten met het telegram van de Consul-Generaal voor me? Ik niet. Ik zocht dus een lijst op die ik heb, waar ze allemaal opstaan en liet Hamilton – de ergste lanterfanter van het hele stel – naar me toekomen en dwong hem eenvoudig te gaan. Dreigde dat ik hem door de hofmeester vierkant uit het Zeemanshuis zou laten zetten. Hij vond het baantje niet goed genoeg – wat – zeg – je – daarvan? ‘Ik heb uw papieren hier voor me,’ zei ik. ‘U bent hier achttien maanden geleden aan wal gekomen en hebt sindsdien nog geen zes maanden gewerkt. U bent achter met de betaling van uw kostgeld in het Huis, u denkt zeker dat het Scheepvaartkantoor dat straks voor u betaalt. Hè? Dat zal het ook; maar als u deze kans niet aangrijpt, gaat u, onder geleide, naar Engeland terug, met de eerste de beste thuisvaarder. U bent niet beter dan een armlastige. We hebben hier geen blanke armlastigen nodig,’ maakte ik hem bang. Maar je ziet wat een last me dat allemaal geeft.’

‘Je zou geen enkele last gehad hebben,’ zei Kapitein Whalley bijna onwillekeurig, ‘als je mij had laten komen.’

Kapitein Eliott van buitengewoon vermaakt; hij schudde onder het lopen van het lachen. Maar plotseling hield hij met lachen op. Een vage herinnering was door zijn brein geflitst. Had hij ten tijde van de krach van de Travancore and Deccan niet horen zeggen dat die arme Whalley er zijn hele vermogen bij had verspeeld? ‘Kerel zit je aan de grond, bij God!’ dacht hij; en wierp onmiddellijk een zijdelingse opwaartse blik op zijn metgezel. Maar Kapitein Whalley keek recht voor zich uit, een blijmoedige glimlach op zijn gezicht; en droeg zijn hoofd zo hoog als niet in te denken was van een man die geen stuiver meer bezat – en hij voelde zich gerustgesteld. Onmogelijk. Kon niet alles verloren hebben. Dat schip was maar een liefhebberij van hem geweest. En de overweging dat iemand die bekend had dat hij die ochtend nog een vermoedelijk grote som geld gebeurd had, niet zo licht een sommetje van hem te leen zou vragen, stelde hem weer volkomen op zijn gemak. Er was evenwel een lange pauze in hun gesprek ontstaan en niet wetend hoe hij weer beginnen moest, gromde hij wat kalmer: ‘Wij oude kerels hoorden nu eens rust te gaan nemen.’

‘Het beste voor sommigen van ons zou zijn, om op de brug te sterven,’ zei Kapitein Whalley achteloos.

‘Kom, nu. Ben je de hele boel niet langzamerhand een beetje beu?’ mompelde de ander gemelijk.

‘Jij?’

Kapitein Eliott wel. Hopeloos beu. Hij bleef zijn baantje alleen nog zo lang aanhouden om zo’n hoog mogelijk pensioen te krijgen wanneer hij naar huis ging. Het zou nog

op armoelijden neerkomen; maar het zou hem tenminste voor het armenhuis bewaren. En hij had een gezin. Drie meisjes, zoals Whalley wist. Hij gaf 'Harry, ouwe jongen' te verstaan dat deze drie meisjes een bron van de grootste last en bezorgdheid voor hem betekenden. Genoeg om iemand gek te maken.

'Waarom? Wat hebben ze nu weer gedaan?' vroeg Kapitein Whalley, met een soort geamuseerde verstrooidheid.

'Gedaan? Ze doen niets. Dat is het juist! Van de ochtend tot de avond tennissen en idiote romans lezen . . .'

Als tenminste een van hen maar een jongen was geweest. Maar alle drie! En alsof dat nog geen pech genoeg was, schenen er geen behoorlijke jongemannen meer te zijn op de wereld. Wanneer hij op de club om zich heenkeek zag hij enkel maar een stel verwaande kwasten die te zelfzuchtig waren om erover te denken een goede vrouw gelukkig te maken. De grootste nooddruft stond hem te wachten als hij die hele troep straks thuis onderhouden moest. Hij had het denkbeeld gekoesterd ergens buiten – in Surrey – een klein huisje voor zich te laten zetten om zijn laatste jaren in te slijten, maar hij was bang dat er geen sprake van zou kunnen zijn . . . en zijn starende ogen rolden met zo'n zielige onrust vervuld omhoog dat Kapitein Whalley hem maar eens goedhartig toeknikte en een soort misselijk verlangen om in lachen uit te barsten onderdrukte.

'Je moet zelf toch ook weten hoe het is, Harry. Meisjes brengen niets dan last en narigheid met zich mee.'

'Ja! Maar die van mij maakt het best,' sprak Kapitein Whalley langzaam, terwijl hij naar het eind van de laan staarde.

De Havendirecteur was blij dit te horen. Ontzettend blij. Hij kon zich haar nog goed herinneren. Het was een aardig meisje om te zien.

Kapitein Whalley, die met lange, zorgeloze passen voortbeende, beaamde het alsof hij in een droom verkeerde.

'Ze was erg aardig.'

De stoet rijtuigen begon uiteen te vallen.

Een voor een verlieten zij de andere om zich in draf te verwijderen, de uitgestrekte laan met hun verspreide leven en beweging tot bezieling wekkend; doch spoedig daalde de plechtige stilte weer om opnieuw bezit van de rechte brede weg te nemen. Een in het wit geklede paardenjongen stond bij een Burmese pony die voor een gevernist tweewielig rijtuigje was gespannen; en het hele ding dat daar bij het trottoir stond te wachten leek niet groter dan een stuk kinderspeelgoed dat iemand onder de hoge bomen had laten staan. Kapitein Elliott schommelde erheen en maakte een beweging alsof hij erin wilde klauteren, doch veranderde dan

van gedachten en bracht, met zijn hand op het lamoen, het gesprek van zijn pensioen, zijn dochters, en zijn armoede, weer terug naar het enige andere onderwerp ter wereld – het Scheepvaartkantoor, de mannen en de schepen uit de haven. Hij ging verder met voorbeelden geven van wat er van hem verwacht werd; en zijn diepe stem dreunde door de stille lucht als het koppige gegons van een enorme hommel. Kapitein Whalley wist niet of het kracht of zwakheid was die hem ervan weerhield goedenavond te zeggen en weg te lopen. Het was alsof hij te vermoed was om zich er de inspanning voor te getroosten. Hoe vreemd. Vreemder dan welke van Ned's voorbeelden ook. Of was het enkel dat overweldigende gevoel van nutteloosheid dat maakte dat hij hier bleef staan luisteren naar die verhalen? Ned Eliott had eigenlijk nooit echte zorgen gekend; en geleidelijk scheen hij, als het ware in dat zware, aamborstige gedreun gewikkeld, weer iets terug te vinden van de heldere, joviale stem van de jonge kapitein van de *Ringdove*. Hij vroeg zich af of hij ook zo sterk veranderd was; en het scheen hem toe dat de stem van zijn oude kameraad niet zo heel veel anders was geworden – dat de man dezelfde was gebleven. Geen kwade kerel, de vrolijke, opgewekte Ned Eliott, vriendelijk, goed voor zijn taak berekend – en altijd een tikje een windbuil. Hij herinnerde zich nog hoe zijn vrouw zaliger om hem placht te lachen. Zij las hem als een open boek. Als de *Condor* en de *Ringdove* toevallig in dezelfde haven lagen, placht zij hem vaak te vragen om Kapitein Eliott mee ten eten te brengen. Sinds die goede, oude tijd hadden ze elkaar niet dikwijls meer ontmoet. Nog niet eenmaal in de vijf jaar, misschien. Hij nam vanonder zijn witte wenkbrauwen uit deze man op die hij op dit hachelijke moment van zijn leven niet in zijn vertrouwen nemen wilde; en de ander bleef zijn vertrouwelijke verhalen uitstorten, en was even ver van zijn toehoorder verwijderd als wanneer hij een mijl verder op een heuveltop had staan praten.

Hij verkeerde nu weer in een beetje een vervelend parket over het stoomschip *Sofola*. Alles wat er in de haven misliep moest hij uiteindelijk weer voor elkaar zien te boksen. Men zou hem missen wanneer hij over achttien maanden vertrokken was en men het baantje waarschijnlijk aan een of andere gepensioneerde marineofficier zou hebben gegeven – een man die nergens iets van zou afweten en zich over nog minder drukmaken. De stoomboot was een kustvaartuig dat op een vaste handelsroute tot aan Tenasserim voer; maar de moeilijkheid was dat ze geen kapitein vinden kon voor haar volgende afvaart. Niemand wilde erop. Hij had natuurlijk niet de macht om iemand te dwingen het baantje aan te ne-

men. Het was allemaal goed en wel om als je een verzoek van een consul-generaal had een beetje buiten je boekje te gaan, maar . . .

‘Wat mankeert er aan het schip?’ viel Kapitein Whalley hem op afgemeten toon in de rede.

‘Niets. Een best oud schip. Haar reder heeft vanmiddag op mijn kantoor de haren uit zijn hoofd zitten rukken.’

‘Is het een blanke?’ vroeg Whalley belangstellend.

‘Hij noemt zich een blanke,’ antwoordde de Havenopziener minachtend, ‘maar als dat zo is, dan toch niet dieper dan de huid. Ik heb hem dat ook in zijn gezicht gezegd.’

‘Maar wie is hij dan?’

‘Hij is haar eerste machinist. Is het je zo duidelijk, Harry?’

‘Ik snap het,’ zei Kapitein Whalley nadenkend. ‘De machinist. Ik snap het.’

Hoe het kwam dat de kerel terzelfdertijd eigenaar van een schip was, was een heel verhaal. Hij was bijna vijftien jaar geleden als derde hier aangekomen, herinnerde Kapitein Eliott zich, en was afgemonsterd na een lelijke ruzie met zijn gezagvoerder en zijn eerste stuurman. Zij schenen in ieder geval blij te zijn hem tot elke prijs kwijt te raken. Kennelijk een oproerige knaap. Wel, hij was hier blijven hangen en ze hadden niets dan last met hem gehad; hij monsterde onophoudelijk aan en af, scheen geen enkel baantje lang te kunnen houden; had zowat in iedere drijvende machinekamer die tot de kolonie behoorde gezeten. Dan plotseling: ‘Wat denk je dat er toen gebeurde, Harry?’

Kapitein Whalley, die in diepe gedachten scheen verzonken, alsof hij een som uit zijn hoofd uitrekende, schrok even op. Hij had er werkelijk geen idee van. De stem van de Haven-directeur dreunde zwaar met hese nadrukkelijkheid door. De man was zowaar zo gelukkig geweest om op een na de hoogste prijs in de Manilla-loterij te winnen. Alle machinisten en officieren van schepen deden aan die gokkerij mee. Ze schenen er allemaal gewoon verslaafd aan te zijn.

Iedereen had nu verwacht dat hij met zijn geld naar huis terugkeren zou, om daar op zijn eigen manier naar de bliksem te gaan. Niets van dat al. De *Sofola*, die te klein en niet helemaal modern genoeg meer geoordeeld werd voor het soort werk dat ze deed, werd door de reders die een nieuw schip in Europa besteld hadden voor een bescheiden prijs te koop aangeboden. Hij vloog erop af en kocht haar. De man had nooit enig blijk gegeven van die geestelijke dronkenschap die enkel door het plotselinge bezit van een grote som geld veroorzaakt kan worden – niet tot hij een eigen schip had; maar toen was ook eensklaps het hek van de dam: hij kwam voor een of andere overdrachtszaak het Scheep-

vaartkantoor binnenstormen met zijn hoed schuin op één oor en een klein wandelstokje in zijn hand, dat hij snoevend ronddraaide, en hield elk van de beambten afzonderlijk voor dat 'niemand hem er nu uit kon zetten.' Nu was het zijn beurt. Hij had niemand ter wereld meer boven zich, en zo zou het voortaan blijven ook. Hij liep met een hoop branie en praats tussen de schrijfbureau's door, luidkeels pratend, en al die tijd bevend als een riet, zodat zolang hij er was het kantoorwerk eenvoudig gestaakt moest worden en iedereen in het grote vertrek met open mond naar zijn opgewonden grimassen stond te kijken. Later kon men hem op de heetste uren van de dag met een vuurrood gezicht over de kaden zien rennen om zijn schip van zoveel mogelijk verschillende kanten te bekijken: hij zag eruit alsof hij iedere vreemdeling die hij tegenkwam aan zou houden enkel om hem te vertellen 'dat hij voortaan niemand meer boven zich had; hij had een schip gekocht; niemand ter wereld kon hem nu uit zijn machinekamer zetten.'

Hoewel zij niet duur was, kostte de *Sofola* hem toch bijna al het geld dat hij uit de loterij had getrokken. Hij had geen kapitaal over om mee te werken. Dat hinderde niet zo erg, want het was in de goede dagen van de stoomkustvaart, voor sommige van de grote zeevaartmaatschappijen op de gedachte gekomen waren zelf plaatselijke diensten in te stellen die op hun andere lijnen aansloten. Toen die eenmaal georganiseerd waren, was het vet er natuurlijk af; en geleidelijk verscheen er ook nog een troep vervloekte Duitse wildevaartschepen ten Oosten van het Suez-kanaal die de laatste kruimeltjes wegpikten. Zij voeren voor een koopje langs de kust en tussen de eilanden heen en weer, als een troep haaien die klaar ligt om met alles wat je in het water laat vallen te gaan strijken. En toen was de goede oude tijd voorgoed voorbij; al jaren had de *Sofola*, dacht hij, niet meer dan behoorlijk haar geld opgebracht. Kapitein Eliott beschouwde het als zijn plicht om een Engels schip op alle mogelijke manieren bij te staan om te zorgen dat het het kon blijven bolwerken; en het was duidelijk dat als de *Sofola*, doordat ze geen kapitein meer had, haar tochten zou moeten staken, ze binnenkort volkomen van haar traject zou worden verdrongen.

Dat was de grote moeilijkheid. De man was te onpractisch. 'Vanaf het begin te veel niet dat tot iet gekomen is,' legde hij uit. 'Scheen in de loop der jaren enkel nog erger te worden. De laatste drie jaar heeft hij elf gezagvoerders gehad; hij heeft het met iedereen hier geprobeerd, die niet op een vaste lijn vaart. Ik had hem van te voren gewaarschuwd dat zoiets niet ging. En nu heeft niemand natuurlijk niet meer de min-

ste zin in de *Sofola*. Ik heb een paar kapiteins bij me op kantoor gehad en met ze gepraat; maar, zoals ze tegen me zeiden, wat schoten ze ermee op een baantje te nemen waarbij ze een maand lang een hondenleven leidden om dan aan het eind van de eerste reis op straat gezet te worden? De kerel zei natuurlijk tegen me dat het allemaal onzin was; dat men al jaren lang bezig was een samenzwering tegen hem op touw te zetten. En nu was het zover. Alle smerige zeelui uit de haven hadden saamgezworen hem eronder te krijgen, omdat hij maar machinist was.'

Kapitein Eliott stootte een hees, grinnikend lachje uit.

'En het is een feit dat hij zich, als hij nog een paar tochten moet laten vervallen, niet eens meer druk hoeft te maken om weer te gaan beginnen. Dan krijgt hij geen enkele vracht meer op zijn oude traject. Er is veel te veel concurrentie tegenwoordig; de mensen laten hun boel heus niet liggen wachten op een schip dat niet komt opdagen als het verwacht wordt. Het ziet er slecht uit voor hem. Hij heeft gezworen dat hij zich liever aan boord op zal sluiten en in zijn hut verhongeren, dan haar aan iemand verkopen – zelfs als hij een koper zou kunnen vinden. En dat is allerminst waarschijnlijk. Zelfs de Jappen zouden er het geld niet voor willen geven waarvoor het verzekerd is. Het is heel iets anders dan wanneer het een zeilschip geweest was. Stoomboten *raken* inderdaad verouderd, behalve dat ze er natuurlijk ook met de jaren niet beter op worden.'

'Maar hij moet toch wel een aardig duitje opzijgelegd hebben,' merkte Kapitein Whalley rustig op.

De Havenopziener blies zijn purperen wangen op tot zij een verbazingwekkende omvang bereikt hadden.

'Geen cent, Harry; geen – rooie – cent.'

Hij zweeg afwachtend; maar toen Kapitein Whalley, langzaam over zijn baard strijkend, zwijgend naar de grond staarde, tikte hij hem op zijn voorarm, ging op zijn tenen staan en fluisterde schor: 'De Manilla-loterij heeft alles opgeslokt.'

Hij fronste zijn wenkbrauwen even, en bracht zijn hoofd verschillende malen met kleine bevestigende rukjes op en neer. Zij deden er allemaal aan mee; een derde van de gage die uitbetaald werd aan de scheepsofficieren ('In mijn haven,' snoof hij), ging naar Manilla. Het was een manie. Die Massy was van de aanvang af al even erg geweest als de rest; maar nadat hij een keer gewonnen had scheen hij te denken dat hij maar behoefde mee te doen om opnieuw een grote prijs te winnen. Hij had sinds die tijd voor elke trekking tientallen, nee twintigtallen loten genomen. En ten gevolge van die hartstocht en doordat hij zo'n slecht zakenman was, had hij

eigenlijk vanaf het ogenblik waarop hij zo onvoorzichtig was geweest om dat schip te kopen, min of meer aan de grond gezeten.

Dit gaf, volgens Kapitein Eliott, een verstandige zeeman die een paar pond bezat een mooie kans om tussenbeide te komen en die dwaas de gevolgen van zijn idiote handelwijze te besparen. Hij had ook werkelijk een paar uitstekende gezagvoerders gehad, die graag zouden zijn gebleven als hij ze maar permissie gegeven had. Maar nee. Hij scheen te denken dat hij geen echte reder was tenzij hij 's morgens iemand op straat schopte en dezelfde avond nog ruzie met de nieuwe kapitein maakte. Wat hij nodig had was een gezagvoerder met een paar honderd pond of zo die deze op behoorlijke voorwaarden in het schip wilde steken.

‘Je ontslaat een kapitein niet die niets gedaan heeft, enkel omdat je het leuk vindt hem te kunnen vertellen dat hij zijn biezen kan pakken, als je weet dat je in dat geval verplicht bent zijn aandeel in het schip terug te kopen. Aan de andere kant zal iemand die financieel in een schip is geïnteresseerd niet gauw zijn baantje er om een of ander onbetekend meningsverschil bij neergooien. Dat had hij Massy voorgehouden. Hij had gezegd: ‘Zo gaat het niet langer, mijnheer Massy. U begint ons hier op het Scheepvaartkantoor behoorlijk de keel uit te hangen. Wat u nu doen moet is proberen of u een zeeman vinden kunt die een compagnonschap met u wil aangaan. Dat lijkt mij het enige wat erop zit.’ En dat was een verstandige raad, Harry.’

Kapitein Whalley, die op zijn stok leunde, bleef volkomen roerloos staan, en zijn hand, die langs zijn baard strijkend, juist halverwege gekomen was, sloeg zich om de zilverwitte hardos heen. En wat had de kerel daarop geantwoord? De kerel had de brutaliteit gehad tegen de Havendirecteur uit te varen. Hij had zijn goede raad op de meeste schaamteloze wijze in de wind geslagen. ‘Ik ben hier niet gekomen om mij te laten uitlachen,’ had hij gekrijst. ‘Ik doe een beroep op u als Engelsman en als reder die aan de rand van de financiële ondergang gebracht is door de samenzwering van uw stumperige zeelui, en het enige wat u zich wilt verwaardigen voor mij te doen is mij te vertellen een compagnon te gaan zoeken!’ . . . De kerel had zich vermeten woedend op de vloer van het privé-kantoor te stampen. Waar moest hij een compagnon vandaan halen? Hield men hem soms voor een idioot? Bij heel die verachtelijke troep in het Zeemanshuis was er nog niet één die een stuiver op zak had die hij zijn eigendom kon noemen. Dat wisten die hondsvotten uit de inheemse winkels nog wel . . . ‘En het is nog waar ook, Harry,’ bulderde Kapitein Eliott streng. ‘Het is veel waar-

schijnlijker dat ze stuk voor stuk bij de Chinezen in Denham Road in het krijt staan voor de kleren die ze op hun rug hebben. 'Wel,' zei ik, 'u maakt er naar mijn smaak wel wat al te veel kabaal over, mijnheer Massy. Goedenmorgen.' Hij smeedt de deur met een klap achter zich dicht; hij waagde het mijn deur met een klap dicht te smijten, de brutale hond!' Het hoofd van het Scheepvaartkantoor hijgde van verontwaardiging; dan, alsof hij zijn zelfbeheersing weer terugvond: 'Dadelijk ben ik nog te laat voor het eten – doordat ik hier zo met jou heb staan kletsen . . . heeft de vrouw een hekel aan.'

Hij klauterde gewichtig het rijtuigje in; leunde over de zijkant heen, en vroeg eerst dan aamborstig wat Kapitein Whalley de laatste tijd uitgevoerd kon hebben. Zij waren elkaar in geen jaren tegengekomen tot hij hem een paar dagen geleden onverwachts op kantoor gezien had. Wat ter wereld . . .

Kapitein Whalley scheen in zichzelf te staan glimlachen achter zijn witte baard.

'De wereld is zo groot,' zei hij vaag.

De ander staarde vanaf de bok om zich heen, alsof hij deze verklaring op haar waarheid wilde toetsen. Het was heel stil op de esplanade; enkel uit de verte, van heel uit de verte, een eind van de kust vandaan, klonk zwakjes, over de uitgestrekte stukken gras, tussen de lange rij bomen door, het getoet – toet – toet van de kabeltram die voor de lege zuilengalerij van de Openbare Leeszaal haar drie mijl lange tocht begon naar de dokken in de nieuwe haven.

'Schijnt niet zoveel plaats meer op te zijn,' gromde de Havenopziener, 'sinds die Duitsers ons overal zijn komen verdringen. In onze tijd was dat anders.'

Hij verzonk diep in gedachten, snurkend ademhalend, alsof hij met zijn ogen open een dutje deed. Misschien had hij ook, van zijn kant, in de zwijgende pelgrimachtige gestalte, die daar naast het voertuig stond, als een opgehouden reiziger, de trekken weer ontdekt die eenmaal aan de jonge kapitein van de *Condor* toebehoord hadden. Een beste kerel – Henry Whalley – nooit erg spraakzaam geweest. Je wist nooit wat hij in de zin had – een beetje te bruusk met mensen van gewicht, en geneigd iemands handelingen verkeerd uit te leggen. Feit was dat hij een te hoge dunk van zichzelf had. Hij zou hem graag gevraagd hebben in te stappen en hem mee naar huis genomen hebben om mee te eten. Maar je kon nooit weten. Vrouw zou het niet prettig vinden.

'En het is vreemd te bedenken, Harry,' ging hij op zware, iets minder luid dreunende toon verder, 'dat van alle mensen erop alleen jij en ik schijnen te zijn overgebleven die nog

weten hoe dit deel van de aarde vroeger eenmaal was . . .’ Hij maakte zich al op om in de zoetheid van een sentimentele stemming weg te zinken, toen het hem plotseling opviel dat Kapitein Whalley, die zich nog steeds niet bewoog en geen woord sprak, op iets scheen te staan wachten – misschien wel erop rekende . . . Hij nam onmiddellijk de teugels op en barstte joviaal-grommend uit:

‘Ha! Mijn beste kerel. De mannen die wij gekend hebben – de schepen waarop we gevaren hebben – ach, en de dingen die wij hebben gedaan! . . .’

De pony schoot naar voren – de paardenjongen sprong op zij. Kapitein Whalley hief zijn arm op.

‘Vaarwel.’

VI

De zon was ondergegaan. En toen hij, na een diep gat met zijn stok te hebben geboord, die plek had verlaten, had de nacht haar leger van schaduwen onder de bomen verzameld. Zij vulden de Oostelijke zijde van de lanen alsof zij slechts wachtten op het teken om gezamenlijk op te rukken over de open ruimten van de wereld; zij lagen neergehurkt achter de stenen oever van het kanaal. De Maleise prauw, half verborgen onder de boog van de brug, was nog geen centimeter van haar vroegere plaats gedreven. Kapitein Whalley staarde lange tijd over de reling heen, tot tenslotte de dobberende onbeweeglijkheid van dat in een wade gehulde ding tot iets onverklaarbaars en onheilspellends scheen uit te groeien. Aan het zenith verdween de laatste schemering; de wereld eronder weerkaatste niet langer zijn glans, en het water van het kanaal scheen in pek te veranderen. Kapitein Whalley stak de brug over.

De weg aan zijn rechterhand, die naar zijn hotel voerde, was maar een paar passen verder. Hij bleef opnieuw staan (alle huizen aan de zee kant waren gesloten, de kade was verlaten, op een paar inboorlingen in de verte na) en begon uit te rekenen hoeveel zijn rekening bedroeg. Zoveel dagen in het hotel tegen zoveel dollar per dag. Om de dagen te tellen maakte hij gebruik van zijn vingers: een hand in zijn zak stekend, rinkelde hij met een paar zilveren geldstukken. Nog genoeg voor drie dagen langer; en dan zou hij, tenzij zich iets voordeed, de vijfhonderd pond – Ivy’s geld – dat zij in haar vader had belegd – moeten aanbreken. Het scheen hem toe dat hij stellig stikken zou in het eerste maal dat hij van die reservesom zou betalen. Het hielp niet, al hield zijn verstand hem ook voor dat het niet anders kon. Het was een kwestie van gevoel. Zijn gevoelens hadden hem nooit bedrogen.

Hij sloeg niet rechts af. Hij liep door, alsof er nog steeds een schip op de rede lag waar hij zich 's avonds heen kon laten roeien. Heel in de verte, achter de huizen, op de helling van een indigo kaap die het uitzicht achter de kade afsloot, steeg de rook rustig en recht omhoog uit de slanke pijp van een fabrieksschoorsteen. Een Chinees, die op de voorstevan van een van de half dozijn sampans die aan de steiger dobberden, ineengerold lag, zag een hand wenken. Hij sprong overeind, rolde haastig zijn staart om zijn hoofd, hees met twee snelle bewegingen zijn wijde donkere broek om zijn gele heupen, en liet de sampan met een enkele, geruisloze vinachtige beweging van de riemen, met het gemak en de nauwkeurigheid van een vis, tot vlak voor het trapje zwenken.

'*Sofola,*' zei Kapitein Whalley, het woord zo duidelijk mogelijk uitsprekend, bovenaan de steiger; en de Chinees, waarschijnlijk een nieuwe immigrant, staarde met gespannen aandacht naar omhoog alsof hij hoopte dat de blanke het vreemde woord een zichtbare vorm zou kunnen geven. '*Sofola,*' herhaalde Kapitein Whalley; en plotseling zonk zijn moed hem in de schoenen. Hij wachtte. De oevers, de eilandjes, de kaap, de landtongen, waren donker geworden: de horizon een sombere lijn; en achter de golvende lijn van de Oostelijke kust stond de witte naald, die aangaf waar de telegraafkabel aan wal kwam, als een bleke geest op het strand voor de donkere, verspreid uiteen gebouwde en door palm-bosjes afgewisselde ongelijkmatige huizen van de inheemse stad. Kapitein Whalley begon opnieuw.

'*Sofola.* Snap je het, *So-fo-la,* John?'

Deze keer begreep de Chinees het bizarre geluid, en liet een knorrend, bevestigend gebrom horen, diep uit zijn blote keel. Met de eerste gele twinkeling van een ster die als de kop van een speld diep in het gladde, bleke, glinsterende weefsel van de hemel scheen te zijn gestoken, leek een scherpe, doordringende kilte de warme avondlucht te door-klieven. Op het moment waarop Kapitein Whalley in de sampan stapte om te trachten het commando over de *Sofola* te verwerven, huiverde hij even.

Toen hij na te zijn teruggekeerd weer op de kade stapte, wierp Venus, als een pronkjuweel laag op de zoom van de hemel gezet, een zwakke gouden lichtsliert achter hem op de rede, die glad was als een uit één donkere, gepolijste steen gemaakte vloer. De trotse gewelven van de lanen waren zwart – diepzwart in de hoogte – en de porceleinen ballonnen op de lantarenpalen geleken reusachtige lichtende eivormige parels, tentoongesteld in een rij waarvan het einde ter hoogte van zijn knieën in de verte scheen weg te zinken.

Hij legde zijn handen op zijn rug. Hij zou nu nog eens rustig overdenken of hij er wel verstandig aan deed voor hij morgen het beslissende woord sprak. Zijn voeten knarsten luid over het grint – of hij er wel verstandig aan deed. Het zou gemakkelijker uit te maken zijn als er een behoorlijk alternatief was geweest. Zijn eerlijkheid was boven elke twijfel verheven: hij was besloten zijn best te doen voor de kerel; en af en toe sprong zijn schaduw donker naast hem op, om zich zijn pas nabootsend en schuinsweg vervagend, ver over het gras uit te rekken. Of het wel verstandig was. Was er een andere keuze? Hij scheen al iets van zichzelf te hebben verloren; aan een hongerig spook iets van zijn integriteit en oprechtheid te hebben afgestaan om in leven te kunnen blijven. Maar zijn leven was noodzakelijk. De armoede mocht haar ergste tol aan vernedering van hem opeisen. Het stond vast dat Ned Elliott hem, zonder het te weten, een dienst bewezen had waarom hij onmogelijk zou hebben kunnen vragen. Hij hoopte dat Ned niet zou denken dat zijn handelwijze iets stiekems had gehad. Hij veronderstelde dat hij het begrijpen zou wanneer hij het nu hoorde – of misschien zou hij ook alleen maar denken dat Whalley een excentrieke oude dwaas was. Wat zou hij ermee opgeschoten zijn wanneer hij hem het hele verhaal verteld had? En datzelfde gold voor die Massy. Vijfhonderd pond om ergens in te leggen. Laat hem er maar van denken wat hij wil. Laat hij zich maar afvragen of het werkelijk zo simpel is. U hebt een kapitein nodig – ik een schip. Dat is voldoende. B-r-r-r. Wat een onaangename indruk had die lege, donkere stoomboot, waarin ieder geluid hol weerklonk, op hem gemaakt... Een opgelegde stoomboot was een dood ding, dat was zeker; een zeilschip scheen op een of andere manier altijd weer ieder ogenblik tot leven gewekt te kunnen worden door de adem van de onvergankelijke hemel; maar een stoomboot, dacht Kapitein Whalley, met haar vuren gedoofd, zonder de warme lucht die je nu en dan aan dek tegemoet waait, zonder het gesis van stoom, het kletterende geraas van ijzer in haar binnenste – ligt er even koud en stil en doelloos bij als een lijk.

In de eenzaamheid van de laan, van boven pikzwart en van onderen verlicht, stiet Kapitein Whalley, terwijl hij overwoog of het wel verstandig was wat hij van plan was, als het ware toevalligerwijs op de gedachte aan de dood. Hij duwde hem met afkeer en verontwaardiging van zich af. Hij lachte er bijna om; en bedacht in de onblusbare vitaliteit van zijn hoge leeftijd enkel met een soort uitgelatenheid hoe weinig hij behoefde om lichaam en ziel in stand te houden. Geen slechte belegging voor de arme vrouw, dit stevige

karkas van haar vader. En wat de rest betrof – voor het geval zich iets voordoen mocht – moest de afspraak volkomen duidelijk zijn: de ganse vijfhonderd pond moesten haar binnen drie maanden in hun geheel uitbetaald worden. In hun geheel. Tot de laatste cent. Hij was niet van plan er ook nog iets van haar geld bij te verliezen, wat hij er verder dan ook bij inschieten mocht – een tikje waardigheid – iets van zijn zelfrespect. Hij had nog nooit eerder iemand een valse indruk van zichzelf gegeven. Wel, dat moest dan deze keer maar – om wille van haar.

Tenslotte had hij totaal niets misleidends *gezegd* – en Kapitein Whalley voelde zich corrupt tot in zijn merg. Hij lachte even minachtend, een minachting hem ingegeven door zijn wereldse voorzichtigheid. Het was duidelijk dat het met een dergelijk soort kerel, en gezien de vreemde verhouding waarin ze tot elkaar zouden komen te staan, niet aangegaan had om er alles maar uit te flappen. Hij mocht de kerel niet. Hij mocht zijn vleierige welsprekendheid en zijn rancuneuze uitbarstingen niet. Alles welbeschouwd – een arme duivel. Hij zou niet graag in zijn schoenen hebben gestaan. De mensen waren niet slecht, tenslotte. Hij mocht zijn gladgeplakte haar niet, de vreemde manier waarop hij dwars naast je stond, met zijn neus in de lucht, en je over zijn schouder heen opnam. Nee. Over het geheel genomen waren de mensen niet slecht – ze waren alleen dom of ongelukkig.

Kapitein Whalley was klaar met overwegen of de stap waartoe hij overgaan wilde wel verstandig was – en hij had nog een hele lange nacht voor zich. In het volle licht glinsterde zijn lange baard als een zilveren borstschild dat zijn hart bedekte; in de open ruimten tussen de lampen stak zijn stoere gestalte minder duidelijk af, nam een nog grotere, dolende en geheimzinnige omvang aan. Nee; de mensen waren echt niet zo slecht: en al die tijd liep zijn schaduw met hem mee, schuin naast zijn linkerzijde vallend – wat in het Oosten een onheilspellend voorteken is.

‘Kun je het palmbosje al onderscheiden, Serang?’ vroeg Kapitein Whalley op zijn stoel op de brug van de *Sofola* gezeten, die de zandbank van Batu Beru naderde.

‘Nee, Toean. Dadelijk wel zien.’ De oude Maleier, met een blauw grofkatoenen pak aan, plantte zijn donkere, benige voeten vaster op het bruggedek, legde zijn armen op zijn rug en staarde tussen de ontelbare rimpels in zijn ooghoeken door recht vooruit.

Kapitein Whalley bleef stil zitten, zonder zijn hoofd op te heffen om zelf eens te kijken. Drie jaar – zesendertig keer. Hij had die palmen zesendertig maal vanuit het Zuiden in

zicht gekregen, Als het zover was zouden ze ook nu weer in zicht komen. Goddank volbracht het oude schip iedere reis en elk tussentraject weer met de regelmaat van een klok. Eindelijk mompelde hij opnieuw.

‘Al in zicht?’

‘De zon schittert zo erg, Toean.’

‘Kijk goed uit, Serang.’

‘Ja, Toean.’

Een blanke was geruisloos de trap naar de brug opgeklommen, en had zwiijgend naar dit korte tweegesprek geluisterd. Dan stapte hij de brug op en begon op en neer te lopen, de lange kersenhouten steel van een pijp in zijn hand. Zijn zwarte haar lag in lange, sluike plukken op de kale kruin van zijn hoofd geplakt; hij had een gerimpeld voorhoofd, een gele gelaatskleur, en een dikke, vormeloze neus. Een dunne bakkebaard was niet bij machte de vorm van zijn kaak te verbergen. Hij zag eruit alsof hij over zware zorgen liep te piekeren; en zoals hij daar aan het zwarte gebogen mondstuk sabbelde had hij zo’n zwaar, vooruitstekend profiel dat zelfs de Serang niet nalaten kon te bedenken dat sommige blanken toch wel ontzettend lelijk waren. Kapitein Whalley scheen rechter overeind in zijn stoel te gaan zitten, doch gaf op geen enkele wijze te kennen dat hij zijn aanwezigheid bemerkt had. De ander blies kleine rookwolkjes uit; dan plotseling:

‘Ik heb nooit die nieuwe manie van je kunnen begrijpen om die Maleier hier altijd naast je te hebben, compagnon.’

Kapitein Whalley stond in zijn volle indrukwekkende lengte uit zijn stoel op en liep naar het kompasshuisje, waar hij zo recht op afstevende dat de ander haastig achteruit moest deinzen en als verschrikt bleef staan, met de pijp bevend in zijn hand. ‘Mij nu onderste boven lopen,’ mompelde hij op een soort stomverbaasde en terneergeslagen flui:stertoon.

Dan zei hij langzaam en duidelijk:

‘Ik – ben – geen – hoop – vuil.’ En voegde er dan uitdagend aan toe: ‘Zoals jij schijnt te denken.’

De Serang riep plotseling:

‘Zie de palmen nu, Toean.’

Kapitein Whalley stapte naar de verschansing; maar inplaats dat zijn ogen zich, met de vaste scherpe blik van een zeeman regelrecht op hun doel vestigden, dwaalden ze besluiteloos door de ruimte, alsof hij, de ontdekker van nieuwe doorvaarten, verdwaald geraakt was op deze smalle zee.

Nog een blanke, de stuurman, kwam de brug op. Hij was lang, jong, mager, met een snor als een dragonder, en iets boosaardigs in zijn blik. Hij ging naast de machinist staan. Kapitein Whalley informeerde, met zijn rug naar hem toe: ‘Wat geeft de log aan?’

‘Vijfentachtig,’ antwoordde de stuurman snel, de machinist met zijn elleboog aanstotend.

Kapitein Whalley’s gespierde handen grepen de ijzeren verschansing met verbazingwekkende kracht beet; zijn ogen begonnen te vlammen; hij fronste zijn wenkbrauwen, het zweet droop onder zijn hoed vandaan – en op zwakke toon mompelde hij: ‘Tegenroer, Serang, – wanneer ze het juiste bestek heeft.’

De zwijgende Maleier stapte achteruit, wachtte een ogenblik en hief zijn arm waarschuwend op naar de roerganger. Het wiel draaide snel rond om het zwaaien van het schip op te vangen. Opnieuw stootte de stuurman de machinist aan. Doch Massy viel tegen hem uit.

‘Mijnheer Sterne,’ zei hij heftig, ‘laat mij je vertellen – als reder – dat je een vervloekte dwaas bent.’

VII

Sterne ging meesmuilend en klaarblijkelijk niet in het minst uit het veld geslagen naar beneden, maar Massy, de machinist, bleef op de brug, met een onbehaaglijke aanmatiging heen en weer lopend. Iedereen aan boord was zijn mindere – iedereen zonder uitzondering. Hij betaalde hun gage en gaf hun te eten. Zij aten meer brood van hem op en staken meer geld van hem in hun zak dan ze waard waren, en ze hoefden zich nergens één ogenblik bezorgd over te maken, terwijl alle zwaarigheden die het eigendom van een schip meebracht op hem terechtkwamen. Toen hij zijn positie nog eens in haar ganse dreigende omvang beschouwde, scheen het hem toe dat hij al jaren lang de prooi van een troep parasieten was; en al jarenlang had hij iedereen die iets met de *Sofola* te maken had met een nijdig gezicht aangekeken, behalve, misschien, de Chinese stokers die haar varende hielden. Hun nut was duidelijk: zij waren een onmisbaar deel van de machinerie waarvan hij aan het hoofd stond.

Wanneer hij over het dek liep duwde hij iedereen die zijn pad kruiste op ruwe wijze opzij; maar de Maleise matrozen hadden geleerd voor hem opzij te springen. Hij moest zich dwingen hen aan boord te dulden omdat er op het schip nu eenmaal noodzakelijke handenarbeid te verrichten viel. Hij moest vechten en vooruit denken en plannen maken om de *Sofola* drijvende te houden – en wat kreeg hij voor al zijn moeite? Nog niet eens voldoende eerbied. Zij zouden hem daarvan nog niet genoeg hebben kunnen geven wanneer al hun gedachten en daden nergens anders op gericht waren geweest. De ijdelheid van het bezit, het pratgaan op zijn

macht, waren thans verdwenen, gebleven waren enkel de materiële zorgen, de vrees deze positie te verliezen die gebleken was de moeite niet waard te zijn, en een nooit af latende bekommernis waar geen abjecte kruiperigheid van zijn bemanning tegenop woog.

Hij liep op en neer. De brug was tenslotte van hem. Hij had ervoor betaald; en met de steel van zijn pijp in de hand hield hij af en toe plotseling stil als om met een diepe en geconcentreerde aandacht naar het doffe gestamp van de machines (zijn machines) en het lichte geknars van de roerkettingen op het in korte brekers uiteenspattende water naast het schip te luisteren. Wanneer deze geluiden er niet waren geweest had het kunnen lijken alsof het schip doodstil lag, als aan een oever gemeerd, en of iedere levende ziel het had verlaten; enkel de kust, de lage, met mangroven begroeide modderkust, met meer naar achteren de drie palmen op een rijtje, werd langzaam een duidelijker te onderscheiden lange rechte lijn, zonder ook maar iets dat de aandacht trok. De inlandse passagiers van de *Sofola* lagen op matten onder de zonnetent te doezelen; de rook uit haar schoorsteen scheen het enige teken van leven en op een geheimzinnige wijze verbonden met haar glijdende beweging.

Kapitein Whalley, die met een kijker in zijn hand en met de kleine Maleise Serang vlak naast zich aan de verschansing stond, als een oude reus met een verschrompelde pygmeeloodste haar over het ondiepe water van de zandbank.

Deze onderzeese modderbank, door de stroom uit de zachte bodem van de rivier geschuurd en ver buiten de monding op de harde bodem van de zee gedeponed, was een lastige hinderpaal. Daar de aangeslibde kust geen merktekenen vertoonde, moest het bestek van de plaats waar de bank overgestoken worden moest, opgemaakt worden uit de vorm van de bergen in het binnenland. Men moest naar de behulpzame afgeplatte en van boven ongelijke vorm, als van een maaltand, en van een andere gladde heuvel met een zadelryg zoeken in de brede, wolkenloze schittering die als een droge, vurige mist van plaats scheen te veranderen en rond te drijven; van uit het water opstijgend de lucht vulde, de verten omhulde, het oog verblindde. In deze sluier van licht tekende alleen de dichtstbijzijnde rand van de kust zich bijna koolzwart en met een roerloze massiviteit af. Dertig mijl verder strekte de getande kam van het landgebergte zich naar de einder toe, met blauwe omtrekken en schaduw, flauw en bevend als een op ragfijn gaas geschilderde achtergrond op het trillende weefsel van een ontastbaar gordijn, dat men neergelaten had tot aan de vlakke van aangeslibde modder: en zag men ook de openingen van de rivier

monding, witglinsterend alsof de vierkante stukken die recht en scherp uit het met mangroven omzoomde land waren geknipt met zilver ingelegd waren. Op het voorste gedeelte van de brug mompelden de reus en de dwerg elkaar vaak op rustige toon iets toe. Achter hen stond Massy, half de andere kant opkijkend met een uitdrukking van spanning en minachting op zijn gezicht. Zijn bolle ogen bewogen geen ogenblik, en hij scheen de lange pijp die hij in zijn hand hield volkomen vergeten te zijn.

Op het voordek onder de brug, dat de witte zonnetent hoog en spits overkoepelde, was een jonge Laskaarse zeeman over de reling geklauterd. Hij maakte snel een brede riem van zeildoek onder zijn oksels vast, en leunde dan ver voorover boven het water. De mouwen van zijn dunne katoenen hemd, dat recht bij de schouder was afgeknipt, lieten zijn blote bruine arm zien, mollig en met een satijnachtige huid als van een vrouw. Hij zwaaide hem stijf met de ronddraaiende en dreigende beweging van een ervaren slingeraar: het bijna zeven kilo zware gewicht slingerde met een boog door de lucht, en vloog dan plotseling naar voren tot aan de ronding van de boeg. De natte dunne lijn schoot met het geluid van zijde waarover men heenstrijkt tussen de donkere vingers van de man door en de plons van het lood vlak naast de zijkant van het schip sloeg een weer snel verdwijnend zilveren litteken in de gouden glinstering; dan riep de hoge, langgerekte stem van de jonge Maleier luidkeels in zijn eigen taal de diepte van het water af.

‘Tiga stengah,’ riep hij na iedere plons en het daarop volgende ogenblik van stilte, terwijl hij de lijn bedrijvig inhaalde om hem opnieuw uit te werpen. ‘Tiga stengah,’ wat drie en een halve vadem betekent. Ongeveer een mijl vanuit zee behield het water eenzelfde diepte tot vlak bij de zandbank. ‘Half-drie. Half-drie. Half-drie’ – en zijn zangerige roep keerde eentonig en zonder overhaasting terug, als de telkens herhaalde roep van een vogel, scheen weg te drijven in de zonneschijn en te verdwijnen in de uitgestrekte stilte van de lege zee en een levenloze kust die naar het Noorden, Zuiden, Oosten en Westen openlag, zonder dat er ook maar de schaduw van een donkere wolk over bewoog of het gefluister van een enkele stem weerklonk.

De reder-machinist van de *Sofola* hield zich doodstil achter de beide zeelieden van verschillend ras, geloof en huidskleur; de Europeaan met de de tand des tijds trotserende kracht van zijn oude ribbenkast, de kleine Maleier, eveneens oud, maar klein en verschrompeld als een dor bruin blad dat door een toevallige bries in de machtige schaduw van de ander was geblazen. Zij waren zo druk bezig met hun land-

verkenning, dat ze nergens anders meer een blik voor over hadden; en Massy die hen van achteren toornig aanstaarde, scheen zich hun toewijding aan hun plicht als een persoonlijke belediging aan te trekken.

Dit was onredelijk: maar hij leefde al sedert vele jaren in zijn eigen wereld van onredelijke wrok. Tenslotte begon hij, met de vochtige palm van zijn hand over de schaarse sluike plukjes grof haar op zijn gele kruin strijkend, langzaam te praten.

'Een loods, heb je nodig! Dat was je vroeger zeker op je mailboten zo gewend. Heb je zelf niet zoveel verstand dat je zien kunt waar je bent door gewoon naar het land te kijken? Wel, voor ik twaalf maanden op deze route gevaren had wist ik het al – en ik ben maar een machinist. Ik kan je van hier vandaan wijzen waar de zandbank is, en ik zou je er nog bij kunnen vertellen dat je als je zo doorgaat waarschijnlijk binnen vijf minuten in de modder vastzit; alleen zou jij dat naar ik veronderstel me bemoeien met dingen die me niet aangaan noemen. En we hebben dat schriftelijke contract, dat zegt dat ik me met die dingen niet bemoeien mag.' Hij zweeg. Kapitein Whalley, zonder de strakke ernst van zijn trekken te ontspannen, bewoog zijn lippen even om haastig mompelend te vragen:

'Hoe dichtbij, Serang?'

'Heel dichtbij nu, Toean,' mompelde de Maleier snel.

'Halve kracht,' beval de Kapitein op krachtige toon.

De Serang greep haastig de knop van de telegraaf. Beneden weerklonk een schelle gong. Massy draaide hen met een minachtend ginnegappend lachje de rug toe en stak zijn hoofd door de koekoek van de machinekamer.

'Bereid je maar voor op een eersteklas gehannes met de machines, Jack,' bulderde hij. De ruimte waarin hij staarde was diep en in schemerduister gehuld; en de grijze staalglazen daar beneden schenen koel na de hevige schittering van de zee rond het schip. De lucht, die opsteeg, voelde evenwel warm en vochtig aan in zijn gezicht. Een korte schreeuw waaraan men onmogelijk enige uitleg had kunnen geven klonk hol uit de diepte op. Dat was de manier waarop de tweede machinist zijn chef antwoord placht te geven.

Het was een man van middelbare leeftijd met achteloze manieren, die klaarblijkelijk in zo'n zwijgende bezorgdheid voor zijn machines was gehuld dat hij het gebruik van zijn tong scheen te hebben verloren. Wanneer men het woord tot hem richtte, antwoordde hij enkel met een grom of een schreeuw, dat hing van de afstand af waar de ander zich bevond. In al de jaren dat hij op de *Sofala* voer had men hem nimmer nog zoveel als goedenmorgen tegen een van zijn

scheepskameraden horen zeggen. Het scheen niet tot hem door te dringen dat hij in een wereld van mensen leefde; hij scheen hen niet eens te zien. Hij herkende zijn scheepsmakkers dan ook nooit aan de wal. Aan tafel (de vier blanken op de *Sofola* aten gezamenlijk) zat hij kalm naar zijn bord te staren, maar aan het eind van het maal placht hij op te springen en haastig naar beneden te verdwijnen alsof de gedachte plotseling bij hem opgekomen was dat iemand terwijl hij zat te eten wel eens geprobeerd kon hebben zijn machines te stelen.

Aan het eind van de reis ging hij altijd regelmatig in de haven aan de wal, doch niemand wist waar of op welke wijze hij zijn avonden doorbracht. Bij de plaatselijke kustvloot was een wild en onsamenhangend verhaal bewaard gebleven dat hij stapelgek zou zijn geweest op de vrouw van een sergeant uit een Iers infanterie-regiment. Het regiment had het garnizoen echter al vele jaren geleden verlaten, om ergens aan de andere kant van de aardbol, waar, dat wist niemand, zijn plicht te vervullen. Twee maal, of misschien drie maal per jaar placht hij te veel te drinken. Bij die gelegenheid keerde hij altijd vroeger naar boord terug dan gewoonlijk; liep haastig het dek over waarbij hij zich met uitgespreide armen als een koorddanser in evenwicht hield; en de deur van zijn hut op slot draaiend, placht hij de hele nacht met een verbazingwekkende verscheidenheid van stembuigingen met zichzelf te praten en te redetwisten; met een onuitputtelijke hardnekkigheid te razen, te hoonlachen en te jammeren. Massy, in de hut ernaast in zijn kooi liggend, kwam half overeind en ontdekte dan dat zijn tweede zich de naam van iedere blanke herinnerde die zolang hij op de *Sofola* voer eveneens deel van de bemanning uitgemaakt had. Hij herinnerde zich de namen van mannen die gestorven waren, naar Engeland teruggekeerd, naar Amerika gegaan: hij herinnerde zich in zijn roes de namen van mannen die maar zo kort iets met het schip uitstaande hadden gehad dat Massy bijna vergeten was wat en zich hun gezicht nauwelijks meer voor de geest kon halen. De beschonken stem aan de andere kant van het beschot haalde hen stuk voor stuk over de hekel met een overvloed van schandalige en boosaardige verzinsels die even vernuftig als verbazingwekkend waren. Het scheen dat zij hem allemaal op een of andere manier beledigd hadden en uit wraak had hij hun ware karakter achterhaald. Hij mompelde dreigend; hij lachte sardonisch; hij rekende stuk voor stuk grondig met hen af; maar over zijn chef, Massy, kwebbelde hij met een afgunstige en naïeve bewondering. 'Handige schavuit! Zo kom je ze niet elke dag tegen. Hoeft hem enkel maar aan te kijken! Ha! Kranig! Eigen

schip. *Hem* zul je niet tegen de lamp zien lopen. Niet bang voor te zijn – de schurk! En Massy placht, na met een opgetogen glimlach naar dit argeloze eerbetoon aan zijn grootheid geluisterd te hebben, met beide vuisten op het beschoot bonzend te schreeuwen:

‘Houd je mond, gek! Wil je me uit mijn slaap houden, idioot?’

Maar een trots glimlachje bleef op zijn lippen achter; buiten stond de eenzame Laskaar die nachtdienst in de haven had, misschien een jongen die pas uit zijn ouderlijk dorp kwam, roerloos in de schaduw van het dek naar het eindeloze dronken geratel te luisteren. Zijn hart zou sneller bonzen van ademloos ontzag voor de blanken: eigenmachtige en koppige mannen die meedogenloos hun onbegrijpelijke doelstellingen najagen – wezens met vreemde stembuigingen, door onverklaarbare gevoelens bewogen, gedreven door ondoorgrondelijke motieven.

VIII

Een tijdlang nadat de korte schreeuw waarmee zijn tweede hem antwoord gegeven had was weggestorven, bleef Massy somber boven de machinekamer hangen. Kapitein Whalley die, door de macht van zijn vijfhonderd pond, zijn commando drie jaar had weten te behouden, had men ervan kunnen verdenken dat hij die kust nog nooit eerder gezien had. Hij scheen zijn kijker niet te kunnen laten zinken, alsof hij onder zijn vooruitstekende wenkbrauwen zat vastgeplakt. Die bestendige frons gaf zijn gelaat een uitdrukking van onverwinlijke en rechtvaardige ernst; doch zijn opgeheven elleboog beefde licht, en het zweet gutste van onder zijn hoed uit alsof een tweede zon plotseling in volle gloed aan het zenith was verschenen naast de vurige, stille bal die er al hing, en in welks verblindende witte schittering de aarde als een stofje opwarrelde en glansde.

Van tijd tot tijd hief hij, nog steeds zijn kijker voor zijn ogen houdend, zijn andere hand op om zijn stromende gelaat af te vegen. De druppels rolden langs zijn wangen, vielen als regen op de witte haren van zijn baard, en met een bruuske beweging, alsof hij door een onbedwingbare en angstige opwelling geleid werd, stak hij zijn arm naar de telegraaf die hem met de machinekamer verbond. Beneden weerklonk de schelle gong. De regelmatige trilling van de nog maar even stampende machines hield op met ieder ander geluid in het schip, alsof de diepe stilte die aan de kust heerste door haar ijzeren wanden was geslopen en van haar binnenste schuil-

hoeken bezit had genomen. De illusie dat zij volkomen roerloos lag scheen op haar neer te dalen uit de glanzende blauwe smetteloze koepel die zich over een effen, rimpelloze zee welfde. De zwakke bries die zij zelf veroorzaakt had stierf weg, alsof de lucht plotseling te dik was geworden om te bewegen; zelfs het zwakke gesis van het water tegen haar boeg was niet langer te horen. De lange, smalle romp, die zonder één kabbeling teweeg te brengen naar voren gleeed, scheen het ondiepe water van de zandbank steelsgewijze te naderen. De plons van het dieplood met de klagende, werktuiglijke roep van de Laskaar weerklonk met steeds groter tussenpozen; en de mannen op de brug schenen hun adem in te houden. De Maleier aan het stuur keek strak naar de kompasroos, de Kapitein en de Serang starden naar de kust. Massy was van de koekoek vandaan gekomen en schuifelend teruggekeerd naar precies dezelfde plek op de brug waar hij al eerder gestaan had. Een langzame, dralende grijns ontblootte zijn spierwitte tanden; zij glinsterden gelijkmatig in de schaduw van de zonnentent als het toetsenbord van een piano in een schemerachtige kamer.

Eindelijk zei hij, net doend of hij door stomme verbazing overmeesterd in zichzelf sprak, op bijna gedempte toon:

‘De machine stop. Ik ben benieuwd wat er nog meer komen gaat!’

Hij wachtte, hoog in zijn schouders gedoken, zijn hoofd gebogen, met een zijdelingse glans, een ogenblik af. Dan, zijn stem een weinig verheffend:

‘Als ik een idiote opmerking zou mogen maken zou ik zeggen dat als jij geen zin hebt om —’

Maar een gillende opgewonden geest, als een of andere tot razernij gedreven ziel die onvermoed door de diepe stilte van de kust zwierf, had zich meester gemaakt van het lichaam van de Laskaar met het peillood. De lome eentonigheid van zijn dreunerige stem veranderde in een snelle, scherpe, schreeuwende galm. Het gewicht vloog na een enkele keer rondgedraaid te hebben vooruit, de lijn floot, plons volgde op haastige plons. Het water was ondieper geworden en inplaats van de slaapverwekkende opsmogging der vaders, riep de man de peilingen nu in voeten af.

‘Vijftien voet. Vijftien, vijftien! Veertien, veertien . . .’

Kapitein Whalley liet de arm die de kijker vasthield zakken. Hij ging zo langzaam omlaag alsof zijn eigen gewicht hem deed zinken; geen ander deel van zijn rijzige gestalte bewoog; en de snelle kreten met hun angstige, waarschuwendende klank schenen langs hem af te glijden alsof hij doof was.

Massy, die doodstil stond en nauwlettend toehoorde, had zijn blik op de zilveren, kortgeknipte achterkant van het

roerloze oude hoofd gevestigd. Het zou geschenen hebben of het schip stil lag, als de diepte onder haar kiel niet geleidelijk minder geworden was.

‘Dertien voet . . . dertien! Twaalf!’ schreeuwde de man met het dieplood angstig beneden de brug vandaan. En plotse-ling stapte de schoenen noch kousen dragende Serang ge-ruisloos naar de reling om een blik omlaag te werpen.

Smal van schouders, in een verschoten blauwkatoenen pak, een oude grijze vilthoed vast op zijn hoofd getrokken, met een kuil in zijn donkere nek, en met zijn slanke ledematen, leek hij niet groter van achteren dan een jongen van veer-tien. Er lag een kinderlijke impulsiviteit in de nieuwsgierig-heid waarmee hij de breedte van de gele kronkelingen gade-sloeg die tot aan de oppervlakte van het blauwe water op-rezen als massieve wolken die langzaam in de onmetelijke hemel omhoogdreven. De aanblik joeg hem niet de minste schrik aan. Het was geen twijfel, maar de zekerheid dat de kiel van de *Sofola* nu de modder moest raken, die hem over de verschansing deed gluren.

Zijn turende ogen, die scheef als bij een Chinees in zijn klei-ne, oude, onbeweeglijke, als uit bruin eikenhout gesneden gelaat stonden, hadden al lang gezien dat het schip niet hele-maal goed op de zandbank afvoer. Afgemonsterd van de *Fair Maid*, tezamen met de rest van de bemanning, nadat de koop gesloten was, had hij, in zijn verschoten blauwe pak en met zijn flodderige grijze hoed op, rondgehangen bij de deur van het Havenkantoor, tot hij op een goede dag, toen hij Ka-pitein Whalley aan zag komen om mannen voor de *Sofola* aan te nemen, rustig voor hem was gaan staan, met zijn blote voeten in het stof en zijn blik stom omhooggericht. De ogen van zijn oude gezagvoerder waren welwillend op hem blij-ven rusten – het moest een gunstige dag zijn geweest – en binnen een half uur hadden de blanken in het kantoor zijn naam op een document geschreven als Serang van het vuur-schip *Sofola*.

Sinds die tijd had hij herhaaldelijk naar die riviermonding gekeken, naar die kust, vanaf deze brug en vanaf deze kant van de zandbank. Het optische beeld van de wereld viel door zijn ogen op zijn zich niet in bespiegelingen verliezende geest als op een gevoelige plaat door de lens van een camera. Zijn kennis was volkomen en nauwkeurig; niettemin zou hij, als men zijn mening had gevraagd en vooral wanneer dat op de onomwonden, verontrustende manier van de blan-ken was geschied, een aarzelende onwetendheid tentoonge-spreid hebben. Hij was zeker van zijn feiten – maar die ze-kerheid verloor veel van haar waarde tegenover de twijfel of dat antwoord wel in goede aarde vallen zou. Vijftig jaar

geleden, in een dorp in de wildernis, en voor hij een dag oud was, had zijn vader (die gestorven was zonder ooit een blanke te hebben gezien) zijn horoscoop laten trekken door iemand die in de astrologie was onderlegd, omdat uit de stand van de sterren een mensenlot tot in kleinigheden kan worden afgelezen. Zijn lot was geweest tot voorspoed te geraken door de gunst van verschillende blanke mannen op zee. Hij had hun dekken geboend, aan het stuur van hun schepen gestaan, voor hun voorraden gezorgd, was tenslotte tot Serang opgeklommen; en zijn bedaarde geest was er in al die jaren net zo min in geslaagd om achter de simpelste motieven van de mannen welke hij diende te komen als deze laatsten om onder de korst der aarde de geheime gesteldheid van haar binnenste te ontdekken, die zowel vuur, als steen kan zijn. Doch hij koesterde geen enkele twijfel dat de *Sofola* uit de juiste koers was geraakt om de zandbank van Batu Beru over te steken. Het verschil was maar heel gering. Het schip kon zich nauwelijks meer dan twee maal haar eigen lengte te veel naar het Noorden hebben bevonden; en een blanke die vergeefs naar een oorzaak zou hebben gezocht (omdat men Kapitein Whalley onmogelijk van grove onkunde, onbekwaamheid, of slordigheid kon verdenken) zou geneigd zijn geweest te twifelen aan wat zijn ogen hem zeiden. Het was een dergelijk soort gevoel dat Massy onbeweeglijk op zijn plaats hield, zijn tanden ontbloot door een angstige grijns. Niet zo bij de Serang. Hij werd niet verontrust door twijfel aan wat zijn zintuigen hem zeiden. Als zijn kapitein de modder wilde raken was dat best. Hij had het in de loop van zijn leven meer meegemaakt dat blanken zich aan dergelijke vreemde uitbarstingen overgaven. Hij was alleen oprecht nieuwsgierig om te zien hoe het aflopen zou. Eindelijk stapte hij, klaarblijkelijk tevreden-gesteld, weer van de verschansing vandaan.

Hij had geen geluid gemaakt: niettemin scheen Kapitein Whalley de bewegingen van zijn Serang opgemerkt te hebben. Terwijl hij zijn hoofd volkomen stil hield, vroeg hij, zijn lippen nauwelijks bewegend:

‘Gaat ze nog steeds vooruit, Serang?’

‘Nog steeds een beetje vooruit, Toean,’ antwoordde de Ma-leier, dan voegde hij er op achteloze toon aan toe: ‘Ze is er over heen.’ De man met het dieplood bevestigde zijn woorden; met iedere worp nam de diepte van het water toe, en de opgewonden klank verdween plotseling weer uit de stem van de *Laskaar* die in de gordel van zeildoek naast de romp van de *Sofola* slingerde. Kapitein Whalley beval het dieplood in te halen, liet, zonder zich te haasten, de machines weer op gang brengen, en gaf, zijn blik van de kust afwendend, de

Serang bevel op het midden van de monding aan te sturen. Massy gaf zich met de palm van zijn hand een luide klap tegen zijn dij.

‘Je hebt de zandbank strijkelings geraakt. Kijk maar eens achterom en durf dan nog eens te beweren dat het niet zo is. Kijk eens naar het spoor dat ze gemaakt heeft. Je kunt het duidelijk zien. Bij God, ik dacht wel dat je het van plan was! Waarom heb je dat gedaan? Waarom heb je dat in ’s hemelsnaam gedaan? Ik geloof dat je proberen wilt mij angst aan te jagen.’

Hij sprak langzaam, als het ware omzichtig, terwijl hij zijn uitpuilende zwarte ogen op de kapitein gevestigd hield. Zijn groeiende toorn was ook met een licht klagende toon vermengd, want in de eerste plaats was het het duidelijke gevoel dat hij een onverdiend onrecht dulden moest, wat hem de man zo deed haten, die voor een armzalige vijfhonderd pond een zesde van de winst opeiste bij het voor drie jaar aangegane contract. Iedere keer als zijn wrok de overhand kreeg op het ontzag waarmee de persoon van Kapitein Whalley hem vervulde, placht hij letterlijk te jammeren van woede.

‘Je weet niet wat je allemaal al niet verzinnen moet om mij de doodschrik aan te jagen. Ik zou niet gedacht hebben dat een man als jij zich ertoe zou verlagen . . .’

Hij zweeg, half hoopvol, half bedeesd, iedere keer wanneer Kapitein Whalley ook maar de geringste beweging in de dekstoel maakte, alsof hij verwachtte verzoend te worden door een paar vriendelijke woorden of anders met geweld van de brug te worden verjaagd.

‘Ik snap het niet,’ ging hij weer verder, zijn grote tanden zonder te glimlachen behoedzaam ontblotend. ‘Ik weet niet wat ik ervan moet denken. Ik geloof dat je probeert mij schrik aan te jagen. Je hebt haar de laatste twaalf uur bijna op de zandbank gezet, nog afgezien van het feit dat de machines stikvol modder zitten. Schepen kunnen het zich tegenwoordig niet meer veroorloven om twaalf uur op een reis te verliezen – zoals je heel goed hoort te weten, en ook stellig heel goed weet, alleen . . .’

Zijn langzame woordenvloed, het zijdelingse rekken van zijn nek, de donkere blikken uit de hoeken van zijn enigszins saamgeknepen ogen, lieten Kapitein Whalley onbewogen. Hij staarde met een diepe frons op zijn gelaat naar het dek. Massy wachtte eventjes, en begon dan klagend te dreigen. ‘Jij denkt dat je me aan handen en voeten gebonden hebt door dat contract. Jij denkt dat je me op alle mogelijke manieren kwellen kunt. O! Maar bedenk dat het nog zes weken duurt voor het afloopt. Ik heb nog de tijd om je te ontslaan

voor de drie jaar om zijn. Je zult nog iets doen dat me de kans zal geven je te ontslaan en je twaalf maanden op je geld te laten wachten, voor jij er met je vijfhonderd pond tussen-uit kunt, om mij zonder een cent achter te laten om de nieuwe ketels te kopen. Je verkneutert je over dat idee, niet? Ik geloof dat je je daar zit te verkneuteren. Het is alsof ik mijn ziel voor vijfhonderd pond verkocht heb om aan het eind voor eeuwig verdoemd te worden . . .’

Hij zweeg, zonder klaarblijkelijk meer vertoornd te zijn, en vervolgde dan op gelijkmatige toon:

‘. . . Nu de ketels versleten zijn en ik elk ogenblik de inspectie kan verwachten, Kapitein Whalley . . . Kapitein Whalley, hoor eens, wat zul je met je geld doen? Een man als jij moet bergen geld hebben ergens – dat kan niet anders. Ik ben niet gek, weet je, Kapitein Whalley – compagnon.’

Opnieuw zweeg hij, alsof hij uitgesproken was. Hij veegde met zijn tong over zijn lippen, wierp een achterwaartse blik op de Serang die met zacht gefluisterde woorden en lichte handgebaren de koers van het schip aangaf. De deining van de schroef deed een snelle kabbeling, met een kam van donker schuim erop, over een lange effen strook zwart slib gaan. De *Sofala* was de rivier binnengevaren, het spoor dat ze in de zandbank had opgewoeld lag nu een mijl achter haar, was volkomen uit het gezicht verdwenen; en de gladde, lege zee langs de kust had ze in heel haar zonovergoten troosteloosheid achter zich gelaten. Aan weerskanten bedekten nu, laag beneden haar, sombere dooreengestregelde mangroven de halfosse oevers; en Massy vervolgde op zijn vroegere toon, eensklaps weer beginnend, alsof zijn tong, als een speeldoos, in beweging kon worden gebracht door een handel over te halen:

‘Hoewel als iemand mij ooit te glad af geweest is, jij dat wel bent. Dat wil ik gerust zeggen. Ik heb het gezegd – daar! Wat kun je nu nog meer verlangen? Is je trots nu nog niet voldaan, Kapitein Whalley? Jij hebt me vanaf het eerste begin te pakken gehad. Toen was je al net eender, zie ik nu in. Jij liet me die clause over onmatigheid erin zetten zonder een woord te zeggen, je trok alleen een heel lelijk gezicht toen ik erop stond dat het er zwart op wit in kwam te staan. Hoe kon ik weten wat er niet in de haak met je zou zijn? Meestal is er ergens wel iets niet in de haak. En zie, als jij aan boord komt blijkt dat je al jaren en jaren enkel water gedronken hebt.’

Zijn beslist-verwijtende gejammer hield weer op. Hij dacht diep na, op de wijze van sluwe en weinig schrandere mensen. Het scheen ondenkbaar dat Kapitein Whalley niet lachen zou om de uitdrukking van afkeer die op het grove, gele

gezicht verscheen. Doch Kapitein Whalley hief zijn ogen geen ogenblik op – bleef ondanks de smadelijke woorden waardig en roerloos in zijn armstoel zitten.

‘Ik schoot er een boel mee op,’ vervolgde Massy zijn een-tonige betoog, ‘een clause over ontslag bij onmatigheid op te nemen in een contract met een man die enkel maar water drinkt. En je keek ook nog zo verschrikt, toen ik je die ochtend mijn concept op het advocatenkantoor voorlas, Kapitein Whalley – je keek zo beteuterd dat ik er zeker van was dat ik je zwakke plek had ontdekt. Een scheepseigenaar kan niet te voorzichtig zijn bij het uitkiezen van zijn gezagvoerder. Je moet me al die tijd in je vuistje hebben zitten uitlachen . . . Hè? Wat wou je zeggen?’

Kapitein Whalley had enkel even met zijn voeten geschuifeld. Er verscheen een uitdrukking van doffe vijandigheid in Massy’s zijdelingse blik.

‘Maar bedenk dat er andere gronden zijn waarop ik je kan ontslaan. Voortdurende slordigheid, die met onbekwaamheid gelijkgesteld kan worden, bijvoorbeeld – en ergerlijk en herhaaldelijk plichtsverzuim. Ik ben niet zo’n grote stomeling als jij wilt doen voorkomen. Je bent de laatste tijd slordig geweest – hebt alles aan die Serang overgelaten. Ik heb zelfs gezien dat je die oude idioot van een Maleier bestek voor je liet opmaken, alsof dat beneden je waardigheid was. En dan die hachelijke manier waarop je daarnet het schip over die zandbank gevoerd hebt, hoe noem je dat? Dacht je dat ik zoiets dulden zou?’

Met zijn elleboog op de trap achter de brug leunend, trachtte Sterne, de stuurman, Massy’s woorden te volgen, ondertussen uit de verte knipogend tegen de tweede machinist, die een ogenblik naar boven gekomen was, en op de kampanje van de machinekamer stond. Zijn handen aan een dot poetskatoen afvegend, keek hij onverschillig links en rechts om zich heen naar de rivieroeveren die gestadig achter de *Sofola* vergleden.

Massy draaide zich een halve slag om zodat hij recht met zijn gezicht naar de stoel stond. Zijn jammerklacht nam weer een dreigend karakter aan.

‘Pas op. Misschien ontsla ik je nog wel, zodat je een jaar lang niet aan je geld komen kunt. Misschien . . .’

Doch tegenover de zwijgende, starre onbeweeglijkheid van de man, wiens geld hem op het laatste ogenblik van de volledige ondergang gered had, geplaatst, stokte zijn stem in zijn keel.

‘Niet dat ik zou willen dat je wegging,’ hernam hij na een ogenblik gezweven te hebben, en op een dwaas vleierige toon. ‘Ik wil niets liever dan dat we vrienden zijn en het

contract verlengen, als je er nog een paar honderd pond extra insteken wilt, om te helpen dat ze nieuwe ketels krijgt, Kapitein Whalley. Ik heb het je al eerder gezegd: ze moet nieuwe ketels hebben; dat weet jij net zo goed als ik. Heb je er al eens over nagedacht?’

Hij zweeg afwachting. De slanke steel van zijn pijp met haar grote plompe kop eraan hing tussen zijn dikke lippen omhoog. Zij was uitgegaan. Plotseling nam hij haar tussen zijn tanden vandaan en wong zich even in zijn handen.

‘Geloof je me niet?’ Hij duwde de kop van de pijp in de zak van zijn glimmende zwarte jasje.

‘Het is net of je met de duivel aan het onderhandelen bent,’ zei hij. ‘Waarom zeg je niets? In het begin blies je zo hoog van de toren tegen me dat ik nauwelijks over mijn eigen dek durfde kruipen. Nu kan ik geen woord meer uit je krijgen. Je schijnt me niet eens meer te zien. Wat heeft dat allemaal te betekenen? Bij God, je jaagt me angst aan met al dat stommetje spelen. Wat gaat er om in dat hoofd van je? Wat ben je allemaal tegen me aan het uitbroeden, dat je geen woord zeggen kunt? Je zult me nooit kunnen doen geloven dat jij – jij – niet weet waar je nog een paar honderd te pakken kunt krijgen? Jij hebt gemaakt dat ik de dag ben gaan vervloeken waarop ik geboren ben . . .’

‘Mijnheer Massy,’ zei Kapitein Whalley plotseling, zonder zich te verroeren.

De machinist schrok heftig op.

‘Als dat zo is kan ik u alleen vragen om mij te willen vergeven.’

‘Stuurboord,’ mompelde de Serang tot de roerganger, en de *Sofola* begon de bocht door te draaien de tweede arm in.

‘O!’ rilde Massy. ‘Jij doet het bloed in mijn aderen verstijven. Waarom ben je hier gekomen? Waarom ben je die avond zo plotseling aan boord gekomen met je mooie praatjes en je geld – om mij te verleiden? Ik heb me altijd afgevraagd wat er bij je achtergezeten kan hebben. Jij hebt je aan mij vastgezogen om niets te hoeven doen en je vet te mesten aan mijn hartebloed, zeg ik je. Was dat het? Ik geloof dat jij de grootste vrek ter wereld bent, waarom zou je anders –’

‘Nee, ik ben alleen maar arm,’ viel Kapitein Whalley hem onbewogen in de rede.

‘Koers houden,’ mompelde de Serang. Massy wendde zich af met zijn kin op zijn schouder.

‘Ik geloof het niet,’ zei hij op zijn besliste toon. Kapitein Whalley verroerde zich niet. ‘Jij zit daar als een volgevreten aasgier – precies als een volgevreten aasgier.’

Hij omvatte het midden van de stroom en de beide oevers met één uitdrukkingloos-starende, niets-ziende blik, en verliet dan langzaam de brug.

Toen hij zich omdraaide om de trap af te dalen bemerkte Massy het hoofd van Sterne, de stuurman, die onderaan rondhing, met zijn sluwe, vertrouwelijke glimlach, zijn rode knevel en zijn knipperende ogen.

Sterne was jongste bij een van de grote lijnen geweest voor hij op de *Sofola* was gekomen. Hij had zijn baantje eraan gegeven, zei hij, 'uit principiële overwegingen'. De promotie bij zijn maatschappij ging erg langzaam, klaagde hij, en hij vond dat het tijd voor hem werd om eens te proberen een stapje verder te komen in de wereld. Het scheen alsof er nooit eens iemand dood ging of zijn ontslag nam; iedereen zat vastgeroest in zijn baan; hij was het beu om nog langer te wachten; en hij vreesde dat als er zich eens een vacature mocht voordoen, het helemaal niet zeker was dat degenen die de maatschappij het best gediend hadden ook loon naar werken zouden krijgen. Bovendien was de kapitein onder wie hij moest varen – Kapitein Provost – iemand op wie je geen staat maken kon en die om een of andere reden, naar hij dacht, een hekel aan hem had gekregen. Hoogstwaarschijnlijk omdat hij meer deed dan enkel maar zijn plicht.

Wanneer hij iets verkeerd gedaan had, wilde hij daar best, als een man, een schrobbering voor in ontvangst nemen; maar hij verwachtte ook dat men hem als een man behandelde, en niet dat men hem onveranderlijk aansprak alsof hij een hond was. Hij had Kapitein Provost onomwonden gevraagd wat er aan zijn werk mankeerde en Kapitein Provost had hem, op een allersmadelijkste manier gezegd, dat hij een volmaakt officier was, en dat als de manier waarop hij aangesproken werd hem niet beviel, ginds de loopplank was – hij hoefde geen minuut langer aan boord te blijven dan hij zelf wilde.

Maar iedereen wist wat voor soort man Kapitein Provost was. Je schoot er niets mee op al ging je er op kantoor tegen in beroep. Kapitein Provost had te veel invloed bij de maatschappij. Hij durfde te zeggen dat niemand ter wereld iets op hem aanmerken kon, en omdat hij toevallig gehoord had dat de stuurman van de *Sofola* die ochtend met een zonne-steek naar het ziekenhuis was gebracht, had hij gemeend dat hij allicht eens proberen kon of men hem niet kon gebruiken . . .

Hij was fris geschoren, met een rood gezicht, smalle heupen, zijn magere borst vooruitgestoken, bij Kapitein Whalley gekomen; en had zijn verhaaltje met een franke en mannelijke zelfverzekerdheid gedaan. Nu en dan beefden zijn oogleden even, gleed zijn hand een ogenblik naar de punt van

zijn vlammeende knevel; zijn wenkbrauwen waren recht en ruig, kastanjebruin van kleur, en de directheid van zijn openhartige blik grensde af en toe aan het onbeschaamde. Kapitein Whalley had hem voor tijdelijk in dienst genomen; toen de man wiens plaats hij verving door de doktoren naar Engeland was teruggestuurd, was hij ook de volgende reis gebleven, en de daaropvolgende. Hij was er nu voor vast, en de uitvoering van zijn plichten werd gekenmerkt door een ernstige en oprechte ijver. Zodra hij aangesproken werd, begon hij beleefd te glimlachen en drukte zijn hele houding de grootste eerbied uit; doch in het voortdurend snelle knippen met zijn ogen dat hij deed stak iets spottend, alsof hij het geheim van een of andere alomvattende grap bezat waarin de hele schepping er tussen werd genomen en die voor andere stervelingen niet te doorgronden was.

Met een ernstige glimlach keek hij toe hoe Massy trede voor trede de trap afdaalde; toen de hoofdmachinist het dek bereikt had draaide hij zich zwierig om, en bevonden zij zich van aangezicht tot aangezicht. Even lang, en volkomen verschillend, stonden zij tegenover elkaar alsof er iets tussen hen was – iets anders dan de heldere streep zonlicht die, door de wijde spleet tussen twee tentdoeken heenvallend, een dwarse baan over de smalle planken van het dek wierp en hun voeten als door een riviertje scheidde; iets ontastbaars en onberekenbaars, dat diep onder de oppervlakte schuilde, als een onuitgesproken verstandhouding, een geheime achterdocht, of een of andere angst.

Tenslotte mompelde Sterne, met zijn diep in hun kassen liggende ogen knipperend en zijn gladgeschoren, fijnbesneden kin, die even vuurrood zag als de rest van zijn gezicht, naar voren stekend:

‘Hebt u het gezien? Hij raakte de modder! Hebt u het gezien?’

Smalend en zonder zijn gele, vlezige gelaat op te heffen antwoordde Massy op dezelfde gedempte toon:

‘Mogelijk. Maar als jij het was geweest zaten we nu zo vast als een muur.’

‘Neem me niet kwalijk, mijnheer Massy. Ik zou zo vrij willen zijn dat te ontkennen. Natuurlijk mag een reder precies zeggen waar hij zin in heeft op zijn eigen dek. Dat ontken ik ook niet; maar ik zou toch zo vrij willen zijn –’

‘Maak dat je opzij komt.’

De ander maakte even een verschrikte beweging, hem mischien wel door zijn onderdrukte verontwaardiging ingegeven, maar hij bleef staan. Massy's benedenwaartse blik zwierf naar links en naar rechts, alsof het dek om Sterne heen met eieren was bezaaid die niet gebroken mochten worden

en hij geprikkeld naar plaatsen zocht waar hij zijn voeten neerzetten kon. Tenslotte bewoog ook hij zich niet, hoewel er voldoende plaats was om te passeren.

'Ik hoorde u daar boven zeggen,' ging de stuurman verder, 'en dat was een heel juiste opmerking – dat er altijd wel iets is dat niet in de haak is . . .'

'Dat luistervinkje spelen van jou, dat is niet in de haak, mijnheer Sterne.'

'Nee, als u nu alleen eens even naar me luisteren wou mijnheer Massy, dan kon ik u –'

'Je bent een gluipeer,' sneed Massy in grote haast zijn verdere woorden af, en hij slaagde er zelfs in nog eens 'een echte gluipeer' te zeggen, voor de stuurman hem weer betogend in de rede gevallen was:

'Wel, mijnheer, wat is het dat u wilt? U wilt –'

'Ik wil – ik wil,' stamelde Massy, woedend en verbaasd, 'ik wil . . . hoe weet jij dat ik iets wil? Hoe durf je het wagen? . . . Wat bedoel je? . . . Waar loer je op – jij –'

'Promotie,' Sterne legde hem het zwijgen op met een soort openhartig-snoevende uitdaging. De weke ronde wangen van de machinist beefden nog steeds, maar hij zei niettemin op heel rustige toon: 'Je maakt me enkel gek met je gezanik,' en Sterne keek hem met een zelfverzekerd glimlachje aan.

'Een knaap die in de handel zit die ik ken (en hij heeft het al een heel eind gebracht in de wereld) placht me altijd voor te houden dat dat de juiste manier was. 'Dring je altijd op de voorgrond,' placht hij te zeggen. 'Laat je niet door je baas overdonderen. Bemoei je met zijn zaken waar en wanneer je de kans maar krijgt. Laat hem zien wat je weet. Loop hem net zo lang na tot hij wel naar je luisteren moet.' Dat was zijn advies. Wel, ik ken geen andere baas hier dan u. U bent de eigenaar, en degene die ik hier het hoogst aanslaan aan boord. Begrijpt u, mijnheer Massy? Ik wil vooruit in de wereld. Ik maak er geen geheim van dat ik tot die mensen behoor die hogerop willen. Dat zijn de mannen waarvan u gebruik moet maken, mijnheer. Ik weet zeker dat u het niet tot de hoogste sport van de ladder gebracht hebt, zonder daar zelf ook achter te zijn gekomen, mijnheer.'

'Je baas zijn kop gek zeuren om vooruit te komen,' mompelde Massy, alsof de oneerbiedige oorspronkelijkheid van het idee hem met ontzag vervulde. 'Het zou me niets verbazen als dat de reden was geweest dat ze je er bij de Blue Anchor uitgeschopt hebben. Noem je dat hogerop komen? Je zult hier op dezelfde manier hogerop komen als je niet oppast – dat kan ik je wel beloven.'

Hierop liet Sterne zijn hoofd hangen, nadenkend, in verwarring gebracht, heftig tegen het dek knipogend. Al zijn

pogingen om tot een vertrouwelijke verhouding met zijn reder te geraken waren de laatste tijd op niets beters uitgelopen dan op deze sombere bedreigingen ontslagen te zullen worden: en wanneer hij met ontslag werd bedreigd verviel hij onmiddellijk in een aarzelend stilzwijgen, alsof hij er nog niet zeker van was of het juiste ogenblik om alles te trotseren al wel was aangebroken. Bij deze gelegenheid scheen hij zijn tong een ogenblik verloren te hebben, en Massy, die in beweging kwam, bonkte langs hem heen terwijl hij trachtte hem weg te duwen. Sterne wist hem voor te zijn door haastig opzij te gaan staan. Dan draaide hij zich snel om, deed zijn mond wagenwijd open alsof hij de machinist iets wilde naschreeuwen, doch scheen zich dan te bedenken.

Altijd op de loer – zoals hij zelf dadelijk toegegeven zou hebben – naar een kans om hogerop te komen, was het een tweede natuur van hem geworden om het gedrag van zijn onmiddellijke superieuren nauwlettend gade te slaan om te zien of hij niet iets ‘te pakken kon krijgen’. Het was zijn vaste overtuiging dat geen enkele gezagvoerder ter wereld zijn commando een dag zou behouden wanneer men de reders maar ‘inlichteren kon’. Deze romantische en naïeve theorie had hem meer dan eens in moeilijkheden gebracht, doch hij bleef onverbeterlijk; en zijn karakter was zo door en door trouweloos dat iedere keer wanneer hij op een nieuw schip kwam het plan zijn gezagvoerder uit diens positie te verdringen om zelf zijn plaats in te nemen, als de natuurlijkste zaak van de wereld door zijn gedachten spookte. Zijn vrije uren wanneer hij niet sliep waren vervuld van dromen van zorgvuldig uitgebroede plannen en compromitterende ontdekkingen – de dromen van zijn slaap met beelden van fortuinlijke wendingen van het lot en gunstige ongelukken.

Er waren gevallen bekend van gezagvoerders die onderweg ziek waren geworden en gestorven, en niets was beter geschikt om een handige stuurman gelegenheid te geven om te laten zien wat hij waard was. Soms tuimelden ze ook overboord: dat had hij al een paar maal gehoord. Anderen weer . . . Maar hij bleef, als het ware van nature, de overtuiging trouw dat het gedrag van niet een van hen de toets van een zorgvuldig en voortdurend onderzoek kon doorstaan van niemand ‘die van wanten wist’ en die zijn ogen ‘niet in zijn zak had zitten’.

Nadat hij vaste voet aan boord van de *Sofola* had verkregen, gaf hij zijn nimmer aflatende hoop de vrije teugel. Om te beginnen was het een groot voordeel om een oud man als kapitein te hebben: het soort man, bovendien, dat toch hoogstwaarschijnlijk om een of andere reden zijn post er

binnenkort bij neerleggen zou. Het was echter wel een hele slag voor Sterne toen hij bemerkte dat hij er nog op geen enkele manier blijk van gaf dat zijn werk hem al spoedig boven het hoofd zou gaan groeien. Maar toch, met zulke oude mannen kon het soms plotseling ineens afgelopen zijn. Dan was de reder-machinist steeds dicht in de buurt, die onder de indruk van zijn ijver en oppassendheid moest worden gebracht. Sterne twijfelde er nimmer een moment aan dat zijn bekwaamheid niet onmiddellijk zonneklaar voor iedereen duidelijk was (hij was inderdaad een uitstekend officier); alleen was het tegenwoordig niet voldoende, al deed je je werk ook nog zo goed, om snel vooruit te komen. Je moest ook ambitie hebben en geen enkele kans verzuimen die je hogerop zou kunnen helpen. Hij was besloten om als het enigszins kon het commando over dit schip over te nemen; niet omdat hij de post van gezagvoerder van de *Sofola* op zichzelf zo hoog aansloeg, doch omdat het, vooral in de Oost, van groot belang is als je maar ergens een begin maken kunt, dan leidt het ene commando vanzelf wel tot het andere.

Hij begon zichzelf voor te houden dat hij met grote omzichtigheid te werk gaan moest; Massy's sombere en grillige stemmingen joegen hem angst aan omdat ze geen deel uitmaakten van de gewone ervaringen die hij op zee had opgedaan; maar hij was intelligent genoeg om bijna vanaf het eerste begin te beseffen dat er een uitzonderlijke situatie heerste aan boord van het schip waarop hij zich bevond. Zijn eigenaardige, loerende verbeelding doorzag deze snel; het gevoel dat zij een element bevatte dat aan zijn inzicht ontsnapte, vervulde hem met een voortdurende ergernis die hem verder deed gaan. En op deze wijze kwam er een eind aan zijn eerste reis, dan aan zijn volgende, en hij was al aan zijn derde begonnen voor zich een kans voordeed waar hij met enige hoop op succes van zou kunnen gebruikmaken. Het was allemaal erg vreemd en erg duister; er was al die tijd iets gaande geweest in zijn onmiddellijke omgeving, als door een afgrond gescheiden van het gewone leven en de dagelijkse sleur aan boord van het schip, die precies eender waren als het leven en de dagelijkse sleur aan boord van eenzelfde soort kustvaarder.

En toen, op een dag, deed hij zijn ontdekking.

Zij schoot hem, na al die weken van waakzame aandacht en piekerende vermoedens plotseling te binnen, als de langgezochte oplossing van een raadsel die ons plotseling in een flits helder voor ogen staat. Grote hemel! Kon het dat zijn? En na een paar seconden als aan de grond genageld te zijn blijven staan, trachtte hij, zichzelf honend uitlachend, de

gedachte van zich af te schudden, alsof zij voortgekomen was uit een ongezonde neiging tot het Ongeloofwaardige, het Onverklaarbare, het Ongehoorde – het Krankzinnige.

Dit – dit ogenblik van inzicht – had zich de vorige reis voorgedaan, op de terugvaart. Zij hadden juist een plaats op het vasteland, Pangu genaamd, die zij plachten aan te doen, achter zich gelaten; zij stoomden recht vooruit een baai uit. Naar het Oosten werd het uitzicht op de horizon door een massief voorgebergte afgesloten; de puntige kantten van de rotsachtige lagen staken door het verwarde dek van welig dooreen groeiende struiken en stekelige kruipplanten heen. De wind was beginnen te zingen in het want; de zee langs de kust, groen en alsof zij tot een eindje boven de kim was opgezwollen, scheen zichzelf telkens weer, met een langzaam, donderend geruis in de schaduw van de aan de linkerhand gelegen kaap te storten; en door de brede opening heen zag men het dichtstbijgelegen eiland, dat met enkele andere een kleine groep vormde, in het wazige gele licht van een koele zonsopgang gehuld; nog verder zee- waarts gluurden de toppen van andere eilandjes roerloos boven het water van de smalle zeestraten waardoor ze van elkaar werden gescheiden uit, dat door de bries tot een onstuimige massa werd opgejaagd.

De gewone route van de *Sofola* voerde haar zowel op de heen- als op de terugweg een paar mijlen langs dit met riffen bezaaide gebied. Zij volgde een brede strook water, en liet deze kruimels van de aardkorst die op een troep scheepsrompen, die hun masten hadden verloren en kris kras door een op een vuile kust van rotsen en zandbanken waren gestrand, een voor een achter zich. Sommige van deze brokstukken leken inderdaad niet groter dan een gestrand schip, andere, volkomen vlak, lagen juist onder water als vloten voor anker, als plumpe zwarte vloten van steen; verscheidene, dicht begroeid en rond van onderen, staken omhoog als gedrongen koepels diepgroen lover, dat donker trilde in de vliegende schaduwstrepen die de door de plotselinge windstoten van het buiige jaargetijde voortgedreven wolken erover wierpen.

De onweersstormen van de kusten ontlastten zich herhaaldelijk boven die riffenzwerm; dan werd hij over de gehele lengte in schaduw gehuld; hij werd donkerder, en schijnbaar nog roerlozer in het spel van het hemelvuur, nog ondoorgronde- lijk stiller in de donderslagen; zijn wazige vormen verdwenen – losten soms volkomen op in de neerstromende regen – om zich weer helder en scherp in het stormachtige licht tegen de grijze wolkenbanken af te tekenen, kleine, donkere vormen op de ronde, leikleurige tafel van de zee. Ongedeerd

door de zwaarste stormen, ongevoelig voor de tand des tijds, niet geplaagd door de tweedracht der wereld, lag hij daar nog precies eender als op die dag, vierhonderd jaar geleden, toen hij voor het eerst door westerse ogen aanschouwd werd vanaf het hoge achterdek van een karveel.

Het was een van die afgezonderde plekjes die men op de drukke zeeën kan vinden, zoals men soms op het land stuit op de dicht bijeen gebouwde huizen van een gehucht dat nog onaangetast is gebleven door de rusteloosheid der mensen, onaangetast door hun behoeften, door hun gedachten, en dat als door de tijd zelf vergeten schijnt. De levens van ontelbare generaties waren eraan voorbijgegaan, en de grote zwermen zeevogels, die van alle punten van de horizon hun weg hierheen zochten om op de het verst in zee gelegen rotsen te slapen, ontrolden de op dit punt samenkomende vanen van hun vlucht als lange, sombere wimpels tegen de gloed van de hemel. De trillende wolk van hun vleugels zweefde en dook over de spitse toppen der rotsen, over de rotsen slank als kerktorens, laag en gedrongen als kustforten, over de pyramideachtige hopen die op ruïnes van trotse bouwwerken leken, over de rijen onbegroeide rolstenen die als een ineengerammeide en door het weerlicht verzengde muur omhoogrezen – met de slaperige, heldere glinstering van het water in iedere scheur. Het geluid van hun voortdurende en heftige gekrijs vervulde de lucht.

Dit hevige rumoer placht de *Sofola* te begroeten wanneer zij van Batu Beru afkwam; het placht haar op rustige avonden tegen te waaien: een meedogenloos en woest geschreeuw dat door de afstand gedempt werd, het geschreeuw van zeevogels die neerstrijken voor de nacht en elkaar verdringen om aan het einde van de dag een veilig plaatsje te vinden. Niemand lette erop, vooral niet aan boord; het was het geluid dat onfeilbaar aangaf dat het schip het land naderde, na een vaart van een goede honderd mijl. Zij had goed koersgehouden, zij had haar traject afgelegd tot de stipte eilanden een voor een boven de zee begonnen uit te steken, de rotspunten, de aarden heuvels . . . en de vogelwolk erboven – de rusteloze wolk die een schel en onmenselijk tumult maakte, het geluid van het vertrouwde tafereel, het levende deel van het verbrokkelde land er beneden, van de weidse zee, en van de hoge, smetteloze hemel.

Maar wanneer de *Sofola* het land des avonds naderde, placht zij alles in diepe stilte aan te treffen onder de mantel van de nacht. Alles was dan doodstil, stom, bijna onzichtbaar – op de lage sterrenbeelden na die om beurten schuil gingen achter de vage vormen der eilanden wier werkelijke omtrekken het oog onder het donkere hemelgewelf ontgingen: en de

drie lichten van het schip, die op drie sterren leken – het rode en groene met het witte erboven – haar drie lichten, als drie bij elkaar horende sterren die over de aarde zwierven, schoven recht op de doorvaart aan het zuidelijke einde van de eilandengroep af.

Soms waren er nog mensenogen open om hen te zien naderen, zachtjes door de donkere leegte glijdend; de ogen van een naakte visser in zijn kano die over een rif gleed. Hij dacht doezelig: 'Ha! Het vuurschip dat eenmaal per maan in en uit de baai van Pangu gaat.' Meer wist hij niet van haar af. En juist wanneer hij het zwakke rythme van haar schroef die anderhalve mijl verder door het kalme water sloeg opgemerkt had, was het tijd voor de *Sofola* om haar koers te veranderen, de lichten zouden hun drievoudige flonkering van hem afwenden – en verdwijnen.

Een paar doodarme, half-naakte gezinnen, een soort uitgestoten stam van langharige, magere, woest met hun ogen rollende mensen, trachtten met veel moeite in deze eenzame wildernis van eilandjes, die als een verlaten voorpost van het land aan de ingang van de baai lag, in hun levensonderhoud te voorzien. In de grillige bochten tussen de rotsen bleef het water doorzichtiger dan kristal onder hun kromme en lekke kano's, uit de stam van een boom gehold: de vormen van de bodem golfden zachtjes onder de peddel; en de mannen schenen in de lucht te hangen, omsloten door de vezels van een donker, doorweekt blok hout, geduldig vissend in een vreemde, trillende, doorschijnende groene lucht boven de zandbanken.

Hun lichamen waren bruin en vermagerd, alsof ze in de zon waren opgedroogd; hun leven ging onopgemerkt voorbij; de huizen waar zij werden geboren, ter ruste gingen, en stierven – zwakke hutten van biezen en ruw gras, verstevigd met een paar haveloze matten – waren vanuit de open zee niet te zien. Geen gloed van hun etensvuur ontstak ooit voor een zeeman een rode vonk in de blinde nacht van de eilandengroep: en de windstilten der kust, de vlammende lange windstilten van de evenaar, de door geen zuchtje verstoorde, geconcentreerde windstilten als de diepe in zichzelf gekeerdheid van een hartstochtelijke natuur, hingen dagen en weken lang drukkend boven de onveranderlijke erfenis van hun kinderen; tot tenslotte de stenen, heet als gloeiende kolen vuur, de naakte zolen verschroelden, tot het water warm en bedorven, en als het ware dikker geworden, aan de benen van magere mannen met een lendendoek voor, kleefde, die tot aan hun dijnen door de bleke glans van de ondiepe plaatsen waadden. En nu en dan gebeurde het dat de *Sofola*, door een of ander oponthoud in een der aanloophavens, de baai van Pangu pas in de middag naderde.

Aanvankelijk slechts een wazige wolk, rees de dunne mist van haar rook dan geheimzinnig uit een leeg punt aan de heldere horizon omhoog. De zwiigende visserslieden binnen de riffen staken dan hun magere armen naar zee uit; en de bruine gestalten die zich over de smalle strandjes bogen, de bruine gestalten van mannen, vrouwen en kinderen die in het zand naar schildpadeieren groeven, hieven zich op, hun elleboog gekromd en hun hand boven hun ogen, om deze maandelijks verschijning recht vooruit te zien glijden, opzij te zien zwenken – en te zien verdwijnen. Hun oren vingen het gestamp van dat schip op; hun ogen volgden het tot zij met volle kracht tussen de twee kapen van het vasteland verdwenen was, alsof zij hoopte haar tocht ongehinderd tot diep in de schoot van de aarde te kunnen voortzetten.

Op zulke dagen placht de glanzende zee de gevaren die aan beide zijden van haar pad op haar loerden, door geen enkel teken te laten blijken. Alles bleef stil, verpletterd door de overweldigende macht van het licht; en de hele groep, ondoorschijnend in het zonlicht – de rotsen die op kantelen leken, de rotsen die op torenspitsen leken, de rotsen die op ruïnes leken, de vormen van de eilandjes die op bijenkorven leken, op molshopen leken; de eilandjes die aan de vorm van hooischelven deden denken, de omtrekken van met klimop begroeiende torens – weerspiegelden zich dan tezamen omgekeerd in het rimpelloze water, als uit ebbenhout gesneden speelgoed op het verzilverde glas van een spiegel gelegd.

De eerste aanwaaiende bries hulde het geheel onmiddellijk in het schuim van de naar de wind gekeerde brekers, als in een plotselinge wolk van stoom; en het heldere water scheen in alle doorvaarten gewoonweg te koken. De geprikkelde zee gaf precies in een patroon van nijdig schuim de brede basis van de eilandengroep aan; de ondergelopen vlakke van puin en afval die overgebleven was van het bouwen van de vlakbijgelegen kust, die haar gevaarlijke snebben, alle juist onder water, ver tot in de vaargeul omhoogstak, en bezaaid was met gevaarlijke pleien van dikwijls een mijl lang; met dodelijke pleien van schuim en stenen.

En niet meer dan een stevige bries – zoals op die ochtend, op de vorige reis, toen de *Sofola* de baai van Pangu vroeg verliet, en mijnheer Sterne's ontdekking plotseling als een ongelooflijke, kwaadaardige bloem uit het kleine zaadje instinctieve achterdocht omhoogschoot – zelfs zo'n bries had kracht genoeg om het kalme masker van het gelaat der zee af te rukken.

Voor Sterne, die er onverschillig naar staarde, was het als een openbaring geweest om voor de eerste maal de gevaren te aanschouwen die door de sissende, loodblauwe plekken

water even duidelijk aangegeven werden als op een gedrukte kaart. Hij bedacht dat dit het soort dag was die het meest geschikt was voor een nieuweling om te trachten de baai binnen te varen: een heldere dag, precies winderig genoeg, zodat de zee op iedere rotsrand brak, en de vaargeul als het ware duidelijk in het zicht schuimde; terwijl je daarentegen op een windstille dag enkel het kompas en het ervaren oordeel van je oog had om je op te verlaten. En toch hadden de kapiteins, die achtereenvolgens het bevel over de *Sofola* gevoerd hadden, haar er meer dan eens des nachts veilig doorheen geloodst.

Tegenwoordig kon je het je niet meer veroorloven om zes of zeven uur van de tijd van een stoomboot te verspillen. Dat kon je niet. Maar gewoonte is tenslotte het halve werk al, en met de nodige voorzichtigheid . . . De vaargeul was breed en veilig genoeg; het voornaamste was dat je in het donker precies op de ingang afstuurde – want als je eenmaal verward raakte in die strook met riffen bezaaid water ginds, kwam je er nooit meer met een onbeschadigd schip uit – als je er tenminste überhaupt nog uitkwam.

Dat was Sterne's laatste gedachtenreeks die niets met de grote ontdekking uitstaande had. Hij had er juist op toegezien dat het anker verzekerd werd, en was een enkel ogenblik op het voorschip blijven rondhangen. De kapitein had wacht op de brug. Met een lichte geeuw had hij zich afgewend van de aanblik van de zee en leunde met zijn schouder tegen een dirkjespaal aan.

Dit waren, strikt gesproken, de allerlaatste ogenblikken van rust die hij aan boord van de *Sofola* zou kennen. Alle ogenblikken die daarna kwamen zouden vervuld zijn van zijn oogmerk en ondragelijk door de verwarring waarin hij geraakt was. Geen ledige, toevallige gedachten meer; de ontdekking was oorzaak dat hij voortaan zijn hersens aan één stuk door afpijnigde, tot hij tenslotte steunend wenste dat hij zo stom was geweest haar helemaal niet te doen. En toch, als zijn kans berustte op de ontdekking van iets dat 'niet in de haak was', dan kon de fortuin hem niet gunstiger gezind zijn geweest.

X

De wetenschap was werkelijk te verontrustend. Er was iets zo erg 'niet in de haak', dat de gedachte aan de volkomen zekerheid ervan in het begin voldoende was hem angst aan te jagen. Sterne had in zo'n ledige stemming naar het achterdek gekeken dat hij voor één keer zelfs geen kwaad van wie ook dacht. Zijn kapitein op de brug deed zich vanzelf aan zijn

blik voor. Hoe onbetekenend, hoe toevallig was de gedachte die naar de ontdekking geleid had – als een toevallige vonk, die voldoende is om een kolossale mijn tot ontploffing te brengen!

De zonnetent op het voordek, waar de wind onderdoor blies, bolde omhoog en viel dan weer langzaam ineen, en boven het zware geklapper fladderde de grijze stof van Kapitein Whalley's wijde jas onophoudelijk om zijn armen en romp. Hij stond in het volle licht met zijn gelaat in de wind, zijn grote, zilverkleurige baard werd met kracht tegen zijn borst aangeblazen; zijn wenkbrauwen hingen zwaar over de schaduwen heen van waaruit zijn blik doordringend naar voren scheen te staren. Sterne kon precies de twee witte glanspuntjes zien bewegen onder de borstelige wenkbrauwbogen. Op korte afstand schenen die ogen, ondanks het beminnelijke voorkomen van de man, dwars door je heen te kijken. Sterne kon dat gevoel nooit van zich afzetten wanneer hij zijn kapitein moest spreken. Hij vond het niet prettig. Wat een grote, zware man scheen hij, zoals hij daar stond, met die kriel van een Serang er vlak naast – zoals gewoonlijk op deze merkwaardige boot! Een vervloekt rare gewoonte. Hij raakte er altijd weer ontstemd door. Die oude kerel kon toch zeker wel voor zijn schip zorgen zonder die luie inboorling naast zich? Sterne maakte vol afkeer een wriemelende beweging met zijn schouders. Wat was de reden? Vadsigheid of iets anders?

Die oude schipper moest met de jaren knap lui geworden zijn. Zij werden allemaal lui hier in de Oost (Sterne was zich zijn eigen, onverminderde activiteit zeer bewust); zij werden allemaal even traag en sloom. Maar hij stond nog kaarsrecht op de brug, en heel laag naast hem, zoals men een klein kind over de rand van een tafel ziet kijken, gluurden de gedeukte slappe hoed en het bruine gelaat van de Serang over de witte, met zeildoek beklede verschansing.

Ongetwijfeld stond de Maleier meer naar achteren, dichter bij het stuur; maar het grote verschil in lengte van die zo dicht bijeenstaande mannen, amuseerde Sterne alsof hem een bizar natuurverschijnsel was opgevallen. Twee zulke rare kerels kwam je niet gauw nog een keer tegen.

Hij zag dat Kapitein Whalley zijn hoofd snel omdraaide om iets tegen de Serang te zeggen; de wind blies heel zijn volle witte baard zijdelings omhoog. Waarschijnlijk gaf hij de ander opdracht om voor hem het kompas af te lezen, of zoiets. Natuurlijk. Teveel moeite om zelf even te gaan kijken. Sterne's minachting voor die lichamelijke traagheid waaraan de blanken in de Oost ten prooi vallen, nam nog toe toen hij er verder over nadacht. Sommigen van hen zouden vol-

komen verloren zijn geweest wanneer die inboorlingen niet op al hun wenken gereed gestaan hadden; zij schaamden zich er zelfs ook geen ogenblik meer voor. Goddank behoorde hij niet tot dat soort! Het lag niet in zijn aard om voor zijn werk afhankelijk te zijn van een of andere kleine, verschrompelde Maleier zoals die daar. Alsof je zo'n stomme inboorling ooit vertrouwen kon! Maar die mooie ouwe ginds scheen er anders over te denken. Zij waren altijd samen; nooit ver uit elkaars buurt, ze deden hem aan een oude walvis denken die door een klein loodsmannetje wordt begeleid.

De grillige vergelijking deed hem glimlachen. Een walvis met een onafscheidelijk loodsmannetje! Zo zag de oude man eruit; want men kon niet zeggen dat hij op een haai leek, al had mijnheer Massy hem zo ook genoemd. Maar mijnheer Massy lette niet op wat hij zei wanneer hij zich door een van zijn driftbuien liet meeslepen. Sterne glimlachte in zichzelf – en geleidelijk kregen de gedachten die door het geluid, door de verbeelde vorm van het woord loodsmannetje werden opgeroepen, gedachten aan hulp, aan leiding, de overhand in zijn geest. Het woord loods deed de gedachte aan vertrouwen, aan afhankelijkheid, bij hem opkomen, de gedachte aan de welkome, klaarziende hulp die aan de zeeman die in het donker blindelings zijn weg naar het land zoekt geboden wordt; die blindelings zijn weg zoekt door de mist; door een ondoordringbare storm die de lucht vervult met een zoute nevel die wordt omhoog geblazen vanuit zee, die het gezichtsveld aan alle zijden samentrekt tot een verschrompelde horizon die binnen handbereik schijnt te liggen.

Een loods ziet beter dan een vreemde, omdat zijn kennis van de plaatselijke omstandigheden, als een scherper gezichtsvermogen, de in een glimp opgevangen vormen hun ware gestalte geeft; door de nevelsluiers dringt die door de stormen van de zee over het land zijn uitgespreid; met zekerheid de omtrekken van een kust aangeeft die onder een mistwade ligt verzonken, de half in een sterrenloze nacht, als in een ondiep graf, begraven vormen van landmerken. Hij herkent omdat hij al weet. Het is niet op zijn verziend oog, doch op zijn uitgebreide kennis, dat de loods zijn zekerheid baseert; die zekerheid betreffende de positie van het schip waarvan iemands goede naam en zijn gewetensrust kunnen afhangen, de rechtvaardiging van het vertrouwen dat men in hem heeft gesteld, zijn eigen leven ook, dat hij maar zo ten dele in eigen hand heeft, en de nederige levens van anderen die in verre liefdes geworteld zijn, misschien, en van even veel gewicht als het leven van een koning worden door de druk van het hen wachtende mysterie.

De kennis van de loods schenkt de gezagvoerder van een schip zekerheid en opluchting; de Serang, evenwel, die zijn verbeelding zo met een loodsmannetje dat een walvis vergezelt, vergeleken had, kon men echter moeilijk een meerdere kennis toeschrijven. Hoe zou hij daaraan komen? Deze beide mannen – de blanke en de bruine – waren samen, op dezelfde dag, op dit traject gekomen; en natuurlijk leerde een blanke meer in een week dan de schranderste inboorling in een maand. Hij moest steeds bij de gezagvoerder blijven alsof hij die op een of andere manier van nut was – zoals het loodsmannetje, naar men zegt, de walvis van nut is. Maar hoe – het was overduidelijk – hoe? Een loodsmannetje – een loods – een . . . Maar als hij niet over meerdere kennis beschikte, dan . . .

Sterne's ontdekking was gedaan. Zij was stuitend voor zijn verbeelding, strijdig met al zijn denkbeelden van eerlijkheid, zijn visie op mens en wereld. De gruwelijkheid ervan scheen het wereldbeeld volkomen veranderd te hebben; het was alsof de zon bijvoorbeeld blauw geworden was, en een nieuw en sinister licht op mens en natuur wierp. Het eerste ogenblik had hij zich dan ook werkelijk onpasselijk gevoeld, alsof hij een klap onder de gordel had gekregen. Een seconde lang scheen zelfs de kleur van de zee te zijn veranderd – kwam ze zijn dwalende blik vreemd en onnatuurlijk voor; en hij had even een wankel gevoel in al zijn ledematen alsof de aarde plotseling de andere kant op draaide.

Een zeer natuurlijke ongelovigheid, die op dit gevoel van ontredning volgde, bracht een zekere mate van opluchting. De ergste schrik was voorbij. Maar later op de dag werd hij midden onder zijn werk opnieuw door nieuwe vlaggen van verbijstering aangegrepen. Dan bleef hij met een ruk staan en schudde zijn hoofd. Zijn opstandige ongelovigheid was bijna even snel verdwenen als de eerste schok van de ontdekking, en er gingen vierentwintig uur voorbij zonder dat hij een oog dicht deed. Zo kon het niet door blijven gaan.

Onder de maaltijden (hij zat aan de voet van de tafel die voor de blanken op de brug werd gedekt), verloor hij zich onwillekeurig in een geboeide beschouwing van de tegenover hem zittende Kapitein Whalley. Hij sloeg de omzichtige wijze gade waarop hij zijn arm omhoogbracht; de oude man bracht het voedsel naar zijn lippen alsof hij geen ogenblik verwachtte ook maar enige smaak aan zijn dagelijks brood te vinden; alsof hij nauwelijks beseftte dat hij at. Hij nam zijn voedsel tot zich als een slaapwandelaar. 'Het is een afschuwelijk gezicht,' bedacht Sterne, en hij sloeg de langdurige, treurige, zwijgende roerloosheid gade, waarbij één bruine

hand tot een losse vuist gebald naast het bord lag, tot hij zag hoe de beide machinisten links en rechts van hem, hem verbaasd aanstaarden. Dan sloot hij haastig zijn mond, sloeg zijn ogen neer en knipperde schielijk tegen zijn bord.

Het was afschuwelijk om die oude kerel daar te zien zitten; het was zelfs nog afschuwelijker om te bedenken dat hij met drie woorden geen stuk van hem heel kon laten. Alles wat hij hoefde te doen was zijn stem verheffen en een enkele korte zin uitspreken, en toch scheen die eenvoudige daad even onmogelijk als te trachten de zon van haar plaats in de hemel te verwijderen. De oude kerel kon op zijn verschrikkelijke, werktuiglijke manier eten; maar Sterne kon, van opwinding, geen hap door zijn keel krijgen – niet die avond, tenminste.

Hij kreeg ruimschoots de tijd om aan de nerveuze spanning waarin hij gedurende de maaltijden kwam te verkeren, gewend te raken. Hij zou het nooit geloofd hebben. Maar tenslotte went men overal aan; slechts de geweldige omvang van zijn succes voorkwam alles wat op uitbundigheid geleken kon hebben. Hij voelde zich als een man die, tijdens zijn gerechtvaardigde speurtocht naar een geladen pistool om hem in de wereld vooruit te helpen, plotseling op een torpedo stuit – op een echte, zwaargeladen torpedo met een druk van vele atmosferen in zijn staart. Het is een soort wapen dat de bezitter ervan door zorgen verteert en zenuwachtig maakt. Hij had geen zin om zelf ook de lucht in te vliegen; en hij kon het denkbeeld niet van zich afzetten dat de ontploffing hem ook op de een of andere wijze treffen zou.

Deze vage angst weerhield hem in het begin. Hij kon nu eten en slapen met dat vreselijke wapen naast zich, met de overtuiging dat hij zich elk moment van de kracht ervan zou kunnen bedienen. Deze overtuiging was niet langs beschouwelijke weg verkregen; maar toen het denkbeeld zich eenmaal in zijn hoofd vastgezet had, was ze voortdurend sterker geworden door de ontelbare kleine feitjes die hij had waargenomen en waaraan hij voor die tijd slechts een lusteloze aandacht had geschonken. De plotselinge en weifelende buigingen van de diepe stem; de zwijgzaamheid waarin hij zich als in een harnas hulde; de omzichtige, als het ware waakzame bewegingen; de lange perioden van onbeweeglijkheid, alsof de man die hij gadesloeg bang was om zelfs de lucht maar even in beroering te brengen, ieder vertrouwd gebaar, ieder woord, iedere zucht die hij opving hadden een speciale betekenis gekregen, die de onweerlegbaarheid van zijn ontdekking telkens weer onderstreepte.

Iedere dag die aan boord van de *Sofola* verstreek scheen

Sterne eenvoudig propvol bewijzen toe – propvol onweerlegbare bewijzen. 's Nachts, wanneer hij geen dienst had, placht hij in pyama zijn hut uit te sluipen (om nog meer bewijzen te verzamelen) en soms wel een vol uur op zijn blote voeten onder de brug te staan, even roerloos als de stijlen van de zonnetent naast hem. Op die stukken waar het vaarwater gemakkelijk is, is het niet gebruikelijk voor de kapitein van een kustvaarder om zijn hele wacht aan dek te blijven. De Serang belast zich daar gewoonlijk mee; in open water, bij een gelijke koers, vertrouwt men de zorg voor het schip gemeenlijk aan hem alleen toe. Maar deze oude man scheen onmogelijk rustig beneden te kunnen blijven. Ongetwijfeld kon hij niet slapen. En geen wonder. Dit was ook een bewijs. Plotseling placht Sterne, in de stilte van het schip dat trillend haar weg over de geluidloze, donkere zee zocht, een zachte stem boven hem zenuwachtig te horen uitroepen:

‘Serang!’

‘Toean!’

‘Houd je het kompas goed in de gaten?’

‘Ja, ik houd het in de gaten, Toean.’

‘Houdt het schip haar koers?’

‘Zeker, Toean. Heel precies.’

‘Dat is goed; en denk eraan, Serang, dat je op de roerganger moet letten en zorgvuldig blijven uitkijken, precies alsof ik niet op dek zou zijn.’

Dan, wanneer de Serang geantwoord had, zwegen de zachte stemmen op de brug en alles om Sterne heen scheen nog stiller en nog geluidlozer te worden. Af en toe even rillend van kou en met een pijnlijke rug van het lange, roerloos staan, sloop hij dan weer terug naar zijn hut aan de bakboordszijde van het schip. Het laatste spoortje ongelovigheid had hem sinds lang verlaten; van de aanvankelijke storm van gevoelens, die door de ontdekking ontketend was, bleef nu enkel nog iets van de eerste vrees. Geen vrees voor de man zelf – hij kon met zes woorden geen stuk meer van hem heel laten – doch eerder een van vrees vervulde verontwaardiging over de roekeloze verdorvenheid der hebzucht (wat kon het anders zijn?), over de krankzinnige en sombere vastberadenheid, die om wille van een paar dollars meer alle voorschriften van het geweten in de wind scheen te slaan en zich vermat de strijd aan te binden tegen het besluit van de Voorzienigheid zelve. Een tweede man als deze zou je op de hele aardbol niet meer vinden – Goddank. Er lag een duivelachtige onverschrokkenheid in de aard van een dergelijk bedrog dat je tot nadenken stemde.

Andere overwegingen die hem door zijn voorzichtigheid

ingegeven werden hadden hem de ene dag na de andere verhinderd zijn ontdekking openbaar te maken. Het leek hem nu toe dat het gemakkelijker geweest zou zijn om meteen, het eerste uur, verteld te hebben wat hij wist. Het speet hem bijna dat hij niet onmiddellijk een rel had geschopt. Maar juist de monsterachtigheid van wat hij had ontdekt, had hem daarvan weerhouden . . . Hij kon het nu immers nog maar nauwelijks zelf onder ogen zien, laat staan iemand anders erop wijzen. Bovendien wist je met een dergelijke desperado nooit waar je aan toe was. De bedoeling was niet om hem weg te krijgen (dat was al zo goed als gebeurd), maar om zijn plaats in te nemen.

Hoe bizar de gedachte ook scheen: het was mogelijk dat hij zich teweerstellen zou. Een kerel die tot een dergelijke bedriegerij in staat was zou overal brutaal genoeg voor zijn; een kerel, die, als het ware, tegen de Almachtige God zelf stand hield. Hij was een afschuwelijk wonder – dat was wat hij was: men kon hem er volkomen voor aanzien dat hij de zaak op zo'n schandalige manier zou braveren dat hij (Sterne) van het schip zou worden geschopt en zijn vooruitzichten in dit deel van de Oost voor altijd onherstelbaar bedorven waren. Maar toch, als je iets bereiken wilt, moet je iets durven wagen. Er waren tijden dat Sterne dacht dat hij in het verleden onnodig bedeesd geweest was om tot handelen over te gaan; en wat nog erger was, het was nu zover gekomen dat hij op het ogenblik niet eens meer wist op welke manier hij het zou moeten aanpakken. Massy's woeste gemelijkheid werkte bovendien ook nog verwarrend. Zij was een onberekenbare factor in de hele geschiedenis. Je wist niet wat er achter die beledigende wildheid schuil ging. Hoe kon men iemand met zo'n humeur vertrouwen; het vervulde Sterne niet met vrees dat hem er iets door zou overkomen, doch het zette zijn vooruitzichten op schrikbarende wijze losse schroeven. Hoewel hij natuurlijk geneigd was zichzelf een buitengewoon waarnemingsvermogen toe te schrijven, had hij thans te lang met zijn ontdekking geleefd. Hij had zich er zo volkomen uitsluitend mee beziggehouden dat het hem op een dag toescheen dat de zaak zo voor de hand lag dat iedereen het wel moest zien. Er waren in totaal vier blanken aan boord van de *Sofola*. Jack, de tweede machinist, was te bot om iets, van welke aard ook, op te merken dat buiten zijn machinekamer plaatsvond. Bleef Massy – de eigenaar – over – degeen die er het meeste belang in zou moeten stellen – en die bijna gek werd van de zorgen. Sterne had meer dan genoeg gehoord en gezien om te weten wat hem dwars zat; doch zijn prikkelbaarheid scheen hem doof voor omzichtige toenaderingen te maken. Indien hij het maar geweten had,

was hier precies hetgeen hij zocht. Maar hoe kon je met iemand van zijn soort tot een overeenkomst komen? Het stond gelijk met het hok van een tijger binnen te gaan met een stuk rauw vlees in je handen. Je liep net zo veel kans dat hij je voor je moeite zou verscheuren als dat hij het niet doen zou. Hij dreigde nu zelfs al voortdurend om het te doen; en de urgentie van het geval, samen met de onmogelijkheid het op een veilige manier aan te pakken waren oorzaak dat Sterne urenlang slapeloos in zijn kooi lag te woelen en in zichzelf te mompelen, alsof hij brandende koorts had.

Voorvallen als het oversteken van de zandbank daarnet waren buitengewoon verontrustend voor zijn vooruitzichten. Hij wilde niet dat een of andere snelle catastrofe hem zijn kansen zou ontnemen. Doordat Massy op de brug was had de oude man al zijn krachten moeten inspannen om net te doen alsof, veronderstelde hij. Maar het was niet veel gedaan meer met hem; nog maar heel weinig gedaan, nu. Zelfs Massy had ditmaal de moed gevonden om aanmerkingen te maken; Sterne, die onderaan de trap had staan luisteren had de plompe, jammerende beschuldigingen gehoord. Gelukkig was de smeerlap te dom om het waarom ervan in te zien. Hoewel men hem dat ook weer niet kwalijk nemen kon; er was een schrandere iemand voor nodig om zijn vinger op de oorzaak te leggen. Niettemin werd het hoog tijd om iets te doen. De ouwe zou dit spelletje niet veel dagen meer kunnen volhouden.

‘Ik kan mijn leven wel verliezen door dit stomme, roekeloze gedoe – laat staan mijn kansen,’ mompelde Sterne nijdig in zichzelf, nadat de gebogen rug van de hoofdmachinist om de hoek van de koekoek verdwenen was. Ja, geen twijfel mogelijk – dacht hij; maar als hij eruit flapte wat hij wist zou hij daarmee zijn vooruitzichten niet beter maken. Integendeel, hoogstwaarschijnlijk zou hij ze daarmee volkomen verknoeien. Hij was bang opnieuw te zullen falen. Hij had een vaag besef dat hij niet erg geliefd was bij zijn medemensen in dit deel van de wereld; onbegrijpelijk genoeg, want hij had hen niets gedaan. Afgunst, veronderstelde hij. De mensen hadden het altijd gemunt op een schrandere knaap die zijn vastvoorgenomen plan om vooruit te komen in de wereld niet onder stoelen of banken stak.

Zijn plicht doen en op de dankbaarheid van die bruit van een Massy vertrouwen, zou je reinste dwaasheid zijn. Dat was me een heerschap! Onmannelijk! Een verdorven kerel! Door en door slecht! Een beest! Een beest dat geen greintje menselijkheid meer bezat; zelfs geen doodgewone nieuwsgierigheid meer, anders zou hij wel op een of andere manier gereageerd hebben op al die toespelingen die hij gemaakt

had . . . Zoveel onverschilligheid was bijna geheimzinnig. Massy's prikkelbare toestand scheen hem in de ogen van Sterne nog stommer te hebben gemaakt dan reders van nature al waren.

Sterne, die verder piekerde over de verlegenheid waarin hij door deze stommitieit werd gebracht, dacht nergens anders meer aan. Zijn starre blik was strak op de planken van het dek gevestigd.

De lichte trilling die het hele schip nauwelijks merkbaar deed schudden, was duidelijker waarneembaar op de zwiigende rivier, stil en overschaduwd als een bospad. De *Sofola* die gelijkmatig voortgleed, was de kuststrook van modder en mangroven al voorbij. De oevers rezen, sterk glooiend, hoger op, en het bos van hoge bomen liep tot aan de waterkant door. Waar de aarde door de vloed was losgewoeld was een steile, diepe uitholling ontstaan, die een massa dooreengestregelde wortels, alsof zij in een onderaardse worsteling waren verwickeld, liet zien; en in de lucht zetten de dooreengevlochten takken, die dicht met kruipplanten waren omwoerd, de strijd om het bestaan voort, mengden hun lover dooreen tot één dichte muur van bladeren, met hier en daar de vorm van een enorme, donker oprijzende zuil, of een rafelige opening, alsof die er door een kanonskogel was ingescheurd, die de ondoordringbare duisternis erachter onthulde, de eeuwenoude, onschendbare schaduw van het maagdelijke woud.

Het gestamp van de machines weerklonk regelmatig als de slagen van een metronoom die de maat sloeg van de diepe stilte, de schaduw van de westelijke oever was over de rivier gevallen en de rook die achterwaarts uit de schoorsteen woei warrelde achter het schip omlaag, spreidde een dunne, stoffige sluier over het donkere water, dat, door de vloed gestuit, over de ganse lengte van de rechte rakken tot stilstand scheen te zijn gekomen.

Sterne's als aan de grond vastgenagelde lichaam trilde zachtjes van top tot teen door de siddering in het inwendige van het schip; van beneden hem weerklonk af en toe plotseling het gekletter van ijzer, een lawaaiige schreeuw; aan zijn rechterhand vingen de blaren van de kruinen der bomen de stralen op van de ondergaande zon, en glinsterden met een goudgroen licht dat uit henzelf scheen te ontstaan, dat rond de hoogste takken glansde die zich zwart tegen een onbewolkte blauwe hemel aftekenden die als het dak van een tent boven de rivierbedding scheen neer te vallen.

De passagiers voor Batu Beru, die op de planken knielden, waren druk bezig hun matten nachtlegers op te rollen; zij bonden hun bundels samen, klikten de sloten van houten

kisten dicht. Een pokdalige venter hield zijn hoofd ver achterover om de laatste druppels uit een aarden kruik door zijn keelgat te spoelen voor hij hem tussen een stapel opgerolde dekens wegstopte.

Groepjes reizigers die op het dek stonden spraken op gedempte toon met elkaar; het gevolg van de over een klein gebied langs de kust regerende Radja, eenvoudige jonge kerels met brede gezichten, met witte broeken aan en ronde witkatoenen mutsen op, en hun bonte sarongs om hun bronskleurige schouders geslagen, zat op het dek gehurkt, betel kauwend met heldere rode monden alsof zij bloed hadden geproefd. Hun speren, die in de door hun blote tenen gevormde kring op een hoop bijeen lagen, leken op een of andere willekeurige stapel bamboestokken; een magere, blauwbleke Chinees, die een groot, in bladeren gewikkeld pak reeds onder zijn arm had gestoken, staarde verlangend voor zich uit; een rondtrekkende Kling poetste zijn tanden met een stukje hout, een heldere golf water over de verschansing spuwend: de dikke Radja dommelde in een have-loze dekstoel – en in iedere bocht die de rivier maakte verschenen de beide bladermuren weer op de tegenover elkaar gelegen oevers, met hun ondoordringbare dichtheid die bovenaan vervaagde in een wazige nevel van ontelbare onbepaald groeiende fijne twijgjes, van jonge tere takjes die aan de bovenste zijtakken van oude stammen ontsproten, van vederachtige bloemhoofdjes van klimplanten die zonder de geringste beweging te maken recht overeind stonden als fijne zilveren sprietjes.

Er was nergens een teken van ontginning te bespeuren; geen spoor van menselijke aanwezigheid, behalve toen op een plaats, op het kale uiteinde van een lage strook grond onder een afzonderlijk staande groep slanke boomvarens, de puntige, verwarde overblijfselen van een oude paalhut verschenen, die er, als alle kapotte bamboemuren, uitzagen alsof ze met een knuppel in elkaar waren geslagen. Verderop, half onder de neerhangende struiken verborgen, schommelde een kano waarin een man en een vrouw zaten die een dozijn groene kokosnoten bij zich hadden, hulpeloos op en neer nadat de *Sofola* was langsgevaren, als iets wat door ondernemende insecten, door reizende mieren, uitgedacht was om zich op het water te kunnen verplaatsen; terwijl twee heldere waterplooiën, die van de boeg van de stoomboot naar beide zijden over de rivier weggolfdën, haar kalmvloeiend bleven volgen, waarbij hun uitlopers wegrimpelden in een bruine, fluisterende schuimrand tegen de modderige onderkant van iedere oever.

‘Ik moet,’ dacht Sterne, ‘die bruid van een Massy laten we-

ten waar hij aan toe is. Het gaat te gek worden. Daar zit de ouwe boven vastgeroest in zijn stoel – en wat het nut aangaat dat men op deze wereld nog van hem kan hebben, zou hij net zo goed al in zijn graf kunnen liggen – en de Serang voert het commando. Want daar komt het op neer. Terwijl ik daar zou horen te staan. Ik moet die woesteling laten weten hoe de zaak staat. En ik zal het nu niet meer uitstellen ook . . .’

Toen de stuurman abrupt naar voren schoot, begon een klein, half-naakt jongetje, met grote zwarte ogen en een touwtje met een amulet eraan om zijn hals, onmiddellijk dodelijk verschrikt te huilen. Hij liet de banaan vallen waarop hij had zitten knabbelen en rende naar de knie van een donkere Arabier in een golvende kaftan, die als een Bijbelse gestalte op een heel weinig met zijn waardige houding strokende gele blikken koffer, waar een rotan koord omheen was gewikkeld, zat. De vader stak onbewogen zijn hand uit om hem beschermend op zijn kleine gladgeschoren bolletje te kloppen.

XI

Sterne stak het dek over, om de hoofdmachinist op te sporen. Jack, de tweede, die achteruit de trap naar de machinekamer afdaalde, en nog steeds zijn handen afveegde, schonk hem een onbegrijpelijke grijns van witte tanden uit zijn vuile, grimmige gezicht; Massy was nergens te zien. Hij moest rechtstreeks naar zijn hut zijn gegaan. Sterne krabde zachtjes over de deur, en zei dan, zijn lippen voor de rozetvormige opening van de luchtkoker houdend:

‘Ik moet u spreken, mijnheer Massy. Een paar minuten maar.’

‘Ik ben bezig. Ga van mijn deur weg.’

‘Alstublieft, mijnheer Massy –’

‘Maak dat je wekomt. Hoor je? Maak dat je hier vandaan komt – naar het andere eind van het schip – loop naar de duivel, wat mij betreft . . . maar zorg dat je hier vandaan komt.’

Sterne wachtte even; zei dan heel rustig:

‘Het is nogal dringend. Wanneer denkt u dat u me wel zult kunnen te woord staan, mijnheer?’ Het antwoord hierop was een geprikkeld ‘nooit’; en onmiddellijk draaide Sterne, met een uiterst vastberaden uitdrukking op zijn gezicht, de kruk om.

Mijnheer Massy’s salon – een lage hut met een kooi – rook sterk naar zeep en bood een aanblik van geboende en geveegde, fantasieloze netheid; niet zozeer kaal als wel trooste-

loos, niet zozeer streng als wel zonder een menselijk trekje, als de zaal van een openbaar ziekenhuis, of liever (door de kleine omvang) als het schone toevluchtsoord van een wanhopig arm, maar voorbeeldig mens. Geen enkele fotolijst verlevendigde de beschotten, geen enkel kledingstuk, nog geen pet, hing aan de koperen haken. Het inwendige was geheel in één saai, bleekblauwe tint geschilderd; twee grote zeemanskisten met zeildoek overtrokken en ijzeren hangsloten erop pasten precies in de ruimte onder de kooi. Een blik was voldoende om de hele geschrobdde planken vloer van de ene kale hoek tot de andere op te nemen.

De afwezigheid van de gebruikelijke sofa was opvallend; de teakhouten bovenkant van de wastafel scheen hermetisch gesloten, evenals de klep van de schrijflessenaar, die naast de tussenwand van de slaappleats uitstak, welke laatste een matras zo dun als een pannenkoek onder een versleten deken met een verschoten rode streep bevatte en een opgevouwen klamboe voor de nachten die in een haven doorgebracht werden.

Er was nergens een snipper papier te zien: er stonden geen laarzen op de vloer, nergens lag enige afval, nog geen enkel stofje, geen sporen van pijp-as zelfs, wat, gezien het feit dat hij een zware roker was, weezinwekkend genoemd moest worden, als een uiting van de ergste huichelarij; en de zitting van de oude houten armstoel (de enige zetel die er stond), was door het vele gebruik zo gaan glanzen dat het leek alsof men de armzälige planken in de was had gezet. Het bladerscherm op de oever, dat voorbijgleed alsof het eindeloos afgerold werd in de ronde opening van de patrijspoort, wierp een rusteloos netwerk van licht en donker in de hut.

Sterne, die de deur met een hand open hield, had zijn hoofd en schouders naar binnen geduwd. Bij deze verbijsterende opdringerigheid sprong Massy, die absoluut nergens mee bezig was, sprakeloos overeind.

‘Niet schelden,’ mompelde Sterne haastig. ‘Ik laat me niet uitschelden. Ik heb enkel uw welzijn maar op het oog, mijnheer Massy.’

Er volgde een stilzwijgen alsof beiden eerst van hun verbaazing moesten bekomen. Beiden schenen hun tong te hebben verloren. Dan ging de stuurman rad, maar voorzichtig verder:

‘U zou u eenvoudig niet kunnen indenken wat er aan boord van uw schip gebeurt. Het zou geen moment in uw hoofd opkomen. U bent te goed – te oprecht, mijnheer Massy, om iemand te verdenken van zo’n . . . Het is voldoende om uw haren te berge te doen rijden.’

Hij wachtte even om de uitwerking van zijn woorden gade te slaan: Massy scheen, versuft, hem niet te begrijpen. Hij veegde alleen met de palm van zijn hand over de koolzwarte haarpieken die op zijn hoofd geplakt lagen. Plotseling op een vertrouwelijk-vrijpostige toon overgaand, vervolgde Sterne haastig:

‘Bedenk dat het over zes weken afloopt’ – de ander keek hem onbewogen aan – ‘dus u zult binnenkort toch een kapitein voor het schip nodig hebben.’

Eerst nu, alsof die laatste woorden zich als een gloeiend ijzer in zijn vlees gebrand hadden, schrok Massy op en scheen op het punt te staan te gaan tieren. Hij wist zich met een grote krachtinspanning te bedwingen.

‘Een kapitein – nodig – hebben?’ herhaalde hij met srijdende traagheid. ‘Wie heeft er een kapitein nodig? Waag jij het mij te vertellen dat ik een van jullie prutserige zeelui nodig heb om mijn schip te besturen? Jij en jouw soort heeft zich al jarenlang van mij vetgemest. Ik zou nog verder gekomen zijn als ik mijn geld eenvoudig overboord had gegooid. Ver-wijf-de nut-te-loze oplichters. Het oude schip weet net zo veel als jullie allemaal tezamen.’ Hij klapte zijn tanden hoorbaar op elkaar en gromde er tussendoor: ‘Het is dat die idiote wet een kapitein eist.’

Sterne had ondertussen weer moed verzameld.

‘En die idiote verzekeringsmaatschappijen eveneens,’ zei hij luchtig. ‘Maar laten we het daar nu niet over hebben. Wat ik wil vragen is: ‘Waarom zou u mij dan niet nemen, mijnheer?’ Ik zeg niet dat u niet net zo goed met een stoomboot de wereld rond zou kunnen varen als welke zeeman ook. Ik hoef tegen u niet net te doen alsof het zo’n kunst is . . .’ Hij stootte vertrouwelijk een kort, grinnikend lachje uit . . . ‘Ik heb de wet niet gemaakt – maar hij is nu eenmaal zo; en ik ben een actieve jonge kerel; ik ben het volkomen met uw ideeën eens; ik ken uw gewoonten zo langzamerhand, mijnheer Massy. Ik zou het niet in mijn hoofd halen om een air aan te nemen zoals die – die – luie ouwe daarboven.’

Hij legde sterk de nadruk op de laatste zin, om Massy van het spoor af te brengen, in geval . . . maar hij twijfelde er nu niet aan dat zijn succes verzekerd was. De hoofdmachinist scheen niet te weten hoe hij het had, en volkomen sprakeeloos van verwarring te zijn geraakt.

‘Wat u nodig hebt, mijnheer, is een knaap die van aanpakken weet en die niet meer verlangt dan onder u te varen. En daar hebt u volkomen gelijk aan. Wel, ik ben net zo geschikt voor dat werk als de Serang. Want daar komt het op het ogenblik op neer. Weet u, mijnheer, dat een vervloekte Maleier, niet beter dan een aap, het gezag voert over uw schip – en nie-

mand anders. Luister maar dan hoort u zijn voeten boven ons op de brug klepperen – een fraaie officier om de leiding te hebben. Hij voert haar de rivier op terwijl de grote mijnheer in zijn stoel ligt te hangen – misschien wel ligt te slapen; en als dat zo zou zijn, zou de zaak er niet veel erger door worden – neemt u dat maar van mij aan.’

Hij trachtte verder de hut binnen te dringen. Massy, die zijn voorhoofd had gebogen en met een hand de rugleuning van zijn armstoel beethield, ging echter geen stap opzij.

‘U denkt, mijnheer, dat die man u volkomen lamgelegd heeft met zijn contract . . .’ Massy hief bij deze woorden grommend zijn gezicht op . . . ‘Wel, mijnheer, zoiets hoor je aan boord of je wilt of niet. Het is geen geheim. En aan de wal wordt er al jaren over gepraat; er zijn zelfs weddenschappen op afgesloten. Nee, mijnheer! U bent het die hem volkomen in uw macht hebt. U zult zeggen dat u hem niet wegens luiheid kunt ontslaan. Moeilijk voor de rechter te bewijzen, en zo. Zeker. Maar als u wilt, mijnheer, kan ik u iets vertellen over zijn luiheid dat u zonder meer het recht zal geven om hem op staande voet te ontslaan en de leiding voor de rest van deze reis nog – ja, voor we Batu Beru verlaten – aan mij over te dragen, en hem nog een dollar per dag voor zijn menage te laten betalen ook, als u wilt. Wel, wat denkt u daarvan? Kom, mijnheer. U heeft het maar voor het zeggen. Het is werkelijk de moeite waard voor u en ik ben volkomen bereid om enkel met uw woord genoeg te nemen. Een positieve belofte van u zou ik net zo goed als een contract vinden.’

Zijn ogen begonnen te glinsteren. Hij drong nogmaals aan. Een eenvoudige belofte – en hij dacht bij zichzelf dat hij er daarna op de een of andere manier wel voor zou zorgen om dit baantje zo lang vast te houden als hem zelf goeddacht. Hij zou zich onmisbaar maken; het schip had een slechte naam in de haven; het zou gemakkelijk vallen om anderen af te schrikken. Massy zou hem wel moeten houden.

‘Een positieve belofte van mij zou voldoende zijn,’ herhaalde Massy langzaam.

‘Ja mijnheer. Zeker.’ Sterne stak zijn kin vrolijk naar voren en knipoogde van vlakbij met die onbewuste brutaliteit die meer dan iets anders bij machte was om Massy woedend te maken.

De machinist sprak heel duidelijk.

‘Luister dan goed naar mij, mijnheer Sterne. Ik zou jou nog niet – hoor je me – ik zou jou nog niet de waarde van twee stuivers beloven voor alles wat *jij* mij vertellen kan.’

Hij sloeg Sterne’s arm met een handige klap weg, greep de knop van de deur beet en smet hem dicht. Na de geweldige

slag deed de hut zich onmiddellijk donkerder aan zijn ogen voor, als na de vuurstraal van een ontploffing. Meteen liet hij zich in zijn stoel zinken. 'O, nee, jij niet!' fluisterde hij zwak.

Het schip moest op die plaats zo vlak langs de oever heen dat de enorme bladermuur als een jaloezie voor de patrijspoort schoof; de duisternis van het oeroude woud scheen de kale hut binnen te vloeien met de geur van rottende bladeren, van doorweekte aarde – de sterke, modderlucht van de levende aarde waar de damp vrij uitsloeg nadat de vloed was weggetrokken. De struiken kletsten luid langs de zijkant; boven klonk een reeks krakende geluiden, en een scherpe regen van kleine, gebroken takken die op de brug vielen; een klimplant knapte na een lang geritsel, achter de davit van een reddingsboot verward geraakt, en een lange, weelderige groene twijg sloeg zowaar de openstaande patrijspoort in en uit, plotseling een paar kapotte blaren op de deken van mijnheer Massy achterlatend.

'O, nee, jij niet!' mompelde de machinist opnieuw. Zijn lippen beefden bijna onmerkbaar; zijn handen eveneens een weinig; en om zijn kalme te herwinnen maakte hij zijn schrijflessenaar open, spreidde een vel dun grijs papier, dat met een massa gedrukte cijfers was bedekt, voor zich uit en begon ze minstens voor de twintigste maal op deze reis aandachtig te bestuderen.

Met zijn ellebogen op de lessenaar geplaat, zijn hoofd tussen zijn handen, scheen hij zich in de bestudering van een moeilijk wiskundig probleem te verliezen. Het was de lijst van de nummers waarop een prijs gevallen was in de laatste trekking van de grote loterij die het enige was geweest dat zoveel jaren van zijn bestaan vervuld had. Dat er een leven kon bestaan zonder dat regelmatig terugkerende vel papier kon hij zich niet meer voorstellen, zoals een ander zich geen wereld zonder frisse lucht, zonder bezigheid of zonder liefde zou hebben kunnen indenken.

Een grote stapel van deze dunne velletjes had zich in de loop der jaren in zijn lessenaar verzameld, terwijl de *Sofola*, door haar trouwe Jack in beweging gehouden, haar ketels versleet op haar tochten door de Straits, van kaap tot kaap, van rivier tot rivier, van baai tot baai; door de zware arbeid van een schip, waaraan te weinig gedaan en waarvan te veel gevergd werd, die grote, zwartig geworden hoeveelheid papieren bijeengarend. Massy hield ze als een schat achter slot en grendel. Zij bevatten, als de levenservaring van een ander, de betovering der hoop, de opwinding van een half-onthuld geheim, het verlangen van een half-bevredigde begeerte.

Dagen achtereen, gedurende een reis, placht hij zich ermee in zijn hut op te sluiten. Het gestamp van de zwoegende machines klopte in zijn oren; terwijl hij zijn hersenen afmatte, over de rijen niets met elkaar uitstaande hebbende cijfers gebogen, die hem verbijsterden door hun zinneloze volgorde, even willekeurig als het noodlot zelf. Hij koesterde de overtuiging dat er ergens een of andere diep verborgen logica schuilen moest in de resultaten van het toeval. Hij meende zelfs dat hij de omtrekken ervan had onderscheiden. Het duizelde hem voor ogen, al zijn ledematen deden hem pijn; hij trok werktuiglijk aan zijn pijp; een peinzende versuffing deed zijn prikkelbare stemming dan weer wat bedaren, als de passieve, lichamelijke rust door een verdovend middel verkregen, terwijl de geest aan een stuk door gespannen bezig blijft.

Negen, negen, nul, vier, twee. Hij maakte een aantekening. Het volgende nummer waarop de hoofdprijs was gevallen was zevenenveertigduizendvijf. Hij moest natuurlijk zorgen dat hij deze nummers in de toekomst niet kreeg, wanneer hij naar Manilla schreef om loten. Hij mompelde, potlood in de hand . . . 'Duizendvijf. Hm . . . hm.' Hij maakte zijn vinger nat: de papieren ritselden. Hé! Maar wat is dat? Drie jaar geleden, bij de Septembertrekking, was het nummer dat de hoofdprijs behaald had negen, nul, vier, twee. Heel merkwaardig. Daar was iets dat erop wees dat er een vaste regelmaat in zat!

Hij was bang een of ander diep verborgen beginsel in de overweldigende rijkdom van zijn materiaal over het hoofd te zien. Wat zou het kunnen zijn? En een half uur lang bleef hij dan doodstil, zitten, diep over de tafel gebogen, zonder een vin te verroeren. Achter hem zag de hele hut blauw van de rook, die men wel kon snijden, alsof er, zonder dat hij er iets van gehoord of gemerkt had, een bom in de kajuit was ontploft.

Eindelijk deed hij zijn schrijftafel dan met een beslist gebaar, dat verried dat zijn vertrouwen nog ongeschokt was, op slot, sprong overeind en ging naar buiten. Hij ijsbeerde dan snel dat gedeelte van het voordek op en neer dat vrijgehouden werd van rommel en van de lichamen der inlandse passagiers. Het was erg hinderlijk om hen aan boord te hebben, maar zij vormden ook een bron van inkomsten die men niet kon laten schieten. Hij had iedere stuiver winst nodig die de *Sofola* maken kon. Het was waarlijk toch al weinig genoeg!

De onzekerheid van het toeval raakte hem weinig, omdat hij op een of andere wijze tot de overtuiging was gekomen, dat in de loop der jaren ieder nummer een keer winnen moest.

Het was eenvoudig een kwestie van tijd en van zoveel mogelijk loten nemen als hij zich voor iedere trekking veroorloven kon. Hij nam er gewoonlijk meer; alle verdiensten die het schip opbracht gingen die weg op, en ook de gage die hij zich als hoofdmachinist toekende. Het waren de gages die hij aan anderen uitbetaalde die hij hen met een beredeneerde en terzelfdertijd hartstochtelijke spijt misgunde.

Hij wierp een nijdige blik naar de Laskaren met hun zwabbers; naar de kwartiermeesters die de koperen stangen met vette lappen afpoetsten; hij snakte ernaar zijn vuist op te heffen en in slecht Maleis bulderende verwensingen naar het hoofd van de arme timmerman te slingeren – een bedeesde, ziekelijke, door opium versufte Chinees, die enkel een wijde blauwe broek droeg, en die onveranderlijk zijn gereedschap liet vallen en met een wapperende staart en over zijn hele lichaam bevend, naar beneden vluchtte, om de woede van 'die duivel' te ontgaan. Doch het was wanneer hij zijn blik naar de brug ophief, waar een van die oplichters van zeelui altijd door de wet met het gezag over zijn schip was belast, dat hij zich bijna duizelig van woede voelde. Hij verafschuwde hen allen; het was een oude vete, die dateerde uit de tijd dat hij voor het eerst naar zee was gegaan, een ongelikte vlegel met een hoge dunk van zichzelf, in de machinekamer. De smadelijke bejegeningen waaraan men hem blootgesteld had. De kwellingen die hij uit de handen van gezagvoerders uit te staan had gekregen – van kerels die op een stoomboot tenslotte niets te betekenen hadden.

En nu hij tot reder was opgeklommen waren ze nog een ramp: hij werd eenvoudig gedwongen een deel van zijn kostbare geld aan die verwaande, nutteloze lanterfanters uit te betalen; alsof aan een volledig gediplomeerd machinist – die tevens de eigenaar was – niet de leiding over een schip toevertrouwd kon worden. Wel, hij had het hen behoorlijk lastig gemaakt; maar het was een schrale troost. Hij was in de loop der tijd ook het schip gaan haten, omdat het telkens weer gerepareerd moest worden, om de kolenrekeningen die hij moest betalen, om de lage, armzalige vrachtprijzen die het maakte. Hij placht, terwijl hij op en neer ijsbeerde, plotseling zijn vuist te ballen en de verschaning met een nijdige klap te raken, alsof hij haar pijn kon laten voelen, als hij maar venijnig genoeg sloeg. En toch kon hij niet zonder haar; hij had haar nodig; hij moest zich uit alle macht aan haar vastklampen om zijn hoofd boven water te houden, tot de langverwachte vloed van het geluk zou komen opzetten om hem veilig op de hoge kust van zijn eerzucht te doen belanden. Ditmaal om niets te doen, totaal niets, en genoeg

geld te hebben om zich dat te kunnen veroorloven. Hij had macht geproefd, de hoogste vorm ervan die zijn beperkte ervaring kende – de macht van de reder. Wat een teleurstelling! IJdelheid der ijdelheden! Hij verbaasde zich er nu over dat hij zo dwaas had kunnen zijn. Hij had het wezen weggeworpen, om de schijn te kunnen behouden. Van de geneugten der rijkdom wist hij te weinig af om zijn verbeelding met visioenen van weelde te kunnen opwinden. Hoe zou hij ook gekund hebben – het kind van een dronken ketelmaker – die onmiddellijk vanuit het armenhuis in de machinekamer van een kolenschip terechtgekomen was. Doch de voorstelling van een rijkdom die hem in staat stelde nooit meer één slag te werken, kon hij heel goed bevatten. Hij zwelgde erin, om zijn moeilijkheden van het ogenblik te vergeten; hij verbeeldde zich hoe hij door de straten van Hull zou lopen (waarvan hij de goten als kind zo goed gekend had) met zijn zakken vol gouden munten.

Hij zou een huis voor zich kopen; zijn getrouwde zusters, hun echtgenoten, zijn oude kameraden uit het armenhuis, zouden hem een eindeloze hulde brengen. Hij zou nergens meer aan hoeven denken. Zijn woord zou wet zijn. Hij was lange tijd zonder werk geweest voor hij zijn prijs won, en hij herinnerde zich hoe Carlo Mariani (gewoonlijk Vette Charley genaamd), de uit Malta afkomstige hotelhouder in het armoedige gedeelte van Denham Street, de avond waarop het nieuws bekend was geworden vol vreugde voor hem gekropen had. De arme Charley, hoewel hij de kost verdiende door allerlei lage ondeugden mogelijk te maken, gaf geheel aan lager wal geraakte blanken voedsel op credit. Hij was buiten zichzelf van vreugde bij het denkbeeld dat zijn oude rekeningen zouden worden betaald, en rekende al vol naïef vertrouwen op een reeks feestelijkheden in het spelonkachtige drankhuis beneden. Massy herinnerde zich de vreemde, respectvolle blikken van het 'blanke uitschot' nog. Zijn hart was gezwollen van trots. Massy had Charley's beruchte hol onmiddellijk en met zijn neus in de wind verlaten toen hij de mogelijkheden had beseft die hem openstonden. Later placht de herinnering aan die kruiperige vleerijen hem met droefenis te vervullen.

Dat was de ware macht van het geld – die geen zorgen met zich bracht, waarbij men in het geheel niet behoefde te denken. Denken kostte hem veel inspanning, zijn gevoelens kwamen snel en spontaan; het scheen zijn doffe brein toe alsof de problemen die elk geordend levensstelsel met zich meebracht hem in hun wrede hardnekkigheid door de duidelijk zichtbare boosaardigheid der mensen in de weg werden gelegd. Toen hij reder was geworden had iedereen tegen hem sa-

mengespannen om hem klein te houden. Hoe kon hij zo stom geweest zijn om die vervloekte schuit te kopen? Men had hem op een afschuwelijke wijze opgelicht; en deze oplichterij ging nog steeds door; en toen de moeilijkheden die een gevolg van zijn ondoordachte eierzucht waren steeds meer toenamen, was hij tenslotte iedereen gaan haten met wie hij ooit in aanraking gekomen was. Een van nature prikkelbare aard en een verbazingwekkende gevoeligheid voor de eisen van zijn eigen persoonlijkheid hadden het leven tenslotte tot een soort hel voor hem gemaakt – een plaats waar zijn verloren ziel overgeleverd was aan de kwellingen van een woest gepieker en getob.

Doch hij had nimmer iemand zo erg gehaat als die oude man die plotseling op een avond verseheneu was om hem van de volkomen ondergang te redden – van de samenzwering van die smerige zeelui. Hij scheen vanuit de hemel aan boord te zijn komen vallen. Zijn voetstappen weerklonken hol op het lege schip, en de vreemde, diepe stem op dek die vragend de woorden ‘Mijnheer Massy? Is mijnheer Massy daar?’ had herhaald, had hem verrast en ontsteld als een wonder. En toen hij vanuit de diepten van de koude machinekamer, waar hij weemoedig met een kaars had rondgescharreld tussen de enorme schaduwen, die de skeletachtige machines naar alle kanten heenwierpen, aan dek kwam, was Massy sprakeloos van verbazing geweest in de tegenwoordigheid van die indrukwekkende oude man met een baard als een zilveren schotel, die hoog voor hem opgedoemd was in de schemering waaraan de wegstervende vlammen der zonsondergang een somber, onheilspellend karakter verleenden. ‘Wilt u mij voor zaken spreken? Wat voor zaken? Ik doe geen zaken. Kunt u niet zien dat dit schip is opgelegd?’ Bij deze nieuwe ironie waarmee zijn rampspoed hem achtervolgde had Massy zich erger dan ooit in het nauw gedreven gevoeld. Later kon hij zijn oren niet geloven. Wat probeerde die oude kerel hem te vertellen? In het werkelijke leven gebeuren zulke dingen niet. Het was een droom. Hij zou dadelijk wakker worden en merken dat de man als een nevelvorm was verdwenen. De ernst, de waardigheid, de ferme en hoffelijke toon van die athletische oude vreemdeling maakten grote indruk op Massy. Hij werd er bijna bang van. Maar het was geen droom. Vijfhonderd pond zijn geen droom. Wat was de bedoeling ervan? Natuurlijk was het een aanbod om met allebei zijn handen aan te grijpen. Maar wat kon erachter steken?

Voor zij afscheid genomen hadden, na te hebben afgesproken elkaar de volgende ochtend op het kantoor van een advocaat te treffen, vroeg Massy zich al af: ‘Wat heeft hij

ermee voor?' Hij bracht de nacht door met het uitdenken van de clausules voor het contract – een uniek document, waarvan de inhoud op een of andere manier ruchtbaar werd en waarover door de hele haven met verbazing werd gesproken.

Het was Massy's oogmerk geweest zich van zoveel mogelijk manieren te verzekeren om zich van zijn compagnon te ontdoen zonder gedwongen te zijn onmiddellijk zijn aandeel terug te betalen. Kapitein Whalley's pogingen waren erop gericht het geld veilig te stellen. Was het niet Ivy's geld – een deel van haar vermogen dat verder enkel door het de tand des tijds trotserende lichaam van haar oude vader werd gevormd? Ervan overtuigd dat de kracht van zijn liefde voor haar hem voldoende lankmoedigheid zou schenken, aanvaardde hij, met een plechtige blijmoedige kalmte, Massy's dom-sluwe paragrafen tegen zijn onbekwaamheid, zijn oneerlijkheid, zijn drankmisbruik, ter wille van andere bindende bepalingen. Aan het eind van drie jaar stond het hem vrij zich terug te trekken en zijn geld mee te nemen. Er werden voorzorgen genomen om een fonds te vormen om hem uit te betalen. Doch indien hij de *Sofola* voor die tijd verliet, om welke reden ook (behalve als hij mocht komen te overlijden), kreeg Massy een vol jaar voor hij tot uitbetaling hoefde over te gaan. 'Ziekte?' had de advocaat geopperd: een jonge man die pas uit Europa kwam, nog niet met zaken werd overvoerd en het hele geval wel amusant vond. Massy begon zelvend te jammeren. 'Hoe kon men van hem verwachten . . .?'

'Laat dat maar weg,' had Kapitein Whalley gezegd, met een indrukwekkend vertrouwen in zijn lichaam. 'Force majeure,' voegde hij eraan toe. In het midden des levens zijn wij de dood nabij, maar hij vertrouwde zijn Schepper met een nog grotere onbevreesdheid – zijn Schepper die zijn gedachten, zijn menselijke eigenschappen, en zijn beweegredenen kende. Zijn Schepper wist welk gebruik hij van zijn gezondheid maakte – hoezeer hij haar nodig had . . . 'Ik denk dat mijn eerste ziekte ook tevens mijn laatste zal zijn. Ik ben nooit ziek geweest voor zover ik mij herinneren kan,' had hij opgemerkt. 'Laat het maar weg.'

Doch reeds in dit vroege stadium had hij Massy's vijandigheid opgewekt door te weigeren er zeshonderd van te maken inplaats van vijf. 'Dat kan ik niet doen,' was alles wat hij gezegd had, eenvoudig, maar met zoveel beslistheid, dat Massy er onmiddellijk van afgezien had er nog verder op aan te dringen, doch bij zichzelf had hij gedacht: 'Kan ik niet! Oude vrek. *Wil ik niet!* Hij heeft natuurlijk hopen geld, maar als hij de kans kreeg zou hij een makkelijk kapiteins-

baantje en een zesde deel van mijn winst voor niets in de wacht willen slepen.'

En in de loop van deze drie jaar was Massy's afkeer nog toenomen, enkel in toom gehouden door iets wat op angst leek. De ongekunsteldheid van die man bleek gevaarlijk te zijn. De laatste tijd was hij echter veranderd, scheen hij minder geducht, scheen zijn levenskracht afgenomen, alsof hij ergens een geheime wond had. Doch hij bleef onbegrijpelijk in zijn ongekunsteldheid, onbevreesdheid en oprechtheid. En toen Massy hoorde dat hij van plan was hem als de termijn verstreken was te verlaten en hem met het onoplosbare probleem van de ketels te laten zitten, vlamde zijn afkeer heimelijk op tot haat.

Die had hem sinds geruime tijd zo'n scherpe blik geschonken dat mijnheer Sterne hem niets meer vertellen kon dat hij nog niet wist. Het kostte hem alle moeite om die gemene gluipeer zoveel angst aan te jagen dat hij zijn mond hield; hij wilde de zaak alleen afhandelen; en – hoe ongelooflijk het mijnheer Sterne ook zou zijn voorgekomen – hij had nog niet het verlangen en de hoop opgegeven om die gehate man ertoe over te halen dat hij bleef. Het was immers het enige wat erop zat, als hij zijn kans om nog eens een fortuin te verwerven tenminste niet wilde laten schieten. Maar nu, sinds het oversteken van de zandbank bij Batu Beru, scheen de toestand zich plotseling snel toegespitst te hebben. Zij verontrustte hem zo zeer dat de bestudering van de winnende nummers niet bij machte was om zijn opwinding tot bedaren te brengen: en de schemering in de hut nam toe, tot er een somber halfduister hing.

Hij duwde de lijst van zich af, nogmaals mompelend: 'O, nee, kereltje, jij niet. Daar zal ik wel voor oppassen.' Hij was niet van plan zich door de met zijn ogen knipperende, luis-tervinkje spelende windbuil te laten verleiden te snel tot handelen over te gaan. Hij nam zijn hoofd in zijn handen; zijn roerloosheid scheen hem in de duisternis van dit kleine, besloten vertrek tot een ding apart te maken, dat totaal niets uitstaande had met de bewegingen en de geluiden op het dek.

Hij hoorde ze wel: de passagiers begonnen opgewonden te kakelen; iemand sleepte een zware kist langs zijn deur. Hij hoorde de stem van Kapitein Whalley boven:

'Alle hens aan dek, mijnheer Sterne.' En het antwoord ergens van het voordek vandaan:

'Ja, mijnheer.'

'We zullen met de voorsteven stroomopwaarts meren deze keer; de eb is begonnen.'

'De voorsteven stroomopwaarts, mijnheer.'

‘Jij zorgt daarvoor, mijnheer Sterne.’

Het antwoord werd overstemd door de gebiedende klank van de gong in de machinekamer. De schroef sloeg langzaam verder, een, twee, drie; een, twee, drie – telkens met even een korte pauze alsof zij aarzelde door te gaan. De gong weerklonk herhaaldelijk, en het water dat door de bladen dan deze, en dan die kant opgekolkt werd, maakte een druïsend tumult langsij. Mijnheer Massy verroerde zich niet. Een kustlicht op de andere oever, een kwart mijl over de rivier heen, dreef, niet groter dan een heel kleine ster, langzaam voor de ronde opening van de patrijspoort langs. Stemmen van mijnheer Van Wijk’s aanlegsteiger beantwoordden het geroep vanaf het schip; kabels werden uitgeworpen, vielen naast de steiger neer en werden opnieuw uitgeworpen; de zwaaiende vlam van een fakkel die iemand in de grote sampan vasthield die de Radja uit het kustgebied in staatsie afhalen kwam, wierp plotseling een rode gloed in zijn hut, zelfs over zijn gestalte heen. Mijnheer Massy verroerde zich niet. Na een paar laatste weifelende wentelingen hielden de machines stil, en het aangehouden, kletterende geluid van de gong gaf aan dat de kapitein ze niet meer nodig had.

Een groot aantal boten en kano’s van allerlei grootte, legden langsij het schip aan. Dan stierf na enige tijd het lawaai van geplons, van kreten, van schuifelende voetstappen, van pakken die men met een plof liet vallen, het geluid van de inheemse passagiers die van boord gingen, langzaam weg. Aan de oever, sprak een beschaafde, een tikje gebiedende stem, vlak naast het schip:

‘Deze keer wel post voor mij meegebracht?’

‘Ja, mijnheer Van Wijk.’ Dit van Sterne, die op een toon van eerbiedige hartelijkheid over de verschansing antwoordde. ‘Zal ik ze bij u brengen?’

Maar de stem vroeg opnieuw:

‘Waar is de kapitein?’

‘Nog op de brug, geloof ik. Hij is zijn stoel niet uitgekomen. Zal ik –’

De stem viel hem achteloos in de rede.

‘Ik kom wel aan boord.’

‘Mijnheer Van Wijk,’ barstte Sterne’s stem plotseling in een gretige poging los, ‘wilt u mij het genoegen doen . . .’

De stuurman liep snel naar de valreep toe. Er viel een stilte. Mijnheer Massy verroerde zich niet in de duisternis.

Hij verroerde zich zelfs niet toen hij slome voetstappen langzaam langs zijn hut hoorde schuifelen. Hij vergenoegde zich ermee door de gesloten deur heen te bulderen:

‘Hé – Jack!’

De voetstappen kwamen zonder haast terug; de deurknop

rammelde, en de tweede machinist verscheen in de deur-opening, donker in het schijnsel van de koekoek achter zich, zijn gezicht even zwart als de rest van zijn gestalte.

‘Het heeft een hele tijd geduurd deze keer voor we er eindelijk waren,’ gromde mijnheer Massy, zonder van houding te veranderen.

‘Wat kun je anders verwachten als de helft van de ketelbuizen dichtgestopt zijn omdat ze lekken?’ verdedigde de tweede zich spraakzaam.

‘Houd je brutale praatjes maar voor je,’ zei Massy.

‘Zodra jij die rotketels repareren laat,’ antwoordde zijn trouwe ondergeschikte schor, zonder zich kwaad te maken. ‘Ga zelf maar eens naar beneden en stook ze zelf maar eens flink op – als je durft. Ik durf het niet.’

‘Dan ben je geen knip voor je neus waard,’ zei Massy. De ander stootte een zwak geluid uit dat op een lach leek, maar ook een grom had kunnen zijn.

‘We kunnen beter langzaam gaan dan het schip helemaal moeten laten stilliggen,’ vermaande hij zijn zo door hem bewonderde superieur. Mijnheer Massy verroerde zich eindelijk. Hij draaide zich in zijn stoel om en zei tandenknarsend: ‘Loop naar de bliksem met je schip! Ik wou dat ze op de bodem van de zee lag. Dan zou jij van de honger omkomen.’ De getrouwe tweede deed de deur zachtjes dicht.

Massy luisterde. Inplaats van naar de badkamer te gaan om zich te wassen, zoals hij had behoren te doen, ging de tweede zijn hut binnen, die naast de zijne lag. Mijnheer Massy sprong overeind en wachtte. Plotseling hoorde hij het slot dichtklikken. Hij rende naar buiten en gaf een woedende trap tegen de deur.

‘Je sluit je zeker weer op om je te bedrinken,’ schreeuwde hij. Na een ogenblik klonk er een gedempt antwoord.

‘Mijn eigen tijd.’

‘Als je ook al onderweg begint te zuipen trap ik je eruit,’ riep Massy.

Een koppige stilte volgde op deze bedreiging. Massy liep onthutst weg. Op de oever verschenen twee figuren, die op de valreep afkwamen. Hij hoorde een stem, waarin een minachtende toon doorklonk, zeggen:

‘Ik ben eerder geneigd om aan uw woorden te twijfelen. Maar ik zal hem er stellig over aanspreken.’

De andere stem, die van Sterne, zei met een soort spijtige vormelijkheid:

‘Dank u. Dat is alles wat ik vraag. Ik moet mijn plicht doen.’ Mijnheer Massy was verbaasd. Een korte, kwieke gestalte sprong behendig het dek op en botste bijna tegen hem aan, in het duister achter de lichtcirkel die de lamp van de valreep

om zich heen verspreidde. Toen hij doorgelopen was naar de brug, na een haastig 'Goedenavond,' te hebben gewisseld, zei Massy gemelijk tegen Sterne, die langzaam achter hem aan kwam:

'Probeer je nu weer iets met mijnheer Van Wijk te bekostoven?'

'Geen sprake van, mijnheer Massy. Ik ben niet goed genoeg voor mijnheer Van Wijk. En ik ben bang dat u er net zo bij hem opstaat, mijnheer. Kapitein Whalley niet. Hij is hem vragen of hij vanavond bij hem thuis komt eten.'

Dan mompelde hij duister in zichzelf:

'Ik hoop dat het hem zal smaken.'

XII

Mijnheer Van Wijk, de enige blanke in Batu Beru, een voormalig marine-officier, die uit onbekende redenen een schitterende veelbelovende loopbaan had laten schieten om de eerste tabaksplanter op dat afgelegen deel van de kust te worden, was van Kapitein Whalley gaan houden. De verschijning van de nieuwe gezagvoerder had zijn aandacht getrokken. Hij had zich geen groter verschil met al de diverse typen die hij elkaar op de brug van de *Sofola* had zien opvolgen, kunnen voorstellen.

In die tijd was Batu Beru nog niet wat het sindsdien geworden is: het centrum van een welvarend tabaksdistrict, een als een tropisch voorstadje aandoende kleine nederzetting van bungalows in een lange, door twee rijen bomen beschaduwde straat, als een lustwarande omgeven door de bloeiende en goedonderhouden weelde van de tuinen, met een drie mijl lange rijweg om 's middags te gaan toeren en een eerste klas Resident met een dikke, opgewekte vrouw om leiding te geven aan de gemeenschap van getrouwde planters en ongetrouwde jonge kerels in dienst van de grote maatschappijen.

Al deze welvaart moest nog komen; en mijnheer Van Wijk was nog de enige die in voorspoed gedijsde op de linkeroever van zijn brede plantage die hij had laten ontginnen in het bos dat tot aan de waterkant doorliep. Zijn eenzame bungalow keek over de rivier op de huizen van de Sultan uit: een rusteloze en droefgeestige oude heerser voor wie liefde en oorlog tot het verleden behoorden, wie het leven niet langer iets te bieden had (behalve onheilspellende voortekenen) en voor wie het begrip tijd nimmer iets had betekend. Hij was bang van de dood, en hoopte dat hij zou sterven voor de blanken zijn land van hem zouden afnemen. Hij stak dik-

wijls de rivier over (nimmer met minder dan tien met mensen volgepropte boten) in de weemoedige hoop wat inlichtingen over dit onderwerp uit zijn eigen blanke los te krijgen. Er stond een bepaalde stoel op de voorgalerij waarin hij altijd ging zitten: de hoogwaardigheidsbekleders van het hof hurkten op de kleden en huiden tussen het meubilair neer: het lagere volk bleef in rijen van drie, vier man dik over de hele lengte van het gazon tussen de voorkant van het huis en de rivier staan.

Niet zelden begon het bezoek bij het aanbreken van de dag. Mijnheer Van Wijk dulde deze invasies. Hij knikte vanuit zijn slaapkamerraam, zijn tandenborstel of scheermes in de hand, of liep in zijn badjas tussen de dichte drom hovelingen door. Hij kwam te voorschijn en verdween weer, een liedje neuriënd, aandachtig zijn nagels borstelend, wreef zijn geschoren gezicht met eau de cologne in, dronk zijn eerste kop thee, ging naar buiten om te zien of zijn koelies aan het werk waren: keerde terug, keek een stuk of wat papieren op zijn schrijfbureau door, las een paar bladzijden in een boek of ging achterover op de kruk leunend voor zijn piano zitten, met uitgestrekte armen, zijn vingers op de toetsen, zachtjes met zijn lichaam heen en weer wiegend. Wanneer hij zich absoluut gedwongen zag om iets te zeggen, gaf hij uit puur medelijden ontwijkende, vaag-geruststellende antwoorden: hetzelfde gevoel deed hem misschien zo kwistig en gastvrij met zijn koolzuurdranken zijn, dat hij meer dan eens zelf een hele week zonder soda-water zat. Die oude man had hem toegestaan zoveel land te gebruiken als hij maar van bomen wilde laten ontdoen: het betekende niet minder dan een fortuin.

Of het fortuin was dat hij zocht of afzondering van zijn soortgenoten, mijnheer Van Wijk had in geen van beide gevallen een betere plaats kunnen uitzoeken. Zelfs de mailboten van de gesubsidieerde maatschappij die de kleinste, uit een groepje met palmblaren bedekte hutjes bestaande gehuchtjes langs de kust aandeden, stoomden de mond van de Batu Beru ver buitengaats voorbij. Het contract was oud; misschien dat over een paar jaar, wanneer het afgelopen was, Batu Beru in de route zou worden opgenomen; ondertussen werd alle post voor mijnheer Van Wijk naar Malakka geadresseerd, waar zijn agent ze eens per maand met de *Sofola* doorstuurde. Het gevolg hiervan was dat telkens wanneer Massy aan de grond zat (doordat hij te veel loten had gekocht), of in moeilijkheden over een gezagvoerder was geraakt, mijnheer Van Wijk zijn brieven en kranten niet kreeg. In zoverre had hij persoonlijk belang bij de ups en downs van de *Sofola*. Hoewel hij zichzelf als een kluizenaar be-

schouwde (en dat was geen gril van voorbijgaande aard, want hij had er al acht jaar van eenzaamheid opzitten), vond hij het prettig om te weten wat er in de wereld voorviel.

Op de veranda, op een notenhouten *étagère* (die het jaar ervoor met de *Sofola* was meegekomen – alles kwam met de *Sofola* mee), lagen gemakkelijk voor het grijpen onder bronzen pressepapieren een stapel afleveringen van de wekelijkse editie van *The Times*, de grote bladen van de Nieuwe Rotterdamse Courant, de *Graphic* in zijn over de gehele wereld bekende groene omslag, een geïllustreerd Nederlands tijdschrift, een aantal nummers van een Duits maandblad. Er lag ook nieuwe muziek – hoewel de piano (die jaren geleden met de *Sofola* was meegekomen) in de vochtige atmosfeer van de bossen meestal ontstemd was. Het was erg vervelend om soms zestig dagen achtereen van alles en iedereen te zijn afgesneden, zonder te weten wat er aan de hand was. En als de *Sofola* weer op kwam dagen, placht mijnheer Van Wijk het trapje van de galerij af te dalen en over het grasveld voor zijn huis naar de waterkant te lopen, met een frons op zijn witte voorhoofd.

‘U bent zeker in reparatie geweest na een ongeluk, vermoed ik?’ Hij richtte zijn woorden tot de brug, maar voor iemand antwoord geven kon was Massy al over de verschansing heen aan land gesprongen om de anderen voor te zijn, zijn handpalmen tegen elkaar drukkend, buigend met zijn glimmende hoofd dat eruit zag alsof er van boven een groot aantal zwarte draadjes en lintjes opgeplakt waren. En hij placht zo buiten zichzelf van woede te zijn door de verklaring die hij van zijn lange wegblijven geven moest, dat zijn gejammer werkelijk meelijwekkend klonk, terwijl hij de hele tijd probeerde zijn dikke lippen tot een glimlach te plooiën.

‘Nee, mijnheer Van Wijk. U zou het niet willen geloven. Ik kon niet een van die schavuiten ertoe bewegen om bij mij aan boord te komen. Niet een van die luie beesten was ertoe te krijgen, en u weet, dat de wet, mijnheer Van Wijk . . .’

Hij stootte een langgerekt verontschuldigend gekreun uit; de woorden samenzwering, complot, afgunst, lieten niet lang op zich wachten, waarbij de jammerende toon in zijn stem nog aanzwol. Mijnheer Van Wijk, die met een lichte grimas op zijn gezicht zijn keurig gepoetste nagels bekeek, placht: ‘Hm. Erg ongelukkig,’ te zeggen en hem de rug toe te draaien.

Kieskeurig, schrand, een tikje sceptisch, gewend om in de beste kringen te verkeren (hij had een jaarlang voor hij zich uit de Marine en uit Europa teruggetrokken had een zeer benijde betrekking aan de wal op het Ministerie van Marine vervuld), bezat hij een verborgen warmte van gevoel en het

vermogen om met anderen mee te leven die schuilgingen achter een soort hooghartige, eigendunkelijke onverschilligheid die een gevolg was van zijn vroegere opleiding; en achter iets in zijn voorkomen wat iemand die hem vijandig gezind was als fatterig bestempeld zou hebben – een soort verwrongen echo van voorbije elegantie. Hij slaagde erin een bijna militaire discipline te handhaven onder de koelies van zijn onderneming die hij uit het warnet en de schaduwen van de jungle in het daglicht had gesleept; en het witte overhemd met stijf, glanzend frontje en hoge boord dat hij iedere avond aantrok zag eruit alsof hij van plan geweest was, zich, zoals dat betaamde, in avondkleding te blijven steken, doch een dikke, rode sjerp boven zijn heupen gewonden had als concessie aan de wildernis, eens zijn tegenstander, nu zijn overwonnen metgezel.

Bovendien was het een hygiënische voorzorgsmaatregel. Wijd open gedragen van voren, hing een kort jasje van een of andere luchtige zijden stof losjes van zijn schouders omlaag. Zijn donzige, blonde haar, dun op zijn kruin, krulde een weinig aan de zijkanen; een zorgvuldig bijgehouden snor, een glanzend voorhoofd, een paar glimmende mollières die onder zijn brede, uit dezelfde stof als zijn fijne, dunne jas vervaardigde broekspijpen uitstaken, vervolmaakten een gestalte die, met zijn sjerp, aan een piratenhoofdman uit een romantisch verhaal deed denken, en terzelfdertijd aan de elegantie van een een tikje kale dandy die, in afzondering, toegaf aan zijn voorkeur voor een ongewone dracht.

Het was zijn avondkleding. De tijd waarop de *Sofola* in Batu Beru behoorde aan te komen was een uur voor zonsopgang, en hij zag er schilderachtig uit, maar op een of andere manier toch ook volkomen correct, zoals hij langs de waterkant liep met achter zich het glooiende gazon, waarop bovenaan een lange, lage houten woning stond, met een onmetelijk steil dak van palmbaren en tot bovenaan met bloeiende klimplanten begroeid. Terwijl de *Sofola* werd gemeerd wandelde hij in de schaduw van de paar bomen die nog bij de aanlegsteiger waren blijven staan op en neer, in afwachting van het ogenblik dat hij aan boord kon gaan. De blanken die erop voeren waren niet het soort waartoe hij zich aangetrokken voelde. De oude Sultan (hoewel zijn weemoedige indringerigheid hinderlijk was) vond zijn kieskeurige smaak eigenlijk veel aanvaardbaarder. Maar tenslotte waren het blanken; de periodieke bezoeken van het schip brachten een zekere afwisseling in de welbestede eentonigheid van zijn dagen zonder inbreuk op zijn afzondering te maken. Bovendien had hij hen uit zakelijke overwegingen

nodig; en doordat hij iets nauwgezets had in zijn karakter ergerde hij zich wanneer het op de vastgestelde tijd niet kwam opdagen.

De oorzaak van deze onregelmatigheid was te absurd, en Massy was volgens hem een verachtelijke idioot. De eerste maal dat de *Sofola* weer verscheen onder het nieuwe contract, achter de bocht in de rivier opdoemend, nadat hij bijna alle hoop had opgegeven haar ooit weer te zien, was hij zo nijdig geweest dat hij niet onmiddellijk naar de aanlegsteiger gegaan was. Zijn bedienden waren met het nieuws komen aanrennen, en hij had een stoel tegen het hek van zijn galerij aangesleept, zijn ellebogen breeduit op de leuning geplant, zijn kin op zijn handen gesteund, en was het schip met een strakke, boze blik blijven aanstaren terwijl het tegenover zijn huis gemeerd werd. Hij kon alle blanke gezichten aan boord gemakkelijk onderscheiden. Wie was in 's hemelsnaam die soort aartsvader die ze daar nu op de brug hadden? Tenslotte sprong hij overeind en liep het grindpad af. Het was een feit, dat zelfs het grind op zijn paden door de *Sofola* was aangevoerd. Zijn ergernis had zo de overhand op zijn kalme laatdunkendheid verkregen, dat hij, zonder iemand verder aan te kijken, Massy onmiddellijk op zo'n vastberaden manier aansprak dat de verschrikte machinist onsamenhangend begon te stamelen. Men kon alleen de woorden: 'Ja, mijnheer Van Wijk . . . zeker, mijnheer Van Wijk . . . in de toekomst, mijnheer Van Wijk,' maar verstaan – en doordat het bloed hem naar het hoofd steeg, nam Massy's gezicht een onnatuurlijke oranje tint aan, waarin zijn in verwarring gebrachte koolzwarte ogen op een zonderlinge wijze glinsterden.

'Onzin. Ik ben het zat. Ik sta er verbaasd over dat u de onbeschaamdheid hebt om aan mijn steiger te meren, alsof ik die alleen voor uw gemak heb laten maken.'

Massy trachtte ernstig te protesteren. Mijnheer Van Wijk was erg boos. Hij dacht er hard over om die Duitse maatschappij – die in Malakka zat – hoe heette zij ook al weer? – schepen met groene schoorstenen – te vragen. Zij zouden de gelegenheid om voortaan met een van hun kleine kustvaarders Batu Beru aan te doen, maar al te graag aangrijpen. Ja; Schnitzler, Jacob Schnitzler, zou er onmiddellijk voor te vinden zijn. Ja. Hij had besloten hen onverwijld te schrijven. In zijn opwinding liet Massy zijn pijp vallen die hij nog juist wist te grijpen.

'Dat meent u niet, mijnheer!' kreet hij ontsteld.

'Dan moet u uw zaken maar niet op deze belachelijke manier versloffen.'

Mijnheer Van Wijk draaide zich met een ruk om. De drie

andere blanken op de brug hadden zich tijdens deze woordenwisseling niet bewogen. Massy ijsbeerde haastig van de ene kant van de verschansing naar de andere, opgewonden snuivend en blazend.

‘Verwaande Hollander!’

En hij begon koortsachtig kreunend al zijn kommer uit te storten. De moeite die hij zich al die jaren gegeven had om het die man naar de zin te maken. En dit was zijn beloning ervoor, hè? Fraai, heel fraai. Naar Schnitzler schrijven – de schepen met de groene schoorstenen laten komen – hem door een oude Hamburgse Jood laten ruïneren. Nee, hij had werkelijk weer reden tot lachen . . . Hij lachte snikkend . . . Ha, ha, ha! En hem waarschijnlijk die brief met zijn eigen schip laten vervoeren.

Hij struikelde over een roosterplaat en begon te vloeken. Hij zou niet aarzelen om de brieven van de Hollander overboord te gooien – de hele vervloekte bos. Hij had nooit, nooit iets gerekend voor het meenemen ervan. Maar Kapitein Whalley, zijn nieuwe compagnon, zou zich er waarschijnlijk tegen verzetten; bovendien zou hij de kwade dag er enkel maar mee kunnen uitstellen. Wat hem betrof zou hij zich liever verdrinken dan rustig toezien hoe de groene schoorstenen zijn klanten wegkaapten.

Hij tierde er luidkeels op los. De Chinese bedienden bleven angstig met de schalen onderaan de trap staan. Hij schreeuwde van de brug naar het dek: ‘Krijgen we soms niets te eten vanavond?’ keerde zich dan heftig tegen Kapitein Whalley, die ernstig en geduldig, aan het hoofd van de tafel zat te wachten, nu en dan met een lankmoedig gebaar zijn baard glad strijkend.

‘U schijnt het niet te kunnen schelen wat er met mij gebeurt. Ziet u niet dat uw belangen hier net zo erg mee gemoeid zijn als de mijne? Het is niet iets om een grapje over te maken.’ Hij nam tussen zijn tanden door grommend tegenover Kapitein Whalley plaats.

‘Tenzij u ergens een paar duizend pond weggestopt hebt zitten. Ik heb ze niet.’

Mijnheer Van Wijk gebruikte het avondeten in zijn helverlichte woning, die een stralend punt vormde in zijn in duisternis gehulde plantage boven de donkere oever van de rivier. Daarna ging hij aan de piano zitten, en toen hij even ophield met spelen hoorde hij langzame voetstappen over het pad langs de voorgalerij naderen. Een paar planken kraakten onder een zware tred; hij draaide zich half op zijn kruk om, en luisterde, terwijl hij zijn vingertoppen op de toetsen liet rusten. Zijn kleine terrier deinsde woedend blafvend vanaf de galerij de kamer in. Een zware stem maakte

ernstig zijn verontschuldigen 'dat hij kwam storen'. Hij liep snel naar buiten.

Bovenaan het trapje rees de patriarchale gestalte, die klaarblijkelijk de nieuwe kapitein van de *Sofola* was (hij had er al ruim een dozijn gezien, maar zoals deze nog geen een) zonder naar voren te komen in de duisternis op. Het hondje blafte onophoudelijk door, tot een snelle beweging van mijnheer Van Wijk's zakdoek hem opzij deed springen, waarna hij zich koest hield. Kapitein Whalley, die over de zaak begon, stuitte op een uiterst beleefde, doch vastberaden tegenstand.

Zij zetten hun gesprek staande voort bij het trapje van de voorgalerij. Mijnheer Van Wijk nam zijn bezoeker aandachtig op. Dan zei hij tenslotte, alsof hij zich gedwongen zag zijn gereserveerdheid te laten varen:

'Het verbaast me dat u het voor zo'n vervloekte dwaas komt opnemen.'

Deze uitbarsting klonk bijna complimenteus, alsof de betekenis ervan luidde: 'Dat een man als u het voor hem opneemt.' Kapitein Whalley liet zich er niet door uit het veld slaan. Het leek wel alsof hij niets gehoord had. Hij ging eenvoudig verder met te verklaren dat hij er persoonlijk belang bij had wanneer het geschil tussen hen weer werd bijgelegd. Persoonlijk . . .'

Doch mijnheer Van Wijk, die werkelijk teveel afkeer van Massy koesterde om deze onder stoelen of banken te kunnen steken, antwoordde scherp:

'Wanneer ik een ogenblik openhartig tegen u mag zijn, moet het me trouwens van het hart dat zijn hele karakter mij niet bepaald erg achtenswaardig of betrouwbaar voorkomt . . .'

Kapitein Whalley, nog altijd kaarsrecht, scheen nog een paar centimeter rijziger en breder te worden, alsof de omvang van zijn borst plotseling onder zijn baard was toegenomen. 'Mijn waarde heer, u denkt toch niet dat ik hier gekomen ben om over een man te praten met wie ik - ik - hm - in nauwe verbintenis sta.'

Een ogenblik heerste er een soort plechtige stilte. Hij was het niet gewoon om gunsten te vragen, doch het belang dat hij aan deze zaak hechtte had hem ertoe gebracht het ditmaal eens te proberen . . . Mijnheer Van Wijk, op wie dit een gunstige indruk maakte, en die plotseling de neiging voelde opkomen om in lachen uit te barsten, viel hem vertederd in de rede:

'Als u er een zaak die u persoonlijk aangaat van maakt vind ik het best; maar het minste wat u dan kunt doen is binnen te komen en een sigaar met mij te roken.'

Een kort stilzwijgen, dan stapte Kapitein Whalley met zware pas naar voren. Wat de regelmaat van de dienst aanging, daarvoor stelde hij zich van nu af aan persoonlijk verantwoordelijk; en zijn naam was Whalley – die een zeeman (hij sprak toch tot een zeeman, niet?) misschien niet helemaal onbekend in de oren klonk. Er was nu een vuurtoren, op een eiland. Misschien was mijnheer Van Wijk zelf . . .

‘O, ja. O, natuurlijk.’ Mijnheer Van Wijk’s belangstelling was onmiddellijk gewekt. Hij wees een stoel aan. Hoe interessant. Wat hemzelf betrof, hij was in de Atjeh-oorlog hier en daar wel geweest, maar was nooit zo ver oostelijk gekomen. Whalley Island? Natuurlijk. Dat was buitengewoon interessant. Wat een veranderingen moest zijn gast sindsdien wel niet meegemaakt hebben.

‘Ik kan me zelfs dingen die nog verder terugliggen herinneren – een volle halve eeuw geleden.’

Kapitein Whalley kwam een beetje los. De geur van een goede sigaar (dat was nu eenmaal een zwak punt bij hem) was hem recht naar het hart gegaan, evenals de beleefdheid van die jonge man. Dit toevallige contact had iets wat hij in zijn jaren van strijd al te node gemist had.

Door het uitspringen van de voormuur was een vierkante nis ontstaan die als een kamer was ingericht. Een lamp met een melkglazen ballon, die onder de schuine kant van het hoge dak aan een slanke koperen ketting hing, wierp een heldere lichtkring op een klein tafeltje waarop een open boek en een ivoren briefopener lagen. En in de doorzichtige schaduwen erachter kon men andere tafels zien staan, een aantal stoelen van verschillende grootte, terwijl de hele teakhouten vloer van de voorgalerij met een groot aantal uit huiden gemaakte kleedjes was bedekt. De lucht geurde naar de bloeiende klimplanten. Hun lover was tussen de spijlen weggesnoeid zodat het leek alsof verscheidene slanke, roerloze bladerzuilen het lamplicht met een groene gloed weerkaatsten. Door de opening aan zijn rechterhand kon Kapitein Whalley de lantaren bij de valreep van de *Sofola* zien die een vaag schijnsel op de oever wierp, de donkere massieve vormen van de stad achter de open, glanzende duisternis van de rivier, en alsof zij tegen de rechte rand van het vooruitstekende dak was aangeplakt, een smalle, donkere strook van de met sterren bezaaide, luisterrijke avondhemel. Met de beroemde sigaar in zijn hand smaakte hij een ogenblik van voldoening.

‘Een bagatel. Iemand moest de eerste zijn. Ik toonde alleen aan dat het mogelijk was; maar mannen als u, die met het gebruik van stoom zijn opgegroeid, kunnen zich het enorme

belang van mijn brokje ondernemingslust voor de handel in de Oost van die tijd eenvoudig niet voorstellen. Weet u, door die nieuwe route werd de gemiddelde duur van een Zuidelijke doorvaart gedurende meer dan de helft van het jaar met elf dagen bekort. Elf dagen! U kunt het nazien. Maar het merkwaardige was mijns inziens – en nu spreek ik als de ene zeeman tot de andere – . . .’

Hij sprak goed, zonder zelfingenomenheid, zakelijk. De krachtige stem weerklonk zwaar en helder tot in de lege kamers van de bungalow, scheen de geluiden van buiten te vervagen; en mijnheer Van Wijk verbaasde zich over de blijmoedig rustige toon ervan. Met zijn handen om één kleine, in een zijden sok en een molière gestoken voet geslagen, amuseerde hij zich kostelijk. Het leek hem toe alsof tegenwoordig niemand meer zo praten kon, en de overschaduwde ogen, de golvende witte baard, de grote gestalte, de blijmoedige rust, de hele aard van de man, vormden een verbazingwekkende overlevering uit de voorhistorische tijden der wereld, die vanuit de zee tot hem gekomen was.

Kapitein Whalley was eveneens de pionier geweest van de eerste handelsroute naar de golf van Petchili. Hij vermeldde zelfs *en passant* dat hij zijn ‘lieve vrouw’ daar zesentwintig jaar geleden begraven had. Mijnheer Van Wijk, die niet licht ontroerd werd, kon niet nalaten snel bij zichzelf te overwegen wat voor soort vrouw met zo’n man in het huwelijk zou treden. Zouden zij een avontuurlijk, goed bij elkaar passend paar hebben gevormd? Nee. Hoogstwaarschijnlijk was zij zwak en tenger geweest, ongetwijfeld erg vrouwelijk – of wat hij nog eerder dacht, heel alleedaags en helemaal op het huishouden ingesteld, volkomen onbetekenend. Maar Kapitein Whalley was geen praatziek man die anderen met zijn eigen aangelegenheden placht te vervelen, en na zijn hoofd geschud te hebben alsof hij de sombere uitdrukking die heel even op zijn knappe oude gelaat verschenen was, wilde verjagen, zinspeelde hij weer op zijn gewone gesprektoon op mijnheer Van Wijk’s eenzaamheid.

Mijnheer Van Wijk verzekerde dat hij soms meer gezelschap had dan hem wel lief was. Hij vertelde glimlachend enkele eigenaardigheden van zijn omgang met ‘Mijn Sultan’. Hij kwam altijd met een heel gevolg. Dat beschadigde zijn gazon voor het huis (het was niet gemakkelijk om in de tropen iets te krijgen wat enigszins op een echt gazon leek), en had nog onlangs een paar zeldzame struiken gebroken die hij er geplant had. En Kapitein Whalley herinnerde zich ogenblikkelijk dat in zeven en veertig, de toenmalige Sultan, ‘de grootvader van deze man’, berucht gestaan had als groot beschermheer van de uit prauwen bestaande zeeroversvlo-

ten van meer naar het Oosten. Zij vonden een veilige schuilplaats in de rivier bij Batu Beru. Meer in het bijzonder financierde hij een Balinese hoofdman genaamd Hadji Daman. Kapitein Whalley, die veelbetekenend met zijn borstelige witte wenkbrauwen knikte, had alle reden om daar een en ander van af te weten. De wereld was er sinds die tijd heel wat op vooruitgegaan.

Mijnheer Van Wijk kwam hier met onverwachte bitterheid tegenop. In welk opzicht erop vooruitgegaan, zou hij graag willen weten.

Wel, wat kennis van de waarheid, rechtvaardigheid, fatsoen, en orde betrof – ook wat eerlijkheid aanging, want de mensen deden elkaar voornamelijk uit onwetendheid kwaad. Het was, besloot Kapitein Whalley wonderlijk genoeg, een prettiger plaats geworden om in te leven.

Mijnheer Van Wijk weigerde toe te geven dat mijnheer Massy, bij voorbeeld, zonder meer een prettiger mens was dan de Balinese zeerovers.

De rivier had er door de verandering niet veel op gewonnen. Zij waren op hun manier minstens even eerlijk. Massy was ongetwijfeld minder bloeddorstig dan Hadji Daman, maar . . . ‘En wat uzelf betreft, mijn waarde heer?’ Kapitein Whalley lachte een zware, zachte lach. ‘U bent toch zeker stellig een verbetering?’

Hij ging op schertsende toon verder. Een goede sigaar was beter dan een klap op je hoofd – het soort welkom dat hem veertig of vijftig jaar geleden op deze rivier te beurt gevallen zou zijn. Dan werd hij, een weinig naar voren leunend, weer volkomen ernstig. Het scheen alsof die rovers, op hun eigen zigeunerachtige zeestammen na, de hele rest der mensheid met een onbegrijpelijke, bloeddorstige haat gehaat hadden. Sedertdien was er aan hun plunderingen een eind gemaakt, en wat was het gevolg?

De nieuwe generatie was ordelievend, vreedzaam, huisde in welvarende dorpen. Hij kon uit persoonlijke ervaring spreken. En zelfs de paar nog in leven geblevenen uit die tijd – oude mannen nu – waren zo veranderd, dat het onaardig zou zijn geweest om het hen nog steeds aan te rekenen dat ze vroeger wel eens iemand de keel hadden afgesneden. Hij had in het bijzonder één man op het oog: een deftige, eerbiedwaardige hoofdman van een groot dorp aan de kust ongeveer zestig mijl ten Zuiden van Tamasuk. Het deed iemands hart goed om hem te zien – om die man te horen spreken. Misschien was hij eenmaal een bloeddorstige wilde geweest. Wat de mens nodig had was in toom te worden gehouden door grotere intelligentie, door grotere kennis, door grotere kracht ook – ja, door kracht die door God was

geschonken en waarvan het gebruik was geheiligd indien het in overeenstemming met Zijn wil was.

Kapitein Whalley geloofde dat ieder mens het in aanleg in zich had om een goed mens te worden, ook al was de wereld als geheel dan geen erg gelukkig oord. In de wijsheid der mensen had hij niet zo erg veel vertrouwen. Die aanleg moest soms op een behoorlijk strenge manier aangewakkerd worden, gaf hij toe. Zij waren misschien dom, eigenwijs, ongelukkig; maar van nature slecht – nee. In de grond stak er toch eigenlijk geen kwaad in, tenminste . . .

‘Vindt u?’ De stem van mijnheer Van Wijk klonk bitter en vinnig.

Kapitein Whalley lachte om deze uitval, met de opgeruimde verdraagzaamheid die zijn zekere geloof hem schonk. Hij kon op een halve eeuw terugzien, wees hij de ander. De rook kringelde rustig tussen de witte haren door die zijn goedaardige lippen bedekten.

‘In elk geval,’ hernam hij na een ogenblik gezwegen te hebben, ‘ben ik blij dat zij nog geen tijd gekregen hebben om u veel kwaad te doen.’

Mijnheer Van Wijk voelde zich niet gekwetst door deze toespeling op zijn verhoudingsgewijs nog jeugdige leeftijd; hij stond op en maakte een draaiende beweging met zijn schouders, terwijl er een flauwe, raadselachtige glimlach om zijn lippen verscheen. Zij liepen samen vriendschappelijk de sterrennacht in, de richting van de rivier uit. Hun voetstappen werkklonken ongelijk op het donkere pad. Op het aan de wal gelegen einde van de valreep wierp de lantaren, die laag aan de leuning hing, een helder licht op de witte benen en de grote zwarte voeten van mijnheer Massy die angstig afwachting rondhing. Boven zijn middel was hij in duisternis gehuld; alleen een rij knopen liep glinsterend omhoog tot aan de vage omtrek van zijn kin.

‘U hebt dit aan Kapitein Whalley te danken,’ zei mijnheer Van Wijk kortaf tegen hem voor hij zich omdraaide.

De lampen op de voorgalerij wierpen tussen de spijlen door drie lange vierkanten licht tot ver op het grasveld. Een vleermuis fladderde voor zijn gezicht langs als een cirkelende vlok fluwelen duisternis. Langs de jasmijnhaag scheen de avondlucht doordrenkt te zijn met de geur van zwaar geparfumeerde dauw; bloembedden omzoomden het pad; de gesnoeide struiken rezen in donkere, ronde groepjes hier en daar voor het huis op; het dichte lover van de klimplanten filtreerde de gloed van het lamplicht binnen tot een zachte glans over de gehele voorzijde; en de ganse omtrek scheen in een diepe, welriekende roerloosheid te zijn verzonken.

Mijnheer Van Wijk, (een paar jaar tevoren had hij reden ge-

had zich te verbeelden dat hij slechter door een vrouw behandeld was dan welke andere man ook ter wereld) voelde voor Kapitein Whalley's optimistische opvattingen de minachting van iemand die zelf ook eenmaal zo goedgelovig is geweest. Zijn afkeer van de wereld (de vrouw had ze een tijdlang volkomen voor hem gevuld) had de vorm van een teruggetrokken werkzaamheid aangenomen, omdat hij, hoewel over een grote gevoelsdiepte beschikkend, energiek en practisch van nature was.

Doch die onalledaagse oude zeeman, die voet gezet had op de oever van zijn bedrijvige eenzaamheid, had iets dat zijn scepticisme bleef boeien. Zelfs zijn ongeunsteldheid (waarom hij vaak lachen moest) leek de subtiele verfijning van een rechtschapen karakter. De treffende waardigheid van zijn manieren kon in iemand die tot zo'n nederige positie was teruggebracht niet anders zijn dan de uitdrukking van iets essentieel nobels in zijn karakter.

Ondanks al zijn vertrouwen in de mensheid was hij geen dwaas; de blijmoedige rust van zijn natuur had aan het einde van zo'n lang leven, daar zij kennelijk niet het gevolg van wereldse successen kon zijn, iets van een diepe wijsheid. Mijnheer Van Wijk moest er soms inwendig om lachen. Zelfs de fysieke trekken van de oude kapitein van de *Sofola*, zijn machtige gestalte, zijn rustige voorkomen, zijn intelligente, knappe gelaat, de grote ledematen, de vriendelijke hoffelijkheid, de strenge ernst die door zijn ruige wenkbrauwen gesuggereerd werd, droegen bij tot de aantrekkingskracht die er van zijn persoonlijkheid uitging. Mijnheer Van Wijk had een hekel aan iedere soort kleinheid, maar er was niets kleins aan deze man, en in de loop van de elkaar voortaan met een voorbeeldige regelmaat opvolgende bezoeken van de *Sofola* was er een vertrouwelijke verhouding tussen hen ontstaan, een warm gevoel onder de vriendelijk-plechtstatige vormen waar zijn kieskeurige karakter op gesteld was. Zij bleven er hun eigen mening over alle wereldse zaken op na houden. Zijn andere overtuigingen drong Kapitein Whalley nooit op. Het verschil in leeftijd was nog een band tussen hen. Eens antwoordde mijnheer Van Wijk, toen de ander hem een verwijt maakte over de onbarmhartigheid, die uit zijn jeugd voortvloeyde, op vriendschappelijk schertsende toon, terwijl hij zijn blik over de enorme gestalte van Kapitein Whalley liet gaan:

'O, u gaat er nog wel eens zo over denken als ik. U hebt nog tijd in overvloed. Zeg niet dat u al oud bent: u ziet eruit alsof u minstens honderd worden zult.'

Doch hij kon niet verhinderen dat er een scherpe klank in zijn stem lag, en hoewel hij hem wist te temperen met een bijna liefhebbende glimlach, voegde hij eraan toe:

‘En dan zult u er waarschijnlijk uit pure walging in toestemmen om dood te gaan.’

Kapitein Whalley, eveneens glimlachend, schudde zijn hoofd. ‘God verhoede het.’

Hij bedacht dat hij alles bijeen genomen toch wel beter verdiend had dan om met dergelijke gevoelens te sterven. De tijd zou natuurlijk eenmaal moeten komen en hij vertrouwde erop dat zijn Schepper hem zou laten heengaan op een manier waarvoor hij zich niet behoefde te schamen. Voor de rest hoopte hij zo nodig honderd jaar te worden: andere mannen waren ook zo oud geworden; het zou dus geen wonder zijn. Hij verwachtte geen wonderen.

Zijn stem klonk zo uitgesproken en beslist dat mijnheer Van Wijk zijn hoofd ophief en hem strak aankeek. Kapitein Whalley staarde strak voor zich uit met een verrukte uitdrukking op zijn gelaat, alsof hij het gunstige raadsbesluit van zijn Schepper in geheimzinnige lettertekens op de muur had zien staan geschreven. Hij bleef enkele seconden volkomen roerloos zitten, dan kwam zijn zware gestalte zo onstuimig overeind dat mijnheer Van Wijk ervan schrok.

Hij sloeg zich eerst met kracht op zijn brede, vooruitgestoken borst: en terwijl hij een dikke arm recht opzij wierp, die even roerloos in de lucht bleef hangen als een zware boomtak op een windstille dag, zei hij:

‘Nog geen greintje pijn of wat ook daar. Ziet u hem ook maar één ogenblik beven?’

Zijn stem klonk gedempt en vormde een ontzagwekkend, van zelfvertrouwen vervuld contrast met de onstuimige nadruk van zijn gebaren. Hij ging abrupt zitten.

‘Dat deed ik niet om te pochen, dat weet u wel. Ik ben niets,’ zei hij met zijn zware stem, die in de loop der jaren nog niets van zijn kracht verloren had, die even natuurlijk als het stromen van een rivier uit hem scheen te komen. Hij nam het stompje sigaar op dat hij had neergelegd en voegde er rustig, met een zwakke knik aan toe: ‘Mijn leven is nu eenmaal nog noodzakelijk; het is niet van mijzelf – en dat weet God ook.’

De rest van de avond zei hij niet veel meer, doch verschillende malen zag mijnheer Van Wijk dat er een flauw glimlachje vol vertrouwen onder zijn zware snor speelde.

Later stemde Kapitein Whalley er nu en dan in toe ‘bij hem thuis’ te komen eten. Hij liet zich zelfs overhalen een glas wijn te drinken. ‘Denk niet dat ik er bang van ben, mijn waarde heer,’ verklaarde hij. ‘Er was een heel goede reden voor waarom ik ermee uitgescheden ben.’

Bij een andere gelegenheid merkte hij, op zijn gemak achterover in zijn stoel leunend op: ‘U hebt mij uiterst menselijk

behandeld – uiterst menselijk, mijn waarde mijnheer Van Wijk, vanaf het allereerste begin.’

‘U zult toegeven dat de verdienste er wel een beetje naar was,’ zinspeelde mijnheer Van Wijk olijk. ‘Een deelgenoot van die voortreffelijke Massy . . . Nee, nee, mijn waarde kapitein, ik zal geen woord kwaad van hem zeggen.’

‘U zou er niets mee opschieten al deed u het wel,’ verzekerde Kapitein Whalley een tikje somber. ‘Zoals ik u al eerder verteld heb, is mijn leven – mijn werk, noodzakelijk, niet voor mijzelf alleen. Ik heb geen andere keus . . .’ Hij zweeg, het glas voor hem in de rondte draaiend . . . ‘Ik heb een enig kind – een dochter.’

Het brede, omlaagzwaaiende gebaar van zijn arm over de tafel scheen een of ander klein meisje ergens heel ver weg te suggereren. ‘Ik hoop haar nog eenmaal te zien voor ik sterf. Ondertussen is het voldoende te weten dat zij mij gezond en wel heeft, Gode zij dank. U kunt u niet voorstellen hoe iemand zich in die omstandigheden voelt. Vlees van mijn vlees, bloed van mijn bloed, het evenbeeld van mijn vrouw zaliger. Wel, zij . . .’

Opnieuw zweeg hij, verklaarde dan op stoïcijnse toon: ‘Zij heeft het zwaar te verduren.’

En zijn hoofd viel op zijn borst, zijn wenkbrauwen bleven gefronst, alsof hij diep nadacht. Doch gewoonlijk scheen zijn geest doordrenkt van de blijmoedige rust die een gevolg was van zijn onbeperkte vertrouwen in een hogere macht. Mijnheer Van Wijk vroeg zich soms af in hoe sterke mate dit toegeschreven moest worden aan zijn prachtige levenslust, aan die lichaamskracht die iets van haar energie op de ziel schijnt over te dragen. Doch hij was veel van hem gaan houden.

XIII

Dit was de reden waarom mijnheer Sterne’s vertrouwelijke mededeling, haastig gedaan aan de wal naast het donkere, stille schip, zijn gelijkmoedigheid had verstoord. Het was het meest onbegrijpelijke en meest onverwachte wat er gebeurd kon zijn; en hij voelde zich zo verontrust en verward, dat hij zonder nog aan zijn brieven te denken, snel de trap opliep die naar de brug voerde.

De verplaatsbare tafel werd links van het roer voor het avondeten in elkaar gezet door twee ‘boys’ met staarten, die elkaar ondertussen als gewoonlijk toesnauwden en grauwden, terwijl een derde, een treurige, zwaargebouwde, heel gele Chinees, die op mijnheer Massy leek, apathisch stond te wachten met het tafelkleed over zijn arm en een stapel

dikke etensborden tegen zijn borst. Een gewone hutlamp waarvan de ballon ontbrak was van beneden gehaald en aan het houten geraamte van de zonnetent gehangen; de zijschermen waren alle rondom neergelaten; Kapitein Whalley die de rieten armstoel waarin hij zat geheel vulde, scheen verlamd in een ruwverlichte zeildoeken tent te zitten, die gebruikt werd voor het opbergen van scheepswerktuigen; een haveloos uitziend roer, een gedeukt koperen kompas-huisje op een dik, mahoniehouten onderstel, twee groezelige reddingsboeien, een oude kurken zak die in een hoek lag, vervallen dekkisten met touwtjes dichtgebonden inplaats van met handvatten erop als op een deur.

Hij ontwaakte even uit zijn toestand van verlamming om mijnheer Van Wijk's ongewoon levendige begroeting te beantwoorden, doch viel er onmiddellijk daarna weer in terug. Het aannemen van een dringende uitnodiging om 'bij mij thuis' te komen eten, kostte hem opnieuw een zeer duidelijk zichtbare krachtsinspanning. Mijnheer Van Wijk, die volkomen onthutst was, vouwde zijn armen over elkaar, en terwijl hij met zijn kleine, glimmende zwarte voeten naar voren gestoken tegen de verschansing leunde, sloeg hij hem zo bedekt mogelijk scherp gade. 'Het is me de laatste tijd opgevallen dat u niet helemaal de oude meer bent, waarde vriend.'

Hij legde een warm toegenegen klank in deze beide laatste woorden. De graad van vertrouwelikheden waartoe hun omgang geraakt was, was nog niet eerder zo duidelijk tot uitdrukking gebracht.

'Kom, kom, kom!'

De rieten stoel kraakte heftig.

'Prikkelbaar,' bedacht mijnheer Van Wijk; en: 'Ik verwacht u dan dus over een half uur bij me,' voegde hij er achteloos aan toe, terwijl hij de brug weer verliet.

'Over een half uur,' herhaalde Kapitein Whalley's roerloze zilveren hoofd achter hem, als in trance.

Midscheeps, beneden, vlak bij de machinekamer, hoorde hij twee stemmen die elkaar antwoord gaven – de ene toornig en langzaam, de ander rap en levendig.

'Ik zeg je dat het beest zich in zijn hut opgesloten heeft om zich te bedrinken.'

'Daar is nu niets meer aan te doen, mijnheer Massy. Ten slotte heeft iemand het recht zich in zijn eigen tijd in zijn hut op te sluiten.'

'Niet om zich te bedrinken.'

'Ik heb hem horen vloeken dat het getob met de ketels genoeg was om iedereen aan de drank te doen raken,' zei Sterne boosaardig.

Massy siste iets over de deur inslaan. Om hen niet tegen het lijf te lopen stak mijnheer Van Wijk in de duisternis het verlaten dek over. De planken van de kleine aanlegplaats klepperden zachtjes onder zijn haastige voeten.

‘Mijnheer Van Wijk! Mijnheer Van Wijk!’

Hij liep door: iemand rende hem achterna over het pad. ‘U hebt uw post vergeten.’

Sterne, die een stapeltje papieren in zijn hand hield, haalde hem in. ‘O, dank u.’

Doch toen de ander naast hem bleef lopen, bleef mijnheer Van Wijk met een ruk staan. De uitstekende dakrand, die laag boven de verlichte voorkant van de bungalow hing, wierp zijn zwarte, rechtlijnige schaduw in de diepe duisternis van de nacht. Alles was doodstil, op een geklik van messen en vorken en een zacht gerinkel van glazen na. De bedienden van mijnheer Van Wijk waren bezig de tafel op de voorgalerij voor twee personen te dekken.

‘Ik ben bang dat u totaal geen geloof hecht aan mijn goede bedoelingen in de zaak waarover ik u gesproken heb,’ zei Sterne.

‘Ik begrijp u eenvoudig niet.’

‘Kapitein Whalley is een zeer stoutmoedig man, maar hij zal begrijpen dat het spel uit is. Dat is alles wat wie ook er ooit van hoeft af te weten van mij. Geloof mij, ik probeer hem zoveel mogelijk te sparen, maar plicht is tenslotte plicht. Ik wil geen nodeloze herrie maken. Alles wat ik u vraag is, hem uit mijn naam te vertellen, dat het spel uit is. Dat is voldoende.’

Mijnheer Van Wijk werd door een angstig, weerzinwekkend gevoel bevangen bij dit vreemde voorrecht der vriendschap. Hij wilde zichzelf niet de vernedering aandoen om de ander ook maar om de geringste uitleg te vragen; hem smadelijk weggagen leek hem niet verstandig toe – nog niet, tenminste. Hij was verbijsterd door zoveel zelfvertrouwen. Wie kon zeggen wat er achter stak, dacht hij. Zijn achting voor Kapitein Whalley bezat de hardnekkigheid van een onbaatzuchtig gevoel, en doordat de practische kant van zijn natuur hem te hulp kwam, wist hij zijn minachting te verbergen.

‘Ik meen dus te mogen aannemen, dat het iets ernstigs is?’

‘Iets heel ernstigs,’ bevestigde Sterne plechtig, verrukt dat zijn woorden tenslotte toch hun uitwerking niet helemaal gemist hadden. Hij stond op het punt er enkele welsprekende betuigingen van zijn spijt over de ‘onvermijdelijke noodzaak’ aan toe te voegen, doch mijnheer Van Wijk legde hem het zwijgen op – heel beleefd, overigens.

Eenmaal op de veranda stak mijnheer Van Wijk zijn handen

in zijn zak en terwijl hij wijdbeens staan bleef staaarde hij om-
laag naar een zwarte panterhuid die voor een schommel-
stoel op de vloer lag. 'Het lijkt alsof de kerel niet het hart
heeft om zijn smerige kaarten zelf open en bloot op tafel te
leggen,' dacht hij.

Dit was maar al te waar. Na Massy's laatste botte afwijzing
durfde Sterne niet naar voren te komen met wat hij wist.
Zijn oogmerk was enkel om het commando over het schip
te verkrijgen en dat een tijdje te behouden. Massy zou hem
nooit vergeven wanneer hij zich zelf opdrong; maar indien
Kapitein Whalley het schip uit eigen beweging verliet, zou
het commando voor de rest van de reis op hem overgaan;
dus kwam het briljante denkbeeld bij hem op de ouwe op
een dusdanige manier schrik aan te jagen, dat hij van boord
bleef. Een vage bedreiging, een enkele toespeling, zou bij
zoveel onbeschaamdheid voldoende zijn; en met een vreemde
mengeling van hebzucht en medelijden bedacht hij dat
Batu Beru een heel geschikte plaats was om zich gewonnen
te geven.

De schipper kon rustig aan de wal gaan, en bij die Hollander
van hem logeren. Waren die twee geen dikke maatjes? En
toen hij er verder over nadacht scheen het hem toe dat de
manier om de zaak aan te pakken was om van de boezem-
vriend van de ouwe gebruik te maken. Dat was opnieuw een
briljant idee. Hij bezat een aangeboren voorkeur voor om-
slachtige methoden. In dit bijzondere geval verlangde hij
zoveel mogelijk op de achtergrond te blijven om te voor-
komen dat hij Massy nodeloos ergerde. Geen herrie wanneer
die vermeden kon worden! Alles moest zo natuurlijk moge-
lijk verlopen.

Het hele maal door was mijnheer Van Wijk zich bewust van
het gevoel volkomen buiten de ander te staan, dat zich soms
in de vertrouwelijkste omgang tussen twee mensen dringt.
Kapitein Whalley's pogingen om iets te eten faalden even
jammerlijk als duidelijk. Hij scheen door een vreemde ver-
strooidheid te zijn bevangen. Zijn hand zweefde telkens be-
sluiteloos heen en weer, alsof zij de leiding van een geheel
met andere zaken in beslag genomen geest ontberen moest.
Mijnheer Van Wijk had hem in de diepe stilte van de water-
kant al van ver horen aankomen, en het was hem opgevallen
hoe besluiteloos zijn voetstappen klonken. De teen van zijn
laars was tegen de onderste trede van het trapje aangestoten
alsof hij dromerig omhoogstarend tot tegen de voorgalerij
opgelopen was.

Was de kapitein van de *Sofola* een ander soort man geweest,
dan zou hij er het knagen van de tand des tijds achter hebben
vermoed. Doch een blik op hem was voldoende. De tijd had

hem – na zijn stempel op hem te hebben gedrukt – toege- staan zich verder nuttig te blijven maken, waarin zijn een- voudige geloof een bewijs van Goddelijke genade placht te zien. ‘Hoe zou ik het voor elkaar kunnen spelen hem te waarschuwen?’ vroeg mijnheer Van Wijk zich af, alsof Ka- pitein Whalley mijlen en mijlen ver weg was geweest, uit het gezicht en het gehoor van alle kwaad. De gedachte aan Sterne alleen al vervulde hem met een diepe walging. Al maakte hij enkel maar gewag van zijn bedreiging, dan zou dat tegenover een man als Kapitein Whalley nog bepaald onbetamelijk zijn. Juist door het vage karakter ervan was zij nog lager en beledigender dan een definitieve beschuldiging van een of ander misdrijf – had zij iets van het bezoedelende en vernederende van afpersing.

‘Wat zou iemand tegen hem kunnen inbrengen?’ vroeg hij zichzelf af. Het was zo’n klare persoonlijkheid. ‘En met welk doel?’ De macht waarop die man vertrouwde had het nodig geoordeeld hem niets op aarde te laten waarvan de afgunst zich meester zou kunnen maken, op een droge korst brood na.

‘Wilt u hier niet eens iets van proberen?’ vroeg hij, een schaal een eindje klein naar hem toeduwend. Plotseling schoot het mijnheer Van Wijk te binnen dat Sterne misschien wel haakte naar het commando over de *Sofala*. Zijn cynisme kreeg een hele schok door wat een bewijs leek dat niemand erop rekenen kan veilig te zijn voor zijn soortgenoten, tenzij hij in de diepste afgrond der ellende verkeert. Een dergelijke intrige was nauwelijks de moeite waard om zich druk over te maken, meende hij; maar toch, met een dwaas als Massy erbij, behoorde Kapitein Whalley gewaarschuwd te worden en mocht hij zich daar niet aan onttrekken.

Op dit ogenblik sprak Kapitein Whalley, die kaarsrecht overeind zat, zijn borstelige wenkbrauwen gefronst boven zijn diep in hun kassen liggende ogen en aan elke kant van zijn bord een grote bruine hand, plotseling over de tafel heen:

‘Mijnheer Van Wijk, u hebt mij altijd met een uitermate menselijke welwillendheid behandeld.’

‘Mijn beste kapitein, u maakt veel te veel ophef van het simpele feit dat ik geen wilde ben.’ Mijnheer Van Wijk, die een en al afschuw was bij de gedachte aan Sterne’s duistere poging, sprak met een bijna snijdende verheffing van stem, alsof de stuurman ergens verborgen had gelegen waar hij hem horen kon. ‘Alle welwillendheid die ik u betoond mag hebben was niet meer dan aan een karakter toekwam dat ik in de loop der tijd een achtting heb leren toedragen, die door niets geschokt kan worden.’

Een zacht gerinkel deed hem opzien van zijn bord waarop hij bezig was een schijf ananas aan kleine stukjes te snijden. Terwijl hij ging verzitten had Kapitein Whalley een leeg glas omgegooid.

Zonder ernaar te kijken, tastte hij er bevend naar, terwijl hij zijdelings op zijn elleboog leunde en zijn andere hand boven zijn ogen hield; dan gaf hij zijn poging op. Van Wijk staarde verbijsterd toe, alsof er plotseling iets gewichtigs was voorgevallen. Hij wist niet waarom hij zo zou zijn geschrokken; doch hij dacht een ogenblik in het geheel niet meer aan Sterne.

‘Wel, wat scheelt eraan?’

En Kapitein Whalley mompelde; zijn gelaat half afgewend, op doffe, zenuwachtige toon:

‘Achting!’

‘En nog iets meer, mag ik eraan toevoegen,’ sprak mijnheer Van Wijk langzaam, zonder zijn blik een ogenblik van de ander af te wenden.

‘Houd op! Genoeg!’ Kapitein Whalley veranderde niet van houding en verhief evenmin zijn stem. ‘Ga niet verder! Ik kan er niets tegenoverstellen. Ik ben daar nu zelfs te arm voor. Uw achting is iets wat ik op hoge prijs stel. U bent niet iemand die u zou verlagen om de armste soort duivel ter wereld te bedriegen, of een schip onzeewaardig te maken, elke keer dat hij ermee uitvaart.’

Mijnheer Van Wijk, die naar voren leunde, met zijn gesteven servet over zijn knieën gespreid, en wiens hele gezicht een rose tint had aangenomen, was geneigd zijn zintuigen, zijn bevattingvermogen, de geestesgezondheid van zijn gast, in twijfel te trekken.

‘Hoezo? Waarom? In Godsnaam – wat betekent dat allemaal? Welk schip? Ik begrijp niet wie . . .’

‘In Godsnaam dan; ik! Een schip is onzeewaardig als haar kapitein niet kan zien. Ik ben blind aan het worden!’

Mijnheer Van Wijk maakte een lichte beweging, en bleef dan een paar seconden lang doodstil zitten; dan dook hij, aan Sterne’s ‘Het spel is uit,’ denkend onder tafel om het servet op te rapen dat van zijn knieën was gegleden. Dus daarom was het spel uit. En op hetzelfde ogenblik klonk de gedempte stem van Kapitein Whalley boven hem:

‘Ik heb hen allemaal bedrogen. Niemand weet het.’

Hij kwam met een rood gezicht boven de tafel uit. Kapitein Whalley, die onbeweeglijk in het felle licht van de lamp zat, schermde zijn gezicht met zijn hand af.

‘En u hebt die moed gehad?’

‘Noem het zoals u wilt. Maar u bent een humaan mens – een – een – gentleman, mijnheer Van Wijk. U zult mij vragen

hoe ik het met mijn geweten in het reine brengen kon.' Hij scheen diepzwijgend na te denken, zijn roerloze hoofd treurig gebogen.

'Ik begon het er in mijn trots mee op een accoordje te gooien. Je begint een boel dingen te beseffen wanneer je blind word. Ik kon zelfs niet openhartig zijn tegen een oude kameraad. Ik was niet openhartig tegen Massy – nee, niet helemaal. Ik wist dat hij me voor een rijke dwaas hield, en ik liet hem in die waan. Ik wilde belangrijk blijven schijnen – omdat die arme Ivy daarginds zat – mijn dochter. Waarom wilde ik op zijn ellende speculeren? Ik speculeerde erop – voor haar. En nu – wat kon ik nu voor mededogen van hem verwachten? Hij zou nu van de mijne gebruik maken als hij erachter kwam. Hij zou de oude oplichter weggagen, en het geld een jaar lang vasthouden. Ivy's geld. En ik heb geen stuiver voor mijzelf bewaard. Hoe zou ik een jaar lang moeten leven? Een jaar! Over een jaar zal er geen zon meer aan de hemel staan voor haar vader.'

Zijn zware stem klonk schrikwekkend omfloerst, alsof hij door een lawine was overvallen en de gedachten tegen je uitsprak die de doden in hun graf blijven achtervolgen. Er ging een koude rilling over mijnheer Van Wijk's rug.

'En hoe lang is het geleden dat u . . .?' begon hij.

'Het heeft een hele tijd geduurd voor ik ertoe komen kon om aan deze – deze – bezoeking te geloven,' sprak Kapitein Whalley met een somber-geduldige klank in zijn stem van achter zijn hand vandaan.

In het begin had hij zichzelf dag in, dag uit, week in, week uit, voor de gek gehouden. Hij had de Serang bij de hand – die al lang voor hem gewerkt had. Het werd geleidelijk erger, en toen hij zichzelf niet langer voor de gek houden kon . . .

Zijn stem stierf bijna weg.

'Liever dan haar op te geven besloot ik jullie allemaal te bedriegen.'

'Het is niet te geloven,' fluisterde mijnheer Van Wijk. Kapitein Whalley's ontstellend gemompel ging verder.

'Zelfs het teken van Gods toorn kon mij haar niet doen vergeten. Hoe kon ik mijn kind in de steek laten, dat al die tijd mijn kracht voelde – het warme bloed in mijn aderen? Warm als het uwe. Het scheen mij toe dat ik, als de blindgeworden Samson, de kracht zou vinden om een tempel boven mijn hoofd ineen te laten storten. Zij is een vrouw die moeite heeft het hoofd boven water te houden – mijn enige kind waarvoor mijn vrouw zaliger en ik samen te bidden plachten. Herinnert u zich die dag nog toen ik u zo goed als voorhield dat ik geloofde dat God mij ter wille van haar honderd

jaar zou laten worden? Welke zonde steekt erin als je van je kind houdt? Weet u het? Ik wilde voor haar altijd in leven blijven. Ik geloofde zelfs half dat het gebeuren zou. Sindsdien heb ik gebeden om te mogen sterven. Hal Verwaten man – die wilde leven . . .’

Het zware lichaam, dat zich, door een hijgende snik doorschokt, plotseling rillend verhief, deed de glazen op de ganse tafel rinkelen, scheen het hele huis tot aan de dakbalken, te doen schudden. En mijnheer Van Wijk, in wie het gevoel dat zijn liefde smadelijk geweld was aangedaan, overgegaan was in een vorm van strijd met de natuur, begreep heel goed dat er voor iemand wiens hele leven in het teken van de daad had gestaan, geen andere uitdrukking voor al zijn emoties mogelijk was; dat een vrijwillig ophouden ter wille van zijn kind te wagen, te doen, te verdragen, gelijkgestaan zou hebben met zijn warme liefde voor haar uit zijn levende hart te plukken. Iets wat te monsterachtig, te onmogelijk was, om zelfs maar aan te denken.

Kapitein Whalley had zijn houding niet veranderd, die iets van schaamte, van verdriet, en ook iets tartends scheen uit te drukken.

‘Ik heb zelfs u bedrogen. Als u dat woord ‘achting’ maar niet had gebruikt. Dat zijn geen woorden voor mij. Ik zou tegen u gelogen hebben. Heb ik niet tegen u gelogen? Was u niet van plan uw eigendom juist deze reis in goed vertrouwen aan boord te geven?’

‘Ik heb een all risk verzekering lopen,’ zei mijnheer Van Wijk bijna zonder dat hij er zelf erg in had, en hij verbaasde zich erover dat er plotseling een zakelijke bijzonderheid ter sprake kwam.

‘Het schip is onzewaardig, zeg ik u. De polis zou ongeldig zijn als men het wist . . .’

‘We zullen de schuld dan samen dragen.’

‘Niets kan de mijne doen verminderen,’ zei Kapitein Whalley.

Hij had geen dokter durven raadplegen; de man zou misschien gevraagd hebben wie hij was, wat hij deed; Massy had iets te weten kunnen komen. Hij had verder geleefd zonder enige bijstand, menselijke noch goddelijke. Zijn gebeden bleven in zijn keel steken. Waar kon hij nog om bidden? En de dood scheen even veraf als altijd. Wanneer hij eenmaal in zijn hut was, durfde hij er niet meer uit te komen; wanneer hij ging zitten durfde hij niet meer op te staan; hij durfde niemand meer in het gezicht zien; hij keek slechts node naar de zee of omhoog naar de lucht.

De wereld verzonk in het niet bij zijn grote angst zich te verraden. Het oude schip was zijn laatste vriend; van haar

was hij niet bang, hij kende iedere centimeter van haar dek; maar ook naar haar durfde hij nauwelijks kijken, uit vrees dat hij zou merken dat hij minder zien kon dan de dag tevoren. Een grote onzekerheid sloot hem in. De horizon was verdwenen; de hemel versmolt onheilspellend met de zee. Wie was die gestalte die daarginds stond? Wat was dat ding dat daar lag? Een en afschuwelijke twijfel aan de werkelijkheid van hetgeen hij nog kon zien maakte zelfs het restje gezichtsvermogen dat hem nog bleef tot een kwelling te meer, een valstrik waarin zijn armzalige schijnvertoon hem elke keer kon doen vastlopen. Hij was bang ergens over te struikelen waarover iemand eenvoudig niet struikelen kon – een vraag met een noodlottig ja of neen te beantwoorden. De hand van God was op hem, doch zij kon hem niet van zijn kind losscheuren. En, als in een nachtmerrie van vernedering, scheen elk dezer mensen zonder gelaatstrekken hem een vijand toe.

Hij liet zijn hand somber op tafel zinken. Mijnheer Van Wijk, armen omlaag, kin op de borst, een paar glanzend witte tanden over zijn onderlip geklemd, dacht na over Sterne's 'Het spel is uit.'

'De Serang weet het natuurlijk niet.'

'Niemand,' zei Kapitein Whalley op stellige toon.

'Juist, ja. Niemand. Heel goed. Kunt u het tot het eind van de reis volhouden? Dat is de laatste onder het contract met Massy.'

Kapitein Whalley stond op en bleef kaarsrecht staan, heel statig, met zijn grote witte baard als een zilveren borstplaat over het vreselijke geheim in zijn hart. Ja, dat was de enige hoop die hij had om haar nog ooit te zien, om het geld veilig te stellen, het laatste wat hij voor haar kon doen, voor hij zich ergens begroef – nutteloos, een last, een levend zelfverwijt. Zijn stem haperde. 'Denk het u eens in! Haar nooit meer te zien: het enige menselijke wezen ter wereld nog, behalve ikzelf, die zich mijn vrouw kan herinneren. Zij is precies als haar moeder. Een geluk dat die arme vrouw is waar geen tranen geschreid worden over degenen die men op aarde beminde en die achterbleven om te bidden om niet in verzoeking te worden geleid – omdat, naar ik veronderstel, de gelukzaligen het geheim der genade kennen waarmee God Zijn kinderen bejegend.'

Hij bewoog even heen en weer; zei dan met strenge waar- digheid:

'Ik niet. Ik ken alleen het kind dat Hij mij gegeven heeft.'

En hij begon te lopen. Mijnheer Van Wijk, die snel over- eind sprong, besefte nu de volle betekenis van het stijve hoofd, de aarzelende voeten, de vaag uitgestrekte hand. Zijn

hart klopte sneller; hij schoof een stoel opzij, en kwam instinctief naar voren alsof hij zijn arm wilde aanbieden. Doch Kapitein Whalley liep langs hem heen, recht op het trapje af. 'Hij kon mij helemaal niet zien vanwaar hij stond,' dacht Van Wijk, met een soort ontzag. Dan liep hij naar het trapje toe en vroeg met een licht bevende klank in zijn stem:

'Waar lijkt het op – is het als een mist – als . . .'

Kapitein Whalley, die halverwege omlaag was, bleef staan, draaide zich onversaagd om, en antwoordde:

'Het is alsof het licht langzaam uit de wereld wegebt. Hebt u ooit de zee bij eb, op een open stuk strand, steeds verder van u vandaan zien verdwijnen? Daar lijkt het op – alleen zal er straks geen vloed volgen. Nooit meer. Het is alsof de zon kleiner wordt, de sterren een voor een uitdoven. Er kunnen er niet veel meer zijn die ik nog kan zien. Maar ik heb de laatste tijd de moed niet meer gehad omhoog te kijken . . .' Hij moest mijnheer Van Wijk in het duister hebben kunnen onderscheiden, want hij hield hem met een gebiedend gebaar en een stoïcijns: 'Ik kan nog alleen de weg vinden,' tegen.

Het was alsof hij zijn gedragslijn bepaald had, en geen hulp van mensen aanvaarden wilde, nadat hij, als een aanmatigende Titaan, uit zijn hemel was verstoten. Mijnheer Van Wijk, die bleef staan, scheen zijn voetstappen na te tellen tot ze volkomen waren weggestorven. Hij liep tussen de tafels door, scherp met zijn hakken klikkend, nam een briefopener op, liet hem na een vage blik op het lemmet vallen; zag dan dat hij zich toevallig voor de piano bevond, sloeg telkens weer dezelfde paar toetsen aan, met krachtige hand en zijn hoofd een tikje schuin opzij geheven, als een pianostemmer, voor het instrument staand; sloot het dan, draaide zich bruusk op zijn hielen rond, stapte langs de kleine terrier heen, die vol vertrouwen op zijn gekruiste voorpoten lag te slapen, stuitte dan op het trapje en rende, alsof hij op de bovenste trede zijn evenwicht verloren had, hals over kop het huis uit. Zijn bedienden, die begonnen waren de tafel af te ruimen, hoorden hem beneden in zichzelf mompelen (boze woorden, ongetwijfeld), en dan even later met een slenterend gangetje in de richting van de aanlegplaats lopen. De verschansing van de *Sofola* rees als een lage, zwarte muur voor de golvende kustlijn op. Twee masten en een schoorsteen staken van achteren schuin omhoog, alsof ze er elk ogenblik af konden vallen. Een massieve, vierkante verhoging in het midden torste de spookachtige vormen van witte boten, de rondingen van davits, omtrekken van verschansing en berkoenen, in het duister nauwelijks van elkaar te onderscheiden; doch meer omlaag, in de midscheeps, staarde

een enkele verlichte patrijspoort de nacht in, volkomen rond, als een kleine, volle maan, waarvan de gele straal op een stuk natte modder, een vertrapte grasrand, en een zware kabel die twee maal om de voet van een dikke meerpaal gewonden was, viel.

Mijnheer Van Wijk, die naar het schip tuurde, hoorde een benevelde, pochende stem die klaarblijkelijk bezig was iemand die naar de naam Prendergast luisterde uit te schelden. De eigenaar ervan uitte met een dikke tong de ene verwenning na de andere, scheen dan half in zijn eigen woorden te stikken; sprak vervolgens heel duidelijk het woord 'Murphy' uit, en grinnikte. Er klonk een gerinkel van glas. Al die geluiden kwamen uit de verlichte patrijspoort. Mijnheer Van Wijk aarzelde; boog zich voorover; het was onmogelijk om naar binnen te kijken tenzij hij in de modder ging liggen. 'Sterne,' zei hij, halffluid.

De dronken stem binnen zei verheugd:

'Sterne - natuurlijk. Kijk hem met zijn ogen knippen. Kijk hem eens goed aan! Sterne, Whalley, Massy. Massy, Whalley, Sterne. Maar Massy is de beste. Daar begin je niets tegen. Hij zou het enkel heerlijk vinden om je te zien omkomen van de honger.'

Mijnheer Van Wijk liep door, zag meer naar de voorstevan toe het donkere hoofd van de wachtsman dat onder de zonnetent uitstak, en vroeg zachtjes in het Maleis: 'Slaapt de stuurman?'

'Nee. Hier, tot uw dienst.'

Een ogenblik later verscheen Sterne, geruisloos als een kat de aanlegsteiger oplopend.

'Het is zo verduvelde donker, en ik had geen idee dat u vanavond hierheen zou komen.'

'Wat is dat voor een afschuwelijk getier?' vroeg mijnheer Van Wijk, alsof hij een verklaring van de reden waarom hij plotseling hoorbaar huiverde wilde geven.

'Jack heeft zich bezat. Dat is onze tweede. Af en toe doet hij dat. Morgenmiddag is hij weer heel normaal, maar mijnheer Massy blijft zich er zorgen over maken en over het dek ijsberen. We kunnen beter weg gaan.'

Hij mompelde een of ander voorstel om 'bij u thuis' een praatje te maken. Hij verlangde reeds geruime tijd om daar binnen te komen, doch mijnheer Van Wijk wierp achteloos enkele bedenkingen op. Het zou, vreesde hij, niet erg voorzichtig zijn, misschien; en de ondoorzichtige zwarte schaduw van de paar grote bomen die nog bij de aanlegsteiger waren blijven staan, slokte hen op, ondoordringbaar dicht, naast de oever van de brede rivier, die het licht van de enkele grote sterren die hier en daar op haar uitgestrekte, zacht

vloeiende stilte waren gevallen, tot glinsterende draden scheen te spinnen.

‘De toestand is ongetwijfeld zeer ernstig,’ zei mijnheer Van Wijk. In hun witte pakken op geesten gelijkend, konden zij elkanders trekken niet onderscheiden, en hun voeten maakten geen geluid op de zachte aarde. Er weerklonk een soort tevreden geknor. Mijnheer Sterne voelde zich voldaan over dit begin.

‘Ik dacht wel, mijnheer Van Wijk, dat een heer als u onmiddellijk zou inzien in welk een lastige positie ik mij zag geplaatst.’

‘Ja, zeer zeker. Het is duidelijk dat zijn gezondheid slecht is. Misschien raakt hij op. Ik heb gezien, en hij beseft het zelf ook heel goed – ik neem aan dat ik tegen een verstandig iemand spreek – hij beseft heel goed dat zijn benen het hem aan het begeven zijn.’

‘Zijn benen – ach!’ Mijnheer Sterne was ernstig teleurgesteld, en dit maakte hem gemelijk. ‘U mag het zijn benen noemen als u wilt; wat ik zou willen weten is wanneer hij van plan is er rustig tussen uit te knijpen. Die is goed! Zijn benen! Och, kom!’

‘Zeker. Kijk maar eens naar de manier waarop hij loopt,’ wees mijnheer Van Wijk hem op een volmaakt kalme toon, die geen twijfel aan zijn vaste overtuiging liet bestaan, terecht. ‘De vraag is, evenwel, of uw plichtsgevoel u niet te zeer uw werkelijke belangen uit het oog doet verliezen. Tenslotte zou ik iets voor u kunnen doen. U weet wie ik ben.’ ‘Iedereen in de Straits heeft van u gehoord, mijnheer.’

Mijnheer Van Wijk nam aan dat dit gunstig bedoeld was. Sterne lachte zachtjes om deze aardigheid. Dat zou hij denken! De mededeling dat het compagnonschap aan het eind van deze reis nog zou aflopen, bevestigde hij beleefd. Hij wist het al. Men hoorde de hele godganse dag niet anders aan boord. Wat Massy betrof, het was geen geheim dat hij in een verdraaid lelijk parket zat door die versleten ketels. Hij zou om te beginnen een paar honderd pond moeten lenen om de kapitein uit te kunnen betalen; en dan zou hij een hypotheek op het schip moeten zien te krijgen om nieuwe ketels aan te kunnen schaffen – en het zou helemaal niet meevallen om iemand te vinden die hem geld zou willen lenen. In het gunstigste geval betekende het tijdverlies, vertraging, weinig verdiensten dit jaar – en er bestond altijd het gevaar dat de Duitsers hem zijn klanten afhandig zouden maken. Er werd gefluisterd dat hij al twee firma’s geprobeerd had. Geen van beide wilden iets met hem van doen hebben. Het schip was te oud, en men wist te goed wat men aan de man zelf had . . . Het snelle ooggeknipper waarmee mijnheer

Sterne deze laatste woorden besloot bleef onzichtbaar in de diepe duisternis waarin zijn gefluisterde woorden zacht sissend wegstierven.

‘Stel, dan, dat hij erin slagen zou geld te lenen,’ hernam mijnheer Van Wijk op opzettelijk gedempte toon, ‘dan is het, zoals u zelf aangetoond hebt, meer dan waarschijnlijk dat hij iemand als kapitein moet aanvaarden die degene, die hem zijn hypotheek verschaft, aanwijst. Wat mij betreft weet ik, dat ik zelf ook die bepaling zou maken, als ik voor het geld zou zorgen. En om u de waarheid te zeggen denk ik daar hard over. Het zou in vele opzichten de moeite waard zijn voor me. Begrijpt u hoe dit met de zaak, waarover wij het hadden, in verband staat?’

‘Dank u, mijnheer. Ik ben er zeker van dat u niemand zou kunnen vinden die uw belangen beter zou verzorgen.’

‘Wel, het is in mijn belang dat Kapitein Whalley zijn tijd normaal uitdient. Ik ga waarschijnlijk als passagier met julie mee terug. Als dat geregeld kan worden, ben ik erbij wanneer al deze veranderingen plaats vinden, en in staat erop toe te zien dat *uw* belangen ook behartigd worden.’

‘Mijnheer Van Wijk, ik zou niets liever willen. Ik weet zeker dat ik oneindig –’

‘Ik neem dus aan, dat het geen moeilijkheden opleveren zal?’

‘Wel, mijnheer, een beetje risico is onvermijdelijk; maar (en ik spreek nu tegen u als mijn werkgever) de zaak is veiliger dan ze eruit ziet. Als iemand het tegen mij verteld zou hebben, zou ik het niet hebben geloofd, maar ik heb het met eigen ogen gezien. Die oude Serang heeft hij zo getraind dat hij hem helpen kan. Er scheelt hem niets aan zijn – zijn – benen, mijnheer. Hij heeft zich er op een opmerkelijke manier aan gewend, zelf allerlei dingen te doen. En laat mij u vertellen, mijnheer, dat Kapitein Whalley, die arme man, nog helemaal niet nutteloos is. Feit. Laat mij het u uitleggen, mijnheer.

Hij heeft die oude aap van een Maleier die heel aardig weet wat hij doen moet, eenvoudig boven zichzelf uitgetild. Maar hij moet ook de laatste vijfentwintig jaar op allerlei soort kustvaarders de kapiteinswacht gelopen hebben. Zo lang die inboorlingen een blanke achter zich hebben, mijnheer, kunnen ze allerlei dingen eenvoudig verbazingwekkend goed, zelfs wanneer men ze helemaal hun eigen gang laat gaan. Alleen moet de blanke uit het goede hout zijn gesneden om hen zover te krijgen, en de kapitein is daar precies de goede man voor. Weet u, mijnheer, hij heeft hem zo goed gedrild dat hij nauwelijks meer iets hoeft te zeggen. Ik heb die kleine gerimpelde aap het schip op een winderige ochtend de baai van Pangu uit en tussen de eilandjes door zien varen; zonder

dat er iets op aan te merken viel, mijnheer, terwijl hij maar om de ouwe heensprong, en zo rustig dat je onmogelijk had kunnen zeggen wie van de twee het eigenlijke werk nu deed. In dat opzicht zou onze arme vriend nog altijd van nut zijn voor het schip, zelfs als – als – hij geen voet meer zou kunnen verzetten, mijnheer. Vooropgesteld dat de Serang niet weet dat er iets mis is.’

‘Dat doet hij niet.’

‘Natuurlijk niet. Dat ligt volkomen buiten zijn bevattingsvermogen. Zij zijn niet in staat om iets van ons te weten te komen, mijnheer.’

‘U schijnt een schrander man te zijn,’ mompelde Van Wijk gesmoord, alsof hij zich misselijk voelde.

‘U zult niet over mij te klagen hebben, mijnheer.’

Mijnheer Sterne hoopte nu dat de ander hem tenminste de hand zou drukken, doch onverwachts maakte mijnheer Van Wijk’s witte gestalte met een ‘Wat is dat? Kunnen beter niet samen gezien worden,’ een fladderende beweging, en scheen een ogenblik later in de zwarte duisternis onder het bladerdak te zijn opgelost. De stuurman schrok ervan. Ja. Daar klonk dat zwakke, bonzende geklepper. Hij sloop zachtjes uit de schaduw vandaan. De verlichte patrijspoort was al op grote afstand te zien. Het duizelde hem door de roes van zijn onverwachte succes. Wat was het iets verrukkelijks om met een heer te maken te hebben! Hij kroop aan boord, en het lange, in schaduw gehulde verlaten dek, dat weerklonk van het geschreeuw en de slagen die in een donkerder gedeelte ergens in de midscheeps voortgebracht werden, had iets onheilspellends. Mijnheer Massy stond te tieren voor de deur van de hut: de dronken stem binnen ratelde onverstaanbaar verder, ondanks het heftige getrap tegen de deur.

‘Houd je mond! Doe het licht uit en ga slapen, smerige zuiplap! Hoor je me, dronken zwijn dat je bent?’

Het geschop hield op en in de stilte die viel kondigde de benevelde orakelachtige stem binnen aan:

‘O! Neem Massy nu eens – dat is iets anders. Massy is geslepen.’

‘Wie is dat daar op het achterschip? Jij, Sterne? Hij zal zich nog het delirium drinken.’ De hoofdmachinist verscheen groot en onduidelijk bij de hoek van de machinekamer.

‘Hij is morgen als hij weer werken moet wel weer opgeknaapt. Ik zou hem zijn gang maar laten gaan, mijnheer Massy.’

Sterne sloop naar zijn hut en moest onmiddellijk gaan zitten. Hij voelde zich duizelig van uitgelatenheid. Hij kroop als in een droom in zijn kooi. Een gevoel van diepe rust, van vredig geluk, daalde over hem neer. Op het dek was alles rustig.

Mijnheer Massy, met zijn oor tegen de deur van Jack's hut aan, luisterde critisch naar de zware, snurkende ademhaling die binnen weerklonk. Uit deze roes zou hij vooreerst niet wakker worden. Het drinkgelag was voorbij: op dat punt gerustgesteld ging hij eveneens zijn hut in en trok met langzame wriemelende armbewegingen zijn oude tweed jasje uit. Het was een kledingstuk met vele zakken, dat hij op onregelde tijden placht aan te trekken, omdat hij last had van plotselinge koude rillingen; wanneer hij zich weer warm voelde trok hij het uit en hing het op waar dat toevallig zo uitkwam. Soms zag men het aan een korvijnagel hangen, soms over een windas geworpen, een andere maal zelfs aan de deurknoppen van de hutten der andere officieren. Was hij niet de eigenaar?

Doch zijn geliefkoosde plaats was een haak aan een houten spant van de zonnetent op de brug, bijna tegen het kompas-huisje aan. Hij had er zelfs in het begin meermalen ruzie met Kapitein Whalley over gehad, die de brug netjes wilde houden. Hij had zich toen laten overdonderen. De laatste tijd, evenwel, had hij zijn compagnon straffeloos kunnen uitdagen. Kapitein Whalley scheen tegenwoordig niets meer te zien. Wat de Maleiers betrof, de hele bemanning had zo'n ontzag voor die met een dreigend gezicht rondlopende man dat niet een van hen er ook maar een seconde aan gedacht zou hebben eraan te komen, waar het ook hangen of uit-hangen mocht.

Plotseling weerklonk, zo volkomen onverwachts, dat mijnheer Massy verschrikt opsprong en het jasje vallen liet, uit de hut naast hem het gekraak en gebons van een zware, rinkelende, kletterende val. De trouwe Jack moest tijdens zijn zwelgpartij plotseling in slaap gevallen zijn, en was nu met stoel en al omgerold; naar het geluid te oordelen in zijn val al het glaswerk brekend dat zich in het vertrek bevond. Na de verschrikkelijke smak bleef het een ogenblik doodstil in zijn hut, alsof hij het leven er meteen bij ingeschoten had. Mijnheer Massy hield zijn adem in. Eindelijk werd er aan de andere kant van het beschot langzaam een slaperige, onrustige, kreunende zucht geslaakt.

'Ik hoop in 's hemelsnaam maar dat hij nu te dronken is om wakker te worden,' mompelde mijnheer Massy.

Het geluid van een zacht, veelbetekenend lachje, dreef hem bijna tot wanhoop. Hij vloekte heftig in zichzelf. Nu zou die idioot hem stellig de hele nacht uit zijn slaap houden. Hij vervloekte zijn pech. Hij wilde zijn zorgen, waar hij nog eens gek van werd, af en toe in zijn slaap kunnen vergeten. Hij kon geen bewegingen waarnemen. Zonder schijnbaar de geringste poging te doen om overeind te komen, bleef

Jack in zichzelf liggen grinniken; dan begon hij weer te spreken, als het ware precies op het punt waar hij opgehouden was.

‘Massy! Die smerige schurk mag ik graag. Hij zou het heerlijk vinden als hij zijn arme oude Jack van de honger kon zien omkomen – maar kijk maar eens hoever hij het gebracht heeft . . .’ Hij hikte op een deftige, langzame manier . . . ‘Een reder, niets minder dan wie ook. Een lot in de loterij heb je nodig. Ha, ha! Ik zal je een lot in de loterij geven, kereltje. Laat de oude schuit maar zinken en de oude kameraad van honger omkomen – dat is best. Hij maakt geen fouten. Massy niet. Hij niet. Hij is een genie – die man. Dat is de manier om geld te maken. Schip en kameraad naar de kelder te laten gaan.’

‘De stomme dwaas heeft het zich aangetrokken,’ mompelde Massy in zichzelf. En terwijl hij met een vertederde gelaatsuitdrukking luisterde of hij al weer iets van een hernieuwde slaperigheid merkte, schrok hij plotseling hevige van een schaterlach vol blijde ironie.

‘Zou haar graag op de bodem van de zee zien! O, jij sluwe sluwe duivel! Wou dat ze zonk, hè? Dat kan ik me voorstellen, kereltje; die vervloekte oude schuit en al je zorgen met haar. Het geld van de verzekering opstrijken – je oude kameraad laten stikken – alles in orde – weer een heer.’

Massy’s gelaat had zich grimmig verstrakt. Alleen zijn grote zwarte ogen rolden onrustig door hun kassen. Hij was stapelgek. En toch was het allemaal waar. Ja. Van de loten ook. Allemaal waar. Wat? Begon hij opnieuw? Hij wou dat hij zich stil hield . . . Maar het mocht niet zo zijn. De verbeeldingrijke dronkaard aan de andere kant van het beschot verbrak opnieuw de doodse stilte die na zijn laatste woorden over het donkere, aan een zwijgende oever gemeerde schip was gedaald.

‘Waag het niet iets tegen de Weledelgeboren Heer George Massy te zeggen. Wanneer hij het wachten beu is ruimt hij haar op. Pas op! Daar gaat ze naar de kelder – met kameraad en al. Hij weet wel hoe hij . . .’

De stem aarzelde, vermoeid, dromerig, vaag, alsof zij wegstierf in een onmetelijke open ruimte.

. . . ‘Er iets op vinden moet. Dat is hem wel toevertrouwd – geloof dat maar gerust . . .’

Hij moest erg dronken zijn geweest, want eindelijk greep de diepe slaap hem zo plotseling alsof hij eensklaps betoverd was, en het laatste woord verliep in een eindeloos lang aangehouden, rumoerig, gesnurk. En toen hield ook zelfs dat op, en was alles stil.

Doch het scheen alsof mijnheer Massy plotseling was gaan

twijfelen aan de doeltreffendheid van de slaap als middel om de zorgen te bestrijden; of misschien had hij de opluchting die hij behoefde wel gevonden in de stilte van een kalme overpeinzing, die wellicht levendige gedachten aan rijkdom, een buitenkansje, een lange periode van zalig nietsdoen, behelsde, en hem al zijn verlangens nog eens duidelijk voor de geest bracht; want nadat hij zich omgedraaid had en zijn armen over de rand van zijn kooi geslagen, bleef hij, met zijn voeten op zijn geliefkoosde jasje staand, door de ronde patrijspoort heen de nacht boven de rivier instaren.

Soms woei even een briesje naar binnen en streek langs zijn gelaat, een koel briesje dat fris en vochtig aanvoelde van al het water waaroverheen het gekomen was. Een glinstering hier en daar was alles wat hij ervan kon zien; en op een gegeven ogenblik was hij toch hoogstwaarschijnlijk ingeslapen, want plotseling verscheen er voor zijn ogen, onverwachts en zonder dat ze iets met een droom uitstaande had, een rij vlamrende en kolossale cijfers – drie nul zeven een twee – die samen een getal vormden zoals men dat op een loterijbriefje ziet. En dan was eensklaps de haven niet langer zwart; zij was parelgrijs, en omlijstte een oever die met huizen was bezaaid, het ene rieten dak na het andere, muren van bamboe en matten, gevels van gebeeldhouwd teakhout. Rijen paalwoningen stonden langs het staalblauwe lint van de rivier; het stille water hoog tegen de oever aan; juist voor het getij weer keren ging. Dit was Batu Beru – en de dag was angebroken.

Mijnheer Massy schudde zich wakker, trok zijn tweed jasje aan, en noteerde zenuwachtig huiverend, alsof hij een of andere grote schok te doorstaan had gekregen, het nummer. Dat was nog eens een fortuinlijke, zeldzame tip! Ja; maar om de fortuin na te jagen had men geld nodig – contanten. Dan ging hij naar buiten en maakte zich gereed in de machinekamer af te dalen. Er moesten verschillende kleine karweitjes opgeknapt worden en Jack lag stomdronken op de vloer van zijn hut, met de deur bovendien nog op slot ook. Hij walgde bij de gedachte te moeten werken. Ach! Maar als je niets doen wilde, moest je eerst een flinke bom geld zien te krijgen. Aan een schip heb je niets. Hij vervloekte de *Sofala*. Waar, allemaal waar. Hij had er genoeg van nog langer te wachten op een kans die hem eindelijk van dat schip zou verlossen dat een vloek over zijn leven geworpen had.

XIV

Het zware, eindeloze getoeter van de stoomfluit had, door zijn ernstige, trillende toon iets onverdraaglijks, dat een
[148]

lichte rilling over mijnheer Van Wijk's rug deed gaan. Het was vroeg in de middag; de *Sofala* verliet Batu Beru om zich op weg naar Pangu te begeven, de volgende aanlegplaats. Zij kwam op stroom te liggen, door een paar kano's begeleid, en verdween, over de brede rivier glijdend, uit het gezicht van de lage houten woning van Van Wijk.

De eigenaar ervan was haar deze maal geen uitgeleide gaan doen. Gewoonlijk begaf hij zich naar de aanlegsteiger, wisselde een paar woorden met de brug terwijl zij de trossen losgooide, en zwaaide op het laatste ogenblik tegen Kapitein Whalley. Vandaag ging hij zelfs niet naar de balustrade van de voorgalerij. 'Hij zou mij toch niet kunnen zien,' hield hij zichzelf voor. 'Ik vraag me af of hij het huis zelfs wel zien kan.' En deze gedachte scheen hem op een of andere manier een gevoel van groter eenzaamheid te schenken dan hem in al deze jaren bekropen had. Hoeveel waren het er? Zes of zeven? Zeven. Een hele tijd. Hij ging op de voorgalerij zitten met een gesloten boek op zijn knie, en keek als het ware uit op zijn eenzaamheid, alsof het feit van Kapitein Whalley's blindheid zijn ogen voor zijn eigen verblindings geopend had. Er waren velerlei soorten hartzeer en verdriet, en er was geen plaats waar zij een mens niet konden achterhalen. En hij voelde zich beschaamd, alsof hij zich zes jaar lang als een kribbig jongetje gedragen had.

In gedachten volgde hij de *Sofala* op haar tocht. Hij had impulsief, volgens de ingeving van het ogenblik, gehandeld, gedaan wat hem het dringendst scheen. En wat kon hij anders gedaan hebben? Later zou hij wel weer zien. Het scheen noodzakelijk dat hij althans voor een tijdje weer in de wereld terugkwam. Hij had geld, er kon een of andere schikking getroffen worden; hij zou niet naar de tijd die het hem kostte, de last die het met zich meebracht, het verlies van zijn eenzaamheid, die er een gevolg van was, kijken. Het bedrukte hem nu – en Kapitein Whalley verscheen voor zijn geestes oog zoals hij gezeten had met zijn hand boven zijn wenkbrauwen, alsof hij, in het vertrouwen van zijn geloof beschaamd, buiten het bereik van alle goed en kwaad was dat door mensenhanden kan worden veroorzaakt.

In gedachten volgde mijnheer Van Wijk de *Sofala* de rivier af, die zich door de tropische bosgordel heen kronkelde, tussen de zware stammen van de grote bomen door, door de met mangroven begroeide strook en over de zandbank heen. Het schip stak haar in het volle daglicht gemakkelijk over, toevallig bestuurd door mijnheer Sterne, die de wacht van vier tot zes had, en toen naar beneden ging om zich te verknuteren van plezier bij het vooruitzicht dat hij practisch in dienst stond van een rijk man – als mijnheer Van Wijk.

Hij zou niet weten hoe er nu nog een kink in de kabel zou moeten komen. Het scheen alsof er alleen nog plaats in hem was voor het gevoel 'eindelijk bezorgd te zijn'.

Van zes tot acht was het de taak van de Serang om alleen op het schip te letten. Zij had nu een rechte koers voor zich, tot de volgende ochtend drie uur, wanneer ze de eilandengroep bij Pangu naderde. Om acht uur kwam mijnheer Sterne vrolijk zijn hut uit om het commando weer tot twaalf uur over te nemen. Om tien uur stond hij nog steeds in zichzelf te kwelen en te neuriën op de brug, en omstreeks die tijd liet mijnheer Van Wijk alle gedachten aan de *Sofola* varen. Mijnheer Van Wijk was eindelijk in slaap gevallen.

Massy, die de doorgang bij de machinekamer versperde, hees zich met nijdige rukken in zijn tweed jasje, terwijl de tweede met een misnoegd gezicht te wachten stond.

'Zo. Dus je bent weer tevoorschijn gekomen? Zuiplap! Wel, wat heb je tot je verdediging aan te voeren?'

Hij was tot zolang in de machinekamer bezig geweest. Een sombere woede verduisterde zijn brein: een driftige toorn tegen het schip, tegen de omstandigheden, tegen de mensen, omdat ze hem opgelicht hadden, tegen zichzelf ook – omdat hij diep in zijn hart bevreesd was.

Een onverstaanbaar gegrom was het antwoord.

'Wat? Kun je nu ineens je mond niet meer opendoen? Als je dronken bent kun je die smerige onzin van je er luidkeels genoeg uitslaan. Wat heb je voor met al dat gescheld van je – oude, onbruikbare drankwagen die je bent?'

'Kan er niets aan doen. Herinner me er niets meer van. U moet er maar niet naar luisteren.'

'Waag jij het mij te zeggen wat ik doen moet? Wat heeft het te betekenen, dat je zo als een dronkenman te keer gaat?'

'Moet u mij niet vragen. Die vervloekte ketels zat – zou u ook zijn. Het hele leven zat.'

'Ik wou dan dat je dood was. Ik ben jou zat. Kun je je niet meer herinneren wat een herrie je vannacht gemaakt hebt? Lelijke oude zatladder die je bent?'

'Nee. Wil het ook niet. Drank is drank.'

'Ik vraag me af wat me weerhoudt om je eruit te schoppen. Wat kom je feitelijk hier doen?'

'U aflossen. Jij bent hier lang genoeg beneden geweest, George.'

'Niks te Georgen – ouwe schurk van een zuiplap! Als ik morgen dood zou gaan zou jij van de honger omkomen. Onthoud dat. Zeg mijnheer Massy.'

'Mijnheer Massy,' herhaalde de ander onbewogen.

Met verwarde haren, doffe, bloeddoorlopen ogen, een groezelig, met snuif bemorst hemd aan, een vettige broek, zijn

blote voeten in halfkapotte pantoffels gestoken, schoot hij met gebogen hoofd de machinekamer in, zodra Massy voor hem opzij gegaan was. De hoofdmachinist keek om. Het dek was tot aan het hakkebord verlaten. Alle inheemse passagiers waren ditmaal in Batu Beru van het schip gegaan, en er waren geen andere voor in de plaats gekomen. Het belletje van de patentlog rinkelde met gezette tussenpozen in de duisternis op het achterschip. Er was geen zuchtje wind en onder de bewolkte hemel, door de stille lucht die warm, met een geur van zeewier, tegen haar slanke romp scheen aan te liggen, gleed het schip met effen kiel over een sombergrijze, rimpelloze zee, alsof het door de ledige ruimte zweefde. Doch mijnheer Massy sloeg zichzelf tegen zijn voorhoofd aan, wankelde even, en greep zich aan een klamp aan de voet van de mast beet.

‘Ik word nog gek,’ mompelde hij, onzeker over het dek lopend. Beneden schraapte een schop de losse kolen bij elkaar – een keteldeur sloeg met een harde klap dicht. Op de brug begon Sterne een nieuw wijsje te neuriën.

Kapitein Whalley, die wakker en geheel gekleed op de rustbank zat, hoorde de deur van zijn hut opengaan. Hij verroerde zich niet, wachtte met een geduld dat verschrikkelijk veel van zijn krachten vergde, tot hij de stem herkennen zou.

Een lamp tegen het beschot wierp haar felle licht over de witte verf, de rode pluche; de bruine vernis van de mahoniehouten zoldering. De vurenhouten kist onder zijn kooi was nu al in drie jaar niet meer open geweest, alsof Kapitein Whalley het gevoel had dat er, sinds de *Fair Maid* verdwenen was, geen duurzame plaats meer op de wereld voor zijn liefde kon zijn. Zijn handen lagen op zijn knieën; zijn knappe gelaat met de zware wenkbrauwen hield een roerloos profiel naar de deuropening gericht. De stem waarop hij gewacht had sprak eindelijk.

‘Nog een keer, dan. Hoe moet ik je noemen?’

‘Ach! Massy. Alweer.’ Een eindeloze vermoedheid beving hem en het smartelijke gevoel van schaamte was bijna meer dan hij verdragen kon zonder het uit te snikken.

‘Wel? Blijft het ‘compagnon?’

‘Je weet niet wat je vraagt.’

‘Ik weet wat ik wil . . .’

Massy stapte de hut binnen en deed de deur dicht.

‘. . . En ik ga het nog een keer bij je proberen.’

Zijn jammerende stem klonk half overredend, half dreigend.

‘Want je schiet er niets mee op al zeg je me ook dat je arm bent. Het is waar dat je niets voor jezelf uitgeeft; maar daar bestaat een andere benaming voor. Jij denkt dat je drie jaar

lang van me hebt kunnen plukken, en mij nu aan de kant zetten kan zonder te horen hoe ik over je denk. Jij denkt zeker dat ik voor je brandie bezweken zou zijn als ik geweten had dat je hele bezit maar uit een armzalige vijfhonderd pond bestond. Dat had je me horen te vertellen.'

'Misschien,' zei Kapitein Whalley, zijn hoofd buigend. 'En toch hebben ze je gered... ' Massy liet een minachtend lachje horen... 'Ik heb het je sindsdien vaak genoeg verteld.'

'En ik geloof je nu nog niet. Als ik bedenk hoe ik je de baas laat spelen op mijn schip! Herinner je je nog hoe je me de huid placht vol te schelden over mijn jasje en *jouw* brug? Het hing hem in de weg. *Zijn* brug! 'En ik wil hier niet bij betrokken zijn – en ik zou er niet aan kunnen denken daaraan mee te doen.' Eerlijke man! En nu komt het allemaal uit. 'Ik ben arm, en ik kan het niet. Alles wat ik bezit zijn die vijfhonderd pond.'

Hij liet zijn oog op Kapitein Whalley's roerloze houding rusten, die een onoverkomelijke hinderpaal op zijn pad scheen te vormen. Zijn gelaat nam een treurige uitdrukking aan.

'Je bent een hardvochtig mens.'

'Genoeg,' antwoordde Kapitein Whalley scherp. 'Je krijgt niets van me, omdat ik zelf niets heb om weg te geven.'

'Maak dat je grootmoeder wijs!'

Mijnheer Massy liep de hut uit, draaide zich nog eenmaal om; dan viel de deur dicht, en Kapitein Whalley, opnieuw alleen, bleef even doodstil zitten als daarnet. Hij bezat zelf niets meer – zelfs zijn verleden, dat op waarheidsliefde en oprechtheid was gebouwd, dat hem met een gerechtvaardigde trots had vervuld, was hij kwijt. Heel zijn vlekkeloze leven was in de afgrond verdwenen. Hij had het voorgoed vaarwel gezegd. Doch wat aan *haar* behoorde, dat was hij vastbesloten veilig te stellen. Enkel maar een beetje geld. Hij zou het haar eigenhandig brengen – dit laatste geschenk van een man die te lang was blijven doorleven. En een machtige en vurige aandrift, de hartstocht van het vaderschap zelve, laaide met heel de nog ongebluste kracht van zijn waarde-loze leven op in het verlangen haar gelaat te zien.

Aan de overzijde van het dek was Massy rechtstreeks naar zijn hut gegaan, had licht gemaakt, en het briefje opgezocht waarop hij het nummer had genoteerd dat hij gedroomd had en waarvan de cijfers met de vurigheid van een andere hartstocht in hem waren opgelaaid. Hij moest ervoor zorgen geen trekking te missen. Dat nummer betekende iets. Maar hoe moest hij het aanleggen om te kunnen blijven draaien? 'Smerige vrek,' mompelde hij.

Zo mijnheer Sterne hem al nooit iets over zijn compagnon verteld kon hebben dat hij nog niet wist, hij kon mijnheer Sterne hebben verteld dat men nog op een andere manier gebruik maken kon van het leed van een ander dan door hem er eenvoudig uit te schoppen en zo de termijn waarop een bedrag, dat men heel moeilijk bijeenbrengen kon, terugbetaald moet worden, een jaar uit te stellen. Het geheim dat aan zijn leed ten grondslag lag bewaren en hem nopen te blijven was een betere tactiek. Als hij zonder middelen van bestaan was, zou hij graag blijven; en daarmee was dan het vraagstuk hoe hem zijn aandeel uit te betalen van de baan. Hij wist niet precies hoe erg het met Kapitein Whalley gesteld was; maar indien het zou komen te gebeuren dat hij het schip ergens voorgoed aan de grond liet lopen, was dat niet de schuld van de eigenaar – wel? Hij was niet verplicht te weten dat er iets niet in orde was.

Doch waarschijnlijk zou niemand een dergelijk punt te berde brengen, en het schip was volledig verzekerd. Hij had genoeg zelfbeheersing weten op te brengen om de premies te betalen. Maar dat was niet alles. Hij kon niet geloven dat Kapitein Whalley zo vervloekt arm zou zijn dat hij niet ergens nog wat geld opzijgelegd had. Wanneer hij, Massy, daar de hand op kon leggen, zou hij daarmee de ketels kunnen bekostigen, en zou alles gewoon doorgaan. En als zij tenslotte toch verloren ging; zoveel te beter. Hij haatte haar: hij verafschuwde de moeilijkheden waarvoor zij hem stelde en die hem zo in beslag namen dat er nauwelijks tijd overbleef om aan zijn kansen om een fortuin in de wacht te slepen te denken. Hij wou dat ze op de bodem van de zee lag, en hij het geld van de verzekering in zijn zak had. En toen hij, teleurgesteld, Kapitein Whalley's hut verliet, gold zijn haat evenzeer de man met de wazig geworden ogen als het schip met de versleten ketels.

En ons gedrag wordt tenslotte in zo sterke mate door ingevingen van buitenaf bepaald, dat hij, indien Jack's dronken gelal er niet was geweest, op staande voet zou hebben afgerekend met die ellendige kerel, die noch helpen, noch blijven wilde, maar ook het schip niet verspeelde. De oude oplichter! Hij snakke ernaar hem van boord te schoppen. Doch hij beheerste zich. Daar zou hij nog tijd genoeg voor krijgen – als hij dat wilde. Er was een verschrikkelijke nieuwe gedachte bij hem opgekomen. Zou hij er niet achter gekomen zijn? Die schoft van een Jack had zo liggen tieren! 'Een veilige manier verzinnen om haar kwijt te raken.' Wel, Jack was er niet zo ver naast. Er was hem een heel handige manier te binnen geschoten. Ja! Maar hoe stond het met het risico dat eraan was verbonden?

Een gevoel van trots – de trots zich boven de gewone vooroordelen verheven te weten – bekreep hem, deed zijn hart sneller kloppen, gaf hem een droge keel. Niet iedereen zou het durven; maar hij was Massy en hem was het wel toe- vertrouwd!

Hij hoorde zes glazen slaan aan dek. Elf uur! Hij dronk een glas water, en ging een minuut of tien zitten om zijn kalmte te herkrijgen. Dan haalde hij uit zijn kist een klein scheeps- lantarentje en stak het aan.

Bijna recht tegenover zijn hut, aan de overkant van de nauwe doorgang onder de brug, bevond zich, in de ijzeren overkapping boven de slingerplanken van de stookplaat en de ketelruimte, een bergplaats met stalen wanden, een stalen dak, en ook een vloer van stalen platen, wegens de hitte die eronder heerste. Allerlei rommel werd daar ingegooid: in een hoek een hoop oud roest; rijen lege olieblikken; zakken met poetskatoen, een berg kolen, een dek-smidse, stukken van een oud kippenhok, kapotte lierkappen, overblijfselen van lampen; en een bruine vilthoed – weggegooid door iemand die nu gestorven was (aan de koorts op de Braziliaanse kust), en eenmaal stuurman van de *Sofola* was geweest – had jarenlang achter een eind gebarsten koperen buis geklemd gezeten, die iemand eens een keer de machinekamer uitgesmeten had. Een volkomen en ondoordringbare duisternis heerste in deze grafkelder van vergeten voorwerpen. Een smalle lichtbundel uit mijnheer Massy's scheepslantaren boorde zich er schuins doorheen.

Zijn jas had hij losgeknoopt; hij schoof de grendel voor de deur (er was geen andere toegang) en begon, op zijn hurken voor de oud-roesthoop gezeten, zijn zakken vol te stoppen met stukken ijzer. Hij stopte ze zorgvuldig weg, alsof de roestige moeren, de gebroken bouten, de losse schakels van oude laadkettingen, evenzovele brokken goud waren die hij alleen nu maar kans zag mee te nemen. Hij pakte zijn zijzakken zo vol tot ze uitpuilden, zijn borstzak, de binnenzakken, eveneens. Hij keerde de stukken eerst om. Sommige keurde hij af. Een kleine damp van poedervormig roest begon van zijn bedrijvige handen op te stijgen. Mijnheer Massy wist iets van de wetenschappelijke basis van de handige manier die hem te binnengeschooten was af. Als je de magnetische naald van een scheepskompas wilt laten afwijken, is zacht ijzer het beste; ook zouden veel kleine stukjes in de zak van een jas meer uitwerking hebben dan een paar grote stukken, omdat je op die manier bij hetzelfde gewicht een grotere oppervlakte verkrijgt, en het is de oppervlaktehoeveelheid waarop het aankomt. Hij glipte snel weer terug – twee passen waren voldoende – en in zijn hut bemerkte hij

dat zijn handen helemaal rood zagen – rood van het roest. Hij schrok ervan, alsof ze met bloed bedekt waren geweest: haastig keek hij zijn kleren na. Wat, zijn broek ook al! Hij had zijn roestige handen aan zijn pijpen afgeveegd. Hij trok in zijn haast de knoop van zijn broeksband af, borstelde zijn jasje, waste zijn handen. Dan was hij het schuldige voorkomen kwijt, en ging zitten en wachtte.

Hij zat rechtovereind en zwaar met ijzer beladen in zijn stoel. Hij had een harde, dikke bult tegen bei zijn heupen aan, voelde de stukjes en brokjes ijzer in zijn zakken bij elke ademhaling tegen zijn ribben aankomen en hoe hij door al die ponden die aan zijn schouders hingen omlaaggetrokken werd. Hij zag er ook erg lusteloos uit zoals hij daar enkel maar zat, en zijn kalme gelaat, met de onbeweeglijke zwarte ogen, had iets passiefs en iets triests.

Toen hij boven zich acht glazen hoorde slaan, stond hij op en maakte zich gereed de kamer te verlaten. Zijn bewegingen schenen doelloos, zijn onderlip was iets omlaaggezakt, zijn ogen zwierven door de hut heen, en de geweldige inspanning die er van zijn wil was gevergd had ze van ieder spoorje schrandereid beroofd.

Bij de laatste slag van de bel verscheen de Serang geruisloos op de brug om de stuurman af te lossen. Sterne liep over van vriendelijkheid, nu hij niets meer te wensen had.

‘Heb je je ogen al goed open, Serang? Het is tamelijk donker; ik wacht wel tot je alles weer behoorlijk zien kunt.’

De oude Maleier mompelde iets, sloeg zijn vermoeide ogen op, bewoog zich schuin opzij tot hij in het licht van het kompasshuisje stond, sloeg zijn handen over elkaar heen op zijn rug en vestigde zijn blik op de windroos.

‘Tegen half vier moet je goed opletten of je land ziet. Maar het is vrij eenvoudig. Je bent even bij de kapitein geweest toen je hierheen kwam – hè? Hij weet de tijd? Goed, dan ga ik er vandoor.’

Onderaan de trap ging hij opzij staan om Kapitein Whalley te laten passeren. Hij zag hem met een gelijkmatige, zekere pas naar boven klimmen en bleef een ogenblik nadenkend staan. ‘Het is gek,’ zei hij tot zichzelf, ‘maar je weet nooit of die man je gezien heeft of niet. Misschien heeft hij me dit keer wel horen ademhalen.’

Hij was, alles welbeschouwd, een wonderbaarlijk man. Men zei dat hij in zijn goede dagen een grote naam had gehad. Mijnheer Sterne wilde het best geloven; en hij kwam blijmoedig-onbewogen tot de slotsom dat Kapitein Whalley de mensen min of meer moest kunnen zien – zoals hemzelf, daarnet, bijvoorbeeld – doch dat hij, omdat hij er nooit zeker van was wie hij voor zich had, gedwongen was zwijgend

te doen of hij niemand opmerkte, uit vrees zich te verraden. Mijnheer Sterne had het dikwijls aardig bij het rechte eind. Deze noodzakelijkheid ieder moment op zijn hoede te zijn, deed Kapitein Whalley meer dan iets anders de vernedering van zijn bedrog beseffen. Hij was er haast ongemerkt toe overgegaan, uit vaderliefde, uit ongelovigheid, uit grenzenloos vertrouwen in de goddelijke rechtvaardigheid. Hij zou het ter wille van zijn arme Ivy nog een maand blijven aanzien; misschien was het maar een tijdelijke beproeving. God zou toch stellig zijn kind niet van de macht om te helpen beroven, en hem weerloos de eindeloze nacht in stoten. Hij had zich aan elk greintje hoop vastgeklemd; en toen de bewijzen voor zijn ongeluk sterker werden dan zijn hoop, trachtte hij niet te geloven aan wat zo overduidelijk was.

Vergeefs. In het steeds duisterder wordende heelal namen zijn gedachten een sinistere helderheid aan. In de ogenblikken van inzicht welke het lijden hem schonk zag hij het leven, de mens, alle dingen, de ganse aarde met heel haar last der schepping, zoals hij ze nog nooit eerder gezien had.

Soms werd hij door een plotselinge duizeling en een overweldigende angst aangegrepen; en dan verscheen hem de beeltenis van zijn dochter. Haar had hij evenmin ooit zo scherp en duidelijk gezien. Was het mogelijk dat hij nooit meer iets voor haar zou kunnen doen? Totaal niets? En haar nooit meer zien? Nimmer meer?

Waarom? De straf was te zwaar voor een tikje aanmatiging, voor een beetje trots. En tenslotte klemde hij zich aan zijn bedrog vast met de grimmige vastberadenheid tot het eind toe door te zetten, haar geld voor haar veilig te stellen, en haar nog eenmaal met eigen ogen te aanschouwen. En daarna? Tegen de gedachte aan zelfmoord kwam heel zijn mannelijke kracht in opstand. Hij had gebeden te mogen sterven, tot de gebeden in zijn keel waren blijven steken. Alle dagen van zijn leven had hij gebeden om dagelijks brood en om niet in verzoeking geleid te worden, met een kinderlijke ootmoed. Betekenden woorden iets? Vanwaar kwam de gave der taal? Het heftige kloppen van zijn hart weergalmde door zijn hoofd – scheen zijn hersenen aan stukken te slaan. Hij ging moeizaam in de dekstoel zitten om net te doen alsof hij de wacht hield. De nacht was donker. Alle nachten waren donker nu.

‘Serang,’ zei hij, halffluid.

‘Ada, Toean. Hier ben ik.’

‘Zijn er wolken aan de hemel?’

‘Jawel, Toean.’

‘Laat haar recht vooruit sturen. Naar het Noorden.’

‘Ze gaat naar het Noorden, Toean.’

De Serang stapte naar achteren. Kapitein Whalley herkende Massy's voetstappen op de brug.

De machinist liep naar bakboord en keerde weer terug, hij kwam verschillende malen achter zijn stoel langs. Kapitein Whalley merkte iets ongewoons, een soort bedachtzame voorzichtigheid, in de sluipende passen op. De dichte nabijheid van die man verhoogde Kapitein Whalley's lijden altijd nog weer. Het was geen berouw. Tenslotte had hij de arme duivel enkel maar goedgegaan. Hij kreeg ook het gevoel of er gevaar dreigde – of hij zijn waakzaamheid nog zou moeten vergroten.

Massy bleef staan en zei:

'Dus je blijft erbij dat je moet gaan?'

'Inderdaad.'

'En je kan niet tenminste het geld een bepaald aantal jaren erin laten zitten?'

'Onmogelijk.'

'Kunt het mij niet toevertrouwen zonder dat je er zelf toezicht op houdt, hè?'

Kapitein Whalley antwoordde niet. Massy zuchtte diep over de rug van de stoel heen.

'Het zou juist voldoende zijn om mij te redden,' zei hij met een trillende stem.

'Ik heb je al een keer gered.'

De hoofdmachinist trok met zorgvuldige bewegingen zijn jas uit en zocht dan tastend naar de koperen haak die in de houten berkoen geschroefd zat. Daartoe ging hij recht voor het kompasshuisje staan, zodoende de roerganger die aan het wiel stond alle zicht op de kompasroos benemend.

'Toean!' mompelde de Laskaar tenslotte zachtjes, om de blanke te doen weten dat hij niet zien kon om te sturen.

Mijnheer Massy had zijn oogmerk volvoerd. De jas hing aan de spijker, minder dan vijftien centimeter van het kompasshuisje af. En zodra hij opzijgestapt was bemerkte de roerganger, een door de pokken geschonden Sumatran van middelbare leeftijd, die bijna zo donker als een neger was, tot zijn grote verbazing dat in die korte tijd, bij deze effen zee, terwijl er totaal geen wind stond, het schip een heel eind uit haar koers was gelopen. Zoiets had hij nog nooit van haar meegemaakt. Met een zachte grom van verbijstering draaide hij het wiel haastig rond om haar weer met haar voorsteven naar het Noorden in de juiste koers te krijgen. Het geknars van de stuurkettingen, het berispelende gemompel van de Serang, die naar het roer toegelopen was, verwekten een lichte onrust, die Kapitein Whalley's bezorgde aandacht trok. Hij zei: 'Kijk beter uit.' Dan daalde de gewone rust weer over de brug. Mijnheer Massy was verdwenen,

maar het ijzer in de zakken van het jasje had zijn werk gedaan; en de *Sofola*, die Noord hield volgens het kompas, dat door deze eenvoudige list niet zuiver meer wees, voer niet langer veilig op de baai van Pangu aan. Het gesis van het water dat door haar boeg opzij werd geworpen, het gestamp van haar machines, alle geluiden van haar trouwe en moeizame leven, bleven onafgebroken doorklinken op de door geen briesje in beroering gebrachte zee die aan alle zijden overging in de onbeweeglijke wolkenlaag die de hemel bedekte. Een vriendelijke wereldwijze stilte scheen over haar weg te zijn gezonken, en haar zacht strelend in een opperste liefkozing te hebben omvadend. Mijnheer Massy bedacht dat hij geen betere nacht voor zijn schipbreuk had kunnen uitzoeken.

Hoog en droog op een van de riffen ten Oosten van Pangu lopen – wachten tot het dag werd – gat in de bodem – boten uitzetten – zelfde avond nog in de baai van Pangu. Dat zou alles zijn. Zodra zij aan de grond liep zou hij maken dat hij op de brug kwam, het jasje pakken (niemand zou er erg in hebben in het donker), en het over de verschansing heen leegschudden, of misschien wel in zee gooien. Dat maakte weinig uit. Wie zou het kunnen raden? Dat jasje had men honderden malen aan die haak zien hangen. Niettemin knikten zijn knieën een weinig, toen hij op de onderste tree van de trap die naar de brug voerde ging zitten. Het wachten was het ergst. Af en toe begon hij snel te hijgen, alsof hij hard gelopen had, om dan weer breeduit te ademen, terwijl zijn borst zwol van trots bij de gedachte dat hij zijn lot met succes in eigen hand had genomen. Nu en dan hoorde hij de blote voeten van de Serang even boven zich schuifelen: rustige, zachte stemmen wisselden een paar woorden, om weer vrijwel onmiddellijk tot stilzwijgen te vervallen . . .

‘Zeg het me dadelijk als je iets van land ziet, Serang.’

‘Ja, Toean. Nog niet.’

‘Nee, nog niet,’ stemde Kapitein Whalley dan met hem in.

Het schip was de beste vriend van zijn oude dag geweest. Hij had al het geld dat hij door en met de *Sofola* verdiend had naar zijn dochter gestuurd. Zijn gedachten bleven bij haar verwijlen. Hoe vaak hadden hij en zijn vrouw boven het ledikantje van het kind in de grote hut op het achter-schip van de *Condor* staan praten; ze zou groter worden, ze zou trouwen, ze zou van hen houden, zij zouden dicht bij haar wonen en zich in haar geluk verlustigen – het zou eindeloos doorgaan. Welnu, zijn vrouw was dood, het kind had hij alles gegeven wat hij te geven had; hij wilde dat hij bij haar kon zijn, haar zien, haar gelaat nog eenmaal zien, leven waar haar stem hem bereiken kon, die de duisternis

van het graf waarin hij levend begraven zou zijn, dragelijk voor hem zou maken. Hij had het te lang zonder liefde moeten stellen. Hij stelde zich haar tederheid voor.

De Serang had vooruit staan turen, af en toe een blik op de stoel werpend. Hij draaide zenuwachtig heen en weer en barstte plotseling vlak naast Kapitein Whalley uit:

‘Toeàn, ziet u al ergens land?’

De verschrikte stem deed Kapitein Whalley onmiddellijk overeind springen. Hij! Zien! En bij die vraag scheen de vloek van zijn blindheid hem met honderdvoudige kracht te treffen.

‘Hoe laat is het?’ riep hij.

‘Half vier, Toeàn.’

‘Dan zijn we vlakbij. Je *moet* het zien. Kijk, zeg ik. Kijk.’

Mijnheer Massy, die door het plotselinge geluid van stemmen uit een korte dut op de onderste trede was ontwaakt, vroeg zich bevreemd af waarom hij zich daar bevond. O! Hij voelde zich door een flauwte bevangen. Het is heel iets anders om het zaad van een ongeluk te zaaien dan de monsterachtige vrucht boven je hoofd te zien hangen en uit het geluid van opgewonden stemmen op te maken dat zij elk ogenblik omlaagvallen kan.

‘Er is geen gevaar,’ mompelde hij hees.

Een afschuwelijke onzekerheid had Kapitein Whalley aangegrepen, een vreselijk wantrouwen in mensen, dingen – de aarde zelf. Hij had diezelfde route zesendertig maal op hetzelfde kompas bevaren – als er iets ter wereld was waarop hij zich verlaten kon dan was het de absolute, onfeilbare nauwkeurigheid daarvan. Wat was er dan gebeurd? Loog de Serang? Waarom zou hij liegen? Waarom? Werd hij eveneens blind?

‘Is er mist? Kijk beneden op het water. Beneden, zeg ik.’

‘Toeàn, er is geen mist. Kijk zelf maar.’

Kapitein Whalley wist het beven van zijn ledematen met inspanning van al zijn krachten te doen bedaren. Zou hij de machines onmiddellijk stopzetten en zichzelf verraden? Een plotselinge besluiteloosheid deed allerlei bizarre denkbeelden door zijn brein gaan. Het ongewone was gebeurd, en hij was er niet tegen opgewassen. Terwijl deze niet onder woorden te brengen smart zijn ziel verzengde, zag hij haar gelaat – het gelaat van een jong meisje – met een verbazingwekkende duidelijkheid. Nee, hij moest zichzelf niet verraden nadat hij ter wille van haar zo ver gegaan was. ‘Je hebt goed koersgehouden? Bent niet afgeweken? Spreek de waarheid.’

‘Ja, Toeàn. Ze houdt precies koers. Kijk maar.’

Kapitein Whalley liep naar het kompasshuisje toe, dat voor

hem slechts een vage lichtvlek in een oneindige, vormloze duisternis betekende. Door zijn gezicht vlak op het glas te buigen had hij eerder kunnen . . .

Doordat hij zo diep bukken moest stak hij, instinctief, zijn arm uit naar waar hij wist dat zich een berkoen bevond waaraan hij zich vast kon houden. Zijn hand sloot zich om iets dat geen hout was maar een of andere stof. Het korte rukje dat hij eraan gaf deed het lusje, dat zoveel meer gewicht te dragen had, breken, en mijnheer Massy's jasje viel met een doffe plof, door een aantal korte, harde geluiden begeleid, op dek.

'Wat is dat?'

Kapitein Whalley liet zich op zijn knieën zinken, zijn tastende handen in een onverbloemd gevaar van blindheid uitgestoken. Zij beefden, deze naar de waarheid tastende handen. Hij begreep het. IJzer bij het kompas. Verkeerde koers. Haar doen vergaan! Zijn schip. O, nee. Dat niet.

'Vlug, vlug, volle kracht achteruit!' brulde hij met een onherkenbaar veranderde stem.

Hij rende zelf – zijn handen voor zich uitgestoken, een blindeman, naar de telegraaf, en terwijl het kletterende geluid van de gong over het hele schip weerklonk scheen het met volle vaart tegen een berg aan te lopen. Het was laag water aan de Noordzijde van de zeestraat. Mijnheer Massy had daar geen rekening mee gehouden. Inplaats van over de halve lengte aan de grond te lopen, botste de *Sofola* tegen de steile wand van een stenen rif aan, dat bij vloed juist onder de waterspiegel zou hebben gelegen. Hierdoor was de botsing eenvoudig verschrikkelijk. Iedereen op het schip die stond werd voorover tegen de grond gesmakt: de dooreengeschudde masten schokten en rammelden tot in hun kragen en sporen. Alle lichten gingen uit: verscheidene borgkettingen knapten en kletterden tegen de schoorsteen aan; er klonk gekraak, staaldraden braken met een fluitend gesnerp, berkoenen versplinterden, rondhouten kraakten, de mastlamp vloog over de boeg heen, en alle deuren in de buurt van het dek begonnen hevig te slaan. Dan schoot ze, door de schok van de botsing, achteruit en beukte als een stormram, nogmaals op dezelfde plaats tegen de rotswand aan. Dit maakte de verwoesting volkomen: de schoorsteen viel, nu alle borgkettingen het begaven, met een holle, donderslag om, sloeg het roer aan stukken, verpletterde het geraamte van de zonnetent, brak de scheepskisten kapot, en vulde de brug met een hoop splinters, raas, en gebroken hout. Kapitein Whalley krabbelde overeind en stond tot aan zijn knieën in de wrakstukken; zijn kleren waren stuk, hij bloedde, de aard van het gevaar waaraan hij ontsnapt was,

had hij voornamelijk uit het geluid opgemaakt en hij hield mijnheer Massy's jasje in zijn armen geklemd. Ondertussen had Sterne (die uit zijn kooi geslingerd was) de machines op achteruit gezet. Zij draaiden een paar slagen, dan schreeuwde een luide stem: 'Maak dat je uit die vervloekte machinekamer komt, Jack!' – en hielden zij stil; doch het schip was vrij van het rif gekomen en lag stil; een dikke stoomwolk kwam uit de gebroken leidingen en verdween in vlokkelijke vormen in de nacht. Ondanks de onverwachtheid van de ramp klonk er geen geschreeuw, alsof de hevigheid van de schok de schemerige menselijke gestalten die hier en daar over haar dek zwaaiden half versuft had. De stem van de Serang sprak duidelijk boven het verwarde gemompel uit: 'Acht vadem.' Hij had het dieplood opgehaald.

Mijnheer Sterne riep met een hoge, overspannen stem uit: 'Waar is ze voor de duivel verzeild geraakt? Waar bevinden we ons?'

Kapitein Whalley antwoordde met een kalme basstem: 'Oostwaarts tussen de riffen.'

'Weet u dat zeker, mijnheer? Dan komt ze er nooit meer uit.'

'Over vijf minuten is zij gezonken. De boten uit, Sterne. Zelfs een is al voldoende om jullie allen met deze kalme zee te redden.'

De Chinese stokers begaven zich in een wanordelijke ren naar de bakboordsboten. Niemand trachtte hen tegen te houden. De Maleiers herkregen na het eerste ogenblik van verwarring hun kalmte en mijnheer Sterne hield zich flink. Kapitein Whalley had zich niet verroerd. Zijn gedachten waren duisterder dan deze nacht waarin hij zijn eerste schip had verspeeld.

'Hij heeft mij een schip laten verspelen.'

Een andere grote gestalte die tussen de verwoesting die de klap had veroorzaakt stond, fluisterde krankzinnig van angst:

'Zeg er niets van.'

Massy kwam dichterbij hem toe gestrompeld. Kapitein Whalley hoorde zijn tanden klapperen.

'Ik heb de jas.'

'Gooi hem neer en kom mee,' drong de klappertandende stem aan.

'B-b-b-b-boot!'

'Jij zult hier vijftien jaar voor krijgen.'

Mijnheer Massy had zijn stem verloren. Zijn woorden waren enkel nog een droog geritsel in zijn keel.

'Heb genade.'

'Heb jij die gehad toen je mij mijn schip deed verspelen? Mijnheer Massy, je zult hier vijftien jaar voor krijgen!'

‘Ik wilde geld hebben! Geld! Mijn eigen geld! Ik zal je wat geld geven. Neem de helft. Jij bent zelf ook tuk op geld.’

‘Er is een gerechtigheid . . .’

Massy spande al zijn krachten in, en bracht er op vreemde, half-gesmoorde toon uit:

‘Jij blinde duivel! Jij hebt me ertoe gedreven!’

Kapitein Whalley, die het jasje tegen zijn borst gedrukt hield, maakte geen geluid. Het licht was voor altijd uit de wereld weggeëbd – nu kwam de rest er ook niet meer op aan. Maar deze man zou niet straffeloos ontkomen.

De stem van Sterne beval:

‘Vieren laten!’

De hijsblokken ratelden.

‘Vooruit daar,’ schreeuwde hij, ‘maak voort. Hierheen. Jij, Jack, hier. Mijnheer Massy! Mijnheer Massy! Kapitein! Vlug, mijnheer! Laten we maken – ’

‘Ik zal de gevangenis ingaan omdat ik geprobeerd heb de verzekering op te lichten, maar jij zult aan de kaak gesteld worden; jij, die je altijd zo eerlijk voordeed, maar die mij opgelicht hebt. Je bent arm, niet? Je hebt enkel die vijf-honderd pond. Welnu, dan heb je nu niets meer. Het schip is verloren, en de verzekering betaalt niet uit.’

Kapitein Whalley verroerde zich niet. Het was waar! Ivy’s geld! Bij deze schipbreuk verspeeld. Opnieuw verscheen er iets in een flits voor zijn geest. Dit was inderdaad het einde van alles.

Dringende stemmen riepen hen van langszij het schip toe. Massy scheen zich niet van de brug te kunnen losscheuren.

Zijn tanden klapperden en hij siste wanhopig:

‘Geef het aan mij! Geef het hier!’

‘Nee,’ zei Kapitein Whalley; ‘dat kan ik niet. Je kunt beter weggaan. Wacht niet langer man, als je het er levend af wilt brengen. De voorstevan is al snel aan het zinken. Nee; ik houd het, maar ik blijf aan boord.’

Massy scheen hem niet te begrijpen; doch de liefde voor het leven, die plotseling weer in hem wakker werd, joeg hem de brug af.

Kapitein Whalley legde het jasje neer, en stommelde tussen de ravage door naar de verschansing.

‘Is mijnheer Massy bij jullie in de boot?’ riep hij de nacht in. Sterne schreeuwde terug:

‘Ja; hij is hier. Maak voort, mijnheer. Het is waanzin om nog langer te blijven.’

Kapitein Whalley tastte zorgvuldig de verschansing af en wierp zwijgend de vanglijn los. Men verwachtte hem nog steeds, daar beneden. Zij zaten te wachten, toen een stem plotseling uitriep: ‘We zijn losgeslagen! Stoot af!’

‘Kapitein Whalley! Spring . . . klim over de verschansing . . . Spring! U kunt zwemmen.’

In dat oude hart, in dat krachtige lichaam, heerste, om hem de beker van zijn lijden tot op de bodem te doen ledigen, een vreselijke angst voor de dood die ook door zijn afschuwelijke blindheid niet weggenomen was. Doch tenslotte had hij voor Ivy zijn doel doorgezet, was hij in zijn duisternis tot aan de rand der misdaad genaderd. God had niet naar zijn gebeden geluisterd. Het licht was uit zijn wereld weggeëbd; er was geen enkel lichtpuntje gebleven. Zij was een donkere woestenij; maar het kwam niet te pas dat een Whalley die zo ver gegaan was nog verder zou leven. Hij moest de prijs betalen.

‘Spring zover u kunt, mijnheer; wij pikken u wel op.’

Zij hoorden hem geen antwoord geven. Doch hun geschreeuw deed hem schijnbaar ergens aan denken. Hij liep tastend terug en zocht tot hij mijnheer Massy’s jasje gevonden had. Hij kon inderdaad zwemmen; mensen die door de maalstroom van een zinkend schip omlaag worden gezogen, komen soms weer aan de oppervlakte en het kwam niet te pas dat een Whalley, die besloten had te sterven, zich door het toeval zou laten verleiden toch nog voor zijn leven te vechten. Hij zou al die stukken ijzer in zijn eigen zak stoppen. Vanuit de boot zagen de anderen de *Sofola*, een zwarte mas-sieve vorm op een zwarte zee, doodstil liggen, vreselijk voorovergeheld. Geen geluid bereikte hun oor. Dan verscheen er, met een diep, vreemd schuifelend geluid, alsof de ketels door de beschotten waren gebroken, en met een zwakke, gedempte knal, waar het schip zich bevonden had een ogenblik een soort smalle zuil, die recht op de zee scheen te staan, als een omhooggerezen rots. Dan verdween ook dat.

Toen de *Sofola* niet op de vastgestelde tijd in Batu Beru terugkwam, begreep mijnheer Van Wijk onmiddellijk dat hij haar nooit meer zou zien. Doch hij hoorde eerst enkele maanden later wat er gebeurd was, toen hij in een inlands vaartuig dat hij van zijn Sultan geleend had, de tocht naar de haven waar de *Sofola* ingeschreven had gestaan gemaakt had, waar men haar bestaan en het officiële onderzoek naar haar vergaan al langzamerhand begon te vergeten.

Het was geen erg merkwaardig of interessant geval geweest, op het feit na dat de kapitein met zijn zinkende schip in de golven was verdwenen. Andere levens waren er niet verloren gegaan; en mijnheer Van Wijk zou nimmer verdere bijzonderheden hebben vernomen, wanneer hij op zekere dag Sterne niet had ontmoet, bijna op precies dezelfde plaats

waar Kapitein Whalley, om de vijfhonderd pond van zijn dochter niet te hoeven aanbreken, zich omgedraaid had om een sampan te nemen die hem aan boord van de *Sofola* zou brengen. Van uit de verte zag mijnheer Van Wijk hoe Sterne hem strak, met zijn ogen knipperend aankeek en zijn hand naar zijn hoed bracht. Zij zochten een rustig plekje in de schaduw van een gebouw (het was een bank), en de stuurman verhaalde hoe de boot met de bemanning ongeveer zes uur na het ongeluk in de baai van Pangu was aangekomen, en hoe zij daar veertien dagen lang in behoeftige omstandigheden hadden doorgebracht voor ze gelegenheid gekregen hadden uit die smerige plaats weg te komen. Het onderzoek had iedereen van elke blaam gezuiverd. Het verlies van het schip werd toegeschreven aan een ongewone richting van de stroom. Er kon onmogelijk een andere oorzaak zijn geweest: alleen op deze wijze was het te verklaren hoe het schip tijdens één hondenwacht zeven mijl oostelijk van haar koers was afgeweken en op een rif gevaren.

‘Een lelijke tegenslag voor mij, mijnheer.’

Sterne streek met zijn tong over zijn lippen en blikte opzij. ‘Ik zou het zo buitengewoon op prijs gesteld hebben om bij u in dienst te zijn getreden, mijnheer. Het kan me nooit genoeg spijten dat het niet doorgedaan is. Maar zo is het nu eenmaal: de een zijn dood is de ander zijn brood. Dit ongeluk zou niet op een geschikter tijdstip voor mijnheer Massy hebben kunnen komen, al had hij het zelf in elkaar gezet. Ik ken geen ander schip dat zo precies op het goede ogenblik naar de kelder is gegaan.’

‘Wat is er van die Massy geworden?’ vroeg mijnheer Van Wijk.

‘Hij, mijnheer? Ha, ha! Hij vertelde me telkens maar weer dat hij van plan was een ander schip te kopen; maar zodra hij het geld in zijn zak had is hij ’s morgens vroeg met de mailboot naar Manilla verdwenen. Ik heb hem tot aan boord achterna gezeten, en hij vertelde me dat hij zo vast als een huis zijn fortuin in Manilla maken ging. Ik kon wat hem betrof naar de bliksem lopen. En toch had hij zo goed als beloofd mij gezagvoerder te maken als ik niet te veel loslaten zou.’

‘U hebt nooit iets gezegd . . .’ begon mijnheer Van Wijk.

‘Ik niet, mijnheer. Waarom zou ik. Ik ben van plan vooruit te komen, maar de doden staan mij niet in de weg,’ zei Sterne. Zijn oogleden knipperden snel, dan sloeg hij ze een ogenblik omlaag. ‘Bovendien, mijnheer, zou het een lelijk zaakje zijn geworden. U hebt mij toen juist iets te lang mijn mond laten houden.’

‘Weet u hoe het kwam dat Kapitein Whalley aan boord is

gebleven? Weigerde hij werkelijk van boord te komen? Kom nu! Of was het misschien een toevallige –'

'Niets van dat all' viel Sterne hem krachtig in de rede. 'Ik zeg u dat ik hem toegilde dat hij overboord moest springen. Hij *moet* die vanglijn eenvoudig zelf losgegooid hebben. Wij schreeuwden hem allemaal toe – dat wil zeggen, Jack en ik. Hij gaf ons zelfs geen antwoord. Het schip was tot het laatste toe zo stil als het graf. Toen sloegen de ketels los, en ging ze de diepte in. Een ongeluk! Niets ervan! Het spel was uit, mijnheer, zeg ik u.'

Dat was alles wat Sterne te vertellen had.

Mijnheer Van Wijk was natuurlijk veertien dagen lang de gast van de club, en daar ontmoette hij de advocaat in wiens kantoor het contract tussen Massy en Kapitein Whalley was getekend. 'Merkwaardige oude man,' zei hij. 'Hij kwam als het ware uit de lucht mijn kantoor binnenvallen, met zijn vijfhonderd pond, en die machinist begerig achter hem aan. En nu is hij op een tikje onverklaarbare wijze verdwenen, net als hij gekomen was. Ik heb hem nooit helemaal precies begrepen. Die Massy was zo doorzichtig als wat, niet? Ik vraag me af of Whalley inderdaad weigerde het schip te verlaten. Het zou dwaas zijn geweest. Hij had er in het geheel geen schuld aan, zoals het hof heeft vastgesteld.'

Mijnheer Van Wijk zei dat hij hem goed gekend had, en hij kon niet geloven dat het zelfmoord zou zijn geweest. Zoiets zou niet gestrookt hebben met wat hij van de man afwist.

'Dat is mijn mening ook,' stemde de advocaat met hem in. De algemene opvatting was, dat de kapitein, in zijn pogingen nog iets van belang te redden, te lang aan boord gebleven was. Misschien de kaart die bewijzen zou dat hij het niet helpen kon, of misschien iets van waarde in zijn hut. De vanglijn van de boot was uit zichzelf losgeraakt, nam men aan. Vreemd genoeg evenwel was die arme Whalley kort voor die reis bij hem op kantoor geweest waar hij een gezegelde brief voor zijn dochter had achtergelaten die, in geval hij kwam te sterven, aan haar doorgestuurd moest worden. Maar het was ook weer niet iets wat men erg ongewoon noemen kon, vooral niet voor een man van zijn leeftijd. Mijnheer Van Wijk schudde zijn hoofd. Kapitein Whalley had eruit gezien alsof hij minstens de honderd zou halen.

'Volkomen waar,' bevestigde de advocaat. 'Die oude knaap zag eruit alsof hij volwassen en met die lange baard ter wereld was gekomen. Ik kon me hem, op een of andere manier, nooit ouder of jonger voorstellen, weet u. Hij had ook iets dat een indruk van grote fysieke kracht wekte. En misschien was dat het geheim wel van zijn merkwaardige persoonlijk-

heid, die iedereen trof die met hem in aanraking kwam. Hij leek niet verwoest te kunnen worden door de plagen en kwalen die een eind aan de rest van ons maken. Zijn bedaalde, plechtig-hoffelijke manier van doen was vol betekenis. Het was alsof hij er zeker van was dat hij voor alles tijd in overvloed had. Ja, hij had iets onverwoestbaars over zich, en uit de manier waarop hij soms praatte zou je opge maakt hebben dat hij er zelf van overtuigd was. Toen hij de laatste keer bij mij kwam met die brief, die hij aan mij wilde toevertrouwen, was hij niet in het minst terneergeslagen. Misschien iets bedachtzamer in zijn praten en zijn manier van doen. Maar niet in het minst terneergeslagen. Zou hij er een voorgevoel van hebben gehad, vraag ik mij af? Misschien! Toch schijnt het mij een armzalig einde toe voor zo'n opvallende figuur.'

'O, ja! Het was een armzalig einde,' zei mijnheer Van Wijk, met zoveel vuur dat de advocaat hem bevreemd aankeek; en later, toen hij afscheid van hem genomen had, merkte hij tegen een kennis op:

'Vreemd iemand, die Hollandse tabaksplanter uit Batu Beru. Weet je iets van hem af?'

'Hopen geld,' antwoordde de bankdirecteur. 'Ik hoor dat hij met de volgende boot naar huis gaat om een maatschappij te vormen om zijn plantages over te nemen. Weer een nieuw tabaksdistrict om te ontginnen. Hij is verstandig, geloof ik. Deze vette tijden blijven niet eeuwig duren.'

Op het Zuidelijk halfrond had Kapitein Whalley's dochter geen enkel voorgevoel dat er iets naars gebeurd was, toen zij de envelop openmaakte die in het handschrift van de advocaat aan haar was geadresseerd. Ze had hem 's middags ontvangen; alle kostgangers waren uit, haar jongen op school, haar man zat boven in zijn grote fauteuil met een boek, met een smal, mager gezicht, tot aan zijn middel in de dekens gewikkeld. Het was stil in huis, en de grauwheid van een bewolkte dag lag tegen de ruiten van drie hoge ramen aan.

In een kale eetkamer, waar het hele jaar door een flauwe etenslucht hing, aan het eind van een lange tafel gezeten, waar een groot aantal stoelen omheen stonden met hun rug dicht tegen de rand van het altijd gedekte blad aan, las zij de eerste zinnen: 'Diepste leedwezen - droeve plicht - uw vader is niet meer - in overeenstemming met zijn instructies - noodlottig ongeval - troost - geen blaam op zijn nagedachtenis . . .'

Haar gezicht was mager, haar slapen waren een weinig weggezonden onder het gladde, zwarte haar, haar lippen bleven vastberaden opengeklemd, terwijl haar donkere ogen gro-

ter werden, tot zij eindelijk met een zachte snik opstond, en zich onmiddellijk bukte om een tweede envelop op te rapen die van haar knieën op de vloer gegleden was.
Zij scheurde hem open, griste de brief eruit . . . en las:

*‘Mijn liefste kind,
Ik schrijf dit nu ik nog leesbaar schrijven kan. Ik doe al mijn best om al het geld dat ik nog over heb voor jou in veiligheid te brengen; ik heb het enkel zo lang gehouden om jou beter van dienst te kunnen zijn. Het is van jou. Het zal niet verloren gaan; niemand zal eraan komen. Er is vijfhonderd pond. Van wat ik heb verdiend heb ik tot nog toe niets achter gehouden. In de toekomst moet ik, als ik in leven blijf, iets achterhouden – een klein beetje – om me bij jou te brengen. Ik moet naar je toekomen. Ik moet je nog eenmaal zien.*

Het is moeilijk in te denken dat jij deze regels ooit onder ogen zult krijgen. God schijnt mij vergeten te zijn. Ik wil jou weerzien – en toch zou de dood een grotere genade zijn. Als je deze woorden ooit lezen mocht, draag ik je op te beginnen met God te danken, dat Hij zich eindelijk barmhartig heeft betoond, want dan zal ik dood zijn, en is alles goed. Mijn lieve kind, ik ben aan het eind van mijn krachten.’

De volgende paragraaf begon met de woorden: ‘Mijn gezichtsvermogen begeeft mij . . .’

Zij las die dag niet verder. Haar hand, waarmee ze het vel papier voor haar ogen hield, zonk langzaam omlaag, en haar slanke gestalte in een eenvoudige zwarte jurk gekleed liep stijf naar het raam. Haar ogen waren droog; geen snik van verdriet of gefluisterd dankwoord steeg van haar lippen naar de hemel op. Het leven was te hard geweest in weerwil van alles wat zijn liefde voor haar gedaan had. Het had haar gevoelens afgestompt. Doch voor de eerste maal in al deze jaren was de ergste bitterheid opgeheven, de drukkende zorgen der armoede, de laagheid van een moeizame worsteling om het dagelijks brood. Zelfs de beeltenis van haar man en haar kinderen scheen in de grijze schemering van haar weg te glijden; het was alleen haar vaders gelaat dat ze zag, alsof hij haar was komen opzoeken, nog even rustig en voornaam als de laatste keer dat ze hem gezien had, doch met iets verheveners en tederders in zijn voorkomen.

Zij liet de ineengevouwen brief tussen de twee knopen van het eenvoudige zwarte lijfje van haar japon glijden, en bleef volkomen roerloos, tot de duisternis viel met haar voorhoofd tegen het venster leunen, hem alle tijd gevend die ze missen kon. Overleden! Was het mogelijk? Mijn God, was het mogelijk? De slag was minder hard aangekomen door de

afstand die er tussen hen gelegen had, door de jaren van afwezigheid. Er waren hele dagen geweest dat ze geen ogenblik aan hem gedacht had – geen tijd had gehad. Maar zij had van hem gehouden, ze voelde dat ze ondanks alles van hem gehouden had.

De bruant

KLETSNAT VAN DE REGEN NAAR BINNENSCHietend, wisselde ik een glimlach en een blik (beide even gepast) met juffrouw Blank in de gelagkamer van 'De Drie Kraaien'. Met een schok bedacht ik onlangs dat juffrouw Blank, als ze nog in leven is, de zestig al gepasseerd moet zijn. Wat vliegt de tijd toch voorbij!

Toen ze zag dat ik mijn blik vragend op de tussenwand van glas en gevernist hout liet rusten, was juffrouw Blank zo vriendelijk om bemoedigend te zeggen:

'Alleen mijnheer Jermyn en mijnheer Stonor zijn maar in de particuliere gelagkamer, met nog een heer die ik nooit eerder gezien heb.'

Ik liep naar de deur van de particuliere gelagkamer. De stem die aan de andere zijde (het was maar een triplex tussenwand) het woord voerde, verhief zich zo luid dat de slotwoorden in al hun gruwelijkheid duidelijk verstaanbaar tot ons doordrongen.

'Die kerel van Wilmot heeft haar gewoonweg de hersenen ingeslagen, en daar heeft hij goed aan gedaan ook!'

Dit onmenselijke gevoel was niet in staat, daar het niets godslasterlijks of onfatsoenlijks inhield, zelfs maar de lichte geeuw te onderdrukken waaraan juffrouw Blank achter haar hand bezig was het grootste deel van haar aandacht te wijden. En ze bleef strak naar de vensterruiten staren, waar de regen langs stroomde.

Toen ik de deur van de particuliere gelagkamer opende vervolgde dezelfde stem in dezelfde wrede trant:

'Ik was blij toen ik hoorde dat iemand haar eindelijk uit de weg geruimd had. Hoewel ik medelijden met die arme Wilmot heb. Hij en ik plachten eenmaal kameraden te zijn. Natuurlijk was het toen met hem gedaan. De zaak was zo duidelijk als het maar kon. Geen enkele manier om er onderuit te komen. Geen kijk op.'

De stem behoorde aan de heer die juffrouw Blank nooit eerder had gezien. Hij had zijn lange benen breeduit op het hardkleed geplant. Jermyn, die voorover leunde, hield zijn zakdoek voor het rooster gespreid. Hij staaarde somber over zijn schouder heen en terwijl ik achter een van de kleine houten tafeltjes schoof knikte ik hem toe. Aan de andere kant van de haard, indrukwekkend kalm en groot, zat mijnheer Stonor, in een ruime Windsor-fauteuil geklemd. Het enige wat klein aan hem was waren zijn korte, witte bakkebaarden. Meters en meters van het allerfijnste blauwe laken (zijn overjas) lagen op een stoel naast hem. En hij moest zojuist een of andere mailboot binnengebracht hebben, want een tweede stoel was bedolven onder zijn zwarte regenjas, ruim als een dekkleed, en van driedubbele geoliede zijde gemaakt, helemaal dubbelgestikt. Een handvalies van de normale grootte dat naast hem op de grond stond leek op een speelgoedkoffertje.

Ik knikte hem niet toe. Hij was een te gewichtig iemand om in die gelagkamer toe te knikken. Hij was een van de oudste officieren van het loodswezen en verwaardigde zich enkel gedurende de zomermaanden af en toe dienst op de kotter te doen. Hij had vele malen het commando gevoerd wanneer koninklijke jachten Port Victoria in of uit moesten. Bovendien schiet je er niets mee op al knik je tegen een monument. En dat was hij precies. Hij sprak niet, hij verroerde zich niet. Hij zat er enkel, zijn knappe oude hoofd omhooggeheven, onbeweeglijk, en bijna meer dan levensgroot. Het was een buitengewoon mooi gezicht. De aanwezigheid van mijnheer Stonor maakte van de oude Jermyn een spichtig, sjofel mannetje, en gaf de praatzame vreemdeling op het hardkleed een dwaas jongensachtig voorkomen. Deze laatste was waarschijnlijk een paar jaar in de dertig, en zeker niet het soort man dat verlegen raakt als hij het geluid van zijn eigen stem hoort, want na mij als het ware met een vriendelijke blik bij zijn gehoor te hebben betrokken, ging hij zonder onderbreking verder:

‘Ik was er blij over,’ herhaalde hij met nadruk. ‘Dat verbaast u misschien, maar u hebt ook niet meegemaakt wat ik met haar meegemaakt heb. Ik kan u vertellen, dat het iets was wat je bijblijft. Natuurlijk ben ik er zelf zonder kleerscheuren afgekomen – zoals u ziet. Maar ze heeft niettemin al haar best gedaan om mij ook klein te krijgen. Het had maar een haartje gescheeld of ze had een flinke, kranige kerel het gekkenhuis ingejaagd. Wat zegt u daar wel van – hè?’

Nog geen ooglid vertrok in mijnheer Stonor’s kolossale gezicht. Monumentaal! De spreker keek mij recht in mijn ogen. ‘Ik placht er ziek van te worden als ik eraan dacht hoe ze de wereld doorging, de een na de ander vermoordend.’

Jermyn bracht de zakdoek nog iets dichter bij het rooster en kreunde. Dat was „eenvoudig een gewoonte van hem. ‘Ik heb haar eens gezien,’ verklaarde hij, met droevige onverschilligheid. ‘Ze had een huis –’

De in tweed geklede vreemdeling draaide zich om en keek verbaasd op hem neer.

‘Ze had drie huizen,’ verbeterde hij op gezaghebbende toon. Maar Jermyn liet zich niet tegenspreken.

‘Ze had een huis, zeg ik,’ herhaalde hij, met een sombere koppigheid. ‘Een groot, hoog, lelijk, wit geval. Je kon het al mijlenver zien – omhoog zien steken.’

‘Inderdaad,’ stemde de ander grif toe. ‘Dat was een idee van de oude Colchester, hoewel hij altijd dreigde haar te laten schieten. Hij was niet langer tegen haar bestand, verklaarde hij; het werd te erg naar zijn zin; hij zou zijn handen van haar aftrekken, ook al kreeg hij nooit een andere meer – enzovoort. En ik wed dat hij haar ook weggedaan zou hebben, alleen – en dat verbaast u misschien – wilde zijn vrouw er niets van horen. Vreemd, niet? Maar met vrouwen weet je nooit hoe ze iets zullen opnemen, en mevrouw Colchester, met haar snor en haar zware wenkbrauwen, stond er voor bekend dat ze zo koppig als een ezels kon zijn. Ze placht in een bruinzijden japon rond te lopen met een grote gouden ketting op haar boezem. Je had haar ‘Kletspraat!’ of ‘Onzin!’ moeten horen snauwen. Ik wed dat ze wist dat ze het anders nooit meer zo zou krijgen. Zij hadden geen kinderen, en hadden nooit ergens een huis aan de wal genomen. Wanneer ze in Engeland was ging ze zolang ergens in een goedkoop hotel of pension. Ik wed dat ze het gerief weer wilde hebben dat ze gewend was. Ze wist heel goed dat ze er enkel maar slechter van kon worden. En bovendien was Colchester, hoewel hij prima voor zijn werk was, niet meer wat je noemt in zijn eerste jeugd, en misschien heeft ze wel gedacht dat hij niet meer zo gemakkelijk een andere te pakken zou kunnen krijgen (zoals hij te zeggen placht). Hoe het ook zij, moeder de vrouw was van oordeel dat het ‘Kletspraat!’ en ‘Onzin!’ was. Ik hoorde de jonge mijnheer Apse zelf een keer in vertrouwen tegen haar zeggen: ‘Ik verzeker u, mevrouw Colchester, dat ik me erg bezorgd begin te maken over de slechte roep die er van haar uitgaat.’ ‘Och,’ zei ze, met haar zware, een beetje schorre lach, ‘als je naar al dat idiote geklets moest luisteren’ – en ze liet Apse al haar valse tanden tegelijk zien – ‘ik verzeker u dat er meer voor nodig is om mij mijn vertrouwen in haar te doen verliezen,’ zei ze.’

Op dit punt stootte mijnheer Stonor, zonder dat zijn geëtsuitdrukking ook maar de geringste verandering onderging, een kort, sardonisch lachje uit. Het klonk heel indruk-

wekkend, maar ik zag de aardigheid er niet van in. Ik keek van de een naar de ander. Op het gelaat van de vreemdeling op het haardkleed lag een weinig innemend lachje.

‘En mijnheer Apse schudde mevrouw Colchester beide handen, hij vond het zo prettig dat hij nu eens een gunstig geluid over hun favoriet hoorde. Al die Apsen, jong en oud, weet u, waren stapelzot op die afschuwelijke, gevaarlijke – ‘Neem me niet kwalijk,’ viel ik hem in de rede, want hij scheen zich uitsluitend tot mij te richten, ‘maar over wie hebt u het in ’s hemelsnaam?’

‘Over de familie Apse,’ antwoordde hij beleefd.

Ik had hier haast een vloek op laten horen. Maar juist op dat ogenblik stak de geachte juffrouw Blank haar hoofd naar binnen en zei dat het rijtuig voorstond, als mijnheer Stonor de trein van drie over elf halen wilde.

Onmiddellijk verhief de oude loods zich in heel zijn machtige omvang en begon zich in zijn jas te hijsen, waarbij zijn borst op ontzagwekkende wijze op en neer bewoog. De vreemdeling en ik schoten spontaan naar voren om hem te helpen, en zodra we hem aanraakten werd hij volkomen kalm. Wij moesten onze armen heel hoog optillen, en ons behoorlijk moeite geven. Het had veel weg van het in een dekkleed hullen van een makke olifant. Met een ‘Dank u, heren,’ dook hij erin en perste zich in grote haast door de deur heen.

Wij glimlachten elkaar vriendschappelijk toe.

‘Ik vraag mij af hoe hij het voor elkaar speelt om zich aan een touwladder op te hijsen,’ zei de man met het tweed pak aan; en de arme Jermyn, die een doodgewone Noordzeeloods was, zonder een officiële rang of welke erkenning ook, een loods uit gunst, kreunde.

‘Hij maakt achthonderd per jaar.’

‘Bent u ook zeeman?’ vroeg ik de vreemdeling, die weer in dezelfde wijdbeense houding van zoëven op het haardkleed stond.

‘Ik placht het te zijn, tot een jaar of wat geleden, toen ik getrouwd ben,’ antwoordde dit mededeelzame individu. ‘Ik ben zelfs voor de eerste keer naar zee geweest op dat zelfde schip waarover we spraken toen u binnenkwam.’

‘Welk schip?’ vroeg ik, verbaasd. ‘Ik heb u helemaal geen schip horen noemen.’

‘Ik heb u zonet haar naam genoemd, mijnheer,’ antwoordde hij. ‘De *Familie Apse*. U hebt toch zeker wel eens van de grote rederij van Apse en Zonen gehoord? Zij hadden een behoorlijk grote vloot. Ze hadden de *Lucy Apse*, en de *Harold Apse*, en *Anne*, *John*, *Malcolm*, *Clara*, *Juliet*, en ga zo maar door – er kwam geen eind aan de *Apsen*. Elke broer,

zuster, tante, neef, vrouw – en grootmoeder, voor zover ik weet – die bij de firma hoorde liet een schip naar zich noemen. En het waren goede, soliede, ouderwetse vaartuigen, die gebouwd waren om een boel te kunnen vervoeren en lang mee te gaan. Ze waren niet van die nieuwerwetse arbeidbesparende apparaten voorzien, maar flink bemand, met volop gezouten vlees en scheepsbescuit aan boord – en zo kon je erop uit om met hard werken de plaats van bestemming te bereiken en weer thuis te varen.’

De ongelukkige Jermyn maakte een goedkeurend geluid, dat als een kreun van pijn klonk. Dat waren de schepen die hij hebben moest. Hij wees er met een smartelijke stem op dat je tegen arbeidbesparende apparaten niet zeggen kon: ‘Zet ’em op, beste kerels!’ Geen arbeidbesparend apparaat zou je op een smerige nacht helpen vrij te komen van een zandbank aan de lij.

‘Nee,’ stemde de vreemdeling in, terwijl hij mij even een knipoogje gaf, ‘de Apsen geloofden er kennelijk ook niet in. Zij behandelden hun mensen goed – beter dan tegenwoordig de gewoonte is, en zij waren ontzettend trots op hun schepen. Er gebeurde nooit iets mee. Deze laatste, de *Familie Apse*, moest net als de andere worden; enkel nog sterker, nog veiliger, nog ruimer en gerieflijker. Ik geloof dat ze wilden dat ze het eeuwig zou uithouden. Ze lieten haar zowel van ijzer als van hout bouwen – teak, groenhart, en haar profiel was iets fabelachtigs. Wanneer een opdracht om een schip te bouwen ooit in een geest van trots gegeven werd, dan was het hier wel. Alles moest het beste van het beste zijn. De kapitein die het langst bij hen in dienst was zou er het gezag over voeren, en het logies dat ze voor hem lieten maken was als een huis op de wal onder een grote, hoge kampanje die bijna tot aan de grote mast kwam. Geen wonder dat mevrouw Colchester niet wilde dat haar man er af ging. Het was het beste onderdak dat ze zolang ze getrouwd was gehad had. Zij was niet bang, die vrouw.

De drukte die er gemaakt werd toen het schip gebouwd werd! Laten we dit een beetje sterker maken, en dat een beetje zwaarder; en kon daarvoor niet beter iets dikkers in de plaats komen. De mensen die haar bouwden werden al haast even gek, en zo groeide ze waar iedereen bij was, maar zonder dat iemand het in de gaten scheen te hebben, uit tot het onhandigste, zwaarste schip van haar klasse. Ze moest 2000 registerton worden, of iets meer; in geen geval minder. Maar wat gebeurde er? Toen ze haar namaten bleek ze maar iets meer dan 1999 ton te zijn. Algemene opschudding! En er werd verteld dat de oude heer Apse, toen men het hem meedeelde, zich zo kwaad maakte, dat hij in bed kroop en

stierf. De oude heer had zich vijf en twintig jaar daarvoor uit de firma teruggetrokken, en was ruim zes en negentig jaar, zodat zijn dood misschien niet zo verbazingwekkend was. Maar toch, mijnheer Lucian Apse was ervan overtuigd dat zijn vader honderd worden zou. Dus misschien kunnen we hem wel bovenaan de lijst zetten. De volgende is de arme duivel van een scheepsbouwer, die die bruuft greep en zijn drukte toen zij van stapel liep. Het werd het te water laten van een schip genoemd, maar ik heb mensen die erbij waren geweest horen zeggen dat je uit het gegil en gejammer en angstig opzij-geren eerder opgemaakt zou hebben dat er een duivel op de rivier losgelaten werd. Ze brak al haar kettingen als touwtjes doormidden en schoot als een furie op de sleepboten die op haar lagen te wachten af. Voor iemand goed en wel in de gaten had wat er ging gebeuren had ze er al een naar de bodem gezonden en een andere moest drie maanden uit de vaart worden genomen om gerepareerd te worden. Een van haar kabels sloeg los, en toen, plotseling – je zou niet hebben kunnen zeggen waarom – liet ze zich zo mak als een lam door de ander tot staan brengen.

Zo was ze nu eenmaal. Je kon er nooit zeker van zijn wat ze het volgende ogenblik zou doen. Er zijn schepen die moeilijk zijn om mee om te gaan, maar over het algemeen kun je erop rekenen dat ze zich op een redelijke manier gedragen. Maar met *dat* schip wist je nooit hoe het zou aflopen, wat je ook met haar deed. Ze was een vals beest. Of misschien was ze ook alleen maar krankzinnig.’

Hij uitte deze veronderstelling op zo’n ernstige toon, dat ik niet nalaten kon te glimlachen. Hij hield op met op zijn onderlip te bijten en vervolgde bijna bruusk:

‘Wat? Waarom niet? Waarom zou er niet iets in haar bouw, in haar lijnen kunnen zijn, dat overeenkomt met . . . Wat is krankzinnigheid? Enkel iets in de samenstelling van je hersenen dat niet helemaal is zoals het moet. Waarom zou er geen krankzinnig schip kunnen zijn – ik bedoel krankzinnig op een schip-achtige manier, zodat je er onder geen enkele omstandigheid zeker van kon zijn dat ze zou doen wat ieder ander verstandig schip als iets heel vanzelfsprekends voor je doen zou. Er zijn schepen die moeilijk te besturen zijn; en schepen waarvan je niet altijd op aan kunt dat ze overstag gaan; andere moet je nauwkeurig in de gaten houden wanneer je in een storm zit; en je hebt ook weer schepen die bij ieder briesje dat er staat te keer gaan alsof het zwaar weer is. Maar dan kun je ervan op aan dat ze zich altijd zo zullen gedragen. Je beschouwt het als een onderdeel van haar karakter, als schip, precies zoals je, wanneer je met een man te maken hebt, rekening houdt met zijn eigenaardigheden.

Maar met haar kon je dat niet. Ze was onberekenbaar. Als ze niet krankzinnig was, dan was ze de kwaadaardigste, geniepigste, wildste bruid die ooit in de vaart was. Ik heb haar in een zware storm twee dagen lang prachtig zien doorvaren, en op de derde op één middag twee maal dwars op de wind zien liggen. De eerste keer wierp ze de roerganger met een smak over het roer heen, maar omdat ze er niet helemaal in geslaagd was om hem te vermoorden, probeerde ze het ongeveer drie uur later nog eens. Ze liet zowel het voorschip als het achterschip onder water lopen, sloeg alle zeilen die we uitgezet hadden kapot, joeg alle matrozen de doodschrik op het lijf, en wist zelfs mevrouw Colchester in die prachtige stuurboordshutten waar ze zo trots op was verscheidene angstige uurtjes te bezorgen. Toen we de bemanning monsterden bleek er een man te mankeren. Overboord geslagen, natuurlijk, zonder dat iemand iets van de arme duivel gezien of gehoord had; en het verbaasde me nog dat er niet meer van ons gegaan waren.

Altijd had ze zoiets. Altijd. Ik heb eens een oude stuurman tegen Kapitein Colchester horen zeggen, dat het zover met hem gekomen was, dat hij bang was zijn mond open te doen om het hindert niet welk bevel te geven. Als ze in een haven lag was ze net zo'n verschrikking als op zee. Je kon er nooit van op aan of ze zou blijven liggen. Bij de minste aanleiding begon ze touwen, kabels, trossen, als lucifers doormidden te breken. Ze was zwaar, plomp, moeilijk te hanteren – maar dat verklaart nog niet haar kwaadaardige karakter, waarom ze steeds zoveel onheil stichtte. Weet u, wanneer ik aan haar denk word ik altijd weer onwillekeurig herinnerd aan de verhalen die je af en toe hoort over het uitbreken van ongeneeslijke krankzinnigen.' Hij keek mij onderzoekend aan. Maar natuurlijk kon ik niet toegeven dat een schip krankzinnig kon zijn.

'In de havens waar men haar kende,' vervolgde hij, 'was men doodsbenuwd als men haar aan zag komen. Het was heel gewoon voor haar om een meter of tien van de stenen beschoeiing van een kademuur af te slaan of het achterste stuk van een houten aanlegsteiger weg te vegen. Ze moet mijlen ketting en honderden tonnen anker verspeeld hebben in de loop der tijd. Wanneer ze een of ander arm, onschuldig schip langs zij aanvoer, had je ik weet niet hoeveel moeite om haar weer terug te slepen. En zelf liep ze nooit schade op – hoogstens een paar krassen hier en daar misschien. Ze hadden gewild dat ze sterk zou zijn. En dat was ze. Sterk genoeg om poolijs mee open te breken. En zoals ze begon ging ze verder. Sinds de dag waarop ze te water gelaten werd, liet ze geen jaar voorbij gaan zonder iemand te ver-

moorden. Ik denk dat de reders er heel wat over getobd en gepiekerd hebben. Maar het was een eigenzinnig stel, al die Apsen; ze wilden niet toegeven dat er iets haperen zou aan de *Familie Apse*. Zij wilden zelfs haar naam niet veranderen. 'Kletspraat en Onzin,' zoals mevrouw Colchester placht te zeggen. Zij hadden haar minstens voor de rest van haar leven ergens een flink eind de rivier op in een droogdok moeten opsluiten, en haar nooit meer zout water laten ruiken. Ik verzeker u, mijn waarde heer, dat ze onveranderlijk op iedere reis die ze maakte iemand vermoordde. Dat wist iedereen. Ze stond er wijd en zijd berucht om.'

Ik gaf uitdrukking aan mijn verbazing over het feit dat een schip met zo'n slechte reputatie ooit een bemanning krijgen kon.

'Dan kent u de zeelui niet, mijn waarde heer. Laat ik u een voorbeeld mogen geven. Op een dag in het dok thuis, terwijl ik een beetje op de bak rondsletterde, zag ik twee eerbare zeerobben aankomen, de een iemand van middelbare leeftijd, kennelijk een bekwaam en rustig man, de ander een stevige, nog vrij jonge kerel. Zij lazen de naam op de boeg en bleven staan om naar haar te kijken. Zegt de oudste van de twee: '*Familie Apse*. Dat is die bloeddorstige rotschuit, Jack, die op iedere reis een man vermoordt. Ik zou me op haar niet laten aanmonstereu – ik zou wel wijzer wezen!' En de ander zegt: 'Als ze van mij was liet ik haar op een zandbank slepen en daar in brand steken – verdraaid als ik het niet deed!' Dan valt de eerste man in: 'Het kan ze wat schelen! Mannen zijn goedkoop, niet!' De jongste spuwde in het water naast haar. 'Ze zouden mij niet krijgen – al betaalden ze me dubbele gage.'

Ze bleven nog een tijdje rondhangen en liepen dan naar het dok toe. Een half uur later zag ik ze alletwee bij ons aan dek, liepen ze de stuurman te zoeken en wilden ze klaarblijkelijk niets liever dan zich laten aanmonstereu. Wat ze ook deden.'

'Hoe verklaart u dat?' vroeg ik.

'Wat denkt u?' antwoordde hij scherp. 'Roekeloosheid! Branie! Om 's avonds tegen al hun kameraden te kunnen pochen: 'Wij hebben zonet op de *Familie Apse* ginds gemonsterd. Ze kan barsten! Wij laten ons door haar niet bang maken.' Niets dan zeemansachtige dwarsdrijverij. Ik heb het hun tijdens de reis zelf gevraagd. Het antwoord van de oudste van hen was: 'Je kunt maar een keer sterven.' De jongste verzekerde mij op spottende toon dat hij wilde zien 'hoe ze het deze keer doen zou.' Maar ik zal u eens wat zeggen; ze had een soort betovering over zich, de bruoet.'

Jermyn, die ieder schip ter wereld gezien scheen te hebben, zei gemelijk:

‘Ik heb haar een keer uit het raam hier de rivier op zien slepen, een groot, zwart, lelijk ding, dat als een grote lijkwagen voorbijschoof.’

‘Ze had iets sinisters in haar voorkomen, niet?’ zei de man in het tweed pak, terwijl hij met een vriendelijke blik op Jermyn neerkeek. ‘Ik koesterde altijd een soort afschuw voor haar. Ze gaf me een vreselijke schok toen ik niet meer dan veertien was, de eerste dag – ja, het eerste uur zelfs – dat ik bij haar aan boord kwam. Vader kwam me wegbrengen en zou tot Gravesend met ons meegaan. Ik was zijn tweede jongen die naar zee ging. Mijn veel oudere broer was toen al officier. Wij kwamen om een uur of elf ’s morgens aan boord en zagen dat het schip klaar lag om met haar kop naar voren het dok uit te komen. Ze had nog geen drie maal haar eigen lengte afgelegd, toen ze, toen de sleepboot haar even aantrok om naar buiten te komen, op een van haar dolle manieren vooruitschoot, en zo’n spanning op de sleepkabel zette – een nieuwe zesduims tros – dat ze voorop geen kans kregen hem op tijd te laten vieren en hij midden-door brak. Ik zag het afgebroken eind hoog de lucht invliegen en het volgende ogenblik sloeg die bruuft haar achterwerk met zo’n klap tegen de kop van de havendam aan dat iedereen op dek op zijn benen stond te wankelen. Zijzelf mankeerde niets. O, nee! Maar een van de jongens die de stuurman de bezaansmast in had gestuurd om iets te doen, kwam – bons – vlak voor me op het kampanjedek terecht. Hij was niet veel ouder dan ikzelf. Wij hadden elkaar een paar minuten tevoren nog toegegrinnikt. Hij moet een beetje zorgeloos te werk zijn gegaan, niet verwachtend dat hij zo’n schok zou krijgen. Ik hoorde hem verschrikt ‘O!’ roepen, met een hoge schelle stem, toen hij voelde dat hij viel, en toen ik snel opkeek zag ik hem helemaal slap worden. Oef! Mijn arme vader zag er maar bedrukt uit toen we in Gravesend afscheid namen. ‘Alles goed met je jongen?’ zegt hij mij strak aankijkend. ‘Ja, Vader.’ ‘Weet je het zeker?’ ‘Ja, Vader.’ ‘Wel, tot ziens dan, mijn jongen.’ Hij heeft me later verteld dat hij me, als ik maar iets gezegd had, op staande voet mee naar huis genomen zou hebben. Ik ben de benjamin van de familie – weet u,’ voegde de man in het tweed pak eraan toe, terwijl hij openhartig glimlachend over zijn snor streek.

Ik beantwoordde deze belangwekkende mededeling met een meewarig gemompel. Hij wuifde achteloos met zijn hand. ‘Dat had iemand volkomen de moed kunnen benemen om naar boven te gaan, weet u – volkomen. Hij viel nauwelijks een halve meter van mij neer, met zijn hoofd op de aanlegbeting. Meteen morsdood. Het had zo’n aardige jongen ge-

leken. Ik had juist staan denken dat wij dikke vrienden zouden worden. Maar dat is nog niet het ergste waartoe die bruit van een schip in staat was. Ik heb drie jaar op haar gediend, en toen werd ik voor een jaar overgeplaatst naar de *Lucy Apse*. De zeilmaker die we op de *Familie Apse* hadden bleek er ook te zitten, en ik herinner me nog dat hij op een avond, nadat we een week op zee geweest waren, tegen me zei: 'Is ze geen gedwee scheepje?' Geen wonder dat we de *Lucy Apse* een lief, gedwee scheepje vonden, na pas van die grote, dolle, wilde bruit te zijn gekomen. Het was er een paradijs. Haar officieren schenen mij de rustigste groep mannen ter wereld toe. Voor mij, die geen ander schip dan de *Familie Apse* kende, was de *Lucy* een soort toervervaartuig dat uit zichzelf deed wat je van haar verlangde. Op een avond werden we stevig achteruit gegooid van recht van voren. In een minuut of tien hadden we haar weer op de wind, de zeilen scherp, de halzen aangehaald, de dekken vrij, en de officier van de wacht vreedzaam tegen de reling aangeleund. De ander zou een half uur lang niet naar het roer geluisterd hebben, haar dekken onder water hebben gezet, de mannen heen en weer gesmakt – krakende rindhouten, knappende schoten, losschietende raas, terwijl iedereen boven de stuipen op zijn lijf had van haar vervloekte roer, dat ze heen en weer gooide op een manier die je de haren te berge deed rijzen. Ik kon er dagen later nog niet over uit.

Wel, ik bracht mijn laatste jaar als stuurmansleerling op dat heerlijke scheepje door – het was heus ook wel een flink schip, maar na die andere zware reus scheen zij maar een stuk speelgoed, zo gemakkelijk kon je ermee omgaan. Ik maakte mijn laatste jaar af en slaagde voor mijn examen; en toen ik net plannen aan het maken was om mij eens drie weken lang echt flink aan de wal te vermaken, kreeg ik aan het ontbijt een brief waarin men mij vroeg of ik op de kortst mogelijke termijn als derde stuurman aan boord van de *Familie Apse* wilde komen. Ik geef mijn bord zo'n zet dat het tot halverwege de tafel vloog; Vader keek over zijn krant op; Moeder hief haar armen verbaasd omhoog, en ik liep blootshoofds ons stukje tuin in, waar ik een uur lang op en neer liep te ijsberen.

Toen ik weer binnenkwam was Moeder de kamer uit en was Vader in zijn grote fauteuil gaan zitten. De brief lag op de schoorsteenmantel.

'Het strekt je tot lof dat zij je het aanbod doen, en het is erg vriendelijk van ze,' zei hij. 'En ik zie ook dat Charles voor een reis tot eerste stuurman van dat schip is benoemd.'

Aan de andere kant stond een P.S., waarin mijnheer Apse dit er eigenhandig aan toegevoegd had en dat ik over het hoofd had gezien. Charles was mijn oudere broer.

‘Ik vind het niet erg prettig om twee van mijn jongens samen op hetzelfde schip te hebben,’ ging Vader op zijn bedachtzame, plechtige manier verder. ‘En ik kan je wel zeggen dat ik het niet erg zou vinden om dat aan mijnheer Apse te schrijven ook.’

Die lieve, oude Vader! Hij was altijd geweldig voor ons. Wat zou u gedaan hebben? Het idee terug te gaan (en nog wel als officier), om dag en nacht door die bruut te worden geplaagd en gekweld, en nooit eens een rustig ogenblik te hebben, maakte me alleen al beroerd. Maar ze was geen schip dat je links kon laten liggen. Bovendien kon je zelfs het waarachtigste excuus niet aanvoeren zonder Apse en Zonen dodelijk te beledigen. De firma, en ik geloof de hele familie tot de oude, ongetrouwde tantes in Lancashire toe, waren hopeloos lichtgeraakt geworden waar het het karakter van dat vervloekte schip betrof. Dit was een situatie waarin je zelfs van je sterfbed ‘Kan onmiddellijk komen’ antwoorden moest als je hun gunst niet net voor je overlijden wilde verspelen. En dat is precies wat ik ook inderdaad antwoordde – telegrafisch, om het meteen afgehandeld te hebben.

Het vooruitzicht op hetzelfde schip te varen als mijn oudere broer vrolijkte mij aanzienlijk op, hoewel het me ook wel een beetje met bezorgdheid vervulde. Zover mijn herinnering reikte was hij altijd erg goed voor mij geweest, en ik beschouwde hem als de kranigste kerel ter wereld. En dat was hij ook. Geen beter officier liep ooit aan dek van een koopvaardijship. Hij was een kranige, sterke, goed gebouwde, gebruide jonge kerel, met bruin haar dat een beetje krulde en een haviksblik. Hij was eenvoudig geweldig. Wij hadden elkaar in geen jaren gezien, en zelfs ditmaal was hij, hoewel hij al drie weken in Engeland was, nog niet thuis geweest, doch had al zijn vrije tijd ergens in Surrey doorgebracht met Maggie Colchester, een nicht van kapitein Colchester, het hof te maken. Haar vader, een boezemvriend van de onze, was in de suikermakelarij, en Charlie had van hun huis een soort tweede thuis gemaakt. Charley’s gezicht had een zeker soort strengheid, die het nooit helemaal verliet, zelfs niet wanneer hij op zijn nogal wilde manier aan het pret maken was.

Hij ontving mij met een schaterend gelach. Hij scheen het denkbeeld dat ik als officier op zijn schip zou komen de grootste grap van de wereld te vinden. Er was een leeftijdsverschil van tien jaar tussen ons, en ik veronderstel dat hij zich mij het best met een schortje voor herinnerde. Ik was een ventje van vier toen hij voor het eerst naar zee ging. Het verbaasde mij te ontdekken dat hij zo luidruchtig kon zijn.

‘Nu zullen we eens zien uit welk hout je bent gesneden,’ riep hij. En hij greep me bij mijn schouder, nam me eens goed op, porde me in mijn ribben, en duwde me zijn hut in. ‘Ga zitten, Ned. Ik ben blij dat ik de gelegenheid heb gekregen jou mee te nemen. Ik zal de laatste hand aan je opleiding leggen, mijn beste derde, vooropgesteld natuurlijk dat je de moeite die ik me voor je geven zal waard zult blijken te zijn. En pomp het om te beginnen goed in je hoofd dat we die bruuft deze reis niemand zullen laten vermoorden. Wij zullen daar eens een eind aan gaan maken.’

Ik zag dat dit hem dodelijke ernst was. Hij praatte op grimme toon over het schip en zei dat we moesten oppassen en ons niet op een onbewaakt ogenblik door een van die vervloekte streken van dat smerige beest laten verrassen.

Hij hield een complete lezing over het speciale zeemanschap dat er voor de *Familie Apse* werd vereist; dan veranderde hij van toon en begon in het wilde weg te praten en de wildste, gekste onzin uit te slaan, tot ik mijn buik vast moest houden van het lachen. Ik kon goed zien dat hij een beetje buiten zichzelf was van vrolijkheid. Dat kon niet door mijn komst komen. Niet in die mate. Maar natuurlijk zou ik er niet over gedroomd hebben om hem te vragen wat er aan de hand was. Ik had behoorlijk veel respect voor mijn broer, dat kan ik u wel vertellen. Maar een paar dagen later werd het me allemaal volkomen duidelijk, toen ik hoorde dat Maggie Colchester de tocht zou meemaken. Oom nam haar in het belang van haar gezondheid een reisje mee.

Ik weet niet wat er aan haar gezondheid gemankeerd zou kunnen hebben. Ze had een prachtige teint en een verdraaide hoop mooi blond haar. Ze gaf niets om wind, of regen, of vliegend schuim, of zon, of een groene zee, of wat ook. Ze was een reuze-aardig, vrolijk meisje met blauwe ogen, maar de manier waarop ze mijn broer brutaliseerde placht me angst aan te jagen. Ik verwachtte altijd dat het op een ontzettende ruzie uit zou draaien. Maar er gebeurde echter niets beslissends tot na we een week in Sydney gelegen hadden. Op een dag steekt Charley, onder etenstijd, zijn hoofd om de hoek van mijn hut. Ik lag vredig op mijn rustbank uitgestrekt een pijp te roken.

‘Kom mee aan de wal met me, Ned,’ zegt hij kortaf, zoals hij meestal sprak.

Ik sprong natuurlijk overeind en volgde hem de valreep over en George Street in. Het was vervloekt heet. ‘Waar ren je in ’s hemelsnaam met me op af, Charley?’ verstoutte ik mij te vragen.

‘Hierheen,’ zegt hij.

‘Hierheen’ was een juwelierszaak. Ik kon me niet voorstellen

wat we daar zouden moeten doen. Het scheen een soort krankzinnige gril. Hij duwt me drie ringen onder mijn neus, die er op zijn grote, bruine palm ontzettend klein uitzagen, en gromde:

‘Voor Maggie! Welke?’

Ik schrok hier een beetje van. Ik kon geen geluid uitbrengen, maar ik wees naar de ring die witte en blauwe vonken schoot. Hij stak hem in zijn vestzak, betaalde hem, en schoot de winkel uit. Toen we weer aan boord kwamen was ik volkomen buiten adem. ‘Geef me de vijf, ouwe jongen,’ hijgde ik. Hij gaf mij een stevige klap op mijn rug. ‘Geef de bootzman de bevelen die je goeddunken, wanneer de matrozen weer aan het werk gaan,’ zegt hij. ‘Ik neem vanmiddag vrij af.’

Toen verdween hij eventjes van dek, maar weldra kwam hij de kajuit uit met Maggie, en het tweetal liep in het openbaar, waar alle matrozen bij waren, de valreep over, om op die afschuwelijke, brandend hete dag, waarop de wolken stof in het rond vlogen, samen een wandeling te gaan maken. Na een paar uur kwamen ze heel bezadigd terug, maar ze schenen niet het flauwste idee te hebben van waar ze geweest waren. In elk geval, dat was het antwoord dat ze tijdens de thee beiden op mevrouw Colchester’s vraag gaven.

Toen had u moeten horen hoe ze tegen Charley uitpakte, met haar stem als van een oude koetsier! ‘Kletspraat. Weet niet waar je geweest bent! Onzin. Je hebt het meisje gewoonweg afgedraafd. Laat het niet weer voorkomen.’

Het was verbazingwekkend hoe gedwee Charley tegenover die oude vrouw kon zijn. Slechts bij een gelegenheid fluisterde hij mij toe: ‘Ik ben verdraaid blij dat ze Maggie’s tante niet is, behalve aangetrouwd dan.’ Maar ik geloof dat hij Maggie te veel haar eigen gang liet gaan. Ze huppelde over het hele schip heen met haar zeilrok aan en een rode Schotse muts op als een helgekleurde vogel op een dorre, zwarte boom. De oude zeerobben plachten in zichzelf te grinniken wanneer ze haar zagen aankomen en boden aan haar te leren knopen en splitsen. Ik geloof dat ze de mannen graag mocht, ter wille van Charley, veronderstel ik.

Zoals u zich wel indenken kunt, werd er aan boord nooit over de duivelse neigingen van dat vervloekte schip gesproken. Niet in de kajuit, in elk geval. Enkel toen we op de thuisreis waren zei Charley een keer in een ondoordacht ogenblik iets over ditmaal met haar voltallige bemanning terugkeren. Kapitein Colchester begon onmiddellijk ongerust te kijken, en die dwaze, fanatieke vrouw viel tegen Charley uit alsof hij iets onfatsoenlijks had gezegd. Ik was zelf volkomen verslagen; en wat Maggie aanging, die be-

greep er niets van, en keek ons met grote ogen aan. Natuurlijk had ze voor we een dag verder waren alles uit me weten te vissen. Zij was iemand tegen wie je heel moeilijk liegen kon.

‘Wat vreselijk,’ zei ze, heel plechtig. ‘Zo veel jonge kerels. Ik ben blij dat de reis bijna om is. Ik zal geen ogenblik rust meer over Charley hebben nu.’

Ik verzekerde haar dat ze zich over Charley niet bezorgd hoefde te maken. Er was meer voor nodig dan dat schip om een zeeman als Charley eronder te krijgen. En dat was ze met me eens.

De volgende dag pikte de sleepboot ons ter hoogte van Dungeness op; en toen de sleepkabel vastgemaakt was, wreef Charley zich in zijn handen en zei op gedempte toon tegen me:

‘We zijn haar te glad af geweest, Ned.’

‘Het ziet er naar uit,’ zei ik, hem grinnikend aankijkend. Het was prachtig weer, en de zee was zo glad als een spiegel. We voeren de rivier op zonder de geringste last, op één keer na, toen de bruit, ter hoogte van Hole Haven, een plotse linge zwenking maakte en bijna een vrachtboot ramde die juist naast de vaargeul voor anker lag. Maar ik stond op het achterschip, om toezicht op het sturen te houden, en gelukkig stond ik er niet bij te slapen. Charley kwam het achterdek op en zijn gelaat stond ernstig bezorgd. ‘Dat scheelde maar een haar,’ zei hij.

‘Dat hindert niet, Charley,’ antwoordde ik opgewekt. ‘Jij hebt haar getemd.’

Wij zouden regelrecht naar het dok gesleept worden. De rivierloods kwam beneden Gravesend aan boord, en de eerste woorden die ik hem hoorde zeggen waren: ‘U kunt het beste uw bakboordsanker onmiddellijk binnen boord halen, mijnheer de stuurman.’ Dit gebeurde terwijl ik naar het voordek liep. Ik zag Maggie vooraan op de bak staan genieten van de drukte en het gewoel en ik verzocht haar naar achteren te gaan, maar natuurlijk sloeg ze geen acht op mijn woorden. Toen kreeg Charley, die druk op de voorsteven in de weer was, haar in de gaten en hij schreeuwde met zijn luidste stem: ‘Maak dat je daar vandaan komt, Maggie. Je staat in de weg.’ Als enig antwoord trok ze een gezicht tegen hem, en ik zag hoe de arme Charley zich om-draaide, om niet te laten zien dat hij in de lach schoot. Ze had een kleur van opwinding bij het vooruitzicht dadelijk weer thuis te zijn, en haar blauwe ogen schenen elektrische vonken in het rond te schieten terwijl ze naar de rivier keek. Een kolenschip was vlak voor ons gedraaid en onze sleepboot had haastig haar machines moeten afzetten om te voorkomen dat ze haar ramde.

In een oogwenk schenen, zoals meestal het geval is, alle schepen in de buurt hopeloos in de knoop te zijn geraakt. Een schoener en een tweemaster hadden samen een kleine aanvaring midden op de rivier. Het was opwindend om naar te kijken, en onze sleepboot hield haar machines ondertussen nog steeds afgezet. Elk ander schip dan die bruit zou zich hebben laten overhalen om een paar minuten rechtuit te blijven doorvaren – maar zij niet! Haar voorsteven begon onmiddellijk te wijken, en ze dreef met de stroom mee opzij, de sleepboot met zich meetrekkend. Ik zag dat er nog geen kwart mijl van ons af een stel kustvaarders voor anker lagen en het leek mij dat ik er goed aan deed de loods erover aan te spreken. ‘Als u haar daartussen laat komen,’ zei ik rustig, ‘vermorzelt ze er een paar voor we haar er weer tussenuit hebben.’

‘Dacht u dat ik dat niet wist!’ schreeuwde hij, snuivend van woede op het dek stampend. En hij haalde zijn fluit te voorschijn om te zorgen dat de sleepboot, die ook aardig wat te stellen had, de kop van het schip weer zo snel mogelijk naar het midden trok. Hij blies als een wildeman, met zijn arm naar bakboord zwaaiend, en weldra konden we zien dat de machines van de sleepboot weer vooruit in werking gezet waren. Haar schoepen karnden door het water, maar het leek wel alsof ze aan het proberen was een rots te slepen – ze kon het schip geen duim opzij krijgen. Opnieuw blies de loods op zijn fluit, en zwaaide met zijn arm naar bakboord. We konden zien dat de schoepen van de sleepboot steeds sneller rondraaiden, met haar flank naar onze boeg toe. Een ogenblik lang hingen sleepboot en schip onbeweeglijk in een menigte beide kanten uit varende schepen, en toen scheurde door de verschrikkelijke spanning waarmee die kwaadaardige, gevoelloze bruit altijd alles belastte de sleepklamp vierkant af. De sleepkabel schoot los, en sloeg de ijzeren berkoenen van de verschansing op de voorsteven een voor een doormidden alsof het pijpjes was waren. Eerst toen bemerkte ik dat Maggie, om beter over ons hoofd heen te kunnen kijken, op het bakboordsanker, dat plat op het dek lag, was gaan staan.

Het was zoals het behoorde op zijn hardhouten onderstel neergelaten, maar er was nog geen tijd geweest om het een keer op te draaien. In elk geval lag het zo volkomen veilig voor het binnenvaren van het dok; maar ik zag onmiddellijk dat het volgende ogenblik de sleepkabel onder de ankerklauw zou slaan. Mijn hart bonsde in mijn keel, doch ondanks mijn hevige schrik vond ik nog tijd om uit te gillen: ‘Spring van dat anker af!’

Maar ik kreeg geen tijd om haar naam te schreeuwen. Ik

geloof niet dat ze me ook maar hoorde. Zodra de tros tegen de ankerklauw sloeg smakte ze tegen de grond; ze stond bliksemsnel weer overeind, doch aan de verkeerde kant. Ik hoorde een afschuwelijk, knarsend geluid, en dan rees het omkantelende anker als een levend wezen omhoog; sloeg zijn grote, ruwe, ijzeren arm om Maggie's middel, scheen haar in een verschrikkelijke liefkozing dicht tegen zich aan te klemmen, en wierp zich dan met haar over de verschansing heen, met een oorverdovend ijzergekletter, dat gevolgd werd door zware, weergalmende slagen die het schip van de boeg tot de achterstevan deden schudden – omdat de ringstopper het gehouden had!

'Wat verschrikkelijk!' riep ik uit.

'Ik placht nog jaren later te dromen van ankers die meisjes beetgrepen,' zei de man in het tweed pak, een tikje heftig. Hij rilde. 'Met een hartverscheurende gil dook Charley haar vrijwel hetzelfde ogenblik nog achterna. Maar, Hemel, hij zag nog geen glimp van haar rode Schotse muts in het water. Niets, totaal niets! In een oogwenk zwermden er een half dozijn boten om ons heen, en hij werd aan boord van een ervan gehesen. Ik, met de bootsman en de timmerman, liet het andere anker haastig uit en bracht het schip op een of andere manier tot stilstand. De loods was volkomen de kluts kwijt. Hij liep handenwringend het kampanjedek op en neer en mompelde in zichzelf: 'Nu vermoordt ze al vrouwen ook! Nu vermoordt ze al vrouwen ook!' Iets anders was er niet uit hem te krijgen.

De schemering viel, gevolgd door een pikzwarte nacht; en over het water turend hoorde ik een lage, droefgeestige roep: 'Schip, ahoy!' Twee jollemannen uit Gravesend voeren langs zij. Zij hadden een lantaren in hun roeiboort, en keken naar de verschansing omhoog, zwiingend de ladder beetgrijpend. Ik zag in de lichtvlek beneden me een grote bos loshangend blond haar.'

Hij rilde opnieuw.

'Nadat het tij was gekeerd, was het lichaam van die arme Maggie van een van de grote meerboeien vlotgedreven,' legde hij uit. 'Ik kroop naar het achterschip, me meer dood dan levend voelend, en slaagde erin een vuurpijl omhoog te schieten – om de andere mannen die op de rivier aan het zoeken waren op de hoogte te brengen. En toen sloop ik als een geslagen hond naar het voorschip, en bracht de nacht op de kieling* van de boegspriet door, om zo ver mogelijk uit Charley's buurt te blijven.'

'Arme kerel!' mompelde ik.

'Ja. Arme kerel,' herhaalde hij peinzend. 'Die bruuw wilde zich haar prooi niet door hem – zelfs niet door hem – af-

handig laten maken. Maar^f hij meerde haar de volgende ochtend in het dok. Waarachtig. Wij hadden geen woord gewisseld – geen enkele blik zelfs. Ik wilde hem niet aankijken. Toen de laatste tros vastgemaakt was bracht hij zijn handen naar zijn hoofd en bleef naar zijn voeten staan staren alsof hij zich iets te binnen trachtte te brengen. De mannen stonden op het opperdek te wachten op de woorden die altijd aan het eind van een reis gesproken worden. Misschien trachtte hij zich die wel te binnen te brengen. Ik nam het voor hem over. ‘Zo is het goed, mannen!’

Ik heb een bemanning nooit een schip zo rustig zien verlaten. Zij glipten achter elkaar de verschansing over, er voor zorgdragend niet te veel lawaai met hun zeemanskisten te maken. Zij keken onze kant op, maar niemand had de moed om naar ons toe te komen om de stuurman een hand te geven zoals de gewoonte is.

Ik volgde hem over heel het verlaten schip heen, waar zich op ons beiden na geen levende ziel bevond, omdat de oude scheepsbewaker zich in de kombuis had opgesloten; allebei de deuren zaten dicht. Plotseling mompelt Charley, met een dolzinnige klank in zijn stem: ‘Ik heb niets meer te maken hier,’ en stapt met mij achter hem aan de valreep over, het dok af, het hek uit, de kant van Tower Hill op. Hij placht bij een fatsoenlijke oude hospita in American Square in de kost te liggen om dicht bij zijn werk te zijn.

Plotseling blijft hij met een ruk staan, draait zich om en loopt recht op mij toe. ‘Ned,’ zegt hij, ‘ik ga naar huis.’ Gelukkig zag ik juist een vigelante en daar wist ik hem nog net op tijd in te krijgen. Zijn benen begonnen het hem te begeven. Bij ons in de vestibule viel hij op een stoel neer, en ik zal nooit Vader en Moeder’s verbijsterde, volmaakt stille gezichten vergeten, zoals ze daar naast hem stonden. Zij begrepen maar niet wat er met hem gebeurd was, tot ik met een betraande stem zei: ‘Maggie is verdronken, gisteren op de rivier.’

Moeder slaakte een lichte kreet. Vader keek van hem naar mij, en van mij naar hem, alsof hij onze gezichten wilde vergelijken – want werkelijk, het was of Charley een heel ander mens was geworden. Niemand verroerde zich; en de arme kerel hief zijn grote, bruine handen langzaam naar zijn keel en scheurde met een enkele ruk alles open – boord, hemd, vest – een volkomen wrak van een man. Vader en ik slaagden er tenslotte in hem boven te krijgen en Moeder week al de tijd dat hij met hersenkoorts lag bijna geen minuut van zijn ziekbed tot ze er tenslotte zelf bijna aan onderdoor gegaan was.’

De man met het tweed pak aan knikte mij veelbetekenend toe.

‘Ach, er was niets met die bruid aan te vangen. Zij was door de duivel bezeten.’

‘Waar is uw broer?’ vroeg ik, verwachtend te horen dat hij dood was. Maar hij was kapitein op een chique stoomboot op de kust van China, en kwam nooit meer thuis nu.

Jermyn slaakte een diepe zucht, en hield de zakdoek, die nu voldoende droog was, tegen zijn rode en beklagenswaardige neus aan.

‘Ze was een vraatzuchtig beest,’ begon de man in het tweed pak weer. ‘De oude Colchester kreeg genoeg van haar en nam zijn ontslag. En wat denkt u dat er gebeurde? Apse & Zonen schreef hem terug of hij niet op zijn besluit wilde terugkomen! Alles om de goede naam van de *Familie Apse* te redden. De oude Colchester ging naar het kantoor en zei dat hij wel het gezag weer op zich wilde nemen maar alleen om met haar de Noordzee op te varen en haar daar te laten zinken. Hij had er haast zijn verstand bij verloren. Hij placht donkergrijs te zijn, maar zijn haar was binnen veertien dagen tijds spierwit geworden. En mijnheer Lucian Apse (ze kenden elkaar sinds hun jonge jaren) deed net alsof het hem niet opgevallen was. Hè? Dat noem ik nog eens verdraasdheid! Dat is nog eens trots!

Zij namen haastig de eerste de beste die zij konden krijgen, uit vrees dat het gerucht dat de *Familie Apse* geen gezagvoerder vinden kon een schandaal zou veroorzaken. Het was een kerel die wel van een lolletje hield, geloof ik, maar hij bleef haar grimmig door dik en dun trouw. Wilmot was zijn tweede stuurman. Een onbezonnen kerel, die net deed alsof alle meisjes hem even koud lieten. Maar in werkelijkheid was hij verlegen. Wanneer een van hen haar pink maar aanmoedigend ophief, was hij door niets en niemand meer tegen te houden. Als leerling was hij een keer in een vreemde haven gedrost achter een vrouw aan, en hij zou toen naar de bliksem zijn gegaan als zijn schipper niet de moeite genomen had om hem op te duikelen en hem eigenhandig uit een of ander verderfelijik huis te sleuren.

Het praatje ging dat men iemand van de firma eenmaal de hoop had horen uitspreken dat het schip spoedig naar de kelder zou gaan. Ik kan nauwelijks geloof hechten aan dit verhaal, tenzij het mijnheer Alfred Apse mocht zijn geweest, van wie de familie geen hoge dunk had. Hij zat ook op kantoor, maar hij werd als een volkomen ondeugdelijk iemand beschouwd, die altijd plotseling wegvloog naar de paardenrennen en dronken thuis kwam. Je zou gedacht hebben dat een schip dat zo vol levensgevaarlijke streken zat op een dag uit pure dwarsdrijfverij ergens aan de grond zou lopen. Maar niets hoor! Ze was van plan het ten eeuwig en dage vol te

houden. Ze rook het eenvoudig wanneer ze in een gevaarlijke zone kwam.'

Jermyn liet een goedkeurend gegrom horen.

'Een schip naar een loods z'n hart, hè?' hoorde de man in het tweed pak. 'Wel, Wilmot was haar te glad af. Hij was de man ervoor, maar zelfs hij had het misschien nog niet klaargespeeld zonder die groenogige gouvernante, of kinderjuffrouw, of wat ze ook geweest mag zijn, van de kinderen van mijnheer en mevrouw Pamphilius.

Dat waren passagiers die ze van Port Adelaide naar de Kaap zou brengen. Welnu, het schip voer de haven uit en lag de rest van de dag buitengaats voor anker. De schipper – gastvrije ziel – had als gewoonlijk een heleboel gasten uit de stad aan boord om een afscheidslunch aan te bieden. Het was vijf uur 's middags voor de laatste boot afvoer naar de wal, en het weer in de golf zag er donker en lelijk uit. Er was geen enkele reden waarom hij al op weg zou gaan. Maar omdat hij iedereen verteld had dat hij die dag vertrok, verbeeldde hij zich dat hij het ook in elk geval doen moest. Maar omdat hij na al die feestelijkheden geen zin had om zich in het donker, met een schrale wind, in de zeeëngten te wagen, gaf hij bevel om het schip met verminderde mars- en fokkezeilen zoveel mogelijk bijgedraaid te houden en tot de ochtend langs de kust op te lopen. Daarna zocht hij zijn kooi op. De stuurman was aan dek, waar harde regenvlagen zijn gezicht bleven schoonspoelen. Wilmot loste hem om middernacht af. De *Familie Apse* had, zoals u opgemerkt hebt, een huis op haar achterdek.'

'Een groot, wit, lelijk ding, dat recht omhoog stak,' mompelde Jermyn droefgeestig, bij de haard.

'Zo is het: een combinatie van een kampanje voor de kajuit-trap en een soort kaartkamer. De regen joeg in vlagen tegen de slaperige Wilmot aan. Het schip deinde toen langzaam zuidwaarts, dicht bij de wind, met de kust een mijl of drie te loever. Je hoefde in dat deel van de golf nergens voor uit te kijken, en Wilmot liep, om zich tegen de regen te schutten, om de kaartkamer heen, waarvan de deur aan die kant openstond. De nacht was zo zwart als een vat koolteer. En toen hoorde hij een vrouwenstem tegen hem fluisteren.

Dat verwenste groenogige meisje van die lui van Pamphilius had de kinderen natuurlijk al een hele tijd geleden in bed gestopt, maar het scheen dat ze zelf niet in slaap kon komen. Ze hoorde acht glazen slaan, en de eerste machinist beneden komen om zijn kooi op te zoeken. Ze wachtte een poosje, trok toen haar peignoir aan en sloop de lege kajuit door en de trap op naar de kaartkamer. Ze ging op de canapé bij de open deur zitten, om een beetje af te koelen, hoogstwaarschijnlijk.

Ik veronderstel dat het, toen ze tegen Wilmot fluisterde, was, alsof iemand een lucifer in die kerel z'n hersenen had afgestoken. Ik weet niet hoe ze zulke dikke maatjes geworden waren. Ik neem aan dat hij haar daarvoor een paar maal aan de wal ontmoet had. Ik ben er niet achter kunnen komen, want toen Wilmot het verhaal vertelde, onderbrak hij het om de twee woorden met een of andere verschrikkelijke vloek. We waren elkaar op de kade in Sydney tegen het lijf gelopen, en hij had een schort van zakkenlinnen voor tot aan zijn kin en een grote zweep in zijn hand. Voerman. Blij alles aan te kunnen pakken wat hem voor de hongerdood bewaarde. Zo was hij aan lager wal geraakt.

Hoe het ook zij, daar stond hij, met zijn hoofd om de hoek van de deur, hoogstwaarschijnlijk ook nog op de schouder van het meisje – als officier van de wacht! Toen de roerganger later zijn getuigenis aflegde zei hij dat hij verscheidene malen geroepen had dat de lamp in het komphuisje uitgegaan was. Het kon hem niets schelen, omdat hij bevel had haar 'op de wind' te houden. 'Ik vond het vreemd,' zei hij, 'dat het schip telkens in de rukwinden afviel, maar ik loefde haar iedere keer weer zo dicht mogelijk op als ik kon. Het was zo donker dat ik geen hand voor ogen zien kon, en de regen viel met emmers op mij neer.'

Doch in werkelijkheid draaide de wind bij iedere vlaag iets meer naar achteren, tot het schip tenslotte recht op de kust aanhield, zonder dat iemand aan boord er ook maar erg in had. Wilmot bekende zelf dat hij een uur lang niet op het standaardkompas was wezen kijken. Er zat ook weinig anders voor hem op! Het eerste wat weer tot hem doordrong was dat de man op de uitkijk moord en brand stond te schreeuwen.

Hij rukte zijn hals los, zegt hij, en gilte tegen hem terug: 'Wat zeg je?'

'Ik geloof dat ik de brekers voor mij uit hoor, mijnheer,' brulde de man, en kwam met de rest van de wacht naar het achterschip gerend, in de 'verschrikkelijkste en verblindendste stortvloed die ooit uit de hemel viel,' zegt Wilmot. Een seconde of zo was hij zo verbijsterd en geschrokken, dat hij zich niet herinneren kon aan welke kant van de baai het schip zich bevond. Hij was geen goed officier, maar hij was niettemin toch een echte zeeman. Hij vermande zich in een oogwenk, en de juiste bevelen rolden haast werktuiglijk uit zijn mond. 'Zo goed mogelijk bij de wind zien te komen en het grootmarszeil en bezaansmarszeil gijpen.'

Het schijnt dat de zeilen werkelijk heen en weer bewogen. Hij kon ze niet zien, maar hij hoorde ze boven zich slaan en klapperen. 'Het gaf niets! Ze ging te langzaam door de

wind,' ging hij verder, terwijl zijn vuile gezicht zich zenuwachtig vertrok en die vervloekte voermanszweep beefde in zijn hand. 'Ze scheen vast te zitten.' En toen hield het geklapper van het zeil boven hem op. Op dit kritieke ogenblik draaide de wind weer met een vlaag naar achteren, vulde de zeilen en zette het schip met een reuze vaart op de rotsen aan de lij. Bij deze laatste streek van haar was ze te ver gegaan. Haar tijd was gekomen – het uur, de man, de zwarte nacht, de verraderlijke rukwinden – de juiste vrouw om een eind aan haar te maken. De bruit verdiende niet beter. Vreemd zijn de wegen der Voorzienigheid. Er is een soort ideële rechtvaardigheid . . .'

De man in het tweed pak keek mij strak aan.

'De eerste rand waar ze over heen ging stroopte de loze kiel van haar af. Rang! De kapitein, die zijn hut kwam uitgerend, zag een vrouw in een roodflanellen peignoir, die krijsend als een papegaai als een krankzinnige om de kajuit heen vloog. De volgende klap deed haar met een smak onder de kajuit-tafel belanden. Hij sloeg ook de roerstem los, zodat het roer overboord vloog, en toen liep die bruit op een hellende, rotsachtige kust, haar kiel openscheurend, tot ze tot staan kwam en de fokkemast als een loopplank over de boeg viel.'

'Iemand bij omgekomen?' vroeg ik.

'Niemand, tenzij je het van die Wilmot zo zou willen noemen,' antwoordde de heer, die juffrouw Blank nooit eerder gezien had, terwijl hij rondkeek waar hij zijn pet gelaten had. 'En voor hem was het minder erg geweest wanneer hij verdronken was. Iedereen kwam veilig aan de wal. De storm arriveerde de volgende dag pas, pal uit het Westen, en sloeg die bruit in verbazend korte tijd aan stukken. Het leek alsof ze inwendig al lang rot was . . .' Hij vervolgde op een heel andere toon: 'De regen is opgehouden. Ik moet zorgen dat ik zo gauw mogelijk thuis kom. Ik woon in Herne Bay – ben vanochtend een fietstochtje wezen maken.' Hij knikte mij vriendelijk toe, en stapte met een zwaaiende pas naar buiten.

'Weet je wie hij is, Jermyn?' vroeg ik.

De Noordzeeloods schudde somber zijn hoofd. 'Stel je voor, een schip op die idiote manier kwijt te raken! O, goede genade! O, goede genade!' kreunde hij treurig, terwijl hij zijn vochtige zakdoek opnieuw als een gordijn voor het gloeiende rooster hield. Toen ik naar buiten stapte wisselde ik een (uiterst gepaste) blik en een (dito) glimlach met de achtenswaardige juffrouw Blank, buffetjuffrouw van 'De Drie Kraaien.'

De geheime deelgenoot

I

AAN MIJN RECHTERHAND STONDEN RIJEN VIS-palen die op een geheimzinnig stelsel van half onder water gelopen bamboehekken leken, op onbegrijpelijke wijze het domein der tropische vissen onderverdelend, en een krankzinnige aanblik biedend alsof ze voor altijd in de steek gelaten waren door een of andere zwerfende vissersstam die nu naar het andere einde van de oceaan was vertrokken; want zover het oog reikte was er geen teken van menselijk leven te ontdekken. Links werden de grondvesten van een groep kale eilandjes, die gedachten aan bouwvallen van stenen muren, torens, en blokhuizen opriepen, door een blauwe zee omlijst die er zelf massief uitzag, zo stil en vlak lag zij beneden mij; zelfs de lichtbaan van de ter kimme nijgende zon glansde effen, zonder die vurige glinstering die op een onmerkbare rimpeling wijst. En toen ik mijn hoofd omgedraaid had om een laatste blik te werpen op de sleepboot die ons zojuist buiten de zandbank voor anker had achtergelaten, zag ik de rechte lijn waar de lage oever de effen zee raakte en beide zo, volmaakt vlak en onopvallend tegen elkaar gelegen, een gladde, half-bruine, half-blauwe vloer vormden onder de enorme koepel van de hemel. Even nietig als de eilandjes in de zee, gaven twee kleine groepjes bomen, een aan elke kant van de enige vlek op de smetteloze voeg, de monding van de Meinam aan, die wij zojuist verlaten hadden op de eerste inleidende etappe van onze weg naar huis; en ver naar achter het land in, was een grotere en hogere boomgroep, de bosschage die de grote Paknam-pagode omgaf, het enige waarop men zijn oog kon laten uitrusten van de vergeefse taak de eentonige, eindeloze horizon te verkennen. Hier en daar gaven een paar verstrooide zilverstukken de kronkelingen van de grote rivier aan en op die welke het dichtste bij was, net binnen de zandbank, verdwenen de schoorsteen en de masten van de sleepboot, die recht op het

land afstoomde, volkomen uit het gezicht, alsof de gevoelloze aarde haar moeiteloos en onbewogen had opgeslokt. Mijn blik volgde de lichte rookwolk uit haar pijp die nu hier, dan daar, boven de vlakke hing, naar gelang de stoom omhoogkringelde, doch steeds flauwer en verder weg, tot ik ze tenslotte achter de mijtervormige heuvel van de grote pagode uit het oog verloor. En toen was ik alleen met mijn schip, dat vooraan de golf van Siam voor anker lag.

Zij dobberde, aan het begin van een lange reis, heel stil in een onmetelijke stilte, de schaduwen van haar rondhouten ver door de ondergaande zon naar het Oosten geworpen. Op dat ogenblik was ik alleen op haar dek. Er klonk geen enkel geluid in haar – en om ons heen was niets dat bewoog, niets dat leefde, geen kano op het water, geen vogel in de lucht, geen wolk in de hemel. In deze ademloze pauze voor de aanvang van een lange reis, schenen wij na te gaan of wij geschikt waren voor een lange en moeilijke onderneming, voor de taak die ons beiden opgelegd was en die wij ver van alle menselijke blikken, met slechts de hemel en de zee als toeschouwer, ten uitvoer moesten brengen.

Er moet een of andere glinstering in de lucht zijn geweest die het gezichtsvermogen bemoeilijkte, want eerst vlak voor de zon ons verliet ontdekte mijn dwalende blik iets achter de hoogste rug van het voornaamste eiland van de groep, dat aan het gevoel van plechtigheid, dat door de volkomen eenzaamheid opgewekt werd, een einde maakte. De vloed der duisternis kwam snel opzetten; en een grote menigte sterren verscheen tropisch-plotseling boven de in schaduw gehulde aarde, terwijl ik talmen bleef het dek te verlaten, mijn hand losjes op de verschansing van het schip gelegd als op de schouder van een vertrouwd vriend. Doch nu al die hemelse lichamen naar je omlaag staarden, was het gedaan met de verkwikkende rust die haar omgang schonk. En er klonken nu ook storende geluiden – stemmen, voetstappen op het voordek; de hofmeester bewoog zich over het opperdek, een bedrijvig-zorgzame geest; een tafelbel rinkelde dringend onder het kampanjedek . . .

Ik vond mijn beide officieren bij de gedekte tafel in de verlichte kajuit op mij staan wachten. Wij gingen onmiddellijk zitten en terwijl ik de eerste stuurman bediende, zei ik:

‘Weet u dat er een schip tussen de eilanden voor anker ligt? Ik zag de toppen van haar masten boven de heuvelrug uitsteken toen de zon onderging.’

Hij hief zijn argeloze, met enorme, veel te grote bakkebaarden begroeide gezicht met een ruk op, en slaakte zijn gebruikelijke uitroep: ‘Drommels, mijnheer! Dat is toch niet waar!’

Mijn tweede stuurman was een rondwangige, zwijgzame jonge man, ernstig voor zijn leeftijd, vond ik; maar toen onze blikken elkaar toevallig kruisten zag ik dat zijn lippen zachtjes trilden. Ik sloeg mijn blik onmiddellijk neer. Het was niet aan mij om aan boord van mijn schip spotten en meesmuilen aan te moedigen. Het moet er dadelijk bij gezegd worden dat ik heel weinig van mijn officieren afwist. Ten gevolge van zekere gebeurtenissen die alleen voor mijzelf van betekenis waren, was ik slechts veertien dagen tevoren met het commando belast. Ook van de matrozen wist ik nog niet veel af. Al deze mannen waren al een maand of achttien tezamen, en mijn positie was die van de enige vreemdeling aan boord. Ik vermeld dit omdat het van enig belang is in verband met hetgeen komen gaat. Maar wat ik vooral voelde was, dat ik een vreemdeling was op het schip; en als ik helemaal eerlijk wil zijn, moet ik erkennen dat ik mijzelf ook in vele opzichten vreemd was. De jongste aan boord (op de tweede stuurman na), en nog onervaren in een positie waar de volle verantwoordelijkheid op rustte, was ik bereid zonder meer aan te nemen dat de anderen voor hun taak geschikt waren. Zij hoefden hun taak slechts naar behoren te vervullen; maar ik vroeg mij af in hoeverre ik trouw zou blijken te zijn aan dat persoonlijkheidsideaal dat iedereen in het geheim van zichzelf opricht.

Ondertussen trachtte de eerste stuurman, met een bijna zichtbare poging tot medewerking van de zijde van zijn ronde ogen en verschrikkelijke bakkebaarden, een theorie over het voor anker liggende schip te ontwikkelen. Zijn overheersende karaktertrek was dat hij alles ernstig in overweging nam. Hij was van een uiterst nauwgezette geestesgesteldheid. Zoals hij zelf placht te zeggen vond hij het prettig 'een gezonde verklaring te vinden' voor practisch alles waarmee hij in aanraking kwam, tot een armzalige schorpioen toe die hij een week geleden in zijn hut had gevonden. Het hoe en waarom van die schorpioen – op welke manier hij aan boord was gekomen en juist zijn hut had uitgezocht inplaats van de provisiekamer (wat een donker vertrek was en een waarvan men zou verwachten dat een schorpioen er meer op gesteld zou zijn), en hoe hij het in 's hemelsnaam voor elkaar gespeeld had om zichzelf in de inktpot op zijn schrijftafel te verdrinken – had hem eindeloos beziggehouden. Het schip tussen de eilanden was iets wat veel gemakkelijker verklaard kon worden; en juist toen wij ons opmaakten van tafel op te staan, gaf hij zijn mening te kennen. Zij was, naar hij zonder twijfel meende, een schip uit Engeland dat te laat was aangekomen. Misschien lag zij zo diep dat zij

de zandbank alleen bij springtij kon oversteken. Daarom was zij een paar dagen in die natuurlijke haven gaan liggen wachten, liever dan op de open rede te blijven.

‘Dat is zo,’ bevestigde de tweede stuurman plotseling, met zijn enigszins schorre stem. ‘Ze heeft een diepgang van meer dan twintig voet. Zij is de *Sephora* uit Liverpool met een lading kolen. Honderddrieëntwintig dagen uit Cardiff.’

Wij keken hem verbaasd aan.

‘De kapitein van de sleepboot vertelde het me toen hij aan boord kwam voor uw brieven, mijnheer,’ legde de jonge man uit. ‘Hij verwacht dat hij haar overmorgen mee de rivier op kan nemen.’

Na ons aldus met de uitgebreidheid van zijn inlichtingen verpletterd te hebben, glipte hij de hut uit. De eerste stuurman merkte spijtig op, dat hij ‘de grillen van die jonge kerel onverklaarbaar vond’. Waarom had hij het ons niet allemaal dadelijk kunnen vertellen, zou hij wel eens willen weten.

Ik hield hem terug toen hij in actie wilde komen. De laatste twee dagen had de bemanning stevig moeten aanpoten, en de afgelopen nacht hadden ze heel weinig slaap gehad. Ik had het pijnlijke gevoel dat ik – een vreemdeling – iets heel ongewoons deed toen ik hem opdracht gaf alle matrozen naar kooi te laten gaan zonder een ankerwacht uit te zetten. Ik stelde voor dat ik zelf tot een uur of een aan dek zou blijven. Dan zou ik me door de tweede stuurman laten aflossen.

- ‘Hij roept de kok en de hofmeester om vier uur,’ besloot ik, ‘en zal dan jullie wekken. Natuurlijk moeten de matrozen bij het minste teken dat er wind komt naar boven om onmiddellijk te kunnen vertrekken.’

Hij verborg zijn verbazing. ‘Heel goed, mijnheer.’ Toen hij de kajuit uit was stak hij bij de tweede stuurman zijn hoofd om de hoek om hem op de hoogte te brengen van mijn ongehoorde gril om zelf vijf uur ankerwacht te lopen. Ik hoorde de ander zijn stem ongelovig verheffen. ‘Wat? De Kapitein zelf?’ Dan nog wat gemompel, een deur die dicht-sloeg, daarna een tweede. Enkele ogenblikken later ging ik aan dek.

Het feit dat ik hier vreemd was, waardoor ik niet slapen kon, had mij deze ongewone regeling ingegeven, alsof ik verwachtte in die eenzame uren van de nacht op goede voet te raken met dit schip waarvan ik niets afwist en dat bemand werd door mensen van wie ik nauwelijks meer had kunnen vertellen. Aan een aanlegsteiger gemeerd, als ieder schip dat voor de wal ligt met een wirwar van niets met elkaar uitstaande hebbende dingen bezaaid, door allerlei niets met elkaar uitstaande hebbende mensen van de wal overstroomd,

had ik haar nog maar nauwelijks behoorlijk gezien. Nu scheen, zoals ze daar aan kant gebracht klaar lag om te vertrekken, het uitgestrekte opperdek mij onder de sterren heel mooi toe. Heel mooi, heel ruim voor haar omvang, en heel uitnodigend. Ik daalde de kampanje af en liep met ferme pas over het middeldek, terwijl ik mij de komende vaart door de Maleise Archipel, de Indische Oceaan en de Atlantische Oceaan vast in mijn verbeelding trachtte voor te stellen. Alle stadia ervan waren mij oververtrouwd, elke eigenaardigheid, elke keuze waarvoor ik onderweg geplaatst zou kunnen worden – alles . . . behalve de nieuwe verantwoordelijkheid welke het gezagvoerderschap met zich mee bracht! Maar ik schepte moed uit de verstandige gedachte dat het schip als andere schepen was, de mannen als andere mannen, en dat het niet waarschijnlijk was dat de zee speciale verrassingen in petto hebben zou om mij in verwarring te brengen.

Toen ik deze troostrijke slotsom bereikt had, kwam ik op de gedachte dat ik wel eens een sigaar kon opsteken en ging naar beneden om er een te halen. Alles was er doodstil. Iedereen in het achterste deel van het schip was in diepe rust verzonken. Ik stapte de kampanje weer op, mij in die warme, windstille nacht in mijn pyama, op mijn blote voeten, en met een brandende sigaar in mijn mond, weldadig op mijn gemak voelend, en voelde, toen ik naar voren liep, haast de tastbaar diepe stilte die op het voorste deel van het schip heerste. Enkel toen ik voorbij de deur van de bak kwam hoorde ik binnen iemand diep en rustig en vol vertrouwen zuchten. En plotseling verheugde ik mij over de grote veiligheid die er op zee heerste, vergeleken bij de onrust op het land, over het feit dat ik dit leven gekozen had waar men niet in verzoeking gebracht werd en dat geen verontrustende problemen opwierp, dat een elementaire morele schoonheid bezat die het dankte aan de absolute oprechtheid van de bekoring die ervan uitging en aan de grote doelbewustheid die er een onafscheidelijk deel van uitmaakte.

Het ankerlicht in het voorwant brandde met een heldere, rustige, als het ware symbolische vlam, zuiver en vol vertrouwen in de geheimzinnige schaduwen van de nacht. Toen ik langs de andere zijde van het schip naar achteren liep, bemerkte ik dat de touwladder, die men ongetwijfeld had laten zakken voor de kapitein van de sleepboot toen hij onze post kwam halen, nog niet binnengehaald was, zoals al lang gebeurd had moeten zijn. Ik ergerde mij hierover, want nauwgezetheid in kleinigheden is de ziel der discipline zelve. Dan bedacht ik dat ikzelf mijn officieren naar hun kooi gestuurd had en daardoor dus zelf oorzaak was geweest dat

de ankerwacht niet formeel was uitgezet en dingen die nog hadden moeten gebeuren achterwege gebleven waren. Ik vroeg mijzelf af of het eigenlijk ooit wel verstandig was om zelfs uit het welwillendste oogmerk de vaste routine die er op een schip heerste in de war te brengen. Misschien vond men mij wel excentriek, doordat ik dit gedaan had. De hemel mocht weten welke 'verklaring' mijn stuurman met zijn idiote bakkebaarden voor mijn gedrag zou vinden, en wat de hele bemanning van deze weinig vormelijke houding van hun nieuwe kapitein denken zou. Ik was nijdig op mijzelf.

Het was echter niet uit wroeging, doch als het ware volkomen werktuigelijk, dat ik ertoe overging de ladder zelf binnen te halen. Nu is een dergelijke touwladder maar een licht ding dat je gemakkelijk ophijst, doch de krachtige ruk die ik eraan gaf en waardoor hij meteen boven had moeten zijn had enkel tot gevolg dat er een volkomen onverwachte schok door mijn lichaam ging. Wat bliksems . . . Ik was zo verbijsterd door de onbeweeglijkheid van die ladder dat ik stokstijf bleef staan, en net als die stomme stuurman van me naar een verklaring voor het vreemde feit begon te zoeken. Het slot was, natuurlijk, dat ik mijn hoofd over de reling stak.

De zijkant van het schip wierp een ondoorzichtige schaduwgordel op de donkere, glasachtige glinstering van de zee. Doch ik zag onmiddellijk iets langs en bleeks vlak bij de ladder drijven. Voor ik enige gissing kon maken speelde een zwakke, fosforescerende lichtflikkering, die plotseling van het naakte lichaam van een man af scheen te komen, over het slapende water als het weerlichten van een zomers onweer aan de avondhemel. Met een kreet van verbazing zag ik eensklaps een paar voeten, twee lange benen, een brede, blauwbleke rug die tot aan de nek in een groene, lijkachtige gloed was ondergedompeld. Een hand greep juist even onder water de onderste sport van de ladder beet. Alleen een hoofd zag ik nergens. Een lijk zonder hoofd! De sigaar gleed met een zacht plonsje uit mijn opengevallen mond en doofde met een sissend geluid dat in de volkomen stilte die overal heerste duidelijk hoorbaar was. Dit was waarschijnlijk de reden dat hij zijn gelaat ophief, een vaagbleke ovaal in de schaduw langs zij. Maar zelfs toen kon ik beneden me nog maar nauwelijks de vorm van zijn zwartharige hoofd uitmaken. Dat was echter juist voldoende om het afschuwelijke, ijskoude gevoel in mijn borst te doen verdwijnen. Ook met doellose uitroepen was het gedaan. Ik klom enkel op de waardeloze mast en leunde zover ik kon over de reling heen, om mijn blik zo dicht mogelijk bij dat langs zij drijvende mysterie te brengen.

Terwijl hij aan de ladder hing, als een zwemmer die even uitrust, speelde het lichten van de zee bij iedere beweging die hij maakte om hem heen; en het gaf hem een griezelig, zilverig, spookachtig voorkomen. Hij hield zich ook zo stom als een vis. Hij maakte evenmin aanstalten om het water uit te komen. Het was onbegrijpelijk dat hij niet probeerde aan boord te komen, en de wantrouwige gedachte dat hij dat misschien niet wilde was vreemd verontrustend. En mijn eerste woorden werden dan ook door die veronrustende onzekerheid ingeven.

‘Wat scheelt eraan?’ vroeg ik, op mijn normale toon, naar het gezicht starend dat precies onder het mijne omhoogkeek.

‘Kramp,’ antwoordde het, zonder stemverheffing. Dan voegde het er een tikje bezorgd aan toe: ‘Hoor eens, het is niet nodig dat je nog iemand roept.’

‘Ik was het ook niet van plan,’ zei ik.

‘Ben je alleen aan dek?’

‘Ja.’

Ik kreeg op de een of andere manier de indruk dat hij op het punt stond de ladder los te laten om uit mijn gezichtskring te zwemmen – even geheimzinnig als hij gekomen was. Doch voorlopig wilde dit wezen dat van de bodem der zee scheen te zijn omhooggerezen (en dat was in ieder geval het land dat zich het dichtst bij het schip bevond) alleen maar weten hoe laat het was. Ik vertelde het hem. En hij ging, beneden mij, voorzichtig verder:

‘De kapitein is zeker al naar kooi, veronderstel ik?’

‘Ik weet wel zeker van niet,’ zei ik.

Hij scheen in tweestrijd te verkeren, op het bittere, twijfelende gemompel af te gaan dat ik hoorde. ‘Wat schiet ik ermee op?’ Zijn volgende woorden scheen hij er aarzelend en met moeite uit te brengen.

‘Hoor eens, beste vriend, zou je hem zachtjes kunnen gaan halen?’

Ik vond dat het ogenblik was gekomen om hem te laten weten wie ik was.

‘Ik ben de kapitein.’

Ik hoorde juist boven de waterspiegel ‘Alle drommels!’ fluisteren. Het warrelende water om zijn ledematen heen schoot fosforescerende vonken omhoog. Zijn andere hand greep de ladder beet.

‘Mijn naam is Leggatt.’

De stem klonk rustig en vastberaden. Een flinke stem. De kalmte van die man had mij op een of andere manier mijn zelfbeheersing ook volkomen hergeven. Ik merkte heel rustig op: ‘U moet een goed zwemmer zijn.’

‘Ja. Ik ben sinds negen uur practisch aan een stuk in het water geweest. De vraag is nu of ik deze ladder los zal laten en doorzwemmen tot ik van uitputting zink, of – hier aan boord komen.’

Ik voelde dat dit niet zomaar een paar wanhopige woorden waren, doch dat het om een werkelijke keuze ging waarvoor een sterke ziel zich gesteld zag. Ik had hieruit moeten opmaken dat hij nog jong was; het is immers slechts de jeugd die ooit door zulke duidelijk omlinjnde alternatieven geconfronteerd wordt. Doch op dat ogenblik was het zuiver intuïtie van me. Er was al een geheimzinnige band tussen ons ontstaan – ondanks die zwijgende, duistere, tropische zee. Ik was eveneens jong; jong genoeg om niets terug te zeggen. De man in het water begon plotseling de ladder op te klimmen, en ik haastte mij van de reling vandaan om wat kleren te halen.

Voor ik de kajuit inging bleef ik in de gang, onderaan de trap, staan luisteren. Er klonk een zwak gesnurk door de gesloten deur van de hut van de eerste stuurman. De deur van de tweede stuurman stond op de haak, maar de duisternis die binnen heerste was volkomen geluidloos. Hij was eveneens jong en kon slapen als een os. Bleef de hofmeester over, maar het was niet waarschijnlijk dat die wakker worden zou voor hij geroepen werd. Ik haalde een pyama uit mijn kajuit en zag, toen ik aan dek terugkwam, de naakte, uit zee gekomen man op een luik zitten, met zijn ellebogen op zijn knieën en zijn hoofd in zijn handen, witglinsterend in de duisternis. In een oogwenk had hij zijn natte lichaam in een pyama van dezelfde grijsgestreepte stof als ik droeg gestoken en volgde hij me als mijn dubbelganger over de kampanje. Samen begaven we ons zwijgend, op blote voeten, naar het achterschip.

‘Wat is er gebeurd?’ vroeg ik, op gedempte toon, terwijl ik de lamp uit het kompasshuisje nam en omhooghield om zijn gezicht te kunnen zien.

‘Een lelijke zaak.’

Hij had tamelijk regelmatige trekken; een flinke mond; lichte ogen onder nogal zware, donkere wenkbrauwen; een glad, vierkant voorhoofd; gladde wangen; een kleine, bruine snor en een goedgevormde, ronde kin. De uitdrukking die ik bij het licht van de opgeheven lamp op zijn gelaat zag liggen was peinzend en gespannen; als van iemand die lange tijd eenzaam had zitten piekeren. Mijn pyama paste hem precies. Een stevige jonge kerel van hoogstens vijf en twintig. Hij klemde een rij gelijkmatige witte tanden over zijn onderlip heen.

‘Ja,’ zei ik, de lamp weer in het kompasshuisje terugzettend.

De warme, zware, tropische nacht sloot zich opnieuw boven ons samen.

‘Er ligt een schip ginds,’ mompelde hij.

‘Ja, dat weet ik. De *Sephora*. Wist je dat wij hier lagen?’

‘Had geen idee. Ik ben haar stuurman . . .’ Hij zweeg even en verbeterde dan: ‘Of liever gezegd: dat was ik.’

‘Ahal iets niet in de haak?’

‘Tets heel erg niet in de haak, ja. Ik heb een man gedood.’

‘Wat bedoel je? Nu net?’

‘Nee, onderweg. Weken geleden. Negen en dertig Zuid. Als ik een man zeg —’

‘Vlaag van drift,’ opperde ik vol vertrouwen.

Het vage, donkere hoofd, dat veel op het mijne leek, scheen nauwelijks zichtbaar te knikken boven het spookachtige grijs van mijn pyama. Het leek alsof ik mij in het duister tegenover mijn beeld in een sombere en onmetelijk grote spiegel zag geplaatst.

‘Een fraai iets om te moeten bekennen voor een jongen van de Conway,’ mompelde mijn dubbelganger duidelijk verstaanbaar.

‘Ben je op de Conway geweest?’

‘Ja,’ zei hij, alsof hij schrok. Dan voegde hij er langzaam aan toe: ‘U ook misschien . . .’

Dat was inderdaad het geval; maar omdat ik een paar jaar ouder was, was ik al van dat opleidingsschip weg voor hij was gekomen. Nadat wij snel de data uitgewisseld hadden zwegen wij beiden; en ik dacht plotseling aan mijn absurde stuurman met zijn ontzettende bakkebaarden en zijn ‘Drommels mijnheer — dat is toch niet waar’, een zegswijze die kenmerkend was voor het peil van zijn intellect. Ik kreeg enige indruk van de richting waarin de gedachten van mijn dubbelganger zich bewogen, toen hij zei:

‘Mijn vader is dominee in Norfolk. Kunt u mij op die beschuldiging voor een rechter en een jury zien? Ik zelf zie de noodzaak er niet van in. Er zijn kerels die een engel uit de hemel . . . En dat ben ik stellig niet. Hij was een van die mensen die de hele tijd schijnen over te lopen van een dwaas soort verdorvenheid. Ellendige duivels die eigenlijk helemaal niet in leven hoorden te zijn. Hij wilde zijn plicht niet doen en hij wou niet dat een ander de zijne deed. Maar wat heb je aan al dat gepraat! U kent dergelijke kwaadaardig-grauwende hondsvotten ook wel . . .’ Hij beriep zich op me alsof onze ervaringen even eender waren geweest als onze kleren nu. En inderdaad kende ik ze, de verpestende en gevaarlijke invloed die er van een dergelijk iemand uitging, en waartegenover men betrekkelijk machteloos stond. Ik dacht er niet aan hem om bijzonderheden te vragen, en hij

vertelde mij het verhaal in grove lijnen, in bruuske, on-samenhangende zinnen. Meer was ook niet nodig. Ik zag het allemaal voor mijn ogen gebeuren alsof ikzelf in die andere pyama gezeten had.

Het gebeurde terwijl we, bij het vallen van de avond, een gereefd fokkezeil aan het zetten waren. Een gereefd fokkezeil! U snapt wat voor weer het was. Het enige zeil dat we nog over hadden om het schip varende te houden; dus u kunt wel raden hoe het al dagenlang geweest moest zijn. Het was een angstig karweitje, en hij begon weer op zijn vervloekt onbeschaamde manier tegen me te keer te gaan terwijl we met de schoot bezig waren. Ik had door dat verschrikkelijke weer waaraan geen eind scheen te komen veel te veel van mijzelf gevergd. Het was eenvoudig verschrikkelijk, zeg ik u – en het schip was diepgeladen. Ik geloof dat de kerel half gek was van benauwdheid. Het was geen tijd om hem op een hoffelijke manier terecht te wijzen, dus draaide ik mij om en velde hem als een os. Hij sprong overeind en vloog mij naar de keel. We hadden elkaar juist te pakken toen een geweldige stortzee over het schip heensloeg. Alle matrozen zagen hem aankomen en vlogen het want in, maar ik had hem bij zijn keel en bleef hem als een rat heen en weer schudden, terwijl de mannen boven ons: 'Kijk uit! Kijk uit!' gilden. Dan een geraas alsof de hemel naar beneden was gekomen. Ik heb me laten vertellen dat er tien minuten lang nauwelijks iets van het schip te zien was – enkel de drie masten en een stuk van de bak en van de kampanje waar de schuimende golven overheen spoelden. Het is een wonder dat ze ons nog gevonden hebben, we waren samen achter de betingen van de fokkebras bekneld geraakt. Het is duidelijk dat het mij ernst was, want ik had hem nog steeds bij zijn keel beet toen ze ons opraapten. Hij zag zwart in zijn gezicht. Het was te veel voor hen. Het schijnt dat ze, terwijl wij elkaar nog steeds omklemd hielden, als een troep krankzinnigen moord en brand schreeuwend met ons naar het achterschip zijn gerend en de kajuit binnengestormd. En onderwijl voer het schip wat ze kon om het leven eraf te brengen, maar het bleef een dubbeltje op zijn kant, elk ogenblik leek het alsof haar laatste seconde geslagen was, er stond een zee waarvan de aanblik alleen al voldoende was om je grijze haren te bezorgen. Ik heb begrepen dat de Kapitein net zo erg begon te tieren als de rest. De man had ook in meer dan een week niet geslapen, en om middenin een woedende storm ook dit nog op zijn lijf te krijgen, was genoeg om hem dol te maken. Het verbaast mij nog dat ze me, nadat ze het lijk van hun fraaie scheepsmakker uit mijn vingers losgemaakt hadden, niet meteen over boord hebben gesmeten.

Het viel nog helemaal niet mee om ons van elkaar te krijgen, heb ik gehoord. Echt een lief verhaaltje voor een oude rechter en een achtenswaardige jury, niet? Het eerste wat ik hoorde toen ik weer bijkwam was het angstaanjagende huilen van die eindeloze storm en daarbovenuit de stem van de ouwe. Hij hing over mijn kooi heen en staarde me vanonder zijn zuidwester uit in mijn gezicht.

‘Mijnheer Leggatt, u hebt een matroos gedood. U kunt niet langer als eerste stuurman van dit schip dienstdoen.’

Hij deed zijn best om zijn stem gedempt te houden, wat haar eentonig deed klinken. Hij legde een hand op de rand van de koekoek om zich in evenwicht te houden, en verroerde al die tijd verder geen vin, voorzover ik zien kon. ‘Een echt lief verhaaltje voor als je ergens netjes op theevisite gaat,’ besloot hij op dezelfde toon.

Ik hield mij ook met een hand aan de koekoek beet; voor zover ik wist verroerde ik evenmin een vin. Wij bevonden ons minder dan een voet van elkaar vandaan. Ik bedacht plotseling dat ‘Drommels – dat meent u toch niet’, als hij zijn hoofd boven de kampanje zou uitsteken en ons in het oog kreeg denken zou dat hij dubbel zag, of zich verbeelden dat hij het voor zijn ogen zag spoken; dat de vreemde Kapitein rustig een praatje bij het wiel maakte met zijn eigen grijze geest. Ik bedacht angstig dat ik iets dergelijks in elk geval moest zien te vermijden. Ik hoorde de ander op kalmerende, gedempte toon verdergaan.

‘Mijn vader is dominee in Norfolk,’ zei hij. Hij was klaarblijkelijk vergeten dat hij me al met dit belangrijke feit op de hoogte had gebracht. Inderdaad: een echt lief verhaaltje. ‘Je kunt beter maken dat je in mijn salon komt,’ zei ik, terwijl ik mij met steelse passen in beweging zette. Mijn dubbelganger volgde mijn voorbeeld; onze blote voeten maakten geen geluid; ik liet hem binnen, deed de deur zorgvuldig dicht en keerde, na de tweede stuurman geroepen te hebben, naar het dek terug om te wachten tot ik afgelost zou worden.

‘Nog niet veel tekenen die erop wijzen dat het binnenkort zal gaan waaien,’ merkte ik op, toen hij aankwam.

‘Nee, mijnheer. Nog niet veel,’ stemde hij slaperig met zijn schorre stem toe, die maar net eerbiedig genoeg klonk, terwijl hij ternauwernood een geeuw wist te onderdrukken.

‘Wel, dat is alles waar je naar uit hoeft te kijken. Je kent je instructies.’

‘Ja, mijnheer.’

Ik liep een paar maal het kampanjedek op en neer en zag dat hij met zijn ellebogen op de weeflijnen van het bezaanstuig leunend naar voren staarde; dan begaf ik mij naar beneden.

Het zwakke gesnurk van de eerste stuurman ging nog steeds vreedzaam door. De kajuitlamp brandde boven de tafel waarop een vaas met bloemen stond, een beleefde attentie van de victualiehandelaar van het schip – de laatste bloemen die we de eerste drie maanden, en vermoedelijk nog langer, zien zouden. Twee trossen bananen hingen symmetrisch omlaag, een aan elke kant van de roerkoker. Er was niets veranderd op het schip, behalve dat twee pyama's van de kapitein gelijktijdig in gebruik waren, een roerloos in de kajuit, de ander al niet veel meer beweging makend in de salon. Ik moet er hier even op wijzen dat mijn hut de vorm van de hoofdletter L had, en dat de deur zich in de hoek van de kortste zijde bevond. Aan de linkerhand stond een rustbank, rechts was de kooi; mijn schrijfflessenaar en de chronometertafel bevonden zich tegenover de deur. Maar wanneer iemand hem open deed zag hij tenzij hij helemaal naar binnenstapte niets van wat ik de lange (of verticale) zijde van de letter noemen zal. Daar stonden een paar scheepskisten met een boekenkast erop; en aan haken in de muur hingen wat kleren, een paar dikke jassen, petten, een oliejas, en dergelijke. Achterin bevond zich een deur die naar mijn badkamer leidde, die men ook direct vanuit de salon kon binnengaan. Maar die ingang werd nooit gebruikt.

De geheimzinnige zwemmer had ontdekt welke voordelen deze speciale vorm bood. Toen ik mijn kamer binnenkwam, die sterk verlicht werd door een grote lamp in het beschot die aan een paar kompasbeugels boven mijn schrijfflessenaar hing, zag ik hem nergens, tot hij rustig achter de jassen vandaan stapte die in het hoekgedeelte hingen. 'Ik hoorde iemand rondlopen en ben toen dadelijk daarin gegaan,' fluisterde hij.

Ik sprak eveneens op gedempte toon.

'Het is niet waarschijnlijk dat iemand hier binnen zal komen zonder eerst te kloppen en toestemming te hebben gekregen.'

Hij knikte. Zijn gelaat zag mager en de gebruide huidskleur was verbleekt, alsof hij ziek geweest was. En geen wonder. Hij was, zoals ik weldra hoorde, bijna zeven weken lang in zijn hut onder arrest gehouden. Doch zijn ogen en zijn gelaatsuitdrukking hadden niets ziekelijks. In werkelijkheid leek hij helemaal niet op me; maar toch, zoals we daar fluisterend, onze hoofden bijeengestoken en met onze rug naar de deur, over mijn kooi geleund stonden, zou iedereen die de brutaliteit zou hebben gehad stiekem naar binnen te gluren, op de griezelige aanblik zijn vergast van een tweevoudige kapitein die druk met zijn andere ik stond te fluisteren.

‘Maar dat verklaart allemaal nog niet hoe je aan onze touwladder kwam te hangen,’ informeerde ik, op de nauwelijks verstaanbare fluisterton waarvan we ons bedienden, nadat hij me nog wat meer verteld had over wat er aan boord van de *Sephora* gebeurd was, nadat de storm was gaan luwen.

‘Toen we Java in zicht kregen had ik zes weken tijd in overvloed gehad om over al die dingen na te denken. Zes weken lang had ik nergens anders gelegenheid voor gekregen, behalve dat ik elke avond een uur of zo op de bak mocht rondlopen.’

Zijn stem klonk fluisterend, terwijl hij met zijn armen op de rand van mijn kooi leunend, door de open patrijspoort keek. En ik kon me volkomen indenken tot welke slotsom al deze overpeinzingen hem hadden gevoerd – en dat hij er telkens weer koppig toe moest zijn teruggekeerd; iets wat mijzelf volslagen onmogelijk zou zijn geweest.

‘Ik berekende dat het donker zou zijn voor we het land dicht genaderd waren,’ ging hij verder, zo zachtjes dat ik, hoewel we vlak naast elkaar stonden, onze schouders elkaar bijna raakten, moeite had om hem te verstaan. ‘Dus vroeg ik de ouwe te spreken. Het leek wel alsof hij altijd doodziek was wanneer hij me op kwam zoeken – alsof hij me niet in mijn gezicht kon kijken. Weet u, dat fokkezeil was het behoud van het schip. Ze lag te diep om het met kale masten nog lang uitgehouden te hebben. En ik was het die er voor hem in geslaagd was om het te zetten. Hoe het ook zij, hij kwam. Toen ik hem in mijn hut had – hij was bij de deur blijven staan en keek mij aan alsof de strop al om mijn hals hing – vroeg ik hem ronduit om die nacht wanneer het schip door Straat Soenda voer, de deur van mijn hut niet op slot te doen. Ter hoogte van Kaap Anjer zou de kust van Java minder dan twee of drie mijl van mij af zijn. Meer verlangde ik niet. Het tweede jaar dat ik op de *Conway* was had ik een prijs met zwemmen gewonnen.’

‘Dat geloof ik graag,’ fluisterde ik.

‘God mag weten waarom ze me iedere nacht opsloten. Aan sommige van hun gezichten te zien zou je gedacht hebben dat ze bang waren dat ik ’s nachts over het schip zou spoken, links en rechts mensen worgend. Ben ik een onmenselijke moordenaar? Zie ik er als een uit? Wat drommel nog aan toe! Als dat zo geweest was zou hij zich niet op die manier in mijn kamer gewaagd hebben. U zult zeggen dat ik hem opzij had kunnen gooien en op staande voet de hut uitvliegen – want het was al donker buiten. Maar dat kon ik toch niet. Evenmin als ik er niet aan dacht om de deur in te slaan. Iedereen zou op het lawaai zijn komen afrennen en ik wilde niet dat er een of andere vervloekte kloppartij van zou ko-

men. Daar had nog wel een dode bij kunnen vallen – want ik zou niet zijn uitgebroken om me weer zoetjes naar binnen te laten drijven, en ik vond een al meer dan genoeg. Hij weigerde, zieker kijkend dan ooit. Hij was bang voor de matrozen, en ook voor zijn oude tweede stuurman, die al jarenlang onder hem voer – een grijze oude windbui; en zijn hofmeester was ook de duivel mag weten hoe lang al bij hem – zeventien jaar of nog langer – een eigenwijze lanterfanter die mij haatte als de pest, enkel omdat ik de eerste stuurman was. Geen enkele eerste stuurman maakte ooit meer dan één reis op de *Sephora*, weet u. Die twee oude kerels speelden de baas op het schip. De duivel alleen mag weten waar de kapitein allemaal niet bang voor was (zijn zenuwen waren door al dat donders slechte weer dat we gehad hadden ook helemaal in de war geraakt) – voor wat de sterke arm hem zou maken – of voor zijn vrouw misschien. O, ja, zij is aan boord. Hoewel ik niet geloof dat zij er zich mee bemoeid zou hebben. Ze zou veel te blij zijn geweest dat ik niet langer op het schip was. Het Kaïnsteken, en meer van die aard, weet u. Ik vond het best. Ik was volkomen bereid om over de wereld te gaan zwerven – een prijs die ik zwaar genoeg vond voor een dergelijk soort Abel. Maar hoe het ook zij, hij wilde niet naar mij luisteren. ‘Deze zaak moet haar loop hebben. Ik vertegenwoordig de wet hier.’ Hij beefde als een riet. ‘Dus u wilt het niet doen?’ ‘Nee!’ ‘Dan hoop ik dat u desondanks zult kunnen slapen,’ zei ik, en keerde hem mijn rug toe. ‘Het verbaast me dat *jij* dat kunt,’ riep hij uit, de deur op slot draaiend.

Wel, daarna kòn ik het ook niet meer. Niet goed meer, tenminste. Dat was drie weken geleden. We voeren langzaam de Java Zee door; dreven tien dagen om Karimata heen. Toen we hier ankerden dachten ze, veronderstel ik, dat er geen gevaar was. Het meest nabijgelegen land (vijf mijl hier vandaan) is de plaats van bestemming van het schip; de consul zou me spoedig achterna laten zetten; en als ik naar die eilandjes hier zou zijn uitgebroken, zou ik daar geen stap verder mee zijn gekomen. Ik geloof dat er geen druppel water op is. Ik weet niet hoe het kwam, maar vanavond ging de hofmeester, nadat hij me mijn eten had gebracht, mijn hut uit om het me alleen te laten opeten, zonder de deur op slot te doen. En ik at het op – alles wat hij me gebracht had nog wel. Nadat ik het op had slenterde ik de kampanje op. Ik was toen nog eigenlijk niets van plan. Ik had enkel zin in een frisse neus, geloof ik. Toen werd de verleiding ineens te sterk. Ik schopte mijn pantoffels uit en was het water ingesprongen voor ik het feitelijk zelf goed besepte. Iemand hoorde de plons en in een oogwenk stond het hele schip op

stelten. 'Hij is er vandoor! Laat de boten neer! Hij heeft zelfmoord gepleegd! Nee, daar zwemt hij!' En ik zwom zeker. Het is niet zo gemakkelijk voor een zwemmer zoals ik om zelfmoord te plegen door zich te verdrinken. Ik was op het naastbijgelegen eiland aan wal geklauterd voor de boot afvoer. Ik hoorde ze in het donker rondroeien en roepen en zo, maar na een tijdje gaven ze het op. Alles werd weer rustig en op de ankerplaats was het doodstil. Ik ging op een steen zitten en dacht na. Ik wist wel zeker dat ze de volgende ochtend zodra het licht werd naar me zouden gaan zoeken. Ik kon me nergens verbergen op die kale stukken rots, en trouwens, als ik dat wel gekund had, wat zou ik er dan nog mee opgeschoten zijn? Maar nu ik van het schip was ontkomen, had ik geen zin er weer naar terug te gaan. Dus trok ik na een tijdje al mijn kleren uit, deed er een steen tussen, maakte er een bundeltje van en liet ze een eind van het eiland vandaan in de diepte zinken. Dat was mij al zelfmoord genoeg. Ze mochten denken wat ze wilden, maar ik was niet van plan mij te verdrinken. Ik was van plan te blijven zwemmen tot ik niet meer kon; maar dat is niet hetzelfde. Ik stak naar een van die andere eilandjes over, en vandaar zag ik voor het eerst uw ankerlicht. Die poging moest ik wagen. Ik deed het op mijn gemak aan, en zag onderweg een platte rots, die een paar voet boven water uitstak. Ik denk dat u hem overdag met een kijker vanaf de kampanje zien kunt. Ik klauterde erop en rustte een poosje uit. Toen zwom ik weer verder. Dat laatste stuk moet meer dan een mijl lang zijn geweest.'

Zijn gefluisterde woorden klonken steeds zwakker, en de hele tijd staarde hij recht vooruit door de patrijspoort, waarin zelfs nog geen ster te zien was. Ik was hem niet in de rede gevallen. Zijn verhaal had iets, dat ieder commentaar onmogelijk maakte; misschien was het ook wel iets in zijn persoonlijkheid; een soort gevoel dat hij opwekte, een of andere eigenschap waarvoor ik geen naam kan vinden. En toen hij zweeg, was alles wat ik te fluisteren wist: 'Dus je zwom op ons licht af?'

'Ja – recht erop af. Het was de moeite waard om het te wagen. Ik kon onderaan de hemel de sterren niet zien omdat de kust daar voor zat, en het land zag ik evenmin. Het water was als een spiegel. Het leek soms alsof je in een of andere vervloekte regenput van duizend voet diep zwom, waar je nergens uit kon krabbelen, maar wat mij niet aanstond was het denkbeeld als een dolle stier in de rondte te blijven zwemmen tot mijn krachten het me begaven; en omdat ik niet van plan was terug te gaan . . . Nee. Kunt u het u even indenken, hoe ik poedelnaakt en me als een wild dier verzettend bij

mijn nek van een van die eilandjes zou worden gesleurd? Er was stellig nog een dode bij gevallen, en dat wilde ik niet. Dus zwom ik verder. Toen ik uw ladder -'

'Waarom praaide je het schip niet?' vroeg ik, iets luider. Hij raakte even mijn schouder aan. Slome voetstappen klonken recht boven ons hoofd en hielden dan stil. De tweede stuurman was de kampanje overgestoken en had zonder dat wij het wisten misschien wel over de reling staan hangen. 'Hij heeft ons toch niet kunnen horen, wel?' fluisterde mijn dubbelganger angstig in mijn oor.

Zijn angst was al een voldoende antwoord op de vraag die ik hem gesteld had. Een antwoord waarin het moeilijke parkeet waarin hij zich bevond geheel was vervat. Ik deed voor alle zekerheid de patrijspoort zachtjes dicht. Een 'n beetje luid gesproken woord zou men hebben kunnen verstaan.

'Wie was dat?' fluisterde hij.

'Mijn tweede stuurman. Maar ik weet nauwelijks meer van hem af dan jij.'

En ik vertelde hem iets over mijzelf. Ik was nog geen veertien dagen geleden volkomen onverwachts tot gezagvoerder benoemd. Ik wist niets van het schip of de bemanning af. Had in de haven geen tijd gehad eens rond te kijken of te zien met wat voor mensen ik te doen had. En wat de bemanning aanging: alles wat die wist was dat ik voor de thuisreis als kapitein was aangesteld. Voor de rest was ik bijna net zo erg een vreemdeling aan boord als hijzelf, zei ik. En op dat ogenblik drong dit gevoel zich met hernieuwde kracht aan mij op. Ik voelde dat er maar heel weinig voor nodig zou zijn om mij in de ogen van de bemanning tot een verdachte figuur te maken.

Hij had zich ondertussen omgedraaid; en wij stonden nu in dezelfde houding tegenover elkaar, twee vreemdelingen aan boord van hetzelfde schip.

'Uw ladder . . .,' mompelde hij na een ogenblik gezwegen te hebben. 'Wie zou gedacht hebben hebben 's nachts een ladder te zien uithangen bij een schip dat hier voor anker lag! Ik begon me juist alleronplezierigst slap te voelen. Na het leven dat ik negen weken geleid heb, zou iedereen uit conditie zijn geraakt. Ik had de kracht niet meer om naar uw stuurkettingen toe te zwemmen. En daar hing warempel plotseling een ladder voor het grijpen! Nadat ik mij eraan beetgeklemd had, zei ik tot mezelf: 'Wat schiet ik ermee op?' Toen ik een hoofd over de reling zag kijken dacht ik dat ik dadelijk weg zou zwemmen en de man rustig laten schreeuwen - van welke taal hij zich ook bedienen mocht. Het kon me niet schelen dat iemand naar me keek. Ik - vond het prettig. En toen u zo rustig tegen me sprak - alsof u me ver-

wacht had – bleef ik nog eventjes liggen. Het was een vervloekt eenzame tijd geweest – ik bedoel niet sinds ik van boord gesprongen was. Ik was blij eens eventjes met iemand te kunnen praten die niet tot de *Sephora* behoorde. Dat ik naar de kapitein vroeg, was eenvoudig een opwelling. Ik zou er toch niets mee zijn opgeschoten, wanneer het hele schip van mij afgeweten had, omdat ik haast wel op mijn vingers uittellen kon dat de anderen morgenochtend hier zouden zijn. Ik weet het niet – ik wilde gezien worden, met iemand praten, voor ik verder ging. Ik weet niet wat ik gezegd zou hebben . . . ‘Mooie nacht, niet?’ of zoiets.’

‘Denk je dat ze hier weldra heen zullen komen?’ vroeg ik een tikje ongelovig.

‘Het lijkt me heel waarschijnlijk,’ zei hij mat.

Hij zag er eensklaps ontzettend moe en verwilderd uit. Zijn hoofd viel op zijn schouder.

‘Hm. Dan zullen we wel verder zien. Kruip ondertussen in dat bed,’ fluisterde ik. ‘Gaat het alleen niet? Wacht.’

Het was een tamelijk hoge kooi met één stel laden eronder. Deze verbazingwekkende zwemmer had werkelijk het zetje nodig dat ik hem gaf door zijn benen beet te grijpen. Hij tuimelde de kooi in, rolde op zijn rug en sloeg een arm voor zijn ogen. En toen zag hij er, nu zijn gezicht bijna geheel schuil ging, precies uit zoals ik er uitgezien moest hebben wanneer ik daar gelegen had. Ik staarde een ogenblik naar mijn andere ik, voor ik zorgvuldig de twee groensaaie gordijnen dichttrok die aan een koperen roe hingen. Ik dacht er een ogenblik aan om ze veiligheidshalve nog aan elkaar te spelden, maar ik ging op de rustbank zitten en toen ik eenmaal zat had ik geen lust meer om naar een speld te gaan zoeken. Ik zou het dadelijk wel doen. Ik was ontzettend moe, geestelijk nog meer dan lichamelijk, door de inspanning alles zo tersluiks te moeten doen, het ongewone, afmattende gefluister en de opwinding die dit heimelijke avontuur met zich meebracht. Het was ondertussen drie uur geworden, en ik was sinds negen uur op de been, maar ik had geen slaap, ik zou niet hebben kunnen slapen. Ik bleef zitten, doodop; staarde naar de gordijnen, trachtte het verwarrende gevoel op twee plaatsen tegelijk te zijn uit mijn hersenen te bannen, en had ontzettend veel last van een kwellend gebons in mijn hoofd. Tot mijn opluchting ontdekte ik plotseling dat het helemaal niet in mijn hoofd was, maar buiten op de deur. Voor ik er erg in had waren de woorden ‘Binnen’ mijn mond uit, en de hofmeester kwam de hut in met een blad met mijn ochtendkoffie. Ik was dus toch in slaap gevallen en ik schrok zo dat ik ‘Hierheen! Ik ben hier, hofmeester!’ schreeuwde alsof ik mijlen ver weg was geweest. Hij zette

het blad op de tafel naast de bank neer en zei eerst toen heel rustig: 'Ik zie wel dat u hier bent, mijnheer.' Ik voelde dat hij me even scherp aankeek, maar ik durfde zijn blik op dat moment niet te beantwoorden. Hij moet zich afgevraagd hebben waarom ik de gordijnen van mijn kooi dichtgetrokken had voor ik op de bank was gaan slapen. Hij ging weer naar buiten, de deur als gewoonlijk op de haak zettend.

Ik hoorde de bemanning boven mij het dek spoelen. Ik wist dat men het mij onmiddellijk zou zijn komen zeggen wanneer er ook maar de minste wind was geweest. Windstil, dacht ik, en ik ergerde mij dubbel. Ik had sterker dan ooit het gevoel dat ik in tweeën was gesplitst. De hofmeester verscheen plotseling weer in de deuropening. Ik sprong zo snel van de bank op dat hij ervan schrok.

'Wat kom je hier doen?'

'Uw patrijspoort sluiten, mijnheer – ze zijn het dek aan het spoelen.'

'Die is dicht,' zei ik, terwijl ik een kleur kreeg.

'Heel goed, mijnheer.' Maar hij ging niet uit de deuropening vandaan en beantwoordde mijn strakke blik een tijdlang op een merkwaardige, dubbelzinnige manier. Dan begonnen zijn ogen te dwalen, zijn hele gelaatsuitdrukking veranderde, en op een ongewoon vriendelijke toon, bijna vleierend, vroeg hij:

'Mag ik binnenkomen om het lege kopje weg te halen, mijnheer?'

'Natuurlijk!' Ik draaide hem mijn rug toe terwijl hij in en uit wipte. Dan deed ik de deur van de haak en weer dicht en schoof zelfs de grendel ervoor. Dit kon zo niet lang blijven doorgaan. De hut leek trouwens wel een oven, zo heet was het er. Ik gluurde even naar mijn dubbelganger, en zag dat hij zich niet had verroerd, zijn arm lag nog steeds over zijn ogen; maar zijn borst ging op en neer; zijn haar was nat; zijn kin glinsterde van het zweet. Ik boog mij over hem heen en deed de patrijspoort open.

'Ik moet mij aan dek laten zien,' bedacht ik.

Natuurlijk kon ik in theorie doen en laten wat ik wilde, zonder dat er zover het oog reikte iemand was die er aanmerking op kon maken; maar toch durfde ik de deur van mijn hut niet op slot te doen en de sleutel in mijn zak te steken. Zodra ik mijn hoofd boven de kampanje uitstak zag ik mijn beide officieren, de tweede stuurman op zijn blote voeten, de eerste stuurman met zijn benen in een paar hoge, rubber laarzen gestoken, aan het eind van het dek staan, en de hofmeester, die halverwege de trap met hen stond te praten. Toen hij mij in het oog kreeg dook hij omlaag, de tweede rende naar beneden, het opperdek op, een of ander

bevel schreeuwend, en de eerste stuurman kwam met zijn hand aan zijn pet naar mij toe.

Er lag een soort nieuwsgierigheid in zijn blik die mij niet aanstond. Ik weet niet of de hofmeester hem enkel verteld had dat ik 'vreemd' deed, of dat ik volslagen dronken moest zijn, maar ik wist dat hij van plan was om mij eens goed op te nemen. Ik zag hem op mij toekomen met een glimlach op zijn lippen die zich toen hij vlak voor mij stond, nog verder verbreedde en zijn bakkebaarden als het ware bevroor. Ik gaf hem niet de gelegenheid zijn mond open te doen.

'Bras de raas met toppenanten en schoten voor de mannen gaan ontbijten.'

Dit was het eerste nauwomschreven bevel dat ik aan boord van dat schip had gegeven; en ik bleef aan dek om te zien hoe het uitgevoerd werd. Ik voelde dat ik onmiddellijk mijn gezag moest laten gelden. Die meesmuilende jonge vlegel liet ik bij die gelegenheid een paar toontjes lager zingen, en ik nam ook de gelegenheid te baat om alle matrozen eens stuk voor stuk goed op te nemen toen ze achter elkaar aan naar de brassen liepen. Aan het ontbijt presideerde ik, zonder zelf iets te eten, de tafel met zo'n kille waardigheid dat de beide stuurlui maar al te blij waren om zo snel als ze fatsoenshalve konden de hut uit te komen; en ondertussen dreef mijn in tweeën gesplitste geest mij bijna tot waanzin. Ik sloeg aan een stuk door mijzelf gade, mijn geheime zelf, dat even afhankelijk was van mijn daden als mijn eigen persoonlijkheid, dat in dat bed daar sliep, achter die deur waar ik vanaf het hoofd van de tafel tegenaan keek. Het had heel veel van krankzinnigheid weg, alleen was het nog erger, omdat ik het besefte.

Ik moest hem een volle minuut door elkaar schudden, maar toen hij eindelijk zijn ogen open deed, wist hij meteen waar hij was en keek mij met een vragende blik aan.

'Tot dusver gaat alles goed,' fluisterde ik. 'Nu moet je zolang de badkamer in.'

Hij volgde mijn instructies zo geruisloos als een geest op, en toen belde ik de hofmeester, en terwijl ik hem zonder blikken of blozen aankeek beval ik hem mijn salon op te ruimen terwijl ik in het bad ging – 'en zorg dat je voort maakt.'

Daar mijn toon geen uitvluchten toeliet, zei hij: 'Ja, mijnheer,' en liep haastig weg om zijn stoffer en blik te halen. Ik nam een bad waarbij ik ten behoeve van de hofmeester nog eens extra met water plaste en zachtjes het ene wijsje na het andere floot, terwijl de geheime deelgenoot van mijn leven kaarsrecht in een hoek van het kleine vertrekje stond; met neergeslagen ogen onder zijn tot een lichte frons samen-

getrokken ernstige, donkere wenkbrauwen. Bij daglicht zag zijn gelaat er erg ingevallen uit.

Toen ik naar mijn salon terugging, was de hofmeester klaar met stoffen. Ik liet de stuurman roepen en begon een gesprek over een of ander onbetekenend onderwerp. Ik brandde geenszins van verlangen naar zijn gezelschap, maar ik wilde hem de gelegenheid geven mijn hut eens goed op te nemen. En toen kon ik eindelijk, met een gerust geweten, de deur van mijn hut sluiten en mijn dubbelganger weer in het nisachtige gedeelte laten komen. Er zat niets anders op. Hij moest stil op een klein vouwstoeltje blijven zitten, tussen de zware jassen in die hem half deden stikken. We luisterden naar de hofmeester die via de salon de badkamer inging; de waterkannen vulde, het bad uitschrobde, de boel met veel gebons en gekletter rechtzette – de salon weer inging – de sleutel omdraaide en – klik – weer op de gang stond. Op deze manier wilde ik mijn tweede ik aan het oog der buitenwereld blijven onttrekken. Onder de gegeven omstandigheden was dit nog het beste plan. En daar zaten we dan: ik aan mijn schrijfflessenaar, klaar om druk bezig te schijnen met een paar papieren die voor mij lagen, hij achter mij, onzichtbaar vanuit de deuropening. Het zou onvoorzichtig zijn geweest om overdag te praten; en de opwinding waarin het vreemde gevoel tegen mijzelf te fluisteren mij zou hebben doen geraken, kon ik niet verdragen. Nu en dan wierp ik een blik over mijn schouder en zag hem een heel eind achter mij stijf op het lage stoeltje zitten, zijn blote voeten dicht tegen elkaar aan, zijn armen over elkaar gevouwen, zijn hoofd op zijn borst – en volkomen stil. Iedereen zou gemeend hebben dat ik daar zat.

Ik werd er zelf zo door gefascineerd dat ik elk ogenblik achterom keek. Ik zat juist weer naar hem te kijken, toen een stem aan de andere kant van de deur zei:

‘Neem mij niet kwalijk, mijnheer.’

‘Wel, wat is er?’ Ik hield mijn blik op hem gevestigd en zag hem – toen de stem buiten aankondigde: ‘Er komt een boot naar ons toe, mijnheer,’ een verschrikte beweging maken – de eerste sinds uren. Maar hij hief zijn gebogen hoofd niet op.

‘Goed. Laat de ladder uit.’

Ik aarzelde. Zou ik hem iets toefluisteren? Maar wat? Zijn roerloosheid scheen geen ogenblik te zijn verstoord. Wat kon ik hem zeggen dat hij nog niet wist? . . . Tenslotte begaf ik mij aan dek.

De gezagvoerder van de *Sephora* had dunne rode bakkebaarden en de gelaatskleur die met een dergelijke kleur haar samengaat; ook de typische, vuilblauwe ogen. Hij was niet bepaald een zwerige figuur; hij had een paar hoge schouders, een slechts middelmatig grote gestalte – en zijn ene been was nog iets krommer dan het andere. Hij schudde mij de hand en keek met een vage blik om zich heen. Een duffe halsstarrigheid was zijn voornaamste karaktertrek, leek mij toe. Ik behandelde hem met een hoffelijkheid die hem in verwarring scheen te brengen. Misschien was hij verlegen. Hij sprak op mompelende toon alsof hij zich schaamde voor wat hij te zeggen had; vertelde zijn naam (iets in de geest van Archbold – maar na al die jaren weet ik het niet precies meer), de naam van zijn schip en nog een paar van dergelijke bijzonderheden, op de wijze van een misdadiger die zeer tegen zijn zin een droevige bekentenis aflegt. Hij had verschrikkelijk weer gehad onderweg – verschrikkelijk – verschrikkelijk – vrouw nog wel aan boord ook.

Maar toen hij dat vertelde zaten we in de hut en bracht de hofmeester een blad met een fles en glazen binnen. ‘Nee, dank u.’ Gebruikte nooit sterke drank. Wilde wel een beetje water drinken, graag. Hij dronk twee grote glazen leeg. Verschrikkelijk dorstig werk. Was sinds het aanbreken van de dag bezig geweest de eilanden rondom zijn schip af te zoeken.

‘Waar was dat voor – zo maar voor de aardigheid?’ vroeg ik, een beleefde belangstelling voorwendend.

‘Nee.’ Hij zuchtte. ‘Pijnlijke plicht.’

Daar hij in zijn gemompel bleef volharden en ik wilde dat mijn dubbelganger ieder woord zou kunnen verstaan, deelde ik hem mede dat ik hem tot mijn spijt zeggen moest dat ik slecht van gehoor was.

‘En nog zo’n jonge man!’ knikte hij, terwijl hij zijn vuilblauwe, onintelligente ogen op mij gevestigd hield. Wat was de oorzaak daarvan – een of andere ziekte? informeerde hij, zonder het minste medegevoel, alsof hij van mening was dat dit, indien het zo mocht zijn, niet meer dan mijn verdiende loon was.

‘Ja; ziekte,’ gaf ik op een opgewekte toon toe, waaraan hij aanstoot scheen te nemen. Maar ik had bereikt wat ik bereiken wilde, want hij moest nu harder praten om mij zijn verhaal te kunnen doen. Het is niet de moeite waard om zijn lezing hier te geven. Het was ruim twee maanden geleden dat de bewuste gebeurtenis had plaatsgevonden, en hij had er zoveel over nagedacht, dat de juiste toedracht hem lang-

zamerhand volkomen onduidelijk was geworden, hoewel hij er nog steeds diep van onder de indruk was.

‘Wat zou u wel zeggen wanneer zo iets aan boord van uw eigen schip gebeurde? Ik heb de *Sephora* al vijftien jaar. Ik ben een bekend gezagvoerder.’

Hij was volkomen uit het veld geslagen – en misschien zou ik met hem meegevoeld hebben, wanneer ik mijn gedachten had kunnen losmaken van de man die mijn hut zo onvermoed met mij deelde, alsof hij mijn andere ik was. Daar bevond hij zich, aan de andere kant van het beschot, niet meer dan vier of vijf voet van ons af. Ik keek kapitein Archbold (zo zal ik hem maar noemen) beleefd aan, maar het was de ander die ik zag, in een grijze pyama, op een laag stoeltje gezeten, met zijn blote voeten tegen elkaar, zijn armen over elkaar heengevouwen, zijn donkere hoofd op zijn borst gezonken, wiens oren ieder woord opvingen dat tussen ons gesproken werd. ‘Ik heb nu, sinds ik als jongen naar zee ging, al zeven en dertig jaar gevaren, maar ik heb nog nooit van iets dergelijks gehoord aan boord van een Engels schip. En dat het juist mijn schip moest zijn! Vrouw nog wel aan boord ook.’

Ik luisterde nauwelijks naar hem.

‘Denkt u niet,’ zei ik, ‘dat de stortzee, die, zoals u me vertelde, juist op dat ogenblik overboord sloeg, de man misschien gedood kan hebben? Ik heb zelf wel eens gezien hoe iemand enkel onder het gewicht van zo’n stortzee zijn nek brak.’

‘Goede God!’ sprak hij indrukwekkend, terwijl hij zijn vuilblauwe ogen weer op mij liet rusten. ‘Een stortzee! Niemand die door een stortzee gedood werd heeft er ooit zo uitgezien!’ Hij scheen diepe aanstoot aan mijn woorden te nemen. En toen ik hem aanstaarde, geenszins voorbereid op een of andere originele reactie, bracht hij zijn hoofd dicht naar het mijne toe en stak zo plotseling zijn tong tegen mij uit dat ik onwillekeurig achteruitdeinsde.

Na op deze aanschouwelijke wijze over mijn kalmte te hebben getriomfeerd, knikte hij wijs. Als ik het gezien had, verzekerde hij me, zou ik het mijn leven lang niet meer vergeten. Het weer was te slecht om het lichaam een behoorlijk zee-mansgraf te geven. Dus hadden ze het de volgende ochtend bij het aanbreken van de dag naar de kampanje gebracht, een stuk zeil over het gezicht heengelegd en het, nadat hij een kort gebed had gelezen, precies zoals men het aangetroffen had, met oliejas en rubber laarzen aan, tussen die torenhoge golven overboord gezet, die elk ogenblik het schip met al haar opvarenden schenen te zullen opslokken.

‘Dat gereefde fokkezeil heeft u gered,’ merkte ik op.

'Naast God – ja,' riep hij vurig uit. 'Ik geloof stellig dat het aan een bijzondere genade te danken geweest is dat het sommige van die stormvlagen heeft weerstaan.'

'Het is het zetten van dat zeil geweest dat –' begon ik.

'Gods hand was het,' viel hij me in de rede. 'Mensenkracht was hier niet toereikend meer. Ik wil u wel bekennen dat ik het bevel nauwelijks durfde te geven. Het leek onmogelijk dat we iets zetten konden zonder het te verspelen, en dan zou onze laatste hoop vervlogen zijn.'

De verschrikking van die storm had hem nog in haar ban. Ik liet hem een poosje doorgaan, en merkte dan achteloos op – alsof ik tot een veel minder belangrijk onderwerp terugkeerde.

'U wilde uw stuurman heel graag aan de autoriteiten aan de wal overdragen, geloof ik?'

Inderdaad. Aan de politie. Zijn duistere koppigheid op dat punt had iets onbegrijpelijks en bijna iets afschuwelijks; iets mystisch als het ware, geheel afgezien van zijn angst dat men hem ervan zou kunnen verdenken 'zulke dingen goed te keuren'. Zeven en dertig deugdzaame jaren op zee, waarvan twintig smetteloze als gezagvoerder, en de laatste vijftien op de *Sephora*, schenen een meedogenloze tol van hem te eisen. 'En weet u,' ging hij verder, beschaamd nog meerdere van zijn gevoelens blootlegend, 'ik heb die jonge kerel niet aangenomen. Zijn ouders hadden iets bij mijn reders in de melk te brokkelen. Ik werd in zekere zin gedwongen om hem aan te monstereen. Hij zag er heel keurig netjes uit, echt als een heer en zo. Maar weet u – op een of andere manier heb ik hem nooit gemogen. Ziet u, hij was niet bepaald het juiste type om eerste stuurman op een schip als de *Sephora* te zijn.' Ik had me in mijn gedachten en gevoelens zo met de geheime deelgenoot van mijn hut vereenzelvigd, dat ik het gevoel kreeg alsof men mij persoonlijk te verstaan had gegeven dat ik niet het juiste type was om als eerste stuurman van een schip als de *Sephora* op te treden. Ik twijfelde er zelf geen ogenblik aan.

'Helemaal niet mijn genre. Begrijpt u wel?' hield hij ten overvloede aan, terwijl hij mij strak aankeek.

Ik glimlachte hoffelijk. Hij scheen een ogenblik niet goed meer te weten wat hij nog verder moest zeggen.

'Ik veronderstel dat ik zelfmoord zal moeten rapporteren.'

'Wat zegt u?'

'Zelf-moord! Dat zal ik aan mijn reders moeten schrijven zodra ik aankom.'

'Tenzij u erin slaagt hem voor morgen weer te pakken te krijgen,' stemde ik bedaard toe . . . 'Levend dan natuurlijk, bedoel ik.'

Hij mompelde iets wat ik werkelijk niet verstond en ik keerde hem verbaasd mijn oor toe. Bijna luidkeels schreeuwend herhaalde hij:

‘Het land, zeg ik – het vasteland is minstens zeven mijl van mijn ankerplaats verwijderd.’

‘Zo ongeveer, ja.’

Het feit dat ik geen opwinding, geen nieuwsgierigheid, geen verbazing betoonde, zelfs geen diepgaande belangstelling aan de dag legde, begon zijn achterdocht op te wekken. Doch op het zo gelukkig gevonden voorwendsel dat ik doof was na, had ik me op geen enkele wijze anders trachten voor te doen dan ik was. Ik had me geheel van de domme kunnen houden, maar was bang dat me dat niet goed zou afgaan en had het daarom niet geprobeerd. Hij was stellig ook al met bepaalde verdenkingen naar mij toegekomen, en beschouwde mijn beleefdheid als een vreemd en onverklaarbaar verschijnsel. Maar hoe had ik hem anders kunnen ontvangen? Niet hartelijk! Dat was onmogelijk uit psychologische redenen, die ik hier niet behoef uiteen te zetten. Mijn enige doel was te verhinderen dat hij al te uitgebreid navraag ging doen. Nors? Ja, maar norsheid van mijn kant zou misschien een vraag op de man af hebben uitgelokt? Angstvallige beleefdheid was het best geschikt om hem in toom te houden, zowel doordat het een heel nieuwe gewaarwording voor hem was, als door de aard van mijn optreden zelf. Maar het gevaar was niet denkbeeldig dat hij botweg door mijn verdediging zou heenbreken. Ik geloof niet dat ik er een directe leugen tegenovergesteld zou hebben, eveneens om psychologische (niet om morele) redenen. Als hij slechts geweten had hoe bang ik was dat hij mijn gevoel van vereenzelviging met de ander op de proef stellen zou! Maar vreemd genoeg – het was iets wat ik eerst later bedacht – geloof ik dat hij niet weinig verward geraakt was door de keerzijde van deze vreemde situatie, door iets in mij dat hem aan de man die hij zocht deed denken – dat een geheimzinnige gelijkenis suggereerde met de jonge kerel die hij vanaf het begin niet sympathiek gevonden en gewantrouwd had.

Hoe dat ook geweest mag zijn, de stilte duurde in elk geval niet erg lang. Hij probeerde het nog eens op een zijdelingse manier.

‘Ik denk dat het niet meer dan twee mijl roeien naar uw schip was. Eerder minder dan meer.’

‘Al meer dan genoeg, in deze afschuwelijke hitte,’ zei ik.

Opnieuw volgde er een achterdochtig stilzwijgen. Nood maakt vindingrijk, zegt men, maar ook angst kan iemand vernuftige denkbelden aan de hand doen. En ik was bang dat hij me op de man af zou vragen wat ik van mijn andere ik afwist.

‘Aardige salon, niet?’ merkte ik op, alsof het me voor de eerste maal opviel dat zijn ogen van de ene gesloten deur naar de andere dwaalden. ‘En van alle gemakken voorzien. Hier, bijvoorbeeld,’ ging ik verder, terwijl ik mijn arm achteloos over de rug van mijn stoel stak en de deur openwierp, ‘is mijn badkamer.’

Hij maakte een gretige beweging, maar keek er nauwelijks naar. Ik stond op, deed de deur van de badkamer dicht, en verzocht hem eens goed rond te kijken, alsof ik heel trots was op de inrichting. Hij moest toen overeind komen en zich alles laten tonen, maar het was duidelijk dat het hem niet bijzonder veel genoegen verschaftte.

‘En nu zullen we eens een kijkje nemen in mijn salon,’ verklaarde ik, zo luid als ik maar durfde, terwijl ik met opzettelijk zware stappen de hut doorliep.

Hij volgde mij naar stuurboordzijde en staarde om zich heen. Mijn schrandere dubbelganger was verdwenen. Ik bleef in mijn rol.

‘Erg gerieflijk – niet?’

‘Erg aardig. Erg gerief –’ Hij maakte het woord niet af, en liep met bruuske passen naar buiten, alsof hij aan mijn verdorven listen moest trachten te ontkomen. Maar ik liet hem nog niet gaan. Ik had te zeer in angst gezeten om me niet wraakzuchtig te voelen; ik voelde dat ik hem in het defensief gejaagd had, en ik was van plan hem daar te houden. Mijn beleefde volharding moet iets dreigends hebben gehad, want hij liet zijn tegenstand plotseling varen. En ik bespaarde hem niets: de kamer van de stuurman, de keuken, de provisiekamer, tot de zeilkooi, onder de kampanje toe – hij moest overal in kijken. Toen ik hem tenslotte de kampanje met hem opstapte slaakte hij een diepe, futloze zucht en mompelde somber dat hij nu werkelijk terug moest naar zijn schip. Ik gaf mijn stuurman, die zich bij ons gevoegd had, bevel voor de boot van de Kapitein te zorgen.

De man met de kolossale bakkebaarden blies op de fluit die hij om zijn hals placht te dragen en schreeuwde: ‘*Sephora* vertrekken.’ Mijn dubbelganger beneden in mijn hut moet het gehoord hebben, maar hij kon zich niet opgeluchter gevoeld hebben dan ik. Vier kerels kwamen aangerend en liepen naar de reling, terwijl mijn eigen matrozen eveneens aan dek verschenen en zich langs de verschansing opstelden. Ik begeleidde mijn bezoeker vormelijk naar de valreep, en dat was bijna mijn ongeluk nog geworden. Het was een zeldzaam koppige vent. Zelfs toen hij al op de ladder stond liet hij nog niet los.

‘Zeg eens . . . u . . . u denkt toch niet dat –’

‘Vast niet . . . Het was me een groot genoegen. Vaarwel,’

overstemde ik hem haastig. Ik had zo het idee dat ik wel raden kon er wat komen ging, en wist mij dank zij mijn slechte gehoor nog juist in veiligheid te stellen. Hij was te zeer de kluts kwijt door alles wat er gebeurd was om aan te blijven dringen, maar mijn stuurman, die dit afscheid van vlakbij meemaakte, keek uiterst verbaasd en zijn gelaat nam een nadenkende uitdrukking aan. Daar ik niet de indruk wilde wekken alsof ik alle omgang met mijn officieren wenste te vermijden, kreeg hij de gelegenheid mij aan te spreken.

‘Lijkt mij een heel aardige man toe. Zijn bemanning heeft onze mannen een heel vreemd verhaal gedaan, als het waar is wat de hofmeester mij verteld heeft. U hebt het zeker van de Kapitein zelf gehoord, mijnheer?’

‘Ja. De Kapitein heeft mij zoiets verteld.’

‘Een afschuwelijke zaak, niet, mijnheer?’

‘Inderdaad.’

‘Erger dan al die verhalen die we horen over moorden op Amerikaanse schepen.’

‘Ik geloof niet dat dit erger is. Ik geloof niet dat je het zelfs met elkaar vergelijken kunt.’

‘Drommels, mijnheer – dat meent u toch niet! Maar natuurlijk, ik weet verder niets van Amerikaanse schepen af, dus ik zou u niet graag willen tegenspreken. Ik vind het overigens afschuwelijk genoeg . . . Maar het vreemdste is dat die kerels zich op de een of andere manier in hun hoofd gezet hadden dat die vent hier aan boord verborgen was. Werkelijk. Hebt u ooit zoiets gehoord?’

‘Hoe komen ze eraan – niet?’

Wij liepen dwarsscheeps het kampanjedek op en neer. We konden niemand van de bemanning op het voorschip zien (het was Zondag) en de stuurman vervolgde:

‘Er is nog een kleine woordenwisseling over ontstaan. Onze mannen voelden zich beledigd. ‘Alsof wij zoiets een schuilplaats zouden verlenen!’ zeiden ze. ‘Zou je niet in ons kolenruim naar hem willen zoeken?’ Het liep nog behoorlijk hoog. Maar tenslotte werden ze toch weer goede vrienden. Ik veronderstel dat hij zich verdronken heeft. U ook niet, mijnheer?’

‘Ik veronderstel niets.’

‘U twijfelt er helemaal niet aan, mijnheer?’

‘Niet in het minst.’

Ik liet hem plotseling staan. Ik voelde dat ik een slechte indruk maakte, maar met mijn dubbelganger ginds beneden me kostte het me de grootste moeite om aan dek te blijven. En als ik beneden was, vergde dat nauwelijks minder van mijn zenuwen. Het was al met al een zenuwslappende toe-

stand. Maar over het geheel voelde ik mij minder verscheurd en gespleten wanneer ik bij hem was. Er was niemand op het hele schip die ik in vertrouwen durfde nemen. Nu de matrozen het verhaal gehoord hadden kon ik hem onmogelijk voor iemand anders laten doorgaan, en een toevallige ontdekking was nu nog meer te duchten dan ooit . . . Daar de hofmeester bezig was de tafel te dekken voor het middageten, konden we, toen ik weer beneden kwam, enkel een paar blikken wisselen. Later in de middag fluisterden we elkaar behoedzaam iets toe. Wij hadden de Zondagse rust van het schip tegen, de windstilte en de rimpelloze zee; wij hadden de elementen en de mensen tegen – ons geheime deelgenootschap had alles tegen – zelfs de tijd – want dit kon niet eeuwig blijven doorgaan. Zelfs het vertrouwen op de Voorzienigheid was hem, geloof ik, door de schuld die op hem drukte ontzegd. Ik moet bekennen dat deze gedachte me zeer terneerdrukte. En wat het hoofdstuk toevalligheden aanging, dat zo belangrijk is in het boek van het succes, ik kon alleen maar hopen dat dit voorbij zou zijn. Want welk gunstig toeval kon ik nog verwachten?

‘Heb je alles gehoord?’ waren mijn eerste woorden zodra we weer naast elkaar over de rand van de kooi leunden.

Hij had alles gehoord. En het bewijs daarvan vormde zijn op ernstige toon gefluisterde: ‘Hij zei dat hij het bevel nauwelijks had durven geven.’

Ik begreep dat hij op dat reddende fokkezeil doelde.

‘Ja. Hij was bang dat het tijdens het zetten verloren zou gaan.’

‘Ik verzeker u dat hij het bevel nooit gegeven heeft. Misschien denkt hij van wel, maar toch is het niet zo. Hij bleef met me aan het eind van de kampanje staan nadat het grootmarszeil weggewaaid was, en jammerde over onze laatste hoop – hij stond werkelijk te jammeren, een ander woord is er niet voor te vinden – en over de nacht die zo dadelijk ging vallen! Iedereen zou half gek geworden zijn, als hij zijn kapitein in zulk weer zo bezig had gehoord. Ik raakte er verwijfeld van. Ik besloot het toen zelf maar aan te pakken en liep kokend van hem vandaan . . . Maar waarom zou ik het u vertellen. U weet het immers ook wel! . . . Denkt u dat ik de mannen ergens toe gekregen had als ik ze niet behoorlijk grimmig had aangepakt. Geloof het maar niet! De bootsman misschien. Misschien! Het was geen wilde zee – het was een zee die dol geworden was! Ik denk dat het er bij het einde van de wereld ongeveer zo uit zal zien; en je kunt misschien één maal de moed opbrengen om zoiets onder ogen te zien – maar dag in, dag uit . . . Ik neem niemand iets kwalijk. Ik was zelf maar heel weinig beter dan de rest. Maar ik was nu

eenmaal de stuurman van die oude kolenschuit, en dus . . . ?
'Ik begrijp je volkomen,' fluisterde ik hem plechtig-verzeke-
rend in zijn oor. Hij was buiten adem van het fluisteren; ik
kon hem zachtjes horen hijgen. Het was allemaal heel een-
voudig. Dezelfde opgekropte kracht die vier en twintig
mannen de kans gegeven had het er levend af te brengen,
had, als een te sterk gespannen veer, die plotseling terug-
springt, doordat iemand eraan komt die eraf had horen te
blijven, een onwaardige muiter vernietigd.

Maar ik kreeg geen tijd om het voor en tegen van de zaak
te gaan staan afwegen – want er klonken voetstappen in de
salon en er werd met kracht op de deur geklopt. 'Er is vol-
doende wind om te vertrekken, mijnheer.' Hier werd een
nieuw beroep op mijn gedachten en zelfs op mijn gevoelens
gedaan.

'Roep alle hens aan dek,' riep ik door de deur. 'Ik kom ook
onmiddellijk.'

Ik ging naar buiten om kennis te maken met mijn schip.
Voor ik de hut verliet kruisten onze blikken elkaar – de
blikken van de twee enige vreemdelingen aan boord. Ik wees
naar het nisvormige gedeelte waar het vouwstoeltje op hem
te wachten stond en legde mijn vinger op mijn lippen. Hij
maakte een gebaar – nogal vaag – een tikje geheimzinnig,
dat van een zwakke, haast spijtige glimlach ging vergezeld.
Dit is niet de plek om uit te weiden over de emoties van
iemand die voor het eerst een schip onder zijn voeten voelt
deinen dat hij door zijn eigen zelfstandige bevel in beweging
heeft gebracht. In mijn geval waren zij niet ongemengd. Ik
was niet geheel alleen met mijn gezagvoerderspost, want in
mijn hut bevond zich die vreemdeling. Of liever: ik ging
niet volkomen in het schip op. Een deel van mij was afwezig.
Dat gevoel geestelijk op twee verschillende plaatsen tegelijk
te zijn werkte ook lichamelijk op mij uit, alsof de noodzaak
geheimhouding te betrachten tot in mijn ziel was doorge-
drongen. Voor er een uur verstreken was nadat het schip in
beweging was gekomen, en ik de stuurman (die naast mij
stond) gevraagd had op de Pagode bestek op te maken, be-
trapte ik mijzelf erop dat ik hem de instructies in zijn oor
fluisterde. Ik zeg dat ik mijzelf erop betrapte, maar er was
mij al voldoende ontsnapt om de man aan het schrikken te
maken. Hij sprong schichtig als een paard opzij – een andere
uitdrukking weet ik er niet voor. Vanaf dat moment behield
hij een ernstige, afwezige uitdrukking, alsof hij in het bezit
van een of ander verbijsterend nieuws was geraakt. Een
poosje later liep ik met zo'n sluipende gang van de reling
naar het komphuisje toe, dat het de roerganger opviel –
ik zag dat hij zijn ogen verbaasd opensperde. Dat zijn maar

onbetekenende voorbeelden, hoewel het nooit goed is voor een gezagvoerder wanneer men hem van lachwekkende eccentriciteiten verdenkt. Maar het ondermijnde mij ook op een ernstiger wijze. Er zijn bepaalde woorden, gebaren, die onder zekere omstandigheden volmaakt natuurlijk uit een zeeman behoren op te wellen, even instinctief als men zijn hoofd terugtrekt wanneer iemand het met zijn vuist bedreigt. Een bepaald bevel moet hij zonder eerst na te denken kunnen geven; een bepaald teken behoort hij, zo te zeggen, automatisch te maken. Maar alle onbewuste waakzaamheid had mij verlaten. Ik moest al mijn krachten inspannen om mijn gedachten uit de hut weg te scheuren en ze op het werk waar ik mee bezig was te richten. Ik voelde dat ik in de ogen van die mannen die mij min of meer critisch gadesloegen een besluiteloze gezagvoerder moest schijnen.

En bovendien waren er de plotselinge angsten. Op de tweede dag op zee, bijvoorbeeld, toen ik 's middags van dek kwam (ik had rieten pantoffels aan) bleef ik in de open deur van de provisiekamer staan om iets tegen de hofmeester te zeggen. Hij was met iets bezig en stond met zijn rug naar mij toe. Bij het geluid van mijn stem sprong hij dodelijk verschrikt op en sloeg in zijn agitatie een kopje van de tafel. 'Wat is er in 's hemelsnaam met jou aan de hand?' vroeg ik verbaasd.

Hij was aan een hevige verwarring ten prooi. 'Neemt u mij niet kwalijk, mijnheer. Ik dacht haast zeker dat u in uw hut was.'

'Je ziet dat je je vergist hebt.'

'Ja, mijnheer. Maar ik had kunnen zweren dat ik u er nog geen ogenblik geleden had gehoord. Het is buitengewoon vreemd . . . neemt u mij alstublieft niet kwalijk, mijnheer.' Ik liep inwendig rillend verder. Ik vereenzelvigde mij dermate met mijn verborgen dubbelganger dat ik het voorval zelfs niet aan hem mededeelde tijdens de enkele keer dat we elkaar vreesachtig een paar woorden toefluisterden. Ik veronderstel dat hij een of ander zacht geluid had gemaakt. Het zou wel een wonder zijn geweest wanneer hij dat niet eens een enkele maal gedaan had. En toch, hoe vervallen hij er ook uitzag, hij maakte altijd een volkomen beheerste indruk, niet slechts uiterst kalm, doch bijna alsof er niets was dat hem deren kon. Op mijn voorstel bleef hij bijna uitsluitend in de badkamer, die, over het geheel, nog de veiligste plaats was. Wanneer de hofmeester er eenmaal klaar was, kon niemand ook maar een enkel excuus aanvoeren om er binnen te gaan. Het was maar een heel klein vertrekje. Soms lag hij op de vloer, met halfopgetrokken benen, zijn hoofd op zijn elleboog. Op andere tijden placht ik hem op zijn

vouwstoeltje aan te treffen, en maakte hij, met zijn grijze pyama aan en zijn korte, donkere haar de indruk van een geduldige, onbewogen gevangene. 's Nachts smokkelde ik hem steeds in mijn kooi, en lagen we fluisterend met elkaar te praten, terwijl de regelmatig terugkerende voetstappen van de officier van de wacht boven ons weerklonken. Het was een allemachtig ellendige tijd. Het was een geluk dat ik een paar blikken met fijne soorten groente en vlees in een kast in mijn salon had staan; scheepsbesluit kon ik altijd wel bemachtigen; en op deze manier leefde hij van kip, pâté de foie gras, asperges, gekookte oesters, sardines – van allerlei soorten afschuwelijke liflafjes uit blik. Mijn vroege ochtendkoffie dronk hij altijd op; en dat was het enige wat ik in dit opzicht voor hem durfde doen.

Elke dag zag ik mij weer voor de vreselijke opgave gesteld om mijn hut en mijn badkamer op de gewone wijze door de hofmeester te laten doen. Ik haatte zijn aanblik op het laatst, verafschuwde de stem van die onschuldige man. Ik voelde dat hij het was die alles ontdekken zou, en dan was de ramp niet te overzien! Het hing als een Damocleszwaard boven ons hoofd.

De vierde dag na ons vertrek (we laveerden toen met een lichte bries en een effen zee door het oostelijk deel van de golf van Siam heen) – de vierde dag, zeg ik, van onze ellendige strijd met het onvermijdelijke, liep die man, van wiens geringste beweging ik bang was, terwijl wij aan het avondmaal zaten, nadat hij de schalen neergezet had bedrijvig het dek op. Dat kon niet gevaarlijk zijn. Weldra kwam hij weer naar beneden; en toen bleek dat hij zich herinnerd had dat ik die middag een jas van me, die in een regenbui nat geworden was, over de reling geworpen had om te drogen. Terwijl ik onbewogen aan het hoofd van de tafel zat, kreeg ik tot mijn grote ontsteltenis plotseling het kledingstuk in de gaten dat hij over zijn arm had. Natuurlijk was hij op weg naar mijn deur. Er was geen tijd te verliezen.

‘Hofmeester!’ bulderde ik. Mijn zenuwen waren zo geschokt dat ik mijn stem niet in bedwang had en mijn opwinding niet wist te verbergen. Dit was weer een van die dingen die mijn stuurman met zijn angstaanjagende bakkebaarden met zijn vinger op zijn voorhoofd deed kloppen. Ik had gezien dat hij zich van dat gebaar bediende toen hij een vertrouwelijk gesprek met de timmerman stond te voeren. Ik was te ver af om er iets van te kunnen verstaan, maar ik twijfelde er niet aan dat dit gebaar op de vreemde nieuwe kapitein sloeg.

‘Ja, mijnheer.’ De bleke hofmeester draaide zich gelaten naar mij om. Het was deze dolzinnige gang van zaken, waar-

bij hij het ene ogenblik aangeblaft kon worden, zonder dat er de geringste aanleiding toe bestond plotseling mijn hut uit werd gezet, of er even plotseling binnengeropen, waarbij hij de provisiekamer werd uitgejaagd om onbegrijpelijke boodschappen te doen, die oorzaak was van zijn elke dag somberder wordende gelaatsuitdrukking.

‘Waar ga je met die jas naar toe?’

‘Naar uw hut, mijnheer.’

‘Komt er nog een bui?’

‘Ik weet het heus niet, mijnheer? Zal ik boven even gaan kijken, mijnheer?’

‘Nee, laat maar.’

Mijn doel was bereikt, omdat mijn andere ik natuurlijk elk woord verstaan zou hebben dat er gesproken was. Gedurende deze onderbreking hieven mijn beide officieren hun blik geen moment van hun respectievelijke borden omhoog; maar de onderlip van die vervloekte vlegel van een tweede stuurman trilde zichtbaar.

Ik verwachtte dat de hofmeester mijn jas zou ophangen en onmiddellijk weer naar buiten komen. Het duurde erg lang, maar ik wist mijn zenuwen voldoende in bedwang te houden om hem niet toe te schreeuwen. Plotseling drong het tot mij door (het was duidelijk te horen) dat de kerel om een of andere reden de deur van de badkamer opendeed. Dit was het einde. Het vertrekje was zo klein dat men zich er nauwelijks in kon wenden of keren. Mijn woorden bestierven op mijn lippen en ik voelde dat mijn hele lichaam ijskoud werd. Ik verwachtte een gil van schrik en verbazing te horen, en maakte al een beweging om overeind te komen, hoewel mijn knieën mij op dat ogenblik niet zouden hebben kunnen dragen. Alles bleef stil. Had mijn andere ik de arme stakker bij zijn keel gegrepen? Ik weet niet wat ik het volgende ogenblik misschien wel niet gedaan zou hebben als ik de hofmeester mijn hut niet had zien uitkomen, de deur dichtdoen en rustig bij het buffet plaatsnemen. ‘Gered,’ dacht ik. ‘Maar, nee! Verloren! Verdwenen! Hij was verdwenen!’ Ik legde mijn mes en vork neer en leunde achterover in mijn stoel. Het duizelde mij voor de ogen. Na een ogenblik, toen ik weer voldoende bijgekomen was om met vaste stem te spreken, gaf ik mijn stuurman opdracht om het schip om acht uur zelf overstag te laten gaan. ‘Ik kom niet aan dek,’ vervolgde ik. ‘Ik denk dat ik onder de wol kruip en tenzij de wind draait wil ik niet voor middernacht gestoord worden. Ik voel me helemaal niet fit.’

‘U zag er een ogenblik geleden aardig beroerd uit,’ merkte de eerste stuurman op, zonder veel bezorgdheid in zijn stem. Beiden verlieten het vertrek en ik staarde de hofmeester aan

die bezig was de tafel af te ruimen. Doch ik kon niets van het gelaat van die beroerde kerel aflezen. Maar waarom vermeed hij mijn blik, vroeg ik mijzelf af. Dan bedacht ik dat ik het geluid van zijn stem wel eens zou willen horen.

‘Hofmeester?’

‘Mijnheer?’ Verschrikt als gewoonlijk.

‘Waar heb je die jas opgehangen?’

‘In de badkamer, mijnheer.’ De gewone angstige toon. ‘Hij is nog niet helemaal droog, mijnheer.’

Ik bleef nog korte tijd in de salon zitten. Was mijn dubbelganger verdwenen zoals hij gekomen was? Maar voor zijn komst was een verklaring, terwijl zijn verdwijning onverklaarbaar zou zijn . . . Ik ging langzaam mijn donkere hut binnen, deed de deur dicht, stak de lamp aan, en durfde me het eerste ogenblik niet om te draaien. Toen ik het tenslotte deed zag ik hem recht overeind in het smalle, nisachtige gedeelte staan. Het zou onwaar zijn wanneer ik zei dat de aanblik mij een schok gaf, doch een onweerstaanbare twijfel aan de echtheid van die lichamelijke verschijning daar voor me flitste door mijn brein. Kan het zijn, vroeg ik mijzelf af, dat ik de enige ben die hem ziet? Het was alsof ik door een spook achtervolgd werd. Terwijl hij roerloos bleef staan, en mij ernstig aankeek, hief hij zijn handen heel even naar mij op in een gebaar dat duidelijk zeggen wilde: ‘Hemel! Dat scheelde maar een haartje!’ Inderdaad. Ik geloof dat ik zonder het te beseffen de rand der krankzinnigheid aardig dicht genaderd was, en dat er maar heel weinig meer nodig was geweest om me over die rand heen te helpen. Dat gebaar hield me zo te zeggen tegen.

De stuurman met zijn afschrikwekkende bakkebaarden was bezig het schip overstag te laten gaan. In het ogenblik van diepe stilte dat viel toen de matrozen hun plaatsen ingenomen hadden, hoorde ik hem op de kampanje luidkeels: ‘Scherp naar lij!’ commanderen en in de verte, op het opperdek, een schreeuwende stem die het bevel herhaalde. De zeilen maakten in die lichte bries maar een zwak klapperend geluid. Het hield op. Het schip ging langzaam door de wind; ik hield mijn adem in toen er opnieuw een afwachterende stilte daalde; men zou gemeend hebben dat er zich geen levende ziel op haar dekken bevond. Een plotselinge, krachtige schreeuw: ‘Grootzeil brassen!’ verbrak de betovering, en terwijl de matrozen boven ons met rumoerige kreten en bonzende voetstappen met de grote bras wegtrenden, namen wij beiden, in mijn hut, onze gewone plaats bij de kooi in.

Hij wachtte niet op mijn vraag. ‘Ik hoorde hem hier morrelen en slaagde er juist in om plat in het bad neer te hurken,’ fluisterde hij in mijn oor. ‘De kerel deed alleen de deur open

en stak zijn arm naar binnen om de jas op te hangen. Niet-temin . . .

‘Daar had ik geen ogenblik aan gedacht,’ fluisterde ik terug, nog heviger ontsteld dan zoëven nu ik hoorde hoe ontzettend weinig het maar gescheeld had of hij zou ontdekt zijn, terwijl ik mij terzelfdertijd verwonderde over die onbuigzame trek in zijn karakter die maakte dat hij zich er zo prachtig door bleef slaan. Zijn fluisterende stem verried geen enkele opwinding. Wie er al zijn verstand verliezen mocht, hij in geen geval. Hij hield zijn hoofd koel. En het bewijs daarvan leverde hij opnieuw, toen hij fluisterend vervolgde: ‘Ik kan onmogelijk weer tot leven komen.’

Het was iets wat een geest gezegd zou kunnen hebben. Doch waar hij op doelde was de zelfmoordtheorie, waarvan zijn oude kapitein onwillig de mogelijkheid had toegegeven. Daar wilde hij klaarblijkelijk gebruik van maken – indien ik zijn vastberaden houding tenminste niet helemaal misverstaan had.

‘U moet me maar achterlaten zodra u tussen die eilanden voor de kust van Cambodja komt,’ ging hij verder.

‘Achterlaten, op een eiland! Het zijn geen avonturen uit een jongensboek, die we beleven!’ protesteerde ik.

Zijn verachtelijk gefluister hield een terechtwijzing in.

‘Dat zijn het zeker niet. In geen enkel opzicht zelfs. Maar er zit niets anders op. Ik verlang niet meer. U denkt toch niet dat ik bang ben voor wat er met me gebeuren kan? De gevangenis of de galg of wat ze maar willen. Maar kunt u zich voorstellen hoe ik die dingen thuis aan een oude kerel met een pruik op en twaalf fatsoenlijke winkeliers uit moet leggen? Hoe kunnen zij weten of ik schuldig ben of niet – of schuldig *waaraan*, om te beginnen? Dat is mijn zaak. Wat zegt de Bijbel? ‘Van het aangezicht der aarde verdreven.’ Best. Ik ben van het aangezicht der aarde verdwenen. Zoals ik die nacht gekomen ben, zal ik ook weer gaan.’

‘Onmogelijk!’ mompelde ik. ‘Dat kun je niet!’

‘Kan ik dat niet? . . . Niet naakt als een ziel op de Dag des Oordeels. Ik geef deze pyama niet af. De Laatste Dag is nog niet gekomen – en . . . u hebt mij heel goed begrepen. Niet-waar?’

Ik schaamde mij plotseling over mijzelf. Ik mag gerust zeggen dat ik hem volkomen begreep – en mijn aarzeling om hem van mijn schip te laten wegzwemmen was niets dan een vals gevoel geweest, een soort lafheid.

‘Het kan niet voor morgennacht gebeuren,’ fluisterde ik hijgend. ‘Het schip is op het ogenblik uit de kust en misschien laat de wind ons wel in de steek.’

‘Zolang ik weet dat u mij begrijpt, vind ik het best,’ fluis-

terde hij. 'Maar natuurlijk begrijpt u me. Dat is een hele voldoening voor me. Het lijkt wel of u daar voor mij neergezet was.' En op dezelfde fluisterton, alsof de dingen die wij elkaar te zeggen hadden niet voor de rest van de wereld waren bestemd, voegde hij eraan toe: 'Het is iets wonderbaarlijks.'

Wij bleven naast elkaar op onze heimelijke toon staan praten – maar soms zwegen we een hele tijd of wisselden slechts nu en dan even een gefluisterd woord. En als gewoonlijk staarde hij door de patrijspoort naar buiten. Nu en dan woei een zacht briesje ons in het gezicht. Het leek wel of het schip in het dok lag gemeerd, zo onmerkbaar gleed zij door het effen water, dat zelfs geen geluid maakte terwijl onze boeg het doorkliefde, doch donker en zwiingend als een spookzee om ons heen lag.

Om middernacht ging ik aan dek, en liet tot grote verbazing van mijn stuurman het schip overstag gaan. Zijn verschrikkelijke bakkebaarden wapperden vol zwiigende kritiek om mij heen. Ik zou het ook zeker niet gedaan hebben wanneer het er enkel om gegaan was zo spoedig mogelijk uit die stille golf te komen. Ik geloof dat hij de tweede stuurman, die hem kwam aflossen, vertelde dat het van een groot gebrek aan inzicht getuigde. De ander gaapte enkel. Die ondukbare vlegel schuifelde zo slaperig rond en hing op zo'n lakse, onbetamelijke manier tegen de reling, dat ik hem scherp de les las.

'Ben je nog niet goed wakker?'

'Jawel, mijnheer. Ik ben wakker.'

'Wel, wees dan zo goed je er ook naar te gedragen. En kijk goed uit. Als er ook maar een beetje stroom is zitten we nog voor het aanbreken van de dag vlak tegen een stuk of wat eilandjes aan.'

De Oostzijde van de golf is met eilandjes bezaaid; sommige liggen geheel alleen, andere in groepjes. Tegen de blauwe achtergrond van de hoge kust schijnen ze kaal en grijs op zilveren stukken effen water te drijven, of donkergroen en rond als groepjes altijdgroene struiken, terwijl de grotere, die een paar mijl lang waren, grijze rotskammen onder het weelderig opgeschoten, wild doorengestregelde loverdak te zien gaven. Door geen handelsschepen aangedaan, op de kaart nauwelijks bekend, is het nog een onopgelost geheim welk leven zij herbergen. Op de grootste moeten dorpen zijn – nederzettingen van vissers, in elk geval – die waarschijnlijk weer per boot op een of andere manier verbinding met het vasteland onderhouden. Doch die ganse middag, terwijl wij erop af voeren, dank zij een uiterst flauwe wind in de zeilen, zag ik door de verreijkker die ik telkens weer

op de verspreide groep richtte geen enkel teken van menselijk leven.

Om twaalf uur gaf ik geen bevel om koers te wijzigen, en de bakkebaarden van de stuurman schenen zich hier uiterst bezorgd over te maken en zich veel meer dan nodig was aan mijn aandacht op te dringen. Tenslotte zei ik:

‘Ik ben van plan er recht op aan te houden. Recht erop aan – zover maar mogelijk is.’

Zijn uiterst verbaasde uitdrukking gaf ook een soort woeste glans aan zijn ogen en een ogenblik zag hij er werkelijk angstaanjagend uit.

‘We schieten niet op naar mijn zin in het midden van de golf,’ ging ik achteloos verder. ‘Ik wil eens zien of ik vannacht geen landwind kan ontdekken.’

‘Drommels nog aan toe! Bedoelt u in de duisternis, mijnheer, tussen al die eilandjes en riffen en zandbanken?’

‘Wel, als er aan deze kust hier ergens een landwind waait, dan zul je tot dicht onder het land moeten komen, om er wat van te willen merken, niet?’

‘Drommels nog aan toe!’ riep hij opnieuw gesmoord uit. Heel die middag had zijn gelaat een dromerige, mijmerende uitdrukking, wat bij hem een teken was dat hij niet meer wist hoe hij het had. Na het eten begaf ik mij naar mijn salon, alsof ik van plan was wat uit te rusten. Daar bogen we beiden ons donkere hoofd over een halfuitgerolde kaart die op mijn kooi lag.

‘Daar,’ zei ik. ‘Koh-ring is het enige wat erop zit. Ik heb het sinds zonsopgang in de gaten gehouden. Het heeft twee heuvels en een lage landtong. Het moet bewoond zijn. En op de kust ertegenover bevindt zich wat er uitziet als de monding van een behoorlijk grote rivier – waar ongetwijfeld niet ver stroomopwaarts een of andere stad aan ligt. Het is de beste kans voor je die ik zie.’

‘U zegt het maar. Koh-ring wordt het dus.’

Hij keek nadenkend naar de kaart alsof hij de afstanden en zijn kansen van een of andere hoge verhevenheid berekende – en met zijn blik zijn eigen gestalte over het lege land van Cochin-China volgde, en dan van dat stukje papier stapte om in nog niet in kaart gebrachte streken volkomen uit het gezicht te verdwijnen. En het was alsof het schip twee kapiteins had die haar koers voor haar bepaalden. Ik had me zo druk gemaakt en was zo rusteloos door het voortdurend op en neer lopen dat ik geen geduld had om me aan te kleeden. Ik had mijn pyama aangehouden, met mijn rieten pantoffels aan en een zachte flodderhoed op. Het was ontzettend bedompt in die golf en de bemanning was eraan gewend om me in dat luchtige costume te zien rondlopen.

‘Met de koers die ze nu heeft komt ze juist langs de Zuidpunt heen,’ fluisterde ik in zijn oor. ‘De Hemel alleen weet wanneer, maar in elk geval pas als het donker is. Ik zal tot op een halve mijl van de kust aanhouden, zo ver als ik in het donker nog zal kunnen beoordelen –’

‘Wees voorzichtig,’ fluisterde hij op waarschuwendende toon – en ik besefte plotseling dat mijn hele toekomst, de enige toekomst waarvoor ik geschikt was, misschien onherstelbaar in duigen zou vallen wanneer ik op mijn eerste reis als gezagvoerder stukken zou maken. Ik kon geen minuut langer in de hut blijven. Ik gebaarde dat hij maken moest uit het gezicht te komen en begaf mij naar de kampanje. Die ingebeelde vlegel had de wacht. Ik liep een poosje nadenkend op en neer, en wenkte dan dat hij naar me toe moest komen.

‘Stuur een paar matrozen om de patrijspoorten van de kampanje open te maken,’ zei ik vriendelijk.

Hij had zowaar de onbeschaamdheid om te herhalen (misschien vergat hij zichzelf ook wel door zijn verbazing over mijn onbegrijpelijke bevel):

‘De patrijspoorten van de kampanje openmaken. Waarvoor, mijnheer?’

‘De enige reden die jou aangaat is het feit dat ik het je beveel. Laat ze wijd open zetten en behoorlijk vastmaken.’

Hij kreeg een kleur en liep weg, maar maakte, geloof ik, een of andere honende opmerking tegen de timmerman over kapiteins die er de verstandige gewoonte op nahielden om het kampanjedek van hun schip door te laten waaien. Ik weet dat hij de hut van de eerste stuurman indook om hem met het feit op de hoogte te brengen, want een ogenblik later verschenen de bakkebaarden als het ware toevalligerwijze boven de trap uit, en wierp de eigenaar ervan steelse, onderzoekende blikken in mijn richting – hij dacht waarschijnlijk dat ik gek aan het worden was of me had bedronken, vermoed ik.

Korte tijd voor het avondeten voegde ik mij, rustelozer dan ooit, weer een ogenblik bij mijn tweede ik. Het verbaasde mij hem zo rustig op zijn stoeltje aan te treffen, het had bijna iets tegennatuurlijks, iets onmenselijks.

Ik ontvouwde hem mijn plan met enkele haastig-gefluisterde woorden.

‘Ik zal zo dicht op land aanhouden als ik durf en dan afhouden. Ik vind dadelijk wel een manier om je van hieruit in de zeilkooi te smokkelen, die met de gang in verbinding staat. Maar er is een opening, een soort vierkante ruimte om de zeilen er uit te halen, die onmiddellijk naar de kampanje voert en die met mooi weer nooit gesloten is, om de zeilen

te luchten. Wanneer het schip vaart mindert en overstag gaat en alle hens op het achterschip bij de grote brassen zijn, kun jij ongemerkt naar buiten glippen en door de openstaande patrijspoort van de kampanje het schip afkomen. Ik heb ze allebei laten vastzetten. Gebruik het touw om je aan in het water te laten zakken, om een plons te voorkomen – weet je. Iemand zou hem kunnen horen en dat zou tot allerlei uiterst onaangename complicaties aanleiding kunnen geven.

Hij zweeg een ogenblik, fluisterde dan: ‘Ik begrijp het.’

‘Ik kan geen afscheid van je komen nemen,’ begon ik moeizaam. ‘Voor de rest . . . ik hoop alleen dat ik jou ook begrepen heb.’

‘Dat hebt u. Van het begin tot het eind,’ – en voor het eerst scheen zijn fluisterstem een ogenblik te haperen, een tikje gesmoord te klinken. Hij greep mijn arm beet, maar het luiden van de bel voor het avondeten deed mij opschrikken. Hem niet, evenwel; hij liet alleen mijn arm los.

Na het eten kwamen we pas beneden toen het al een heel stuk over achten was. De zwakke, gestage bries was met dauw geladen; en de natte, donker geworden zeilen vingen alles wat er aan wind stond. De heldere, met sterren bezaaide nacht, fonkelde duister, en de ondoorschijnende, lichtloze stukken die langzaam voor de onderste sterren langs bewogen, waren de eilandjes voor de kust. Juist boven de boeg bevond zich, meer in de verte, een groter stuk zwart dat somber indrukwekkend oprees door het brede stuk hemel dat het aan het uitzicht onttrok.

Toen ik de deur opendeed was het of ik mijzelf over een kaart gebogen zag staan. Hij was uit zijn nis te voorschijn gekomen en stond vlak bij de tafel.

‘Het is donker genoeg,’ fluisterde ik.

Hij stapte achteruit en leunde met een rustige, effen blik tegen mijn kooi aan. Ik ging op de bank zitten. Wij hadden elkaar niets meer te zeggen. Boven ons hoorden we de officier van de wacht heen en weer bewegen. Dan hoorde ik dat zijn voetstappen zich versnelden. Ik wist wat dat betekende. En weldra klonk inderdaad zijn stem buiten mijn deur:

‘We naderen het land behoorlijk snel, mijnheer. Het lijkt al aardig dichtbij.’

‘Goed,’ antwoordde ik. ‘Ik kom onmiddellijk aan dek.’

Ik wachtte tot hij de kajuit uit was, stond dan op. Mijn dubbelganger kwam eveneens in beweging. Het ogenblik was gekomen om onze laatste fluisteringen uit te wisselen, want geen van ons beiden zou ooit de gewone stem van de ander horen.

‘Luister eens!’ Ik opende een la en haalde er drie sovereigns uit. ‘Neem die in elk geval mee. Ik heb er zes, en ik zou ze je wel allemaal willen geven, maar ik moet een beetje geld overhouden om fruit en groenten voor de bemanning van te kopen als we door Straat Soenda gaan.’

Hij schudde zijn hoofd.

‘Neem ze nu maar,’ drong ik, wanhopig fluisterend aan. ‘Niemand weet wat –’

Hij glimlachte en sloeg veelbetekenend op de enige zak van zijn pyama. Daar zat het geld inderdaad niet veilig. Maar ik haalde een grote oude zijden zakdoek van mij te voorschijn, en na de drie goudstukken in een punt ervan te hebben geknoopt, duwde ik ze hem in zijn handen. Hij werd erdoer geroerd, denk ik, want hij nam de zakdoek tenslotte aan en bond hem snel onder zijn jasje om zijn middel vast, op zijn naakte huid.

Onze blikken ontmoetten elkaar; er gingen verscheidene seconden voorbij, tot ik, terwijl we elkaar nog steeds aankeken, de lamp uitdraaide. Dan liep ik de kajuit uit, waarbij ik de deur van mijn hut wijd open liet staan . . . ‘Hofmeester!’ Hij hing nog steeds volijverig in de provisiekamer rond, waar hij voor hij naar kooi ging nog even een olie- en a zijnstel stond op te poetsen. Daar ik er wel voor oppaste de stuurman wakker te maken, wiens hut zich aan de andere kant bevond, sprak ik op gedempte toon.

Hij keek angstig achterom. ‘Mijnheer!’

‘Kun je een beetje warm water voor me uit de kombuis halen?’

‘Ik ben bang dat het vuur in de kombuis al een heel tijdje uit is, mijnheer.’

‘Ga even kijken.’

Hij vloog de trap op.

‘Nu,’ fluisterde ik luid, de salon in – te luid, misschien, maar ik vreesde dat ik geen geluid zou kunnen uitbrengen. Het volgende ogenblik stond hij naast me – we glipten de trap langs – een klein, donkere gangetje door . . . een schuifdeur. We bevonden ons in de zeilkooi, kropen op onze knieën over de zeilen. Plotseling schoot me iets te binnen. Ik zag mezelf barrevoets, blootshoofds rondzwerven, terwijl de zon op mijn donkere kruin brandde. Ik griste mijn flodderhoed van mijn hoofd en trachtte hem in het donker haastig op het hoofd van mijn dubbelganger te planten. Hij dook opzij en weerde mij zwijgend af. Ik heb me vaak afgevraagd wat hij gedacht moet hebben dat over mij gekomen was voor hij mij begreep en mij liet begaan. Onze handen vonden elkaar op de tast, hielden elkaar een ogenblik stevig en onbeweeglijk omklemd . . . Geen van ons beiden sprak een woord toen we elkaar loslieten.

Ik stond rustig bij de deur van de provisiekamer toen de hofmeester terugkwam.

‘Het spijt me, mijnheer. De ketel is nog maar nauwelijks warm. Zal ik de spirituslamp aansteken?’

‘Nee, laat maar.’

Ik begaf mij langzaam aan dek. Het was nu een gewetenszaak om het land tot op zo kort mogelijke afstand te naderen – want hij moest het schip nu verlaten zodra het overstagging. Daar was geen ontkomen aan, er was geen terugkeer meer voor hem mogelijk. Na een ogenblik liep ik naar de lijzijde en ik schrok ontzettend toen ik zag hoe vlak we op het land zaten. Onder andere omstandigheden zou ik er geen minuut langer op aangehouden hebben. De tweede stuurman was me angstig achternagekomen. Ik bleef voor mij uit kijken tot ik voelde dat ik mijn stem onder contrôle had.

‘Ze zal wel oploeven,’ zei ik dan op kalme toon.

‘Wilt u dat gaan proberen, mijnheer?’ stamelde hij ongelovig.

Ik sloeg geen acht op hem en verhief mijn stem juist voldoende om door de roerganger verstaan te kunnen worden.

‘Houd haar goed in de wind.’

‘Goed in de wind, mijnheer.’

De wind streeelde mijn wangen, de zeilen sliepen, alles was doodstil. De spanning het donkere land steeds groter en massiever voor ons te zien opdoemen, was te veel voor me. Ik sloot mijn ogen. Omdat we het nog dichter naderen moesten. Het moest! De stilte was ondraaglijk. Lagen we stil?

Toen ik mijn ogen weer opende bonsde mijn hart in mijn keel. De zwarte, zuidelijke heuvel van Koh-ring scheen recht boven het schip te hangen als een dreigend brokstuk van de eeuwige nacht. Op die enorme zwarte massa was geen glans te zien, geen geluid te horen. Zij gleed onweerstaanbaar naar ons toe en scheen zich toch al binnen handbereik te bevinden. Ik zag de vage gestalten van de wacht op het middeldek staan, in een angstig stilzwijgen omhoogstarend. ‘Gaat u nog verder door, mijnheer?’ informeerde een onvaste stem naast mij.

Ik lette er niet op. Ik moest wel doorgaan.

‘Houd haar in de wind. Laat haar geen gang verliezen. Dat helpt nu niet,’ zei ik waarschuwend.

‘Ik kan de zeilen niet helemaal goed meer zien,’ antwoordde de roerganger mij op vreemde, haperende toon.

Was ze dichtbij genoeg? Ze bevond zich al, ik wil niet zeggen in de schaduw van het land, maar toch middenin de duisternis ervan, reeds opgeslokt als het ware, het te dicht genaderd om nog terug te kunnen keren, volkomen aan mijn greep ontsnapt.

‘Waarschuw de stuurman,’ zei ik tegen de jonge man die doodstil naast mij stond, ‘en roep alle hens aan dek.’

Mijn stem weergalmde door de hoge rotskust naast ons luid over het schip dan anders. Verscheidene stemmen riepen tegelijk uit: ‘We zijn allemaal aan dek, mijnheer.’

Dan viel de stilte weer, terwijl de kolossale schaduw dichter op ons toe gleed, zich dreigender boven ons verhief, zonder één lichtpuntje, zonder geluid. Er was zo’n diepe stilte over het schip gedaald dat zij een dodenschip had kunnen zijn dat langzaam de poort van Erebus zelf binnendreef.

‘Mijn God! Waar zijn we?’

Het was de stuurman die naast mij begon te jammeren. Hij stond als door de bliksem getroffen en als het ware beroofd van de morele steun van zijn bakkebaarden. Hij klapte in zijn handen en schreeuwde gewoonweg: ‘Verloren!’

‘Houd je kalm,’ zei ik streng.

Hij dempte zijn stem, maar ik zag ondanks de duisternis dat hij een wanhopig gebaar maakte. ‘Wat doen we hier?’

‘We zoeken de landwind op.’

Hij hief zijn armen op alsof hij zijn haren uit zijn hoofd wilde trekken, en viel opgewonden uit:

‘Zij komt hier nooit meer uit. Ik had het wel gedacht, mijnheer. Ik wist wel dat het zo zou aflopen. Ze zal het nooit bezeilen en u bent nu te dicht bij om overstag te gaan. Ze loopt vast aan de grond voor ze om is. O, mijn God!’

Ik greep zijn arm die hij opgeheven hield alsof hij zich op zijn arme, toegewijde hoofd wilde slaan en schudde hem ruw heen en weer.

‘Ze zit al aan de grond,’ weeklaagde hij, terwijl hij zich trachtte los te rukken.

‘Werkelijk? . . . In de wind houden!’

‘In de wind, mijnheer,’ riep de roerganger met een verschrikt, ijl, kinderlijk stemmetje.

Ik hield de stuurman nog steeds bij zijn arm beet en bleef hem door elkaar schudden. ‘Hoofd bij elkaar, hoor je? Jij gaat naar voren’ – ruk – ‘en blijft daar’ – ruk – ‘en scheidt uit met dat gejammer’ – ruk – ‘en zorgt dat de voorzeilen behoorlijk gevierd worden’ – ruk, ruk – ruk.

En al die tijd durfde ik niet naar het land te kijken uit vrees dat mijn moed mij in de schoenen zou zinken. Ik slaakte mijn greep tenslotte en hij rende naar het voorschip alsof hij aan een groot gevaar was ontsnapt.

Ik vroeg mij af wat mijn dubbelganger in de zeilkooi van dit oproer dacht. Hij kon er alles horen – en misschien begreep hij ook waarom het een gewetenszaak voor mij was om het land zo gevaarlijk dicht te naderen. Mijn eerste bevel: ‘Scherp naar lij!’ weergalmde onheilspellend van de

dreigende schaduw van Koh-ring terug, alsof ik in een nauwe bergpas stond te schreeuwen. En toen hield ik het land gespannen in de gaten. In dat gladde water en met die lichte bries was het onmogelijk om het schip te voelen bijdraaien. Nee! Ik kon het niet voelen. En mijn tweede ik maakte zich nu op om naar buiten te glippen en zich overboord te laten zakken. Misschien was hij al weg . . .

De grote, zwarte massa die somber-dreigend tot boven de toppen van onze masten opdoemde, begon langzaam langszij weg te draaien. En nu vergat ik de verborgen vreemdeling die op het punt stond te vertrekken, en bedacht enkel nog maar dat ik een volkomen vreemdeling was op dit schip. Ik wist niets van haar af. Zou ze het halen? Hoe moest zij aangepakt worden?

Ik draaide de grote ra en wachtte hulpeloos af. Zij lag misschien wel stil, haar lot hing misschien wel aan een zijden draadje, want het zwarte rotsmassief van Koh-ring doemde nog steeds als de poort van de eeuwige nacht boven haar kampanjereling op. Wat zou ze nu doen? Had ze al weer vaart? Ik liep haastig naar de verschansing, doch op het donkere water kon ik niets zien op een zwakke, fosforescerende flikkering na die een spiegelglad, slapend oppervlak onthulde. Ik kon het onmogelijk zeggen – en ik kende mijn schip nog te weinig om het te kunnen voelen. Bewoog zij zich? Wat ik nodig had was iets wat ik gemakkelijk zien kon, een stuk papier, dat ik overboord gooien kon en in de gaten houden. Ik had niets bij me, en ik durfde niet naar beneden lopen om het te gaan halen. Daar was geen tijd voor. Plotse-ling onderscheidde mijn gespannen, reikhalzende blik een wit voorwerp dat op nog geen meter afstand langszij het schip dreef. Wit op het zwarte water. Er gleeed een fosforescerende flikkering onderdoor. Wat was het voor iets? . . . Ik herkende mijn eigen flodderhoed. Hij moest van zijn hoofd gevallen zijn . . . en hij had er zich niet verder om bekommerd. Nu had ik wat ik nodig had – iets waar mijn ogen zich op verlaten konden. Doch ik dacht nauwelijks aan mijn andere ik, die het schip nu verlaten had, om zich voor immer aan elk vriendelijk oog te onttrekken, om een vluchteling en een vagebond op de wereld te worden, zonder het teken van de vloek op zijn verstandige voorhoofd om een moordenaarshand te weerhouden . . . te trots om uitleg te geven.

En ik keek strak naar de hoed – waarmee ik uitdrukking gegeven had aan mijn medelijden met wat hem te wachten stond. Het was de bedoeling geweest dat hij er zijn dakloze hoofd mee tegen de gevaren van de zon zou beschermen. En zie – nu redde hij het schip, doordat hij mij als herken-

ningsteken diende waarop ik mij in mijn uit onvertrouwdheid voortspruitende onwetendheid verlaten kon. Ha! Hij dreef naar het voorschip, en waarschuwde mij zodoende juist op tijd dat het schip schot maakte naar stuurboord.

‘Gooi het roer om,’ zei ik op gedempte toon tegen de roerganger die nog steeds onbeweeglijk als een standbeeld naast mij stond.

Zijn ogen glinsterden wild in het licht van het kompasshuisje toen hij naar de andere kant sprong en het wiel ronddraaide. Ik liep naar het einde van de kampanje. Op het overschaduwde dek stonden alle hens bij de fokkebras op mijn bevel te wachten. De sterren boven mij schenen van rechts naar links te glijden. En alles was zo stil om ons heen dat ik de rustige opmerking ‘Zij is om,’ kon horen die twee matrozen elkaar op een toon van intense opluchting toevoegden.

‘Vieren en aanhalen.’

De fokkeraas draaiden onder vrolijke kreten met veel lawaai om. En nu liet ook onze vriend met de verschrikkelijke bakkebaarden zich weer horen en deelde verschillende bevelen uit. Het schip begon al vaart te lopen. En ik was alleen met haar. Niets, niemand ter wereld zou nu nog tussen ons instaan, nog een schaduw op onze zwiigende kennismaking en wederzijdse genegenheid werpen, op de volmaakte omgang van een zeeman met het eerste schip waarvan hij de gezagvoerder was.

Ik liep naar de kampanjereling toe en was nog juist op tijd om precies op de rand der duisternis die een recht omhoogrijzende zwarte massa als de toegang tot Erebus zelf op het water wierp – ja, ik was nog juist op tijd om een vluchtige glimp op te vangen van mijn witte hoed die de plaats aangaf waar de geheime deelgenoot van mijn hut en van mijn gedachten, alsof hij mijn tweede ik was geweest, zich in het water had laten zakken om zijn straf op zich te nemen: een vrij man, een trotse zwemmer die onvervaard een nieuwe bestemming tegemoet ging.

De zwarte stuurman

EEN FLINK AANTAL JAREN GELEDEN LAGEN er aan een van de aanlegsteigers in de haven van Londen verscheidene schepen hun lading in te nemen. Ik spreek nu van de tachtiger jaren der vorige eeuw, van de tijd toen Londen een overvloed van mooie schepen in haar havens had, hoewel nog niet zoveel mooie gebouwen in haar straten. De schepen aan de aanlegsteiger mochten er stuk voor stuk eveneens zijn; ze lagen achter elkaar en de *Sapphire*, op twee na de laatste, deed niet voor de andere onder, ofschoon zij ook weer niet mooier was. Elk schip dat daar gemeerd lag had natuurlijk haar eerste officier aan boord, evenals alle andere schepen die in het dok lagen.

De politieagent die aan het hek stond kende hen allemaal van gezicht, zonder dat hij dadelijk, zonder na te denken, zou hebben kunnen zeggen tot welk schip een bepaalde man behoorde. In feite weken de stuurlui van de schepen die toen in het Londense dok lagen in niets af van de meeste andere koopvaardijofficieren – het was een stel oppassende, hardwerkende, betrouwbare, onromantisch-uitziende mannen, die tot verschillende maatschappelijke klassen behoorden, doch wier persoonlijke eigenaardigheden, die toch nooit erg uitgesproken waren geweest, geheel door het stempel dat hun beroep op hen had gedrukt waren uitgewist.

Dit laatste ging voor hen allen op, met uitzondering van de stuurman van de *Sapphire*. Over hem kon de agent niet in twijfel verkeren. Dat was een aparte verschijning.

Hij viel op straat al vanuit de verte op; en wanneer hij 's morgens de aanlegsteiger over stapte naar zijn schip, merkten de lossers en de dokwerkers die de balen en kisten met stukgoed aan boord rolden tegen elkaar op:

‘Daar komt de Zwarte Stuurman aan.’

Dat was de bijnaam die zij hem gegeven hadden, omdat zij een ruw stel waren die geen waardering voor een waardige

houding konden opbrengen. En dat zij hem 'zwart' noemden kwam doordat zij te dom waren om dieper dan de oppervlakte te kijken.

Natuurlijk was mijnheer Bunter, de stuurman van de *Sapphire*, niet zwart. Hij was niet zwarter dan u of ik, en zeker even blank als welke stuurman in de hele Londense haven ook. Hij had het soort huid dat niet gemakkelijk bruin werd; en ik weet toevallig dat de arme kerel een maand ziek geweest was juist voor hij op de *Sapphire* was gekomen.

Hieruit zult u begrijpen dat ik Bunter kende. Natuurlijk kende ik hem. En wat meer zegt, ik kende zijn geheim toentertijd, dat geheim dat – maar laten we dat nog even laten rusten. Om nog eens op Bunter's uiterlijke verschijning terug te komen: het was louter domme vooringenomenheid van de voorman-stuwadoor, toen hij, zoals ik zelf gehoord heb, opmerkte: 'Ik wed dat het een of andere vreemdeling is.' Een man kan toch wel zwart haar hebben zonder dat men hem dadelijk voor een Spanjaard of een Italiaan uitmaakt. Ik heb een zeeman uit een van de Westelijke graafschappen gekend, die bootsman was op een eersteklas schip, en die er meer als een Spanjaard uitzag dan welke echte Spaanse varensgezel ook die ik ooit ben tegengekomen. Hij zag eruit als een Spanjaard op een schilderij. Mensen die het weten kunnen zeggen dat deze aarde uiteindelijk aan mensen met zwart haar en bruine ogen ten deel zal vallen. Het schijnt dat de overgrote meerderheid der mensen al meer of minder uitgesproken donker haar heeft. Maar pas als je iemand ontmoet die werkelijk zwart haar heeft, zo zwart als ebbenhout, valt het je op hoe zeldzaam zulke mensen zijn. Bunter's haar was volkomen zwart, zo zwart als de vleugel van een raaf. Hij droeg ook een volle baard (wel bijgeknipt, maar desalniettemin van een respectabele lengte) en hij had dikke, borstelige wenkbrauwen. Voeg daar staalblauwe ogen aan toe, die bij iemand die blond was heel normaal zouden zijn geweest, doch die een verrassend contrast met die donkere omlijsting vormden, en u zult gemakkelijk begrijpen dat Bunter een opvallende figuur was. Wanneer hij zich niet zo rustig zou hebben bewogen, zijn hele verschijning niet zo'n bedaarde indruk had gemaakt, zou men hem voor een heftig-hartstochtelijke natuur hebben gehouden.

Natuurlijk was hij niet in zijn eerste jeugd; maar indien de uitdrukking 'in de kracht van zijn leven' op iemand van toepassing kan worden gebracht, dan was het wel op hem. Hij was ook lang, doch tamelijk mager. Kapitein Ashton van de klipper *Elsinore*, die vlak voor de *Sapphire* lag, merkte een keer, toen hij hem vanaf de kampanje onvermoeibaar bezig zag, tegen een vriend op: 'Johns heeft daar iemand die de vaart wel voor hem in zijn schip zal houden.'

Kapitein Johns, de gezagvoerder van de *Sapphire*, die reeds sedert vele jaren op de brug stond, en ook het commando over andere schepen had gevoerd, was een bekende figuur, zonder dat men hem veel achting of sympathie toedroeg. Wanneer hij met zijn collega's was liet men hem meestal links liggen of probeerde men hem op de hak te nemen. Dit laatste gebeurde meestal onder aanvoering van Kapitein Ashton, een cynische, plaagzieke man. Het was Kapitein Ashton die een keer in gezelschap het onprettige grapje had verkondigd dat Johns van mening was 'dat iedere zeeman boven de veertig vergiftigd moest worden - op kapiteins die al een schip hadden na'.

Dit vond plaats in een restaurant in de City, waar verschillende bekende gezagvoerders samen zaten te lunchen. Kapitein Ashton was er een van: zwierig en joviaal, in een groot wit vest, en met een gele roos in zijn knoopsgat; Kapitein Sellers met een wijde jas aan, mager en bleek, zijn staalgrijze haar achter zijn oren gestopt, die er als een vriendelijke, ascetische boekenwurm uitzag; Kapitein Bell, een barse zeerob met harige vingers, in blauw laken en met een zwarte vilthoed op die hij een heel eind achterop zijn rode hoofd had geduwd. Er was ook een heel jonge gezagvoerder, met een klein blond snorretje en ernstige ogen, die niets zei en enkel af en toe flauwtjes glimlachte.

Kapitein Johns, die erg schrok, hief zijn verbijsterde en lichtgelovige blik op, wat hem, bij zijn lage, horizontaal gefronste voorhoofd gevoegd, niet bepaald een erg intelligent voorkomen gaf. Deze indruk werd bovendien allerm minst weggenomen door de enigszins puntige vorm van zijn kale hoofd.

Iedereen begon meteen te lachen en tenslotte glimlachte Kapitein Johns maar een beetje als een boer die kiespijn heeft mee en probeerde dan zich te verdedigen. Het was allemaal goed en wel om een grapje te maken, maar tegenwoordig, nu een schip als het iets opbrengen wilde, zowel onderweg als in de haven geen kwartier verspelen mocht, was de zee geen plaats meer voor mannen op leeftijd. Alleen jonge mannen in de bloei van hun leven waren tegen het moderne gevlieg en gejaag opgewassen. Kijk maar eens naar de grote maatschappijen; bijna allemaal ontdeden ze zich van die employé's die hun ouderdom begonnen te voelen. Hij bijvoorbeeld, wenste geen ouwe kerels aan boord van zijn schip.

En in deze opvatting stond Kapitein Johns niet alleen. Er waren toentertijd een heleboel zeelui, wier enige fout was dat hun haar grijs begon te worden, die de zolen van hun laatste paar laarzen versleten op de trottoirs van de City in

hun hartverscheurende pogingen om ergens een plaatsje aan boord te krijgen.

Kapitein Johns voegde er, met een soort wrevelige onnozelheid aan toe, dat een dergelijke mening heel iets anders was dan mensen te willen vergiftigen.

Het onderwerp scheen hiermee afgedaan, maar Kapitein Ashton was nog niet uitgeplaagd.

‘O, nee. Dat weet ik nog niet zo net. Je zei duidelijk ‘die van geen nut meer waren’. Wat moet er gebeuren met mannen die ‘van geen nut’ meer zijn? Jij bent een goedhartige kerel, Johns. Ik weet zeker dat je het, als je er eens rustig over nadacht, best zou vinden om ze op een of andere pijnloze manier te laten vergiftigen.’

Kapitein Sellers vertrok zijn dunne, gebogen lippen.

‘Maak geesten van ze,’ opperde hij snedig.

Bij het woord ‘geesten’ werd Kapitein Johns verlegen, op zijn verwarde, steelse en onaantrekkelijke manier.

Kapitein Ashton knipoogde.

‘Ja. Misschien dat je dan de kans zou krijgen met de wereld der geesten in verbinding te komen. De geesten van zeelui zullen toch stellig wel op schepen spoken. Sommige van hen zouden een oude scheepsmakker vast wel eens een bezoekje brengen.’

Kapitein Sellers merkte droogjes op:

‘Je moet niet zulke verwachtingen voor hem wekken; dat is wreed. Hij zal niets zien. Je weet ook wel, Johns, dat nog nooit iemand een geest gezien heeft.’

Bij het horen van deze onduldbare provocatie liet Kapitein Johns zijn terughoudendheid varen. Zonder enige verwarring meer, doch met een ware lichtgelovige hartstocht die zijn doffe kleine oogjes tijdelijk op deed lichten, haalde hij het ene als authentiek gestaafde voorbeeld na het andere aan. Er waren boeken en nog eens boeken vol voorbeelden. Het getuigde van de ergste onwetendheid om het bestaan van bovennatuurlijke verschijnselen te logenstraffen. Iedere maand werden er gevallen bekend gemaakt in een speciale krant. Professor Cranks zag dagelijks geesten. En Professor Cranks was lang geen domme jongen. Een van de beroemdste geleerden van deze tijd. En dan had je die krantenkerel nog – hoe heette hij ook al weer – die steeds door de geest van een meisje werd bezocht. Hij drukte in zijn krant de dingen af die ze tegen hem gezegd had. En dan nog willen beweren dat er geen geesten waren!

‘Wat, ze zijn zelfs gefotografeerd! Wat zou je nog meer voor bewijs kunnen verlangen?’

Kapitein Johns was verontwaardigd. Kapitein Bell’s lippen vertrokken krampachtig, maar het was nu Kapitein Ashton die een geluid van protest liet horen.

‘Laat hem in ’s hemelsnaam daar nog niet verder over doorgaan! En tussen twee haakjes, Johns, wie is die harige zee-rover die je nu als stuurman hebt? Niemand in het dok schijnt hem ooit eerder gezien te hebben.’

Kapitein Johns, die weer tot bedaren kwam nu er een nieuw onderwerp aangeroerd werd, antwoordde enkel dat Willy, de tabakshandelaar op de hoek van Fenchurch Street, hem gestuurd had.

Willy, zijn winkel, en zelfs het huis in Fenchurch Street, waarin hij gevestigd was, zijn niet meer, geloof ik. In zijn tijd voorzag Willy, die altijd een bekommerde, afwezige uitdrukking op zijn bleke, papperige gezicht had, vele schepen die vanuit de haven van Londen naar het Zuiden voeren, van tabak. Op bepaalde tijden van de dag was de winkel altijd vol gezagvoerders. Zij zaten op vaten; zij leunden tegen de toonbank.

Menige jonge kerel vond daar zijn eerste kans om wat in het leven te bereiken; menige man kreeg een betrekking die hij hard nodig had door op een gunstig oogenblik voor vier stuivers baai te komen halen. Zelfs Willy’s helper, een roodharige, onverschillige, tenger uitziende jonge man, gaf je soms over de toonbank tegelijk met je doos sigaretten een waardevolle gefluisterde tip, waarbij hij zijn lippen nauwelijks bewoog, in de geest van: ‘De *Bellona*, Zuiderdok. Tweede stuurman nodig. Als u voortmaakt komt u misschien nog op tijd.’

En geloof maar dat je vloog!

‘O, heeft Willy hem gestuurd,’ zei Kapitein Ashton. ‘Het is een heel opvallende man. Als je een rode sjerp om zijn middel bond en een rode zakdoek om zijn hoofd zou hij er precies als een van die zeerovers uitzien die mannen de voeten spoelen en vrouwen in gevangenschap slepen. Pas maar op, Johns, dat hij je de keel niet afsnijdt en er met de *Sapphire* vandoor gaat! Op welk schip is hij het laatst geweest?’

‘Hij was een paar jaar geleden kapitein van een schip uit Liverpool, de *Samaria*. Hij heeft haar in de Indische Oceaan verloren en mocht een jaar niet als gezagvoerder varen. Sindsdien heeft hij nergens anders een kapiteinspost kunnen krijgen. Hij heeft de laatste tijd in de pakketvaart in de West rondgescharreld.’

‘Dat verklaart dan waarom niemand in het dok hem ooit eerder gezien had,’ besloot Kapitein Ashton, terwijl zij van tafel opstonden.

Kapitein Johns liep na de lunch naar het dok toe. Hij was kort van gestalte en had enigszins kromme benen. Zijn verschijning boezemde de meeste mensen geen achting in; maar zijn reders moeten een andere mening toegedaan geweest

zijn. Hij had de naam dat hij een ongemakkelijke commandant was, die over kleinigheden viel, altijd een of andere wrok koesterde en voortdurend overal aanmerkingen op had. Hij was niet iemand die flink tegen je te keer ging, en dan alles vergeten was, maar die kwaadaardige dingen zei op een klagende toon; een man die in staat was het leven van een officier aan wie hij een hekel had tot een ware hel te maken.

Diezelfde avond ging ik Bunter aan boord opzoeken, en betuigde hem mijn deelneming voor wat hem onderweg te wachten stond. Hij maakte een onderworpen indruk. Ik veronderstel dat iemand met een geheim in zijn boezem zijn opgewektheid verliest. En er was nog een reden waarom men niet verwachten kon dat Bunter een grote veerkracht aan de dag zou leggen. In de eerste plaats had hij zich de laatste tijd knap beroerd gevoeld, en in de tweede plaats – maar daarover later.

Kapitein Johns was die middag aan boord geweest en had om zijn eerste stuurman heen gehangen en gedraaid op een manier waaraan Bunter zich ontzettend geërgerd had.

‘Wat had hij ermee voor?’ vroeg hij weliswaar kalm, maar nog steeds geprikkeld. ‘Je zou denken dat hij me ervan verdacht dat ik iets had gestolen en erachter wilde zien te komen in welke zak ik het had weggestopt; of dat iemand hem had verteld dat ik een staart had en hij maar niet ontdekken kon hoe ik erin slaagde die te verbergen. Ik vind het niet prettig als er in de loop van een enkele middag verschillende malen iemand achter je rug op je komt toegeslopen en plotseling naast je opduikt. Is dat een nieuw soort kiekeboe misschien? Ik vind het in elk geval niet leuk. Ik ben geen baby meer.’

Ik verzekerde hem dat als iemand Kapitein Johns zou vertellen dat hij – Bunter – een staart had, Johns het op een of andere mysterieuze manier klaarspelen zou om het verhaal te geloven. Waarachtig. Hij was zo achterdochtig en lichtgelovig als men zich nauwelijks voorstellen kan. Hij placht elk verhaal, hoe dwaas het ook mocht zijn, te geloven, iedereen overal van te verdenken, en over alles wat hij gehoord of zich ingebeeld had te lopen piekeren en tobben, tot hij zich zo in zijn overpeinzingen en speculaties had verward dat hij alleen nog maar medelijden met zichzelf kon voelen. Uiteindelijk kwam hij altijd tot de gemeenst mogelijke slotsom en wist hij door een soort speciale gave die de natuur hem op dit gebied geschonken had de gemeenst mogelijke handelwijze te ontdekken.

Bunter vertelde me ook dat het gemene schepsel op zijn kleine, kromme beentjes het hele schip met hem overgekropen was, onderwijl aan een stuk door mopperend en klagend

over allerlei onbenulligheden. Als een of ander smerig insect had hij over het dek gekropen – als een kakkerlak, alleen niet zo levendig.

Op deze wijze gaf de kalme Bunter uitdrukking aan zijn grote afschuw. Dan vervolgde hij met zijn gewone plechtstatige bedachtzaamheid, die iets sinisters kreeg doordat hij tegelijkertijd zijn gitzwarte wenkbrauwen fronste:

‘En de kerel is gek ook. Hij probeerde ook nog een keer gezellig te wezen op zijn manier en uitte dat door grote ogen op te zetten en aan mij te vragen of ik geloofde in ‘contact met generzijds’. Contact met generzijds – ik begreep eerst niet wat hij bedoelde. Ik wist niet wat ik zeggen moest. ‘Een heel ernstig onderwerp, mijnheer Bunter,’ zegt hij. ‘Ik heb heel wat tijd aan de studie ervan gegeven.’”

Wanneer Johns aan de wal had gewoond zou hij voorbestemd geweest zijn om een prooi van frauduleuze mediums te worden; zelfs nog wanneer hij tussen zijn reizen in de gelegenheid maar had gekregen. Gelukkig voor hem woonde hij als hij in Engeland was ergens helemaal in Leytonstone, bij een ongetrouwde zuster die tien jaar ouder was dan hijzelf, een ontzettende kenau die twee maal zo groot was als hij en voor wie hij beefde. Er werd verteld dat zij hem verschrikkelijk op zijn kop zat; en zij had zo haar eigen ideeën over zijn spiritistische neigingen.

Deze beschouwde zij eenvoudig als door de duivel ingegeven. Het gerucht ging dat zij verklaard had dat zij ‘met Gods hulp verhinderen zou dat die idioot zich aan de Duivel uitleverde.’ Het lijkt geen twijfel dat het Johns’ geheime streven was om in persoonlijk contact met de geesten der afgestorvenen te komen – wanneer zijn zuster het maar toelaten wilde. Doch zij was onvermurwbaar. Ik heb gehoord dat hij, als hij naar Londen ging, rekening en verantwoording afleggen moest van iedere stuiver die hij ’s morgens meegenomen had en precies vertellen moest wat hij die dag had gedaan. En zij bewaarde het cheque-boek ook.

Bunter (hij was in zijn jeugd een flinke wildebras geweest, maar hij was van goede afkomst; kwam van een oude familie die ergens in een van de graafschappen in de buurt van Londen nog een familiegraf bezat) – Bunter was verontwaardigd, misschien wel wegens zijn eigen doden. Die staalblauwe ogen van hem flikkerden gewoonweg woest in zijn door zijn zwarte baard omlijste gezicht. Ik kwam ervan onder de indruk – zoveel duistere hartstocht lag er in zijn bejaagde verachting.

‘De brutaliteit van die kerel! In contact geraken met . . . een kleine smerige poen als hij! Het zou een onbeschaamde indringing zijn . . . Wat is dat eigenlijk wat hij wil? Een nieuw soort snobisme, of wat is het anders?’

Ik lachte hartelijk om deze originele mening over het spiritisme – of hoe men de manie voor geesten ook noemen mag. Zelfs Bunter zelf verwaardigde zich te glimlachen. Maar het was een strenge glimlach, die weer snel verdween. Van een man in zijn, bijna tragische positie, mag ik wel zeggen, kon men niet verwachten – begrijpt u wel? Hij maakte zich werkelijk bezorgd. Hij was bereid desnoods iedere smerige streek over zijn kant te laten gaan waarvan hij onderweg het slachtoffer zou kunnen worden. Een man die aan de genade van een kerel als Johns overgeleverd was kon niet op veel consideratie rekenen. Pech is pech, en daarmee uit. Maar het denkbeeld om van Londen tot Calcutta en terug verveeld te worden met de zouteloze, onbenullige verhalen over geesten, waarmee Johns iedereen die maar naar hem luisteren moest of wilde, placht door te zagen, vervulde hem met een ondragelijke angst. Spiritisme was in dat licht bezien inderdaad een ernstig onderwerp om over na te denken. Verschrikkelijk zelfs! Arme kerel! We hadden geen van beiden kunnen denken dat hijzelf binnenkort . . . Hoe het ook zij, ik kon hem niet opbeuren. Ik was zelfs eveneens nogal ontsteld.

Bunter had die dag nog iets wat hem kwelde. Een vervloekte havenopziener kwam met een of ander smoesje aan boord, in werkelijkheid echter, dacht Bunter, uitsluitend door een hinderlijke nieuwsgierigheid gedreven – hinderlijk voor Bunter dan. Na er een poosje omheen gedraaid te hebben, zei die kerel plotseling:

‘Ik denk steeds maar dat ik u al eens eerder ergens gezien heb, mijnheer de stuurman. Misschien dat als ik uw naam hoorde –’

Bunter – dat is het ergste als je een geheim in je leven hebt – schrok hevig. Het was heel waarschijnlijk dat de man hem al eens eerder had gezien – wat een verdraaide pech dat hij zo’n uitstekend geheugen scheen te hebben. Bunter zelf kon zich moeilijk iedere kerel herinneren met wie hij wel eens in het dok te maken gehad kon hebben. Bunter redde zich er brutaal uit door gebruik makend van die indrukwekkende, zwarte uitdrukking die zijn ongewone haar hem schonk, scherp uit te vallen:

‘Mijn naam is Bunter, mijnheer. Is uw nieuwsgierigheid daarmee bevredigd. En ik vraag niet hoe u heten mag. Ik wil het niet weten, mijnheer. Het kan me niets schelen. Een individu die mij rustig in mijn gezicht zegt dat hij er *niet zeker* van is dat hij mij wel eens eerder heeft gezien, wil of onbeschaamd zijn, of is niet beter dan een worm, mijnheer. Ja, ik zei een worm – een blinde worm!’

Die goeie, ouwe Bunter. Dat was de manier om een derge-

lijke kerel aan te pakken. Hij joeg de slampamper eenvoudig van het schip af, alsof ieder woord een klap was. Maar de koppigheid van die brutale bemoeial was verbazingwekkend. Hij maakte, toen Bunter zo tegen hem uitviel, natuurlijk dat hij van het schip kwam, zonder een woord te zeggen, af en toe enkel even met een benauwd glimlachje omkijkend. Maar toen hij eenmaal op de aanlegsteiger stond draaide hij zich langzaam om en bleef strak naar het schip staan staren. Hij verroerde geen vin en zijn domme ogen knipperden net zo min als een paar patrijspoorten.

Wat moest Bunter beginnen. Het bracht hem lelijk in verlegenheid, weet u. Hij kon zijn hoofd niet in de broodkist gaan steken. Wat hij deed was achter bij het bezaanstuig gaan staan en met precies zo'n zelfde roerloze blik naar de ander terugstaren. Zo bleven ze elkaar fixeren, en ik weet niet wie er het eerst draaiërige van werd; maar de man op de aanlegsteiger, die zich niet zoals Bunter ergens aan vasthouden kon, kreeg er het eerst genoeg van, maakte een arm-beweging, alsof hij de strijd opgaf, en liep eindelijk weg. Bunter vertelde me dat hij blij was dat de *Sapphire*, 'dat juweel van een schip,' zoals hij haar sarcastisch noemde, de volgende dag zee kiezen zou. Hij had zijn bekomst van het dok. Ik kon me zijn ongeduld begrijpen. Hij had zich bij voorbaat gehard tegen alle narigheden die hem onderweg ten deel zouden kunnen vallen, hoewel het nu wel duidelijk is dat hij niet voorbereid was op die ongewone ervaring die hem reeds boven het hoofd hing, en nog wel nergens anders dan op de Indische Oceaan, op precies dezelfde zee waar de arme kerel zijn schip verloren had en naar het scheen terzelfdertijd, en voorgoed, zijn kansen op een eervolle carrière verspeeld.

Wat zijn wroeging met betrekking tot een zekere heimelijke handelwijze in zijn verleden betreft – wel, ik geloof dat iemand die het oprechte karakter van Bunter bezat er niet weinig onder lijden zou. Maar tussen ons gezegd en gezwezen, en zonder dat ik ook maar één ogenblik cynisch wil zijn, moet het me toch van het hart dat zelfs bij de nobelsten van ons de angst ontdekt te worden in niet geringe mate tot de hevigheid van onze wroeging bijdraagt. Ik zei dat niet in zoveel woorden tegen Bunter, maar omdat de arme kerel er steeds maar weer over begon, vertelde ik hem dat er een heleboel rechtschapen mensen waren die met een geheim rondliepen dat ze liever niet aan anderen vertelden, en dat het, voor zover het zijn eigen schuld betrof, niet op zijn voorhoofd geschreven stond waar iedereen het kon lezen – zodat hij zich daarover geen zorgen hoefde te maken. En bovendien zou hij over twaalf uur op zee zitten.

Hij zei dat hij uit die gedachte enige troost putte, en ging toen weg om de laatste avond die hij de eerste maanden in Engeland zou zijn bij zijn vrouw door te brengen. Ofschoon hij een wildebras mocht zijn geweest, had Bunter toen hij trouwde zijn ogen goed opengehouden. Hij was met een dame getrouwd. En het was bovendien een echt lief vrouwtje. Wat haar moed aanging, ik, die weet welke tijden zij te doorstaan hebben gehad, kan haar er niet genoeg om bewonderen. Echte, tegen de ene troosteloze dag na de andere bestand zijnde moed, die alleen een vrouw opbrengen kan wanneer ze uit het goede hout is gesneden – wanneer ze haar hoofd geen ogenblik laat hangen.

De Zwarte Stuurman voelde dit afscheid van zijn vrouw erger dan alle voorgaande keren in zijn jaren van tegenslag. Maar zij was van het onversaagde soort, en liet minder bezorgdheid blijken dan de zwartharige, zeeroversachtige, doch waardige stuurman van de *Sapphire*. Misschien kwam dat wel doordat haar geweten minder verontrust was dan dat van haar man. Natuurlijk had zijn leven geen geheimen voor haar; maar het geweten van een vrouw is vernuftiger in het vinden van goede en grondige excuses. Het hangt ook voor een groot deel van degene die ze nodig heeft af.

Zij hadden afgesproken dat zij niet naar het dok zou komen om hem weg te brengen. ‘Het verbaast me dat je überhaupt naar me kijken wilt,’ zei haar teergevoelige man. En zij lachte niet.

Bunter was erg teergevoelig; hij nam tenslotte tamelijk plotseling afscheid van haar. Hij was goed op tijd aan boord, en maakte de gewone indruk op de havenloods met zijn kapotte strohoed op die de *Sapphire* het dok uit bracht. De rivierloods was zeer beleefd tegen de waardige, opvallend uitzierende eerste stuurman. ‘De vijfduims manilla voor de remkabel mijnheer Bunter, – dank u wel, mijnheer Bunter.’ De zeeloods die het ‘juweel van een schip’ ter hoogte van Dover verliet toen het op haar gemak het Kanaal doorvoer zei tegen zijn vrienden dat de *Sapphire* op deze reis een eerste stuurman aan boord had die veel te goed leek voor die oude Johns. ‘Bunter heet hij. Ik vraag me af waar hij vandaan gekomen is. Ik heb hem nog nooit eerder gezien in al die jaren dat ik nu al loods ben hier. Hij is het soort man dat je niet vergeet. Jij zou hem je ook nog herinneren als je hem wel eens gezien had. En een prima zeeman ook. Die oude Johns zal zich gewoon gek tobben! Tenzij die oude dwaas bang voor hem zou zijn – want hij ziet er niet uit als iemand die zich op zijn kop laat zitten zonder behoorlijk van zich af te bijten, en je eens precies te vertellen hoe hij over je denkt. En daar is die oude Johns als de dood voor.’

Daar dit eigenlijk bedoeld is als een verslag van een spiritistische belevens die misschien Kapitein Johns niet persoonlijk, maar dan toch in elk geval zijn schip overkwam, behoef ik niet eerst de andere gebeurtenissen te beschrijven die er op de uitreis voorvielen. Het was een heel gewone reis; de bemanning was een heel gewone bemanning; het weer was in geen enkel opzicht anders dan anders. De rustige, bedaarde manier waarop de Zwarte Stuurman te werk placht te gaan was oorzaak dat het hele leven aan boord iets kalms gekregen had. Zelfs wanneer het schip in een stijve bries geraakte bleef alles even rustig en gesmeerd verlopen.

Er was slechts één ernstige tegenslag die alle hens vier en twintig uur lang onafgebroken in de weer hield. Dat gebeurde ter hoogte van de Afrikaanse kust, nadat zij Kaap de Goede Hoop achter zich hadden laten liggen. Toen de storm op haar hevigst was sloegen verscheidene stortzeeën over het schip, zonder ernstige gevolgen gelukkig, hoewel er in de provisiekamer en in de hutten heel wat breekbare voorwerpen sneuvelen. Mijnheer Bunter, die zo'n grote achtung genoot aan boord, merkte dat hij maar schunnig behandeld was door de Zuidelijke Oceaan, die de deur van zijn hut als een gemene inbreker openbrak, er met verschillende nuttige voorwerpen van doorging en alle andere doornat maakte.

Later op dezelfde dag deed de Zuidelijke Oceaan de *Sapphire* zo hevig slingeren dat de beide laden die zich onder mijnheer Bunter's kooi bevonden eruit vlogen en hun inhoud geheel over de grond gestrooid werd. Zij hadden natuurlijk op slot moeten zitten, en mijnheer Bunter kon zich er alleen zelf maar een verwijt van maken. Hij had de beide sleutels moeten omdraaien voor hij aan dek ging.

Hij was buitengewoon geschrokken. De hofmeester, die al een hele tijd met zwabbers en dweilen bezig was de ondergelopen kajuit droog te krijgen, hoorde hem verschrikt en ontmoedigd 'Hola!' roepen. Ondanks zijn drukke werkzaamheden spreidde de hofmeester een bezorgd medeleven met de tegenspoed van de stuurman ten toon.

Kapitein Johns was in zijn hart blij toen hij van de schade hoorde. Hij was inderdaad bang van zijn eerste stuurman, zoals de zeeloods gewaagd had te voorspellen, en de reden voor die vrees was dezelfde die de zeeloods als waarschijnlijk naar voren had gebracht.

Kapitein Johns zou daarom die Zwarte Stuurman van hem dolgraag op een of andere manier aan zijn genade overgeleverd zien. Maar de man was boven iedere aanmerking verheven, deed zijn plicht zo volmaakt als menselijkerwijze maar mogelijk was. En Kapitein Johns ergerde zich er hevig

over, terwijl hij zichzelf tegelijkertijd gelukwenste met het feit dat hij zo'n bijzonder bekwame stuurman had getroffen. Hij deed net alsof hij graag zo vriendschappelijk mogelijk met hem omgaan wilde, uitgaand van het principe dat je de mensen met wie je de intiemste omgang hebt, het eerst in je macht kunt verstrikken; en ook omdat hij iemand nodig had om naar zijn verhalen over manifestaties, verschijningen, geesten, en wat er allemaal nog meer bij dat stompzinnige spokengedoe te pas kwam, te luisteren. Hij kende ze allemaal op zijn duimpje; en hij vertelde ze met een monotone, kleurloze stem, waardoor hij ze nog onbenulliger wist te doen klinken dan ze al waren.

'Ik heb graag omgang met mijn officieren,' placht hij te zeggen. 'Er zijn gezagvoerders die zolang de reis duurt hun mond haast niet opendoen uit vrees hun waardigheid te verliezen. Wat heeft het tenslotte te betekenen – dat ene trapje hoger op de ladder!'

Zijn gezelschap was vooral te duchten tijdens de tweede hondenwacht, omdat hij een van die mannen was die naarmate de avond vordert spraakzamer worden, en de dienstdoende officier kon dan geen uitvluchten verzinnen om de kampanje te verlaten. Kapitein Johns placht plotseling zijn hoofd boven de trap uit te steken, en nadat hij zich op zijn sluipende manier bij de op en neer lopende Bunter gevoegd had, een of andere spiritistische leerstelling op hem af te vuren, zoals:

'Geesten, mannelijke zowel als vrouwelijke, tonen over het algemeen een heel verfijnde aard, niet?'

Waarop Bunter, zijn door zijn zwarte baard omlijste hoofd hooghartig in zijn nek geheven, placht te mompelen: 'Dat weet ik niet.'

'O, maar dat komt omdat u het niet weten wilt. U bent de koppigste, meest bevooroordeelde man die ik ooit tegengekomen ben, mijnheer Bunter. Ik heb u gezegd dat u elk boek dat in mijn boekenkast staat van mij lenen moogt. U mag zelf in mijn salon gaan uitzoeken wat u wilt.'

En als Bunter tegenwierp dat hij te moe was van zijn werk om in zijn vrije tijd te gaan zitten lezen, glimlachte Kapitein Johns vals achter zijn rug en merkte dan op dat de ene mens natuurlijk veel meer slaap nodig had dan de ander om zijn werk naar behoren te kunnen doen. Als mijnheer Bunter bang was dat hij niet goed wakker zou kunnen blijven wanneer hij 's nachts dienst had, dan was dat natuurlijk heel wat anders.

'Maar ik meen toch dat u onlangs een roman van de tweede stuurman geleend hebt – waar niets dan een hoop waarde-loze leugens instaan,' zuchtte Kapitein Johns. 'Ik ben bang

dat u niet erg geestelijk aangelegd bent, mijnheer Bunter. Dat is de hele zaak.'

Soms verscheen hij midden in de nacht aan dek, een groteske verschijning met zijn kromme benen in zijn pyamabroek gestoken. Bij die aanblik placht de gekwelde Bunter zich heimelijk in zijn handen te wringen terwijl het zweet hem op zijn voorhoofd uitbrak. Na een tijdje slaperig en op een onaangename manier op zijn hoofd krabbend bij het kompasshuisje gestaan te hebben, zou hij stellig een of ander aspect van het enige onderwerp waarover hij praten kon aansnijden.

Hij sprak bijvoorbeeld uitvoerig over de morele verheffing die het resultaat zou zijn wanneer de meerderheid der mensheid een nauw contact met de geesten der afgestorvenen onderhield. De geesten, dacht Kapitein Johns, zouden wel vertrouwelijk met de levenden willen omgaan, wanneer de meeste mensen maar niet zo'n ongelovige houding tentoonspreidden. Hijzelf zou er ook niets voor voelen om zich in te laten met een troep mensen die niet in zijn - Kapitein Johns' - bestaan geloofden. Waarom een geest dan wel? Dat was te veel gevraagd.

Hij bleef bij het kompasshuisje staan snuiven, terwijl hij met zijn hand achter zijn schouderbladen trachtte te komen, en verklaarde dan, met een dikke, doezelige, strenge stem:

'Ongelovigheid, mijnheer, is de vloek van deze tijd!'

Zij verwierp de bewijzen die Professor Cranks en die krantenkerel bijeenbrachten. Zij verzette zich tegen het vervaardigen van foto's.

Want Kapitein Johns geloofde zeer stellig dat bepaalde geesten gefotografeerd waren. Hij had er iets over in de krant gelezen. En het idee dat dit gebeurd was had hem geweldig aangegrepen, omdat hij niet kritisch aangelegd was. Bunter zei later dat men zich niets vreemders voorstellen kon dan dat kleine mannetje, met een pyama die minstens drie maten te groot was aan, dat opgewonden in het maanlicht om het roer heen schuifelde en zijn vuist schudde tegen de onbewogen zee.

'Foto's! Foto's!' placht hij te herhalen, met een stem die net zo erg piepte als een roestige deur.

Zelfs de roerganger die zich recht achter hem bevond voelde zich bij die vertoning niets op zijn gemak, omdat hij niet precies kon begrijpen 'waarover de ouwe zo'n herrie met de stuurman schopte'.

Dan placht Johns, nadat hij een beetje gekalmeerd was, van voren af aan te beginnen.

'Want de gevoelige plaat kan niet liegen. Uitgesloten, mijnheer.' Niets was koddiger dan deze rotsvaste overtuiging

van dit kleine mannetje – dan zijn dogmatische toon. Bunter bleef zich met een licht zwaaiende gang over de kampanje heen en neer bewegen als een bedachtzaam, waardig slingeruurwerk. Hij zei geen woord. Maar de arme kerel had geen kleinigheid op zijn geweten, zoals u weet, en om bij al zijn eigen zorgen ook nog dit stompzinnige geleuter te moeten aanhoren, maakte hem halfgek. Hij wist dat hij bij verscheidene gelegenheden niet ver van de grens der waanzin afgeveest was, omdat hij niet nalaten kon zich aan dolzinnige visioenen over te geven waarin Kapitein Johns bij zijn nek werd gepakt en in het zog van het schip over de reling gegooid – iets wat een zeeman die bij zijn verstand was nog geen hond of een kat zou aandoen. Hij stelde zich voor hoe hij weer een ogenblik aan de oppervlakte zou komen – een kleine, zwarte vlek ver achter stuurboord op de maanbescheneen oceaan achtergelaten. Ik geloof niet dat Bunter zelfs wanneer hij het verste weg was er werkelijk naar verlangde om Kapitein Johns te verdrinken. Ik stel me zo voor dat zijn verwarde verbeelding er enkel naar verlangde dat er een eind zou komen aan de spookachtige zinledigheid van het geklets van de gezagvoerder.

Maar niettemin was het een gevaarlijke vorm van zelfbevrediging. Stelt u zich dat schip maar eens even voor op een heldere, tropische nacht op de Indische Oceaan, met volle gladde zeilen, de wacht op dek ergens opgesteld waar men hem niet zien kon; en op haar maanovergoten kampanje, de statige gestalte van de Zwarte Stuurman die met afgemeten plechtstatige passen op en neer loopt, een afschuwelijke stilte bewarend, terwijl dat groteske, gemene figuurtje in gestreept katoenflanel met een piepende, dreunende stem eideloze verhalen houdt over 'persoonlijk contact met generzijds'.

Ik krijg koude rillingen als ik eraan denk. En soms placht de bespottelijke verblinding van Kapitein Johns aan een griezelig soort utilitarisme gepaard te gaan. Wat een gemak zou men er niet van hebben wanneer men de geesten van de overledenen ertoe brengen kon om metterdaad belangstelling voor de aangelegenheden van de levenden aan de dag te leggen! Wat een steun zou de politie daar bijvoorbeeld aan hebben bij het ontdekken van misdaden! Het aantal moorden zou in elk geval aanzienlijk minder worden, meende hij, met een gezicht alsof hij iets buitengewoon scherpzinnigs verkondigd had. Dan maakte zich weer een groteske ontmoediging van hem meester.

Wat hadden ze eraan om in contact te proberen te komen met mensen die het geloof ontbeerden en die hoogstwaarschijnlijk de hun aangeboden inlichtingen met minachting

van de hand zouden wijzen? Geesten hadden ook gevoelens. In zekere zin waren het *louer* gevoelens. Maar hij verbaasde zich over de lankmoedigheid die door de slachtoffers van moordenaars jegens degenen die hen van het leven beroofd hadden betracht werd. Dat was het soort verschijning dat geen enkel schuldig mens met een verachtelijk lachje naar het rijk der fabeltjes zou kunnen verwijzen. En misschien werden de moordenaars, die vrijuit gegaan waren – of ze erin geloofden of niet – wel door de geest van hun slachtoffer achtervolgd. Dat was niet iets wat ze van de daken zouden schreeuwen, wel?

‘Wat mijzelf aangaat,’ vervolgde hij, op een soort boosaardig-wraakzuchtige jammertoon, ‘als iemand mij vermoordde zou ik hem geen gelegenheid geven om het te vergeten. Ik zou hem geen nacht met rust laten – ik zou hem letterlijk de doodschrik op zijn lijf jagen.’

Het denkbeeld dat de geest van zijn gezagvoerder iemand angst aanjagen zou was zo belachelijk dat de Zwarte Stuurman, hoe weinig vrolijk zijn stemming ook mocht zijn, niet nalaten kon om een vermoeid lachje te laten horen. En dit lachje, de enige reactie op een lang en ernstig betoog, kwetste Kapitein Johns in niet geringe mate.

‘Wat valt er op die ingebeelde manier te lachen, mijnheer Bunter?’ snauwde hij. ‘Bovennatuurlijke verschijningen hebben betere mannen dan u angst aangejaagd. Of bent u misschien van oordeel dat ik niet voldoende ziel bezit om later een geest te kunnen worden?’

Ik denk dat het de kwaadaardige toon was waarop hij sprak die oorzaak was dat Bunter met een ruk bleef staan en zich omdraaide.

‘Het zou me niets verbazen,’ ging de vertoornde dweepzieke spiritist verder, ‘dat u een van die mensen bent voor wie een mens nauwelijks meer in tel is dan een beest. Ik wed dat u in staat bent om uw eigen vader het bezit van een onsterfelijke ziel te betwisten.’

En toen verloor Bunter, die dit gezanik niet langer verdragen kon, en die bovendien nog door zijn eigen zorgen werd gekweld, zijn zelfbeheersing.

Hij liep plotseling naar Kapitein Johns toe en terwijl hij zich een eindje vooroverboog om hem vlak in zijn gezicht te kunnen kijken, zei hij op gedempte, effen toon:

‘U weet nog niet waar een man als ik allemaal toe in staat is.’ Kapitein Johns wierp zijn hoofd naar achteren, maar hij was te verbaasd om zich verder te verroeren. Bunter hervatte zijn wandeling over het dek; en lange tijd waren zijn afgemeten voetstappen en de zachte deining van het water langs zij de enige geluiden die de stilte welke over de uitgestrekte

watervlakte hing verstoorden. Dan schraapte Kapitein Johns zijn keel en na op de trap die naar beneden voerde afgeschoven te zijn, raapte hij voldoende moed bij elkaar om voor hij verdween zijn gezag nog even te laten gelden:

‘Gei de stuurboordschoot van het grootzeil op, en bras en top de raas vierkant, mijnheer Bunter. Ziet u niet dat de wind bijna recht achter zit?’

Bunter antwoordde onmiddellijk: ‘Ja, mijnheer,’ hoewel er niet de minste noodzaak was om de stand van de raas te veranderen en de wind nog uit een andere hoek blies. Terwijl hij het bevel uitvoerde bleef Kapitein Johns op de kampanjetrap rondhangen, in zichzelf ‘Loopt als een admiraal over de kampanje, en ziet nog niet wanneer de raas bij de wind gezet moeten worden,’ grommend – maar nog zo luid dat de roerganger hem verstaan kon. Dan daalde hij langzaam achteruit de trap af en bleef beneden nadenkend staan.

‘Het is een ontzettende schurk, ondanks al de gentlemanachtige airs die hij zich geeft. Geen gentlemen-stuurlui meer aan boord van mijn schip.’

Twee nachten later lag hij vreedzaam in zijn kooi te sluimeren, toen een zware bons vlak boven hem (een teken dat zijn aanwezigheid aan dek werd verlangd) hem meteen klaar wakker uit zijn bed deed springen.

‘Wat zou er aan de hand zijn?’ mompelde hij, op zijn blote voeten naar buiten rennend. Terwijl hij door de hut heen liep keek hij op de klok. Het was de hondenwacht. ‘Waar kan de stuurman me in ’s hemelsnaam voor nodig hebben?’ dacht hij.

Toen hij de kampanje opvloog, zag hij dat het een heldere, dauwachtige maannacht was en dat er een stevige, vaste bries stond. Hij staarde verwilderd om zich heen. Er was niemand op de kampanje, behalve de roerganger die hem onmiddellijk aansprak.

‘Ik ben het geweest, mijnheer. Ik heb het wiel heel even losgelaten om boven uw kooi te stampen. Ik ben bang dat er iets niet in orde is met de stuurman.’

‘Waar is hij gebleven?’ vroeg de kapitein scherp.

De man, die kennelijk zenuwachtig was, antwoordde:

‘Het laatste wat ik van hem zag was dat hij aan bakboord de kampanjetrap afviel.’

‘De kampanjetrap afviel! Waar deed hij dat voor? Hoe kwam dat?’

‘Ik weet het niet, mijnheer. Hij liep aan bakboordzij. Juist toen hij zich omdraaide om mijn kant weer op te komen –’

‘Zag je hem?’

‘Ja, mijnheer. Ik keek naar hem. En ik hoorde de klap ook – ontzettend gewoon. Alsof de grote mast overboord sloeg. Het leek wel alsof iemand hem neergeslagen had.’

Kapitein Johns staarde hem zeer ontsteld en verschrikt aan. 'Kom,' zei hij scherp. 'Heeft iemand hem neergeslagen? Wat heb je gezien?'

'Niets mijnheer, heus niet! Er was niets te zien. Ik hoorde hem iets als 'Hola!' roepen, hij stak zijn handen met een ruk naar voren en viel naar beneden – bom! Ik hoorde daarna niets meer, dus liet ik het wiel een ogenblik los om u te roepen.'

'Je bent bang!' zei Kapitein Johns.

'Ja, mijnheer, dat is zo.'

Kapitein Johns staarde hem aan. De stilte die over zijn rustig voortkoersende schip hing scheen een gevaar te bevatten – een geheim. Hij voelde er maar weinig voor om zelf te gaan kijken wat er van zijn stuurman geworden was, in de zo stille, geluidloze schaduwen van het opperdek.

Al wat hij deed was naar het einde van de kampanje lopen en de wacht roepen. Toen de slaperige mannen naar het achterschip kwamen gezwermd, schreeuwde hij hen grimmig toe:

'Kijk onderaan de kampanjetrap aan bakboord, een paar van jullie! Zie je daar de stuurman liggen?'

Hun verschrikte uitroepen bewezen hem onmiddellijk dat zij hem inderdaad zagen. Iemand kreet zelfs opgewonden:

'Hij is dood!'

Mijnheer Bunter werd in zijn kooi gelegd en toen de lamp in zijn hut werd aangestoken zag hij er inderdaad uit alsof hij dood was, maar het was duidelijk dat hij nog ademhaalde. De hofmeester was ook gewekt, de tweede stuurman geroepen en aan dek gestuurd om toezicht over het schip te houden, en ongeveer een uur lang wijdde Kapitein Johns zich zwijgend aan de taak zijn stuurman het bewustzijn weer te hergeven. Mijnheer Bunter opende eindelijk zijn ogen, maar hij kon niet spreken. Hij was versuft en lag er slap bij. De hofmeester verbond een lelijke wond aan zijn schedel terwijl Kapitein Johns hem met een tweede lamp bijlichtte. Zij moesten een heleboel van mijnheer Bunter's gitzwarte haar wegnippen voor zij het verband er behoorlijk omheen konden leggen. Toen ze klaar waren bleven ze nog een ogenblik naar hun patiënt staan kijken en verlieten dan samen de hut.

'Het is maar een vreemde geschiedenis,' zei Kapitein Johns, toen ze op de gang stonden.

'Ja, mijnheer.'

'Een nuchter iemand die goed bij zijn hoofd is valt niet als een zak aardappelen de kampanjetrap af. Het schip ligt zo vast als wat.'

'Ja, mijnheer. Een soort toeval, lijkt me.'

‘Wel, mij niet. Hij ziet er niet naar uit alsof hij last heeft van toevallen en duizeligheid. Het is een man in de bloei van zijn leven, niet? Ik zou geen ander soort stuurman willen hebben. Je denkt toch niet dat hij ergens stiekem een boel drank heeft opgeslagen? Het is me de laatste tijd al een paar maal opgevallen dat hij een beetje vreemd deed. Hij eet ook niet best, heb ik gemerkt.’

‘Wel, mijnheer, als hij al eens een paar flessen grog in zijn kamer heeft gehad, dan zijn die nu toch in elk geval al lang verdwenen. Bij de laatste storm die we hadden heb ik hem wat gebroken glas overboord zien gooien, maar dat was niet de moeite waard. In elk geval zou u niet kunnen zeggen dat mijnheer Bunter iemand is die drinkt, mijnheer.’

‘Nee,’ gaf de kapitein nadenkend toe. En de hofmeester deed de deur van de provisiekamer op slot en probeerde dan de gang uit te glippen, in de hoop nog net een uurtje te kunnen slapen voor het weer opstaan voor hem geblazen was.

Kapitein Johns schudde zijn hoofd.

‘Er zit een of ander mysterie achter.’

‘Hij mag de Voorzienigheid danken dat hij zijn hoofd niet als een eierdop aan stukken gebroken heeft op de aanlegbetings beneden bij de trap, mijnheer. De mannen zeiden me dat het niet meer dan een duim gescheeld kan hebben.’ En de hofmeester glipte handig weg.

Kapitein Johns was de rest van de nacht en de hele volgende dag net zoveel in de hut van de stuurman als in zijn eigen appartement. In zijn eigen hut zat hij met zijn uitgespreide handen op zijn knieën geleund, samengeknepen lippen en diepe, horizontale rimpels in zijn voorhoofd. Nu en dan hief hij zijn arm langzaam, als het ware behoedzaam op en krabde zachtjes op zijn kale kruin. In de kamer van de stuurman bleef hij telkens lange tijd staan met zijn hand voor zijn lippen, terwijl hij de half-bewusteloze man strak aanstaarde. Drie dagen lang sprak mijnheer Bunter geen enkel woord. De blik waarmee hij iedereen aankeek leek vrij normaal, maar vragen die men hem stelde scheen hij niet te kunnen verstaan. Er werd nog wat van zijn haar afgeknipt en zijn hoofd werd in natte doeken gewikkeld. Hij at iets en men probeerde het hem zo gerieflijk mogelijk te maken. Op de derde dag merkte de tweede stuurman naar aanleiding van het gebeurde onder het middageten tegen de kapitein op:

‘Die halfronde koperen platen op de treden van de kampanjetrapp zijn beestachtig gevaarlijke dingen!’

‘Vind je?’ wierp Kapitein Johns op zure toon tegen. ‘Er is meer dan een koperen plaat nodig om een verklaring te kunnen geven voor het feit hoe een krachtige en gezonde man plotseling als een gevelde os omlaaggestort komt.’

De tweede stuurman geraakte onder de indruk van deze opvatting. Er zat wel iets in, vond hij.

‘Terwijl het prachtig weer is, alles kurkdroog en het schip zo vast ligt als wat.’

Daar Kapitein Johns buitengewoon zuur bleef kijken deed de tweede stuurman gedurende de rest van de maaltijd zijn mond niet meer open. Kapitein Johns was geërgerd en gekwetst door een onschuldige opmerking, omdat de zoëven genoemde koperen platen eerst op de vorige reis, op zijn voorstel, aangebracht waren om de kampanjetrappen een fraaier en verzorgder aanblik te geven.

Op de vierde dag zag mijnheer Bunter er beslist beter uit; nog heel loom wel, natuurlijk, maar hij hoorde en begreep wat er tegen hem werd gezegd en kon er zelfs op zwakke toon een paar woorden uitbrengen.

Kapitein Johns, die zijn hut binnenkwam, keek hem aandachtig aan, zonder dat zijn blik van veel meegevoel getuigde.

‘Wel, kunt u ons een verklaring van dit ongeluk geven, mijnheer Bunter?’

Bunter bewoog zijn verbonden hoofd even en richtte zijn koele, blauwe blik op Kapitein Johns’ gelaat, alsof hij iedere trek eens goed wilde opnemen en op haar waarde schatten: het verbijsterde voorhoofd, de lichtgelovige ogen, de onbeduidende, omlaaghangende lippen. En hij bleef hem zo lang aanstaren dat Kapitein Johns er onrustig van werd en over zijn schouder naar de deur keek.

‘Geen ongeluk,’ bracht Bunter er op een eigenaardige toon uit.

‘U wilt toch niet zeggen dat u de vallende ziekte hebt,’ zei Kapitein Johns. ‘Dat zou me wat moois zijn als u zich, terwijl u dat wist, als eerste stuurman van een klipperschip had laten aanmonsteren.’

Bunter’s enige antwoord bestond uit een duistere blik. De gezagvoerder schuifelde met zijn voeten heen en weer.

‘Wel, hoe komt het dan dat u die tuimeling gemaakt hebt?’

Bunter hees zich een eindje overeind en zei, terwijl hij Kapitein Johns recht in diens ogen keek, op een duidelijk verstaanbare fluistertoon:

‘U – had – gelijk!’

Hij liet zich achterover zinken en sloot zijn ogen. Kapitein Johns kon verder geen woord meer uit hem krijgen; en toen de hofmeester de hut binnenkwam, verwijderde de gezagvoerder zich.

Doch diezelfde nacht nog ging Kapitein Johns, zonder dat iemand hem zag, de deur behoedzaam opendrukkend, opnieuw de hut van de stuurman binnen. Hij kon niet langer

wachten. De onderdrukte gretigheid, de opwinding die heel zijn onaanzienlijk, sluipend gestaltetje uitdrukte, ontgingen de eerste stuurman niet, die wakker lag en een ontzettend neergeslagen en apathische indruk maakte.

‘U bent zeker gekomen om u over mij te verkneuteren,’ zei Bunter, zonder zich te bewegen, maar toch de spijker op de kop slaand.

‘Drommels!’ riep Kapitein Johns verschrikt uit, en een bezadigder houding aannemend, voegde hij eraan toe: ‘Dat is me wat moois om zoiets te zeggen!’

‘Welnu, verkneuter u dan! U en uw geesten, u hebt het klaargespeeld om een levende man eronder te krijgen.’

‘Wilt u zeggen,’ informeerde Kapitein Johns op een met ontzag vervulde fluistertoon, ‘dat u die nacht een bovennatuurlijke belevenis hebt gehad? U hebt dan dus een geestverschijning aan boord van mijn schip gezien?’

Onwilligheid, schaamte, afkeer, zou men van het gezicht van de arme Bunter hebben kunnen aflezen wanneer het grootste deel ervan niet in verbandgaas en linnen was gewikkeld. Zijn ebben wenkbrauwen, die sinisterder dan ooit tegen al die witte stof afstaken, trokken zich fronsend samen terwijl hij met inspanning van al zijn krachten zei:

‘Ja, ik heb een geestverschijning gezien.’

Er lag zo’n rampzalige uitdrukking in zijn ogen dat ieder ander dan Kapitein Johns medelijden met hem gekregen zou hebben. Maar Kapitein Johns liep over van triomfantelijke opwinding. Hij was ook een heel klein tikje geschrokken. Hij keek naar die ongelovige schipper die van zo’n koude kermis was thuisgekomen, en had niet het minste vermoeden van de diepe, vernederende ellende waarin hij zich voelde gestort. Hij was over het algemeen niet erg in staat om in de smart van zijn medeschepselen te delen. Deze keer was hij bovendien buitengewoon verlangend om te horen wat er gebeurd was. Terwijl hij zijn lichtgelovige ogen op het verbonden hoofd vestigde, vroeg hij, met een lichte huivering:

‘En heeft hij u – heeft hij u neergeslagen?’

‘Kom nu! Zie ik eruit als iemand die zich neer laat slaan door een geest?’ protesteerde Bunter op iets krachtiger toon. ‘Herinnert u zich niet meer wat u een paar nachten geleden zelf tegen me zei? Betere mannen dan ik – Ha! U zult lang moeten zoeken voor u een betere man vindt om als stuurman op uw schip dienst te doen.’

Kapitein Johns wees plechtig naar Bunter’s kooi.

‘U bent u halfdood geschrokken,’ zei hij. ‘Dat is de hele zaak. U bent u half dood geschrokken. Wat, zelfs de roerganger was bang, hoewel hij niets zien kon. Hij *voelde* het bovennatuurlijke. U bent gestraft voor uw ongelovigheid, mijnheer Bunter. U bent u halfdood geschrokken.’

‘En als dat zo was?’ zei Bunter. ‘Weet u wat ik gezien heb? Kunt u zich het soort geest voorstellen dat een man als mij zou achtervolgen? Dacht u dat het een deftige middagvisite was, ook zo’n nog-een-kopje-thee-graag-verschijning waarover uw professor Cranks en die krantenkerel het altijd hebben? Nee, ik kan u niet zeggen hoe hij eruit zag. Iedereen heeft zijn eigen geesten. U zoudt u niet kunnen voorstellen . . .’

Bunter zweeg ademloos; en Kapitein Johns merkte op, op een toon waarin duidelijk zijn innerlijke voldoening doorklonk:

‘Ik heb altijd wel gedacht dat u het soort man was waar men alles van verwachten kon – tot moord met voorbedachten rade toe! Wel, wel! Dus u bent u halfdood geschrokken.’

‘Ik deinsde achteruit,’ zei Bunter kortaf. ‘Verder herinner ik me niets meer.’

‘De roerganger vertelde me dat u achterover sloeg alsof iemand u neergeslagen had.’

‘Het was een soort innerlijke klap,’ legde Bunter uit. ‘Iets wat u niet kunt begrijpen, Kapitein Johns. Uw leven en het mijne zijn niet bekeer geweest. Bent u nog niet tevreden nu u ziet dat ik bekeerd ben?’

‘En u kunt mij verder niets vertellen?’ vroeg Kapitein Johns gretig.

‘Nee. Ik zou het ook niet willen. Het gaf niets al zou ik het doen. Een dergelijke belevenis moet men zelf doorgemaakt hebben. Zeg dat het mijn straf was. Welnu, ik aanvaard mijn straf, maar ik wil er niet over praten.’

‘Heel goed,’ zei Kapitein Johns. ‘Als u niet wilt, dan wilt u niet. Maar denk erom dat ik daar mijn eigen gevolgtrekkingen uit opmaken kan.’

‘U maakt de gevolgtrekkingen maar die u wilt; maar wees voorzichtig met wat u zegt, mijnheer. Van u ben ik niet bang. U bent geen geest.’

‘Nog één ding. Staat het in enig verband met wat u die avond tegen me zei, toen we samen over spiritisme spraken?’

Bunter keek hem vermoeid en verbaasd aan.

‘Wat heb ik toen gezegd?’

‘U zei tegen me dat ik nog niet wist waar een man als u allemaal toe in staat was.’

‘Ja, ja. Genoeg.’

‘Heel goed. Dan weet ik voldoende,’ merkte Kapitein Johns op. ‘Het enige wat ik zeggen kan is, dat ik dolblij ben dat ik niet in uw schoenen sta, hoewel ik vrijwel alles overhebben zou voor het voorrecht om in persoonlijk contact met de wereld der geesten te treden. Zeker; maar niet op die manier.’

De arme Bunter steunde meelijwekkend:

‘Ik voel me er twintig jaar ouder door.’

Kapitein Johns keerde rustig naar zijn eigen hut terug. Het verheugde hem bijzonder om deze aanmatigende schurk ten gevolge van de hoge zedelijke tussenkomst der geesten nu zulke zoete broodjes te zien bakken. De hele geschiedenis was een bron van trots en voldoening; en hij begon een soort achting voor zijn eerste stuurman te gevoelen. Het is waar dat Bunter zich tijdens latere gesprekken uiterst hoffelijk en eerbiedig gedroeg. Hij scheen zich voor geestelijke bescherming aan zijn kapitein vast te klampen. Hij placht hem te laten roepen en te zeggen: ‘Ik voel me zo zenuwachtig,’ en Kapitein Johns bleef dan urenlang geduldig in de kleine, gloeiend warme hut zitten en voelde zich trots omdat de ander hem had laten komen.

Want mijnheer Bunter was ziek en kon dagenlang zijn kooi niet verlaten. Hij werd een overtuigd spiritist, geen geestdriftig – dat kon men ook nauwelijks van hem verwachten – maar op een grimmige, niet te schokken manier. Men kon niet zeggen dat hij de van hun lichaam gescheiden bewoners van deze aardbol bepaald vriendschappelijk gezind was, zoals Kapitein Johns. Maar hij vormde niettemin een onwankelbare, zij het sombere, versterking van de spiritistische geleerden. Op een middag, toen het schip al een flink eind ten Noorden van de golf van Bengalen was, klopte de hofmeester op de deur van de hut van de kapitein en zei, zonder hem open te maken:

‘De stuurman vraagt of u een ogenblik bij hem zou kunnen komen, mijnheer. Hij schijnt helemaal van streek te zijn.’

Kapitein Johns sprong onmiddellijk van de bank op.

‘Ja. Zeg maar dat ik kom.’

Hij dacht: ‘Zou het mogelijk kunnen zijn dat zich opnieuw een manifestatie voorgedaan heeft – op klaarlichte dag nog wel?’

Hij verlustigde zich in de gedachte. Maar dat was het echter toch niet precies. Niettemin had Bunter, die hij in elkaar gezakt op een stoel aantrof – hij was sinds een paar dagen zijn bed uit, maar nog niet aan dek geweest – niettemin had de arme Bunter hem iets te vertellen wat opzienbarend genoeg genoemd kon worden. Hij had zijn handen voor zijn gezicht geslagen. Zijn benen hield hij somber vooruit gestoken.

‘Wat is er nu gebeurd?’ kraste Kapitein Johns, niet onvriendelijk, omdat het hem altijd weer genoeg deed om Bunter – zoals hij het noemde – getemd aan te treffen.

‘Gebeurd!’ riep de zo hardhandig bekeerde scepticus tussen zijn handen door uit. ‘O, er is een heleboel gebeurd, Kapitein Johns. En wie zal de echtheid, de verschrikking, ervan

kunnen loochenen? Een ander zou het niet overleefd hebben. U wilt weten wat ik gezien heb. Alles wat ik u zeggen kan is dat sinds ik het gezien heb, mijn haar aan het grijsworden is.'

Bunter nam zijn handen van zijn gelaat weg, en ze hingen slap, als van een dode, naast zijn stoel neer. Hij zag er in de schemerige hut als een gebroken man uit.

'Dat is toch niet waar!' stamelde Kapitein Johns. 'Grijs aan het worden! Wacht even! Ik zal de lamp aansteken!'

Toen de lamp brandde, was het vreemde verschijnsel duidelijk waar te nemen. Alsof de angst, de ontzetting, de folterende vrees voor het bovennatuurlijke door de poriën van zijn huid werden uitgeademd, scheen er een soort zilveren mist aan de wangen en het hoofd van de stuurman te kleven. Zijn korte baard, zijn kortgeknipte haar, groeiden niet zwart aan, maar grijs – bijna wit.

Toen mijnheer Bunter, mager en nog onvast ter been, aan dek kwam om zijn werk weer ter hand te nemen, was hij gladgeschoren en zag zijn hoofd wit. De matrozen waren met ontzag vervuld. 'Een ander mens,' fluisterden zij elkaar toe. Er werd algemeen en op een geheimzinnige manier aangenomen, dat de stuurman 'iets gezien had', met uitzondering van de roerganger van de bewuste avond, die volhield dat de stuurman 'ergens door was neergeslagen'. Dit onderscheid kon echter nauwelijks een verschil genoemd worden. Aan de andere kant gaf iedereen toe dat hij, nadat hij weer een beetje bijgekomen was, zelfs nog kwieker in zijn bewegingen scheen dan voor die tijd.

Op een dag toen ze in Calcutta lagen, kon men Kapitein Johns, die zijn witharige eerste stuurman, die bij het luik van het hoofdruim stond, aan een bezoeker uitduidde, op gewichtige toon horen zeggen:

'Die man is in de bloei van zijn leven.'

Natuurlijk bracht ik, tijdens Bunter's afwezigheid, regelmatig iedere Zaterdag een bezoek aan zijn vrouw, om te horen of ze misschien van mijn diensten gebruik kon maken. We hadden stilzwijgend afgesproken dat ik dat zou doen. Zij had enkel zijn wachtgeld om van te leven – dat ongeveer een pond per week bedroeg. Zij had een enkele kamer gehuurd op een rustig pleintje in het East End.

En dit was rijkdom vergeleken bij wat ik gehoord had dat ze samen maar gehad hadden in de eerste tijd nadat Bunter de pakketvaart in de West had moeten opgeven – hij placht als stuurman op allerlei ruwe pakketboten te varen nadat hij zijn schip had verloren en de fortuin hem in de steek gelaten had – rijkdom vergeleken bij die dagen toen Bunter om ze-

ven uur 's morgens placht weg te gaan na enkel een glas warm water en een korst droog brood te hebben gehad.

Je kunt er beter maar niet aan denken, vooral niet, wanneer je mevrouw Bunter kent. Ik zag hen destijds ook nog al eens; en ik huiver nu nog bij de herinnering aan wat die geboren dame uit te staan heeft gehad. Maar genoeg!

Die beste mevrouw Bunter placht er heel wat af te tobben nadat de *Sapphires* naar Calcutta vertrokken was. Ze placht tegen me te zeggen: 'Het moet zo verschrikkelijk voor die arme Winston zijn' – Winston is Bunter's voornaam – en ik probeerde haar zo goed mogelijk te troosten. Later kreeg ze een paar kleine kinderen les te geven en was ze de halve dag bij hen thuis, en die bezigheid deed haar goed.

In de eerste brief die ze uit Calcutta kreeg schreef Bunter haar dat hij van de kampanjetrap was gevallen en een gat in zijn hoofd had gekregen, maar niets had gebroken, Goddank. Dat was alles. Natuurlijk kreeg zij meer brieven van hem, maar die smerige Bunter schreef mij in al die elf maanden nog niet een keer een krabbeltje. Ik nam natuurlijk aan dat alles goed ging. Wie zou zich hebben kunnen indenken wat er allemaal gaande was.

Toen kreeg mevrouw Bunter op een dag een brief van een advocatenkantoor uit de City, waarin men haar meedeelde dat haar oom gestorven was – haar oude, vrekkelijke oom – een makelaar die zich sedert lang uit het zakenleven had teruggetrokken, een harteloze, versteende antiquiteit, die stokoud geworden was. Hij was bijna negentig geloof ik; en als ik zijn eerbiedwaardige geest op het ogenblik tegen zou komen, zou ik hem bij de keel proberen te grijpen en hem worgen.

De oude bruit heeft het zijn nicht nimmer willen vergeven dat ze met Bunter was getrouwd; en jaren later, toen kennissen hem hadden laten weten dat ze in Londen was en op veertigjarige leeftijd bijna van de honger omkwam, zei hij enkel: 'Dat is die kleine dwaas haar verdiende loon!' Ik geloof dat hij haar gewoon zou hebben laten verhongeren. Maar zie, de oude menseneter stierf zonder een testament gemaakt te hebben, en zijn enige bloedverwant was diezelfde kleine dwaas. De Bunters waren nu vermogende lieden.

Natuurlijk huilde mevrouw Bunter tranen met tuiten. Bij elke andere vrouw zou dat louter huichelarij zijn geweest. Natuurlijk wilde ze het nieuws ook aan haar Winston in Calcutta telegraferen, maar ik liet haar, met de *Gazette* in de hand zien, dat het schip al bijna meer dan een week op de thuisreis was. Dus wachtten we maar rustig af en spraken ondertussen iedere dag over die goede oude Winston. Er gingen precies honderd van zulke dagen voorbij voor het

bericht binnenkwam dat de *Sapphire* door een thuisvarende mailboot in de Westelijke ingang van het Kanaal was gezien en dat alles wel was aan boord.

‘Ik ga naar Duinkerken om hem af te halen,’ zegt ze. De *Sapphire* had een lading jute voor Duinkerken aan boord. Natuurlijk moest ik haar begeleiden in mijn kwaliteit van haar ‘knappe vriend’. Zij noemt mij nog steeds ‘onze knappe vriend’; en ik heb gezien dat sommige mensen – die ons niet kenden – mij onderzoekend opnamen, zeker om te zien of ze iets van die knapheid ontdekken konden, veronderstel ik. Na mevrouw Bunter in een goed hotel in Duinkerken te hebben ondergebracht, liep ik naar de haven – het was laat in de middag – en zag tot mijn verrassing dat het schip al aan de kade lag gemeerd. Johns, of Bunter, of die twee samen, moesten er flink de gang in gezet hebben door het kanaal. Ze was tenminste al twee dagen tevoren binnengekomen en haar bemanning was al afgemonsterd. Ik kwam twee van haar stuurmansleerlingen tegen met hun bagage op een handkar die pret voor zes hadden omdat ze met verlof naar huis gingen en vroeg hun of de stuurman aan boord was. ‘Daar staat hij, op de kade, naar de meertrossen te kijken,’ zegt een van de twee jongens, terwijl hij dartzelfs langs me heen schoot.

U kunt u voorstellen hoe ik schrok toen ik zijn witte hoofd zag. Ik slaagde er enkel in hem te vertellen dat zijn vrouw zich in een hotel in de stad bevond. Hij verdween onmiddellijk aan boord, om zijn hoed te halen. Ik was ontzettend verbaasd door de rappe bewegingen waarmee hij zich over de valreep haastte.

Terwijl iedereen de manier van lopen van de Zwarte Stuurman voor iemand in de kracht van zijn leven als bedachtzaam en vreemd plechtstatig was voorgekomen, scheen deze witharige knaap zo wonderbaarlijk kwiek als men nooit van een oude man verwachten zou. Ik denk niet dat Bunter vlugger ter been was dan voor die tijd. Het was enkel de kleur van zijn haar die hem zo veranderd deed lijken.

Hetzelfde gold voor zijn ogen. Die ogen, die je zo vervaarlijk en met zo’n staalachtige glans van onder die zeeroverachtige borstelige zwarte haren aanstaren konden, hadden nu, onder die witte wenkbrauwen, een onschuldige, bijna jongensachtige, vrolijk-heldere uitdrukking.

Ik bracht hem rechtstreeks naar mevrouw Bunter’s privé zitkamer. Nadat zij een traan over de menseneter had gelaten, haar Winston liefkozend omhelsd, en hem verteld dat hij weer een snor moest laten staan, nam zij met opgetrokken benen op de sofa plaats, en ging ik opzij om Bunter de ruimte te geven.

Hij begon onmiddellijk door de kamer te ijsberen, met zijn lange armen om zich heen zwaaiend. Hij wond zich hoe langer hoe meer op, en scheurde Johns die avond verscheidene keren langzaam uit elkaar.

‘Of ik viel? Natuurlijk viel ik, achterover omlaag, toen ik uitgleed op de koperen platen die die stomme idioot op de kampanjetrap had laten maken. Op mijn woord: ik liep als officier van de wacht over de kampanje heen en weer, en ik wist nauwelijks of ik op de Indische Oceaan was of op de maan. Ik was halfgek van de zorgen; het draaide me in mijn hoofd en duizelde me voor ogen door al het getob en gepieker dat ik had gedaan. Ik had voor de laatste keer van dat wonderlijke spul van die drogist van jou opgedaan (dit tegen mij). De hele voorraad flessen die je mij meegegeven had brak toen die laden er tijdens die laatste storm uitgevallen waren. Ik was wat droog goed gaan halen om aan te trekken, toen ik ‘Alle hens aan dek!’ hoorde roepen, en ik stormde naar boven, zonder ze zelfs eerst behoorlijk dicht te duwen. Ezel die ik was! Toen ik terugkwam en het gebroken glas en de rommel zag viel ik bijna flauw van de schrik.

Nee, weet je – bedriegerij is al erg genoeg; maar het niet te kunnen volhouden nadat je je ertoe gedwongen hebt gezien, is nog veel erger. Je weet hoeveel kans ik gekregen heb, om weer een schip te krijgen nadat ik – enkel omdat ik een grijze kop had – door jongere stuurliu van de pakketvaarders in de West was verdrongen. Zonder een enkele ziel tot wie ik mij wenden kon. Wij zijn een eenzaam paar geweest, altijd – zij heeft alles voor mij in de steek gelaten – en haar nog geen korst droog brood te kunnen geven –’

Hij liet zijn vuist met zoveel kracht op het hoteltafeltje neerdalen dat ik vreesde dat er niets van overblijven zou.

‘Ik zou voor haar desnoods zeerover zijn geworden, laat staat mijn haar verven als ik op die manier weer aan een schip komen kon. Dus toen jij naar mij toekwam met dat wonderbaarlijke goedje van jouw drogist –’

Hij brak zijn zin af.

‘Tussen twee haakjes, die kerel kan er een fortuin mee verdienen als hij wil. Het is wonderbaarlijk spul – zeg maar tegen hem dat het volkomen tegen zeewater bestand is. Het blijft net zo lang op je hoofd zitten als je haar zelf.’

‘Prachtig,’ zei ik. ‘Ga verder.’

Daarop keerde hij zich weer met zoveel woede tegen Johns, dat zijn vrouw er bang van werd en ik tranen in mijn ogen kreeg van het lachen.

‘Probeer je enkel maar eens in te denken wat het zou hebben betekend om aan de genade van het gemeenste schepsel dat ooit gezagvoerder van een schip was te zijn overgeleverd!

Stel je eens even voor hoe die gluiper van een Johns mij het leven zuurgemaakt zou hebben! En ik wist dat over een week of zo het witte haar tevoorschijn zou komen. En de bemanning. Hebben jullie daar wel eens aan gedacht? Om ten aanschouwe van alle matrozen als een lage bedrieger ontmaskerd te worden. Wat een leven zou het voor me geworden zijn tot we Calcutta bereikt hadden! En als we daar eenmaal waren – van boord geschopt, natuurlijk. Geen gage meer uitbetaald. Annie hier alleen zonder één enkele stuiver – van de honger omkomend; en ik dito, aan de andere kant van de aarde. Kunnen jullie het je voorstellen?

Ik dacht eraan mij tweemaal per dag te scheren. Maar kon ik mijn hoofd ook scheren? In geen geval – dat was eenvoudig uitgesloten. Tenzij ik Johns overboord gooide; en zelfs dan – Verbaast het jullie nu nog dat ik met al die zorgen aan mijn hoofd die avond nauwelijks keek waar ik mijn voet neerzette? Ik voelde enkel plotseling dat ik viel – een smak, dan was alles donker.

Toen ik weer bijkwam scheen die klap op mijn hoofd op een of andere wijze mijn hersenen een beetje gekalmeerd te hebben. Ik was alles zo zat dat ik twee dagen lang tegen niemand iets zeggen wilde. Zij dachten dat het een lichte hersenschudding was. Toen kwam het denkbeeld plotseling bij mij op, terwijl ik naar die vervloekte idioot die enkel maar aan geesten denken kon lag te kijken. ‘Ha, jij houdt van geesten,’ dacht ik. ‘Welnu, dan zullen we jou eens met iets van generzijds verrassen.’

Ik nam zelfs niet de moeite om een verhaal te bedenken. Ik kon me geen geest voorstellen, al had ik er ook nog zo mijn best voor gedaan. Ik zou nooit een goede, samenhangende leugen hebben kunnen vertellen. Daarom liet ik hem zelf de bijzonderheden maar raden. Weet je, hij had het zich in zijn hoofd gezet dat ik eenmaal iemand op een of andere wijze om het leven had gebracht, en dat –

‘O, wat een vreselijk mens!’ riep mevrouw Bunter op de sofa uit.

Niemand zei een ogenblik iets.

‘En op de thuisreis heeft hij gewoon de oren van mijn hoofd gekletst!’ vervolgde Bunter weer op matte toon. ‘Hij was dol op me. Hij was trots op me. Ik was bekeerd. Ik had een geestverschijning gezien. Weten jullie wat hij wilde? Hij wilde dat ik en hij ‘een séance zouden houden’ zoals hij het noemde, om te proberen die geest (degene waar ik helemaal grijs van was geworden – de geest van mijn zogenaamde slachtoffer), op te roepen en het eens op een vriendschappelijke manier met hem – mijn geest – te bepraten.

‘Of anders, Bunter,’ zegt hij, ‘verschijnt hij misschien nog

wel een keer aan je wanneer je er helemaal niet op verdacht bent en val je misschien wel overboord, of zoiets. Je bent pas veilig wanneer we de wereld der geesten op een of andere manier gesust hebben.'

Kun je je een dergelijke krankzinnige kerel voorstellen? Nee, toch zeker?'

Ik zei niets. Maar mevrouw Bunter zei op heel besliste toon: 'Winston, ik wil niet dat je nog eens aan boord van dat schip teruggaat.'

'Maar liefste,' zegt hij, 'al mijn spullen zijn nog aan boord.' 'Die heb je niet meer nodig. Blijf helemaal uit de buurt van dat schip vandaan.'

Hij bleef staan; sloeg zijn ogen dan, terwijl er een flauw glimlachje om zijn lippen speelde, neer, en zei langzaam, met een dromerige stem:

'Het spookschip.'

'En je laatste,' voegde ik eraan toe.

Wij namen hem zoals hij daar stond met de nachttrein met ons mee. Hij hield zich heel rustig, maar toen we het Kanaal overstaken en we samen aan dek stonden te roken, wendde hij zich plotseling tot me en fluisterde tandenknarsend:

'Hij zal nooit weten hoe weinig het maar gescheeld heeft of hij was overboord gegooid.'

Hij bedoelde Kapitein Johns. Ik zei niets.

Maar Kapitein Johns maakte, naar ik gehoord heb, een heleboel drukte over de verdwijning van zijn eerste stuurman. Hij liet de Franse politie het hele land afzoeken naar het lichaam. Tenslotte hebben zijn reders hem, vermoed ik, geschreven dat hij ophouden moest met dat gedoe - dat alles in orde was. Ik denk niet dat hij ooit iets van dat geheimzinnige voorval heeft begrepen. Tot vandaag aan de dag probeert hij af en toe (hij is gepensionneerd nu en zijn verhalen zijn niet zo erg samenhangend), tot vandaag aan de dag probeert hij het verhaal te doen van een Zwarte Stuurman die hij eens heeft gehad, 'een vervaarlijke, gentleman-achtige schurk met ravenzwart haar dat plotseling spierwit geworden was als gevolg van een verschijning van generzijs.' Een geest der wrake. Hij heeft het zo druk over zwart en wit haar, over kampanjetrappen en over wat hijzelf destijds voelde en dacht, dat het niet meevalt om er kop of staart aan te ontdekken. Wanneer zijn zuster er bij is (nog altijd een kloeke vrouw) maakt ze er al heel gauw op een toon die geen tegenspraak duldt een eind aan:

'Let maar niet op wat hij zegt. Hij is half door de duivel bezeten.'

Inhoud

	blz.
Amy Forster	5
Het einde van de reis	35
De bruid	169
De geheime deelgenoot	190
De zwarte stuurman	232